

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУСПІЛЬНИХ НАУК ТА ІСТОРІЇ МЕДИЦИНИ

№ 1 (13)
2017

*Спільний українсько-румунський
науковий журнал*

CURRENT ISSUES OF SOCIAL STUDIES AND HISTORY OF MEDICINE

Join Ukraine-Romanian scientific journal

BUKOVINIAN STATE MEDICAL UNIVERSITY

STEFAN CEL MARE UNIVERSITY OF SUCEAVA

<http://apsnim.bsmu.edu.ua>

 <http://www.facebook.com/apsnim>

Higher State Establishment of
Ukraine Educational «Bukovinian
State Medical University»

ВДНЗ України «Буковинський
державний медичний університет»

Ștefan cel Mare University
of Suceava

Сучавський університет імені
Штефана чел Маре

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУСПІЛЬНИХ НАУК ТА ІСТОРІЇ МЕДИЦИНИ

AKTUALINI PYTANNIA SUSPILINIH
NAUK TA ISTORII MEDITSINI
(APSNIM)

CURRENT ISSUES OF SOCIAL
STUDIES AND HISTORY OF
MEDICINE

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ
ОБЩЕСТВЕННЫХ НАУК
И ИСТОРИИ МЕДИЦИНЫ

ENJEUX ACTUELS DES SCIENCES
SOCIALES ET DE L'HISTORIE DE
LA MEDECINE

Спільний українсько-румунський науковий журнал
Joint Ukrainian-Romanian scientific journal

2017, 1 (13)

<i>Журнал засновано в 2013 р.</i>	<i>Journal started publishing in 2013 year.</i>
<i>Перереєстровано 27.07.2015 р. у Міністерстві юстиції України (Свід. № 21495-11295ПП – Сер. КВ)</i>	<i>Re-registered in the Ministry of Justice of Ukraine 27.07.2015 p (Cert.of registr. № 21495-11295ПП – Ser. KB)</i>
<i>Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України з історичних (Наказ МОН України № 515 від 16.05.2016р.) та філологічних наук (Наказ МОН України № 1222 від 07.10.2016 р.)</i>	<i>Journal is on the List of Scientific Professional publication of the Ministry of Education and Science of Ukraine, entitled to publish main results of dissertations in different fields of Historical sciences (order № 515 of 16.05.2016) and Philological sciences (order № 1222 of 07.10.2016)</i>

President:

Dr. of Medicine, Prof. **Taras Boychuk** (Bukovinian State Medical University)

Editors-in-Chief:

Dr. of History, Prof. **Stefan Purici** (Ștefan cel Mare University of Suceava)
Dr. of History, Prof. **Antony Moysey** (Bukovinian State Medical University)

Executive Editors:

Lecturer **Lilia Roman**, Ph.D. (Bukovinian State Medical University)
Lecturer **Harieta Mareci Sabol**, Ph.D. (Ștefan cel Mare University of Suceava)
Lecturer **Antonina Anistratenko**, Ph.D. (Bukovinian State Medical University,
responsible for the electronic version of the journal and website)

Editors Assistants:

Associate Prof. **Inha Tymofijchuk**, Ph.D. (Bukovinian State Medical University)
Lecturer **Vasile M. Demciuc**, Ph.D. (Ștefan cel Mare University of Suceava)

INDEXING: Index Copernicus Value – 63,17 (2015) | Infobase Index – 2,8 (2016) | MIAR – 2,8 (2016)

Journal was registered in the international scientometric and bibliographical database Index Copernicus, Ulrichs Web, Google Scholar, Erih Plus, Scientific Indexing Services, eLibrary, Index of Turkish Education, Infobase Index, OAJI, World Cat, Directory of Research Journals Indexing (DRJI), Sherpa/Romeo, Scientific Journal Impact Factor (SJIF), Information Matrix for the Analysis of Journals (MIAR), Journals Factor (JF), International Institute of organized research (I2OR), Journals Impact Factor, International Innovative Journal Impact Factor (IIJIF), was published in database Scientific periodicals of Ukraine of National V. Vernadskij library web-site, SCIARY WorlWide Elibrary (SUA).

Editorial Board:

Social sciences:

Associate Prof. **Gennadii Kazakevych**, Dr. of History, Taras Shevchenko Kyiv National University (Ukraine);
Prof. **Michel Kerautret**, Dr. of History, Ecole des Hautes études en sciences sociales (Paris, France);
Prof. **Zenon Kohut**, Dr. of History, Alberta University (Edmonton, Canada);
Prof. **Oleksandr Kurochkin**, Dr. of History, M. Rylskiy Institute of Art, Folklore and Ethnology, Academy of Sciences (Kyiv, Ukraine);
Chief Research Worker **Elisaveta Kvilincova**, Dr. of History, Institute of Cultural Heritage, Academy of Sciences (Chisinau, R. Moldova);
Prof. **Yuri Makar**, Dr. of History, Academician of the Ukrainian Academy of History, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine);
Senior Research Associate **Paul Meerts**, Dr. of History, Institute of International Relations Clingendael (The Hague, Netherlands);
Prof. **Olimpia Mitric**, Dr. of History, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);
Prof. **Gheorghe Onișoru**, Dr. of History, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);
Associate Prof. **Florin Pintescu**, Dr. of History, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);
Academician **Stepan Pavliuk**, Dr. of History, Director of the Institute of Ethnology, Academy of Sciences (Ukraine);
Academician **Anna Skrypnyk**, Dr. of History, Director of the Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology, Academy of Sciences (Kyiv, Ukraine);
Prof. **Andrzej Wawryniuk**, Dr. of History, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Cholmie (Poland);
Prof. **Vitaliy Dokash**, Dr. of Philosophy, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine);
Prof. **Mychailo Marchuk**, Dr. of Philosophy, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine);
Prof. **Sorin Tudor Maxim**, Dr. of Philosophy, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);
Prof. **Diego Sanches Mecka**, Dr. of Philosophy, National University of Distance Education (Madrid, Spain);
Assoc. Prof. **George Neamtu**, Dr. of Philosophy, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);
Prof. **Ivan Ostaschuk**, Dr. of Philosophy, Bukovinian State Medical University, M.P. Dragomanov National pedagogical University (Ukraine);
Assoc. Prof. **Bogdan Popoveniuc**, Dr. of Philosophy, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);
Assoc. Prof. **Nina Zoriy**, Ph. D. of Philosophy, Bukovinian State Medical University (Ukraine);
Prof. **Bertrand Badiou**, Dr. Of Philology, Ecole normale supérieure (Paris, France);
Prof. **Piotr Borek**, Dr. of Philology, Head of the Polish Philology Institute Krakiv Pedagogical University (Poland);
Prof. **Mircea A. Diaconu**, Dr. of Philology, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);
Assoc. Prof. **Evelina-Mezalina Graur**, Dr. of Philology, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);
Prof. **Adam Falowski**, Dr. of Philology, Head of the East Slavic Philology Institute Jagiellonian University (Poland);
Prof. **Roma Franko**, Dr. Of Philology, University of Saskatchewan (Canada);
Assoc. Prof. **Simona-Aida Manolache**, Dr. of Philology, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);
Prof. **Hanna Martynova**, Dr. of Philology, Bohdan Chmelnytskyi Cherkasy National University (Ukraine);
Prof. **Nagy Rodica-Măriora**, Dr. of Filology, Head of the Scientific library in Ștefan cel Mare University of Suceava;
Prof. **Antoaneta Olteanu**, Dr. of Philology, Bucharest University (Romania);
Assoc. Prof. **Oleksandr Rak**, Ph. D. of Philology, Bukovinian State Medical University (Ukraine);
Prof. **Nataliya Rusnak**, Dr. of Philology, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine);
Chief Research Worker **Anna-Maria Sorescu-Marinkovich**, Dr. of Philology, Balkan Institute at Serbian Academy of Sciences and Art (Belgrad);
Assoc. Prof. **Nadia Laura Serdenciuc**, Dr. of Educational Sciences, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania).

History of medicine:

Assoc. Prof. **Carmen Cornelia Bălan**, Dr. of Psychology, Ștefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania);
Prof. **Vasyl Cheban**, Dr. of Medicine, Bukovinian State Medical University (Ukraine);
Dr. med. Dipl.-Psych, MBA, **Gerhardt Dammann**, Chief of Psychiatrische Klinik Münsterlingen and the psychiatric services Thurgau (Switzerland);
Prof. **Alexander Fediv**, Dr. of Medicine, Bukovinian State Medical University (Ukraine);
Prof. **Oleksandr Ivashiuk**, Dr. of Medicine, Bukovinian State Medical University (Ukraine);
Prof. **Yuzef Podguretski**, Dr. of Psychology, Opole University (Poland);
Prof. **Alfred Prits**, Dr. of Psychology, Pres. of World Psychology Union, Head of Psychotherapy and Psychoanalysis Institute in Vienna (Austria);
Prof. **Viktor Tashchuk**, Dr. of Medicine, Bukovinian State Medical University (Ukraine);
Prof. **Dmytro Tyntyuk**, Dr. of Medicine, Chisinau State University of Medicine and Pharmacy N.Testemitsu (R. Moldova);
Prof. **Bohdan Vasylevskiy**, Dr. of Medicine, Chief of Psychosomatik Institute (Warsaw, Poland);
Prof. **Konstantin Yetso**, Dr. of Medicine, Chisinau State University of Medicine and Pharmacy N.Testemitsu (R. Moldova).

Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. Спільний українсько-румунський науковий журнал. Серія "Філологічні науки" || Current issues of Social studies and History of Medicine. Joint Ukrainian-Romanian scientific journal. Series "Philological sciences" / Редколегія: Т. Бойчук, Ш. Пуріч, А. Мойсей. Чернівці-Сучава: БДМУ. 2017. № 1 (13). 141 с.

ISSN: 2311-9896; EISSN 2411-6181

The actual problems of world history, history of Ukraine, history of religion, ethnogenesis and traditional culture of peoples, archeology, philosophy, linguistics, literature and history of medicine are investigated in the journal. The journal is the international edition according to the sphere of extension and geography of the authors.

The publication is aimed at the higher educational institutions, academic institutes, and cultural institutions staff.

ББК 60я53+5г.я43

The journal is published in paper and electronic version with the resolution of the academic council of Higher State Educational Establishment of Ukraine "Bukovinian State Medical University" (Decision № 8 Date 23.02.2017).

The authors are responsible for the selection, accuracy of given information, citations, proper names, geographical names and other data.

Publishing: 2-4 issues a year. Languages: Ukrainian, Russian, English, French.

Address: Ukraine, 58000, Chernivtsi, Heroiv Maidanu str., 3, Department of Social Sciences and Ukrainian Studies.
Tel.: (0372) 520871. **E-mail:** snim@bsmu.edu.ua; society@bsmu.edu.ua

The total version of the journal is available on the Web site: <http://apsnim.bsmu.edu.ua>; on the Facebook page: <http://www.facebook.com/apsnim>

ЗМІСТ
(СОДЕРЖАНИЕ, SUMMARY, CONTENU)

МОВОЗНАВСТВО
LINGUISTICS
УКРАЇНСЬКА МОВА
UKRAINIAN LANGUAGE

- Кульбабська Олена. БАРВОСВІТ ПОЕЗІЇ ВОЛОДИМИРА СОСЮРИ.** **C. 7**
Кульбабская Елена. Мир цвета в поэзии Владимира Сосюры.
Kulbabska Olena. The exuberant world of the poetry by Volodymyr Sosiura.
Kulbabskaaya Elena. The exuberant world of the poetry by Volodymyr Sosiura.
- Навчук Галина. ФУНКЦІЇ ЧАСТОК В ОКЛИЧНИХ РЕЧЕННЯХ.** **C. 12**
Навчук Галина. Функции частиц в восклицательных предложениях.
Halyna Navchuk. Features particles in exclamation sentence.
Halyna Navchuk. Les Fonctions des particules dans les phrases exclamatives.
- Навчук Галина, Шутак Лариса. Окличні речення в руслі багатоаспектного дослідження.** **C. 16**
Навчук Галина, Шутак Лариса. Восклицательные предложения в русле многоаспектного исследования.
Halyna Navchuk, Larysa Shutak. The exclamatory sentences in line with the multidimensional research.
Halyna Navchuk, Larysa Shutak. Les phrases exclamatives dans les recherches multidimensionnelles.
- Новоставська Оксана. ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ФАХОВОЇ МОВИ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ.** **C. 21**
Новоставская Оксана. Прагматический аспект профессионального языка юриспруденции.
Novostavska Oksana. Pragmatic aspect of professional language of jurisprudence.
Novostavska Oksana. L'aspect paradigmatique de la langue professionnelle de la jurisprudence.
- Роман Лілія, Тимофійчук Інга. КОМУНІКАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНОГО ДИСКУРСУ.** **C. 26**
Роман Лилия, Тимофийчук Инга. Коммуникационные особенности медицинского дискурса.
Roman Liliya, Tymofiychuk Inha. Communication Particulars of the Medical Discourse.
Roman Liliya. Tymofiychuk Inha. Les fonctions de connectivité du discours médical.
- Руснак Юлія. Власне весільні обрядотерміни у буковинських говірках.** **C. 30**
Руснак Юлия. Свадебные обрядотермины в буковинских говорах.
Rusnak Yulia. WEDDING RITE TERMS OF BUKOVINIAN DIALECT.
Rusnak Yulia. Les termes des rites nuptiaux dans les dialectes de Bucovine.
- Томусяк Людмила. ПРАГМАСЕМАНТИЧНІ ПАРАМЕТРИ АВТОРИЗОВАНИХ ДУПЛЕКСИВНИХ СТРУКТУР.** **C. 33**
Томусяк Людмила. Прагмасемантические параметры авторизованных дуплексивных структур.
Tomusiak Liudmyla. Pragmasemantic settings of the authorized duplex structures.
Tomusiak Liudmyla. Les paramètres pragmasémantiques des structures duplex autorisées par l'auteur.
- Тулюлюк Катерина. ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ У СФЕРІ ЧУТТЕВОГО СПРІЙНЯТТЯ.** **C. 37**
Тулюлюк Екатерина. Гендерные стереотипы в сфере чувственного восприятия.
Tulyulyuk Ketrin. Gender Stereotypes in the Sphere of Sense Perception.
Tulyulyuk Ketrin. Les stéréotypes de genre dans la zone de la perception sensuel.
- Цуркан Марія. ЕТНОГРАФІЗМИ ЯК ЗАСІБ СТИЛІЗАЦІЇ РОЗМОВНОСТІ В СУЧАСНІЙ ХУДОЖНІЙ ОПОВІДІ.** **C. 40**
Цуркан Мария. Этнографизмы как средство стилизации разговорности в современном художественном повествовании.
Tsurkan Maria. Ethnographisms as Means of Colloquality Stylization in the Modern Belletristic Narration.
Tsurkan Maria. Ethnographismes comme moyen de stylisation de la langue parlée dans la narration littéraire moderne.
- Шабат-Савка Світлана. Перформативні висловлення як засіб ідентифікації комунікативних інтенцій в українськомовному дискурсі.** **C. 44**
Шабат-Савка Светлана. Перформативные высказывания как средство идентификации коммуникативных интенций в украиноязычном дискурсе.
Shabat-Savka Svitlana. PERFORMATIVE EXPRESSIONS AS A MEANS OF IDENTIFICATION OF COMMUNICATIVE INTENTIONS IN THE UKRAINIAN DISCOURSE.
Shabat-Savka Svitlana. Les expressions performatives comme moyen de l'identification des intentions communicatives dans le discours ukrainiens.

- Шутак Лариса.** ВТОРИННІ НАЗВИ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ РЕАЛІЗАЦІЇ СТОМАТОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ. **C. 48**
- Шутак Лариса.** Вторичные наименования как один из способов реализации стоматологического дискурса.
- Shutak Larysa.** Secondary titles as means of implementation of dental discourse.
- Shutak Larysa.** Les titres secondaires comme moyen de l'application du discours de stomatologie.

АНГЛІЙСЬКА МОВА ENGLISH LANGUAGE

- Вахоцький Михайло, Маковська Оксана.** Стилистичні засоби вербалізації алюзії у президентських промовах Авраама Лінкольна. **C. 51**
- Вахоцкий Михаил, Маковская Оксана.** Стилистические средства вербализации аллюзии в президентских речах Авраама Линкольна.
- Vakhotskyi Mykhailo, Makovska Oxsana.** STYLISTIC DEVICES OF VERBALIZATION OF ALLUSION IN ABRAHAM LINCOLN'S PRESIDENTIAL SPEECHES.
- Vakhotskyi Mykhailo, Makovska Oxsana.** Les moyens stylistiques de verbalisation de l'allusion dans les discours présidentiels d'Abraham Lincoln.

- Запоточна Лариса, Рак Олександр, Томка Інна.** Вживання прийменників та прийменникових фраз в англійських фахових статтях з кардіології. **C. 55**
- Запоточная Лариса, Рак Александр, Томка Инна.** Употребление предлогов и предложных фраз в английских профессиональных статьях по кардиологии.
- Zapotochna Larysa, Rak Olexandr, Tomka Inna.** THE USE OF PREPOSITIONS AND PREPOSITIONAL PHRASES IN ENGLISH PROFESSIONAL ARTICLES OF CARDIOLOGY.
- Zapotochna Larysa, Rak Olexandr, Tomka Inna.** L'emploi des prépositions et des phrases prépositionnelles dans les articles professionnels en cardiologie anglaise.

- Томусяк Аліна.** КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ВИМІРИ НОМІНАТИВНИХ РЕЧЕНЬ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ. **C. 60**
- Томусяк Алина.** Коммуникативно-прагматические измерения номинативных предложений в англоязычном художественном тексте.
- Tomusiak Alina.** Communicative and pragmatic dimensions of nominative sentences in english literary text.
- Tomusiak Alina.** Les dimensions communicatives et pragmatiques des phrases nominatives dans le texte littéraire anglais.

- Шаласва Анна.** Використання епонімічних термінів в галузі медицини: аргументи “за” і “проти”. **C. 64**
- Шаласва Анна.** Употребление эпонимических терминов в области медицины: аргументы “за” и “против”.
- Shalajeva Anna.** THE USE OF EPONYMOUS TERMS IN THE FIELD OF MEDICINE: PROS AND CONS.
- Shalajeva Anna.** L'utilisation des termes éponymiques dans le domaine de la médecine: Arguments „Oui“ ou „Contre“.

- Шаласва Анна, Семенко Ірина, Томка Інна.** ПЕРЕХІД ЕПОНІМІВ ГАЛУЗІ МЕДИЦИНИ В ЗАГАЛЬНІ СЛОВА **C. 69**
- Шаласва Анна, Семенко Ирина, Томка Инна.** Переход эпонимов сферы медицины в имена нарицательные.
- Shalajeva Anna, Semenko Iryna, Tomka Inna.** Transformation of eponyms in the field of Medicine into common words
- Shalajeva Anna, Semenko Iryna, Tomka Inna.** Transformation of Eponyms in the Field of Medicine into Common Words.

НІМЕЦЬКА МОВА GERMAN LANGUAGE

- Камінська Олена.** ДИПЛОМАТИЧНІ ДОКУМЕНТИ ЯК СФЕРА ФУНКЦІОНУВАННЯ НІМЕЦЬКОЇ ФАХОВОЇ МОВИ ДИПЛОМАТІЇ. **C. 74**
- Каминская Елена.** Дипломатические документы как сфера функционирования немецкой профессиональной языка дипломатии.
- Kaminska Olena.** The Diplomatic Documents as the Functioning of the German Professional Language of Diplomacy.
- Kaminska Olena.** Les documents diplomatiques comme domaine du fonctionnement de la langue professionnelle de la diplomatie allemande.

- Качан Богдана.** ЛЕКСИЧНІ ТА ГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СКОРОЧЕНЬ, ЇХНІ РІЗНОВИДИ У НІМЕЦЬКІЙ ФАХОВІЙ МОВІ „ТЕХНОЛОГІЇ ЛАБОРАТОРНОЇ ДІАГНОСТИКИ ТА ЛІКУВАННЯ”, СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ. **C. 77**
- Качан Богдана.** Лексические и графические характеристики сокращений в немецком фаховом языке “Технология лабораторной диагностики и лечения”, способы перевода.
- Kachan Bogdana.** Lexicological and graphical characteristics of acronyms, their varieties in german language for specific purposes “technology of laboratory diagnostic and treatment”, methods of translation.

Kachan Bogdana. Les caractéristiques lexico-graphiques des abréviations, leurs classification dans la terminologie allemande „Les technologies de la laboratoire de la diagnostic et du traitement”, les moyens de traduction.

РОМАНСЬКІ МОВИ ROMAN LANGUAGES

- Вринчану Феліція.** ДИСКУСІЙНІ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У РУМУНСЬКІЙ ГРАМАТИЦІ. **C. 81**
- Вринчану Фелиция.** Дискуссионные проблемы изучения синтаксических связей в румынской грамматике.
- Vrînceanu Felichia.** Controversial problems of studying syntactic relations in the Romanian grammar.
- Vrînceanu Felichia.** Les Problèmes controversés de l'étude des relations syntaxiques dans la grammaire roumaine.

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО TRANSLATION

- Сопилюк Наталія.** Адаптивна стратегія при перекладі художнього тексту (на матеріалі творів м. Пруста). **C. 85**
- Сопылюк Наталья.** Адаптивна стратегия при переводе художественного текста (на материале творчества М. Пруста).
- Sopylyuk Nataliya.** ADAPTIVE STRATEGY IN LITERARY TRANSLATION (ON THE MATERIAL OF MARCEL PROUST'S PROSE).
- Sopylyuk Nataliya.** La stratégie adaptative de la traduction littéraire (sur le corpus de la prose de Marcel Proust).

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО LITERATURE CRITICISM ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ HISTORY OF UKRAINIAN

- Аністратенко Антоніна.** ДЕСАКРАЛІЗАЦІЯ ІСТОРІЇ ЯК МЕТОД ЛІТЕРАТУРНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ІСТОРИЧНОГО ПОЛЯ ПОДІЙ. **C. 89**
- Анистратенко Антонина.** Десакрализация истории как метод литературного обработки исторического поля событий.
- Anistratenko Antonina.** Desecration of the history as a method of literary processing of the historical field of events.
- Anistratenko Antonina.** La désacralisation de l'histoire comme une méthode du traitement des événements historiques.
- Дрогомирецька Марта.** ІСТОРИКО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗБІРКИ АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО «ПОВІСТКИ І ЕСКІЗИ». **C. 94**
- Дрогомирецкая Марта.** Историко-функциональные аспекты сборника Агатангела Крымского «Короткие повести и эскизы».
- Drohomyretska Marta.** Historical and functional aspects of the collection «Stories and Sketches» by Ahatanhel Krymskyi.
- Drohomyretska Marta.** Les aspects historiques et fonctionnels du recueil de Ahatanhel Krymskyi „De courts récits et des esquisses”.

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА UKRAINIAN LITERATURE

- Вилка Лідія.** ПОЕЗІЯ ДОЩУ І СНІГУ: ТВОРЧІСТЬ ЄВГЕНІЇ УГРИНЧУК. **C. 98**
- Вилка Лидия.** Поэзия дождя и снега: творчество Евгении Угринчук.
- Vylka Lidiya.** The poetry of the rain and snow: Oeuvre of Yevheniya Uhrynychuk.
- Vylka Lidiya.** La poésie de pluie de neige : l'oeuvre de Yevheniya Uhrynychuk.
- Гаврил Анамарія.** СВОЄРІДНІСТЬ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТРАДИЦІЙНОГО СЮЖЕТНО-ОБРАЗНОГО МАТЕРІАЛУ В ПОВІСТІ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА «ПЕТРО УТЕКЛИЙ». **C. 101**
- Гаврил Анамария.** Своєобразие трансформации традиционного сюжетно-образного материала в повести Валерия Шевчука «Петро утеклий».
- Gavril Anamaria.** The Transformation Peculiaruty of the Traditional Figurative Material with the Plot in the Novel of Valerii Shevchuk “Petro Uteklyi”
- Gavril Anamaria.** L'originalité de la transformation du matériel traditionnel du sujet et de l'image dans le récit de Valerii Chentchuk „Petro Uteklyi”.
- Каїзер Ірина.** ЗВ'ЯЗОК РАННІХ ПОВІСТЕЙ М. ГОГОЛЯ З УКРАЇНСЬКОЮ ФОЛЬКЛОРНОЮ ТРАДИЦІЄЮ ТА МОВОЮ. **C. 107**
- Каизер Ирина.** Связь ранних повестей Н. Гоголя с украинской фольклорной традицией и языком.
- Kaizer Iryna.** Connection of M. Gogol's Early Tales with Ukrainian Folk Tradition and Language.
- Kaizer Iryna.** Le lien des premières nouvelles de M. Gogol avec la tradition ukrainienne folklorique et la

- langue.
- Каїзер Ирина, Мойсей Антоніна.** СТЕЛІАН ГРУЯ – ДОСЛІДНИК ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА. **C. 112**
Каїзер Ирина, Мойсей Антоний. Стелиан Груя – исследователь творчества Тараса Шевченко.
Kaizer Iryna, Moyssey Antonyi. Stelian Hruya as a researcher of Taras Shevchenko's creations.
Kaizer Iryna, Moyssey Antonyi. Stelian Hruya en tant que chercheur de Taras Shevchenko.
- Никифорук Тетяна.** ПОЕТИЧНИЙ СИНТАКСИС ТВОРІВ СИДОРА ВОРОБКЕВИЧА РАННЬОГО ПЕРІОДУ ТВОРЧОСТІ (1863-1867). **C. 118**
Никифорук Татьяна. Поэтический синтаксис произведений Сидора Воробкевича раннего периода творчества (1863-1864).
Нукуфорук Тетуана. POETIC SYNTAX OF EARLY S. VOROBKEVYCH'S WORKS (1863-1867).
Нукуфорук Тетуана. La syntaxe poétique de l'oeuvre de S. Vorobkevych au début de sa carrière (1863-1867).
- Слухенська Руслана.** ЗАСУДЖЕНИЙ ДО СТРАТИ: ВАЖКА ДОЛЯ УКРАЇНСЬКОГО ГУМОРУ В ОСОБИ ОСТАПА ВИШНІ. **C. 122**
Слухенская Руслана. Приговорен к смертной казни: Тяжелая судьба украинского юмора в лице Остапа Вишни.
Sluhenska Ruslana. Sentenced to death: hard lines of the ukrainian humor in life of Ostap Vyshnia.
Sluhenska Ruslana. Condamné à la peine de mort : le destin difficile de l'humour ukrainien dans la vie d'Ostap Vyshnia.
- Ткач Алла, Яремчук Іванна.** БОГ, БІБЛІЯ Й УКРАЇНА У ТВОРЧОСТІ ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ. **C. 127**
Ткач Алла, Яремчук Иванна. Бог, Библия и Украина в творчестве Великого Кобзаря.
Tkach Alla, Yaremchuk Ivanna. God, the bible and Ukraine. In creativity of the great Kobzar.
Tkach Alla, Yaremchuk Ivanna. Le Dieu, le Bible et l'Ukraine dans l'oeuvre du grand Kobzar.

СВІТОВА ЛІТЕРАТУРА WORLD LITERATURE

- Костін Клаудія.** Всесвіт „румунських народних казок”, зібраних І.Г.Сбієрою. **C. 131**
Костин Клаудия. Вселенная „Румынских народных сказок”, собранных И.Г.Сбиеврою.
Costin Claudia. THE UNIVERSE OF THE ROMANIAN FOLKTALES COLLECTED BY I.G. SBIERA.
Costin Claudia. L'Univers des Contes populaires roumains, réunis par I.G. Sbiera.
- Логвінов Ігор.** ПРОБЛЕМАТИКА МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У МАГРИБСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ КОНТЕКСТІ. **C. 135**
Логвинов Игорь. Проблематика миграционных процессов в магрибском литературном контексте.
Logvinov Ihor. The problems of migration process in Maghrebian literary context.
Logvinov Ihor. La problématique des processus de l'immigration dans le contexte littéraire magrèbien.

РЕЦЕНЗІЇ REVIEWS

- Руснак Юлія.** РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ: АНІСТРАТЕНКО А. В. АЛЬТЕРНАТИВНА ІСТОРІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ. МОНОГРАФІЯ / АНТОНІНА АНІСТРАТЕНКО. – ЧЕРНІВЦІ, 2016. – 212 С. **C. 138**
Руснак Юлия. Рецензия на монографию: Анистратенко А. В. Альтернативная история в украинской литературе. Монография / Антонина Анистратенко. - Черновцы, 2016. - 212 с.
Rusnak Yulia. REVIEW OF MONOGRAPH: ANISTRATENKO A. ALTERNATIVE HISTORY IN UKRAINIAN LITERATURE. MONOGRAPH / ANTONINA ANISTRATENKO. - CHERNIVTSI, 2016. - 212 P.
Rusnak Yulia. Le compte rendu de la monographie : Anistratenko A. L'histoire alternative dans la littérature ukrainienne. Monographie / Antonina Anistratenko. - Tchernivtsi, 2016. – 212 p.
- ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ** (Требования к оформлению статей, Requirements for the articles, Instructions aux auteurs) **C. 140**

Українська
мова

Ukrainian
language

ISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 7-11
UDK 811.161.2'373.612.2:81'32
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.1

БАРВОСВІТ ПОЕЗІЇ ВОЛОДИМИРА СОСЮРИ

Олена КУЛЬБАБСЬКА,

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Чернівці (Україна)
olena.k@i.ua

**THE EXUBERANT WORLD OF THE POETRY
BY VOLODYMYR SOSIURA**

Olena KULBABSKA,

Chernivtsi National University
named after Yuriy Fed'kovych
Chernivtsi (Ukraine)
ORCID ID: 0000-0002-1858-9269
Researcher ID: C-2286-2017

Кульбабская Елена. Мир цвета в поэзии Владимира Сосюры. В статье рассмотрена проблема функционирования эпитетов со значением цвета в современной украинской поэзии на примере художественной речи Владимира Сосюры. Установлено, что художественные образы поэтических текстов неординарного поэта насыщены широкой цветовой гаммой, которая охватывает названия цветов от архетипных (черный↔белый), основных спектральных (синий, зеленый, красный), до таких названий, как золотой, фиолетовый, оранжевый (помаранчевый). Такое большое количество цветowych наименований свидетельствует о „цветовом” восприятии поэтом мира, его ощущениях, о „цветовых” ассоциациях.

Ключевые слова: поэтический текст, индивидуально-авторское восприятие действительности, цветовая гамма, художественный образ, метафора, ассоциативность, символичность, эмоциональность, стилистические функции.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Епіцентром художнього тексту є Образ, що ґрунтується на „асоціативному мовомисленні й звичайно має слововираження, зокрема й таке, яке спричинює співвіднесення не лише з тим, що сказав автор, а й з тим, що він прагнув сказати, на що натякнув, із чим порівнює”¹.

У конкретно-чуттєвому відображенні дійсності, яке репрезентує віршова мова, важливу роль відіграють спеціальні засоби образності, що дають змогу письменникам утілити в словесну форму конкретні уявлення про об'єкти дійсності й висловлювати власне ставлення до них. Такими засобами української мови є: порівняння, метафора, символ, оксюморон, метонімія, перифраз, гіпербола, літота, іронія, сарказм, епітет. Саме епітет – один із найпростіших і найефективніших словесно-зображальних засобів художнього мовлення – ми обрали для дослідження, оскільки „І поезія, і проза завдяки епітету набувають значно більшої точності, гостроти й емоційності”². Як поліфункційна одиниця художньої мови епітетне слово синтезує образне, оцінно-естетичне та емоційно-експресивне значення, акумулює культурно-історичну й мовно-поетичну традицію, є маркером авторського стилю³.

Хоч епітети тривалий час є об'єктом наукового зацікавлення філологів, проте залишається ще багато проблем, які потребують детального вивчення. Дотепер епітети досліджують здебільшого на матеріалі художньої літератури з традиційним поділом на: 1) *логічні* та

художні (власне-епітети) означення; 2) *постійні* (фольклорного походження), *загальномовні* та *індивідуально-авторські*. Проте сфера їхнього використання не обмежується зазначеними типологіями. На часі – дефінування епітета не лише як ознаки-маркера ідіостилю певного письменника, а й з'ясування його стилістичної активності в текстовій тканині, ролі у виформуванні семантики поетичних номінацій, реалізації естетичних інтенцій мовця та складника поетичного словника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Особливий інтерес для концентрації дослідницьких зусиль зумовлюють колірні епітети – **кольореми**, – які характеризуються багатством семантичної наповненості та виконуваних функцій у канві твору, що їх спричинюють великі естетичні можливості цих лексем, їхня здатність створювати різноманітні образи в контексті художнього дискурсу, розширити традиційну систему переносних значень.

Колористична лексика є предметом зацікавлення багатьох учених, її вивчають у різних галузях: як інструмент аналізу художнього тексту (С. І. Григоруку, А. П. Загнітку, В. А. Маслова, Т. А. Ященко), з огляду на необхідність укладання „Словника української поезії другої половини ХХ століття (Л. О. Пустовіт), із позиції етимології (Н. Б. Бахліна), концептології (І. Г. Беляєва, І. Ковальська, О. С. Кузьміна, Г. М. Яворська) та вторинної предикації (О. В. Кульбабська), з погляду типології кольоропозначень (Л. В. Бублейник, А. П. Василевич, С. В. Іващенко,

¹ Kononenko, Vitaliy. "Tekst i obraz" [Text and image]: monografiya. Ivano-Frankivsk, 2014, P. 6.

² Bobylyova L. K. "Ob epitete" [An epithet], *Uchyonyie zapiski Dalnevostochnogo gosudarstvennogo universiteta*, 1975, Vol. 38(1), P. 113.

³ Diadchenko, Hanna. "Epitety-koloratyvy v ukrainskii poezii kintsia XX – pochatku XXI st. (portretna kharakterystyka liudyny)" [Epithets-kolorotyvy in Ukrainian poetry of the late XX – early XXI century (Portrait haraktrystyka man)], *Kultura slova*, 2003, Vol. 78, P. 81-88.

Р.М. Фрумкіна), в аспекті ідіостилюстики (Н. А. Адах – Василя Барки; І. М. Бабій – у малій прозі В. Стефаніка, М. Коцюбинського, М. Хвильового; Л. І. Шевченко – у творчості Т. Г. Шевченка; Л. В. Шулінова – Лесі Українки тощо). Проте, зважаючи на всю різноманітність підходів до дослідження назв кольору в сучасній лінгвістичній науці, проблема дослідження кольоропозначень є доволі актуальною.

Мета статті – виявити специфіку функціонування кольором основного спектрального діапазону в поетичному тексті у світлі лінгвосинергетики, проаналізувати їхню структурно-семантичні та функційні особливості. **Матеріал дослідження** – лірика та поеми Володимира Сосюри, мова творів якого відбила те нове, що увійшло в народнорозмовну й літературну мову 20-х років ХХ ст. Його художнє слово – це „поезія емоцій, настроїв, вражень, пов’язаних із великими масштабними подіями буремного часу в Україні”⁴.

Поезія Сосюри – романтика революції та „зоологічного націоналіста” – народжувалася з двох емоційних струменів: коли мені боляче і коли я закоханий. Жорстокість і любов – ось координати його мовосвіту. Саме тому В. Сосюру справедливо вважають „найцікавішою людською постаттю в українській підсоветській літературі”⁵. Він – явище двоїстості української людини того часу, роздертої навпіл двома суперечливими між собою складниками її психічного ества: з одного боку, прищепленою їй **комуністичною свідомістю**, а з іншого, – природно властивим їй, підсвідомим, просто людським **національним почуттям**.⁶ Оцей внутрішній конфлікт непересічної людини, а активної творчої індивідуальності, за *гіпотезою нашого дослідження*, уявляють епітетні конструкції, що їх активно використовував В. Сосюра у своїй поезії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Описуючи барвосвіт будь-якого письменника, уважаємо, що треба брати до уваги символіку кольорів, зумовлену етнокультурними особливостями.

ЧЕРВОНИЙ. У сосюринському поетичному тексті *червоний* (та його відтінки) зазвичай образно характеризує реалії, спричиняє настрої життєрадісності, надії, насолоди, що особливо простежуємо: 1) у пейзажних деталях: *Але цвітуть, цвітуть червоні рожі...* (т. II, с. 122)⁷; *Та, якою наш Київ крізь грози пройшов, наш зелений, ясний, пурпуровий* (т. II, с. 138); або 2) у портретних замальовках: *Не фарбуєш ти губ соковитих, що подібні до соку зорі* (т. I, с. 242); *Вишневі губи, чорні брови, пісні дівочі вечорові...* (т. II, с. 76).

Зауважимо, що художнє означення *червоний* (як, зрештою, і інші колірні лексеми) в авторських контекстах може бути: 1) монохроматичним (одноколірним, без супроводу інших означень), як-от: *червоні рожі*; 2) біхроматичним (якщо означальне має дві характеристики), напр., *губи соковиті, що подібні до соку зорі*; 3) поліхроматичні (якщо предмет описують три і більше означення): *зелений, ясний, пурпуровий Київ*. Колірна розмаїтість слугує не лише реалістичному зображенню дійсності, а й утіленню

естетичних смаків письменника, його настроїв, почуттів, інтенцій.

За кількістю кольоративів виокремлюємо мікропіле червоного кольору, у якому зареєстровано 20 лексем: „червоний”, „кривавий”, „кров’яно-красний”, „огнений”, „рожевий”, „рижий”, „рудий”, „жовтогарячий”, „малиновий”, „калиново-червоний”, „пурпуровий”, „багряний”, „рожево-золотий”, „палкий”, „зорний”, „вишневий”, „зардітисся”, „горіти”, „жевріти”, „пломеніти”. Напр.: *Ой широкі шляхи /.../ а тепер ви у бурях кривавих* (т. II, с. 158); *Грас вітер на віолончелі, в небі сонця багряна печать* (т. II, с. 164); *Вже світання огні за рожевим вікном над тобою розквітли крилато* (т. II, с. 140); *Над вами зоря малинова в майбутнє показує путь...* (т. II, с. 140); *Жене вітри горно, що нерухоме вчора, – й ковадла зорний спів до праці дзвінко зве...* (т. I, с. 18); *І виснуть ліхтарі, як золоте намисто, що завітчали ніч безсоромну й руду...* (т. II, с. 10); *Та звільнив тебе син твій, Хмельницький Богдан, мов калину здійняв малинову* (т. II, с. 137); *Щоб потім грім пошлать на всі кінці, /.../, як і рядки закохані оці в промінні рим рожево-золотому* (т. II, с. 124); *...зуде у бурі огнений – все ближче бій...* (т. II, с. 97).

Широка палітра червоного кольору у В. Сосюри асоціюється не лише з к р а с о ю (див. приклади вище) або к о х а н н я м (*На лице твоє миле лг ясного проміння поцідунок палкий* (т. I, с. 104), а й із р е в о л ю ц і є ю (*Для нас цвіте зорі багряний човен, встають міста у райдузі риштовань* (т. II, с. 126); в і й н о ю (*Був захід весь од вибухів багряний, – і навіть хмари, й ті корились нам...* (т. II, с. 126); в і й с ь к о м (*І червона кара невблаганна на лави лавами бжить* (т. II, с. 98); к р о в’ю (*В залів кораблі, мов чайки золоті... І на воді тремтять, неначе путь кривава, та нескінчима путь, куди нам треба йти...* (т. II, с. 44); У к р а ї н о ю: *Вишневі краю мій!.. То на твоїх дорогах я перший раз почув /.../ дух крові в снігу* (т. II, с. 37) тощо.

Уся творчість Сосюри доводить, що в поетовому сприйнятті світ – це матриця, де є лише чорне і біле, кати і жертви: ті, хто володіє, і ті, хто від них залежні. Таке осягнення дійсності спричинило ество письменника, його дві іпостасі: одна репрезентувала національне, а друга – вірою і правдою служила партії. Така мішанина була характерна для кожної пересічної людини того часу. Людини, яка не аналізувала, що відбувалося, а свято вірила в тих, за ким іде, відзначала навіть дрібні порухи покращення життя народу в новому суспільстві: *От чом із огненної мли ви чорні руки простягли на наші зоряні кордони, коли ми творим світ червоний, і наші ночі, наче дні, в яснім електрики вогні здіймають крила багрянові на все нові й нові будови...* (т. II, с. 108).

Отже, символізм червоного багатозначний та амбівалентний. З одного боку – енергетичний, активний, символізує повноту життя, свободу, урочистість, радість, а з іншого, – ворогування, помсту, війну, агресивність.

ЖОВТИЙ. За нашими спостереженнями, мікропіле

⁴ Pustovit L. O. "Epitet u poezii Volodymyra Sosiury" [The epithet of the poetry by Volodymyr Sosiura], *Ridne slovo*, 1974, P. 8–13, URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine9-2.pdf>

⁵ Hryshko V. "Sertse druhoho Volodky i zaboronena liubov" [The heart of the second Volodko and forbidden love], *Ukrainske slovo* : khrestomatiia : u 4-kh t., 1994, T. 2, P. 198.

⁶ Ibid, P. 18.

⁷ *Tut i dali tsytuyemo za vydanniam*: Sosiura, Volodymyr. Tvory [Works] : u 2-kh t. Kyiv. 1978, T. 1 : Liryka, 165 p. ; T. 2 : Poemy, 221 p.

жовтого кольору охоплює 5 лексем: „жовтий”, „світлий”, „блискучий”, „золотий”, „ясний”. В асоціативному ряді жовтий колір – теплий, веселый; символізує світло, радість, повагу. Це колір золота, зрілого колосся пшениці, жита, ячменю, але і колір зів’ялого листя, ревнощів, зради, хвороби, смерті, потойбічного світу. У православ’ї „золотий” співвідноситься зі святістю, Богом, Богородицею, Господньою енергією, силою, світлом Христа тощо. У художній літературі „золотий” є символом-синонімом до слів „багатий”, „щасливий”, „рідний”, „дорогий”, „коштовний”, „сонячний”.

Перша збірка В. Сосюри „Поезії”, що вийшла друком 1921 р., починається віршем „До нас”, у якому автор закликає іти до „наших лав, до нас, хто живився з боротьбою, хто Сонце покохав”. Слово *Сонце* поет пише з великої літери, бо воно набуває символічного значення, слугує образом нового життя. На думку поета, до Сонця „нам травень **золотий** квітками стеле шлях”. Саме оригінальна епітетна конструкція *травень золотий* створює у вірші настрій урочистості, святковості. Ця кольорема стане пізніше традиційною у творчості поета, забарвивши його лірику золотими тонами: *золотий липень* (їжак, вечір, содом), *золоте листя* (жито, намисто), *золота коза*, *золоті свитки* тощо.

Ще більше розширюється коло означуваних цим епітетом слів у збірці „Червона зима” (1922 р.) – *золотий завод*, *золота береза*, *золоте весло* (ридання, яйце), *золоті очі* (зорі, човни, будинки), в епопеї „Залізниця” (1924 р.) – *золотий обруч* (кавун, Дінець, огонь), *золоте сонце* (проміння, волосся), *золота наївність* (смуга), *золоті сліди*, і навіть *золоті онучі*. *золоті очі*. У кожному вживанні епітет *золотий* виконує певну стилістичну функцію, означаючи предмет за ознакою кольору – *листя золоте*, *золота береза*, *золоте проміння*; передаючи захоплення людською красою – *золоті очі*, *золоте волосся*, *золотоволосий командир*; відображаючи ставлення ліричного героя до предметів або його романтичне уявлення про них – *золотий завод*, *золоті будинки*, *золотий кавун*, *золоті човни*. Пор., кольоремою *золотий* В. Сосюра передає сарказм щодо негативних явищ – *золотий содом*; утілює небувало гостре почуття, емоційний стан – *золоте ридання*.

У художній палітрі автора епітет *золотий* набуває індивідуального звучання, наприклад, *золота наївність* врятувала йому життя, вирвала з полону під час громадянської війни; трофейні *золоті онучі* захистили ноги від холоду тощо.

Значне місце посідає епітет *золотий* в збірці „Осінні зорі” (1924 р.) – *золотий південь* (каток, гаолян, туман, Оріон), *золоте свічадо* (навутиння), *золоті птаці* (ланцюжки). Одна з поем цієї збірки навіть має оригінальну назву „Золотий медведик”. У такий спосіб поет розширює стилістичні функції епітета *золотий*, охоплює ним все нові й нові явища, наділяє цією ознакою абстрактні поняття: *золотий екстаз*, *золота молитва*, *золота печаль*, утворює епітетні складні номінації-неологізми, напр.: *І світить молодик – мій брат золоторогий* (т. II, с. 47); *Серце моє розхристане крізь віки гряде і радується на шляху золотолірному* (т. II, с. 39).

У хрестоматійному вірша „Так ніхто не кохав” через образні означення В. Сосюра майстерно передає нюансорику найглибших почуттів, неповторну красу людських стосунків. Читач поділяє радість *солодкої муки* ліричного героя, готовий для своєї коханої зірвати з неба

золотий Оріон, відчуває таку волю *щасливих очей* і таке кохання, яке приходить лише раз на тисячу літ, якого не бачили навіть *ясні зорі* і *тихий місяць*.

У збірці „Золоті шуліки” (1924 р.) поет не може стримати свого захоплення рідною країною: *Моя робоча Україно, моя ти нене золота* (т. I, с. 57), річкою його дитинства – *золотим* Дінцем. У місті він бачить *золоті тротуари* і *золоті бульвари*, а в селі розквітає *золота шипшина*.

Отже, у перших поетичних збірках В. Сосюри епітети досить різноманітні, побудовані на новому лексичному матеріалі, на нових поетичних зіставленнях. В епітетах і в оригінальних за змістом художніх означеннях нуртує сила творчої індивідуальності і майстерності поета, а точніше – його соціальні погляди, настрої і естетичні смаки. В молоду українську поезію 20-х років ХХ ст. прийшов поет із самобутнім художньо-творчим мисленням, який по-своєму відкривав читачам навколишній світ у новому звучанні і в нових кольорах. За образними ознаками епітет у В. Сосюри – зазвичай метафоричний, а за змістовими він має здебільшого ліричне або соціальне забарвлення.

ЗЕЛЕНИЙ. Лексема *зелений* є поширеним символом Природи, життя, буяння, розквіту рослин. У Володимира Сосюри кольорема *зелений* здебільшого характеризується усталеністю значення. Зелений – колір трави, листків. Він спокійний і символізує мир, спокій, надію, сили, хоч інтенсивно-зелений колір може і пригнічувати. Пор.: *Там, за селом, зелені шуми нив...* (т. II, с. 125); *...на зелених горах гордий Київ розцвів, ніби рицар, у панцир закутий* (т. II, с. 134); *Вони летять повз ферми, де в привіллі біля зелених, мрійних берегів гусей без ліку* (т. II, с. 206); *Колісь зелений лист немов іржа поїла...* (т. II, с. 41). Утім, можемо констатувати його метафоричне (*О темні вечори і серця перебої... І близько-близько так зелена тьма очей. Солодкий дух землі і зорі над водою, що райдугою барв під вербами тече...* (т. II, с. 53); *А за весною лине літо в даль на зеленому човні* (т. II, с. 180); *Казки моїй душі тасмно і похмуро шепочуть без кінця зелені губи їх [дерев]* (т. I, с. 281); *Палає в туманах: „Од можна і до можна”, і пахнуть полином жовнівські ряди... і висне без кінця над Києвом тривожним розірваним рядном важкий зелений дим...* (т. II, с. 44)) або метонімічне значення (про білогвардійців): *Вас кинули в шахту живими в шинелях зелених мерці* (т. II, с. 140).

Отже, кольорні образи, пов’язані зі сприйманням зеленого кольору, здебільшого побудовані на основі зорового осягнення дійсності. Оскільки в народній символіці кольорів *зелений* є кольором надії, кольором молодості трави, весняного оновлення, то й у художньому мовленні він є кольором всього молодого, повного надій, щасливого і прекрасного. Переносне (метонімічне та метафоричне) переосмислення зеленого кольору простежено в поетичних рядках В. Сосюри, який урізноманітнює значення цієї лексеми, сполучаючи її з незвичними реаліями.

ГОЛУБИЙ. Назви таких кольорів як „голубий”, „блакитний” часто набувають символічного звучання та означають „ніжність, краса, любов”. Згідно з християнськими канонами, він символізує „прагнення світу до Бога”.

У поезіях В. Сосюри спостережено вживання стилістично насичених специфічно-індивідуальних метафор із колірним компонентом *голубий*, побудованих на: 1) зорових відчуттях і 2) асоціаціях. Напр.: 1. *А десь понад Дінцем*

журба осіння бродить і хвилі голубі задумано дзвенять (т. II, с. 40); 2. ...ї тумани голубою габою молочай по траві розплескали... (т. II, с. 26); Ну, як вам розказати про Осінь яснооку, як кожний раз вона приходиться на степи... Бо бачив я не раз чоло її високе і з вітром їй писав поєми голубі!? (т. II, с. 41).

Голубий колір – улюблений для В. Сосюри (здаймо: *Лети ж, моя поезія, вперед і звуків рій навій моїй ти лірі, щоб був він, як живий – не силует, не повториться щоб ні в якій мірі, хоч у поемі є уже моїй гармати і епітет „голубий”* (т. II, с. 125)), тому він сполучається з багатьма іменниками: *дзвін, поля, степи, даль, алеї, шляхи, тишина, донецька висота, небо Донеччини*. Навіть образ України в поезіях не лише вишневий, а й голубий: *Крім голубої України, є Україна огняна* (т. II, с. 95). Отже, унаслідок функційно-стилістичного аналізу метафор-кольоропозначень із компонентом голубий виявлено багатоплановість семантики колірної лексики, її здатність виконувати активну зображальну й позитивно-оцінну стилістичну роль, передавати авторське осмислення дійсності, збагачувати інформаційні можливості і засоби мови.

СИНІЙ. Синій колір – спокійний, сентиментальний і водночас серйозний, що символізує довір'я, безкінечність, сум. Це колір неба й моря. Він спричиняє відчуття холоду. У християнській культурі синій асоціюється з вічною божественною істиною. Блакитні квіти цикорію, сокирок, волошок, незабудок символізують ніжність, покірність, легкий сум, далечинь, а фіалка – покірність, вірність, далечинь. Мовою геральдики синій колір означає добротність, добру славу, вірність.

Синій і блакитний кольори в поезії В. Сосюри – живописне слово, що єднає закоханих: *Васильки у полі, васильки у полі, І у тебе, мила, васильки з-під вій, І гаї синіють ген на видюколі, І синіє щастя у душі моїй* (т. II, с. 190). Кохана здається ліричному героєві ідеалом, у її очах – „море синіє”, „сонце цвіте”. Утім, усталені значення (*синє небо, синій-синій сон, синій дим, сині гони, хмари сині* тощо) набувають у контексті додаткових прирощень. Напр.: *Бачу за морями молоді дороги, де припав до неба синьоокий степ...* (т. I, с. 20); *Вітрів прозоро-сині крила блискучий розвівають слід...* (т. II, с. 22); *Де небо в димарях, мов синій папірець, над заводським гудком печаль моя конає* (т. II, с. 36); *Із морів, з океанів встають, мають савани сині і білі...* (т. II, с. 49); *Хитає вітер на бігу волошки мрійно-сині* (т. II, с. 63); *А даль широка, вільна, синьоблуза... Вони летять... Далекі їх путі! Услід хита їм листям кукурудза і соняшники зорять золоті* (т. II, с. 206); *Це бій за день „Життя, живи!” – неначе лист шепоче, і виглядають із трави фіалок сині очі* (т. II, с. 171) тощо. Поєднуючись з абстрактними іменниками або з поняттями, що не асоціюються із синім кольором, прикметник синій набуває традиційного в художньому мовленні значення позитивної емоційної оцінки „легкий, приемний, лагідний”. Це значення часто увиразнюють компоненти *ніжно-, мрійно-, тепло-* у складних кольороназвах, надаючи поетичності зображуваному.

Спостережено, що назви кольорів у поетичній мові В. Сосюри можуть набувати нових естетичних і смислових відтінків. Зокрема, до загальномовного позитивного значення прикметник синій може додавати сумного, трагічного відтінку до оповіді, коли зазначена колірною мікроєдиниця характеризує деталь у зовнішності персонажів, як-от: *У кабінеті кардинал, залитий золотом і кров'ю... із синіх вуст облудне слово поволі ронить...* (т. II, с. 83). Із давніх часів слово синій і його похідні використовують

в описах зовнішності людей, для позначення синюватого відтінку шкіри, обличчя змерзлої або поблідлої людини, а також синього, темно-синього, сіро-синього або багряно-синього тіла людини – побитої, пораненої або змученої.

Установлено, що метафорична роль колірної лексики розвивається, напр., у сполуках „далекі сині гони”, „рідне синє небо”, „синява очей”; синій стає в один ряд із прикметником *дорогий*. Недарма в таких контекстах часто функціонують звертання, що надають висловленню інтимного, ніжнього колориту: „Окраїни мої!”, „О вітру кроки”, „Село, моє село!” тощо.

БІЛИЙ. У Володимира Сосюри ми зафіксували такі приклади вживання кольоративів білий, сніжний: 1) у складі порівняльної конструкції: *Промчали дні, як вихор сніжний, і облетіли в майві літ, як білий-білий, ніжний-ніжний акації солодкий цвіт* (т. I, с. 260); 2) як складник метонімії: *Хай прийдуть інші, не білі* (т. II, с. 19); 3) у метафоричному значенні: *Білі полотна снігу...* (т. II, с. 11); 4) для контрастного зображення дійсності: *Схилилась ніч, і чорні руки до бою в зорях простягла, де серце мли востанє стука і захлинається імла, де білий вечір по наметах розносить пісню...* (т. II, с. 92); 5) як складна номінація: *І в небі місяць білорогий шука між хмарами дороги* (т. II, с. 92); 6) як власна назва: *Тепер не підєм ми з тобою в Білу Гору...* (т. II, с. 7). Отже, у поетичних контекстах В. Сосюри прикметник білий набуває семантичних прирощень, відзначається емоційною наповненістю, естетично ускладнюючи образи.

ЧОРНИЙ. У поетичній тканині В. Сосюри лексема чорний репрезентує як утрадиційнені значення (*чорні коні, чорна тьма, чорний ворон*), так і індивідуально-авторські, метафоричні, перифрастичні. Напр.: *Узнав, що можна світлою зробити народу долю, чорну у тяжку* (т. II, с. 183); *І.../ припада до чорних ран лицем заплаканим туман...* (т. II, с. 92); *...і побігла Галина тінню чорною в тьму...* (т. II, с. 188); *Обнімалися темні далі з чорним паром душі моєї...* (т. II, с. 26); *Огнем і дзвоном сипле з вій, у груди – чорна спека* (т. II, с. 62); *Схилилась ніч і чорні руки до бою в зорях простягла...* (т. II, с. 92); *Ми звільним всіх, у кого руки не вкрили чорні моголі!* (т. II, с. 96); перифрази: *Воно прийшло вже, щастя чорноброве, хитає вітер саду білий цвіт...* (т. II, с. 202); *Кричать гудки, мов сурми бою, і трактор владною ходою у полі чорну ріже путь* (т. II, с. 76) тощо.

Кольористичне означення чорний передовсім ужито в описах зовнішності персонажа (брови, щетина, руки, обличчя), опису пейзажів (діра, вода, земля, море). Використання епітетних словосполучень із прикметником чорний у таких описах є традицією художнього зображення, напр.: *На личко білеє в сльозах дивлюся я, на брови чорнії, на коси русії...* (т. II, с. 172).

У мові поета з'являється означення на зразок *чорна загибель, чорна смерть, чорна рана тощо*, які нагнітають психологічну атмосферу. Їх об'єднує спільне значення „втрата чогось назавжди”. У складі подібних конструкцій кольорема набуває виразного символічного звучання, є уособлення горя, страждань, ворожнечі. Отже, чорний є потужним засобом експресії, сприяє емоційній насиченості, яскравому змалюванню психологічних згущених моментів твору.

Одна з показових стилістичних функцій кольористичних епітетів у поезії В. Сосюри – розкриття сутності зображуваної доби, доби жорстокості й будівництва нового суспільства. На настрій читача, на створення необхідного авторському задумові емоційного ефекту

впливають відповідні кольороназви, які можуть бути радісними (це здебільшого кольори світлої гами: *білий, жовтий, блакитний, бузковий* та ін.) або ж, навпаки, – похмурими, сумними (*чорний, коричневий, сірий* тощо).

Можна вести мову про **шість функцій** досліджуваних лексем у поетичній тканині В. Сосюри: 1) *описову* (у відтворенні картин природи або зовнішнього виду героїв, що сприяє цілісному, унаочненому, яскравому опису реалій); 2) *смыслову* (дають додаткову інформацію про предмет, окреслюють обставини, умови, спосіб життя й індивідуальні особливості персонажів); 3) *ситуаційну* (у разі поєднання епітетів із конкретними іменниками – характеризують предмети побуту, деталі інтер'єру тощо за їх використанням у певних ситуаціях); 4) *емоційно-експресивну* (увиразняють тональність твору, впливають на емоції читача); 5) *оцінну* (містять емоційні оцінки, виражають ставлення письменника до зображуваного); 6) *характеристичну* (акцентування релевантних характеристик ліричного героя та інших персонажів).

Висновки й перспективи подальших розвідок.

1. Епітети в поетичній мові відбивають мовну картину світу письменника, зокрема його аксіологічні параметри, якісно-ознакові маркери дійсності. До того ж вони ілюструють образність мислення художника слова, тенденцію до описовості, оцінності, характеризації предмета оповіді та емоційно-експресивного впливу на читача. 2. Колірні епітети в поетичному контексті Володимира Сосюри здатні набувати особливого емоційно-експресивного звучання, пов'язані із загальним настроєм поетичного твору. Автор утілює свій задум у кольорових образах і картинах, і відтворювана дійсність набуває специфічного забарвлення завдяки цілеспрямованому добору й використанню цієї групи лексики. Як носії оцінної семантики кольорами стають активним мовно-психологічним чинником, що окреслює коло ідеалів, ціннісних орієнтацій людини поч. ХХ ст., а також визначає основні параметри емотивно-чуттєвого сприйняття світу. 3. Кольористичні епітети в ідіостилі В. Сосюри – рухливий пласт української лексики, що здатний до семантичних і стилістичних зрушень у поетичних контекстах – метафоричності, семантико-стилістичних прирощень (конотацій), символічного значення, що закарбувалися в етномисленні автора і читача. 4. Завдяки потенційній багатозначності колірні епітети здатні сполучатися з різними за значенням словами, входить до складу кількох лексико-семантичних груп. Епітетні одиниці функціонують в єдності з метафорами, порівняннями, метоніміями, перифразами. Часто вони є елементами таких стилістичних фігур, як повтор, антитеза. Це сприяє збільшенню художньо-естетичних можливостей епітетів загалом, розширює їхню сполучуваність, оптимізує вплив на свідомість читача. 5. *Перспективу* репрезентованого дослідження вбачаємо в подальшому вивченні ідіостилу Володимира Сосюри, визначенні мовних доміант не лише на лексичному рівні, а й на граматичному, функційному та прагматичному. На часі – укладання „Словника поетичної мови В. Сосюри”, що розкриватиме потенційні можливості української мови, зокрема у сфері її художньо-естетичного функціонування.

Kulbabska Olena. The exuberant world of the poetry by Volodymyr Sosiura. The article deals with the functioning specificity of epithet constructions bearing the meaning of color in the linguistic worldview of Volodymyr Sosiura. The author establishes the fact that the attribute as a poly-functional unit of poetical speech,

being the marker of the author's style, synthesizes the creative, evaluative-aesthetic and emotional-expressive meaning, accumulates cultural-historical and linguistic-poetic tradition. Moreover the epithets illustrate the tendency to descriptiveness and detailing of the represented subject. They also tend to the aesthetic and psychological description of the speech. The data for study included the lyrics and poems by Volodymyr Sosiura, whose linguistic creativity has reflected something new that has entered colloquial and literary language of 1920th in the XX century. The artistic images of the poetic texts by Volodymyr Sosiura represent a wide color gamut that covers the color names from archetypal (black↔white) basic spectral (blue, red, yellow) secondary (green, purple, orange), and to their additional shades (gold, violet, brown, snow, etc.). The rich repertoire of colour lexemes certifies both poet's "colour" perception of the reality and the symbolicalness of associations. By figurative features Sosiura's epithet, influenced by the extraordinary compatibility, is for the most part metaphorical, but by semantic features it has mainly a lyrical or social colouring. In the writer's poetry colour lexemes perform six functions: descriptive, semantic, situational, emotional-expressive, evaluative, and distinguishing. The prospects of the represented research focus on the further study of the individual style of Volodymyr Sosiura, the determining of language dominants not only at the lexical level, but also at the grammatical, stylistic, and functional ones. The next step of study presupposes the compiling of the "Dictionary of poetic language by Volodymyr Sosiura" that will disclose the potential of the Ukrainian language, in particular in the sphere of its artistic-aesthetic function.

Key words: poetic text, individual-author perception of the reality, colour gamut, artistic image, metaphor, associativity, symbolicalness, emotiveness, stylistic functions.

Кульбаська Олена – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Автор та співавтор близько 250 наукових та навчально-методичних праць, із-поміж яких 3 монографії та 25 посібників. Наукові інтереси: синтаксис, ономазіологія, стилістика, лінгвістика тексту, методика викладання української мови у вищій школі.

Kulbabska Olena – Doctor of Sciences in Philology, Professor, Head of Department of Modern Ukrainian language of Yuriy Fed'kovych Chernivtsi National University. She is an author and co-author of about 100 scientific and educational works, including 3 monographs and 25 manuals. Her research interests syntax, stylistics, text linguistics, methods of teaching Ukrainian language as a professional in high school.

Received: 12-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© O. Kulbabska, 2017

ФУНКЦІЇ ЧАСТОК В ОКЛИЧНИХ РЕЧЕННЯХ

Галина НАВЧУК,

ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)
navchuk_g_v@mail.ru

FEATURES PARTICLES IN EXCLAMATION SENTENCE

Halyna NAVCHUK,

Higher State Educational Establishment of Ukraine
«Bukovinian State Medical University», Chernivtsi (Ukraine),
ORCID ID: 0000-0002-4624-1796
RESEARCHER ID: S-61-40-2016

Навчук Галина. Функции частиц в восклицательных предложениях. В статье обобщены различные подходы к определению синтаксической роли частиц, в частности показано, что они являются элементами формы предложения и имеют определенные функционально-семантические особенности. Благодаря взаимодействию частиц и знаменательных слов предложения приобретает специфическое значение (модально-экспрессивное или эмотивное). Как синтаксический формант, частица передает различные оттенки модальных отношений, дополняя, уточняя семантику других средств выражения модальности предложения.

Обосновано, что функции частиц как сегментных языковых единиц, употребляемых в восклицательных предложениях, заключаются в усилении (акцентировании) эмоций, выраженных другими языковыми средствами, или в формировании эмотивного компонента значения. Это дает основание считать их формальными синтаксическими маркерами предложений этого типа.

Ключевые слова: функции частиц, восклицательные предложения, восклицательность, эмоционально-экспрессивные значения.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. На сучасному етапі розвитку синтаксичної науки для лінгвістів інтерес представляють не конкретні емоції, а особливості передачі емоційного насичення висловлювання засобами мови. «Аналіз фактів мови свідчить, – як слушно вказує О. В. Добрунова, – що засоби вираження емоцій не довільні, вони значною мірою «жанонізовані», проте ще не сповна вивчені й досі не систематизовані»¹. На цьому тлі по-новому інтерпретується питання засобів передачі емоційної експресії в окличних реченнях.

Так, емотивна функція мови, що реалізується в окличних реченнях, знаходить своє вираження в мовних одиницях як сегментного, так і супraseгментного рівня мови.

До сегментних мовних одиниць належать частки, вигуки, займенниково-прислівникові слова, звертання, що найбільш активно беруть участь в оформленні окличних речень. До одиниць супraseгментного рівня належать інтонація, повтори, порядок слів у реченні. Отже, окличність має розгалужену систему засобів вираження, з-поміж яких є й частки. Проте питання про емоційно-експресивне ускладнення окличних речень частками в науковій літературі трактується по-різному (суперечливо), тому залишається відкритим. Виходячи із цього, **мета нашого дослідження** – проаналізувати

функції часток як засобу вираження емоційної експресії у структурі окличного речення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. У граматичній традиції виділяють кілька функцій часток, зокрема такі, як підсилювально-видільна, емоційно-експресивна, слово- та формотворча. Відповідно до виконуваних функцій дослідники поділяють частки на словотворчі й формотворчі та фразові (модальні). При цьому перших називають синтетичними морфемами, а другі кваліфікують як аналітичні синтаксичні морфеми². Останнім часом у зв'язку з розвитком актуального членування, що має безпосередній вихід у комунікативний синтаксис, висунуто ідею про комунікативну функцію часток. У фаховій енциклопедії «Українська мова» зазначено, що частки виконують дві основні функції – комунікативну і пов'язану з нею формотворчу³. До тих, що виконують комунікативну функцію, зараховано питальні, спонукальні, бажальні, ствердні, заперечні. Крім того, виділено й розряди часток (обмежувально-видільні, підсилювально-видільні, зі значенням припущення, сумніву, непевності щодо вірогідності повідомлюваного), що підсилюють головне у висловлюванні, супроводжуючи відповідні члени речення, тобто виділяють чи підкреслюють тему або рему при актуальному членуванні.

У «Курсі сучасної української мови»

¹ Dobrunova O. V. "Vliyaniye emotsional'nogo faktora na sintaksicheskoye oformleniye vyskazyvaniya" [The impact of emotional factors on the design of syntax statements. Collections of the Scientific Labor], *Sbornik nauchnykh trudov*, Moskva, 1988, Vyp. 313, P. 15.

² Bezpozasko O. K., Gorodens'ka K. G., Rusanivs'kij V. M. Gramatika ukrayins'koyi movi. Morfologiya: Pidruchnik [Ukrainian grammar. Morphology: Tutorial], K.: Libid', 1993, P. 309, 312; Vihovanets' I. R. Prijmennikova sistema ukrayins'koyi movi [Prepositional system Ukrainian language], K.: Naukova dumka, 1980, P. 16.

³ Ukrayins'ka mova: Entsiklopediya [Ukrainian: Encyclopedia], Redkol.: Rusanivs'kij V. M., Taranenko O. O. (spivgolovi), Zyablyuk M. P. ta in., K.: «Ukrayins'ka entsiklopediya», 2000, P. 723-724.

М. А. Жовтобрюха та Б. М. Кулика всі частки за своїм значенням поділено на такі основні групи: 1) ті, що виражають різні смислові відтінки значення слів і речень (вказівні, означальні, обмежувально-видільні, підсилювально-видільні); 2) модальні (модально-вольові, стверджувальні, заперечні, питальні); 3) емоційно-експресивні⁴.

Подібну класифікацію часток, хоча й дещо змінену, подає С. Є. Доломан у «Сучасній українській мові» за редакцією О. Д. Пономарева. Обмежувально-видільні й підсилювально-видільні частки дослідник об'єднує в одну групу – видільні частки, а з-поміж емоційно-експресивних виокремлює експресивно-підсилювальні⁵.

Оскільки предметом нашого розгляду є окличні речення, що містять частки, увагу привертає подана в «Курсі сучасної української мови» за редакцією І. К. Білодіда класифікація фразових часток за їх функціонально-семантичними особливостями, де виділено розряд оклично-підсилювальних часток, які у вищезгаданих класифікаціях іменуються емоційно-експресивними⁶.

Розряд окличних часток, а не емоційно-експресивних, виділяють К. Г. Городенська й М. Я. Плющ⁷.

Групу окличних часток виділяють і автори «Граматика української мови» О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. З урахуванням комунікативного підходу до витлумачення функціонального статусу часток вони зазначають, що у створенні комунікативних типів речень беруть участь відповідні частки й інтонація, зокрема у створенні розповідних речень – ствердні й заперечні, питальних – питальні, спонукальних – спонукальні, окличних – окличні частки. Тут ми натрапили на деяку невідповідність тодішнім синтаксичним дослідженням, згідно з якими окличні речення не виділяли поряд із розповідними, питальними й спонукальними під час класифікації за метою висловлювання, а розподіляли між усіма класами цих речень. Проте якщо взяти до уваги той факт, що існують такі різновиди окличних речень, які за своїми структурними і трансформаційними можливостями не в усіх випадках співвіднесені зі структурами неокличних речень (це речення вигуківого характеру, вокативні, структурно незавершені емоційні речення, нечленовані побудови й ін.), то їх твердження є цілком виправданим. Існування таких речень, ймовірно, і стало підставою для виділення авторами «Граматика української мови» окличних на одному рівні з такими функціонально-синтаксичними типами, як розповідні, питальні й спонукальні речення, а відповідно до цього й окличних чи оклично-підсилювальних часток. Та зважаючи на те, що в сучасних граматиках і підручниках із синтаксису питання про

існування в мові особливого структурного типу власне-окличних речень поки що не знайшло належного висвітлення, доцільно було б, на нашу думку, послуговуватися термінами «емоційно-експресивні» й «емоційно-підсилювальні» частки, аніж «оклично-підсилювальні», що усувало б непорозуміння. Тим більше, що за певних обставин (інтонація, контекст) частки інших кваліфікаційних груп (наприклад, видільні, вказівні, приєднувальні тощо) також можуть підсилювати емоцію чи безпосередньо брати участь у створенні емоційної експресії окличних речень, тобто бути виразником окличності⁸.

Виклад основного матеріалу дослідження. З вищенаведеного випливає, що частка є елементом форми речення і має певні функціонально-семантичні особливості. Завдяки взаємодії часток і повнозначних слів речення набуває специфічного значення (модально-експресивного чи емотивного). Як синтаксичний формант, частка передає різні відтінки модальних відношень, доповнюючи, уточнюючи семантику інших засобів вираження модальності речення. Наявність їх у мовленні надає висловлюванню особливої чіткості, гнучкості⁹. Також, як зауважує О. М. Покидько, «частку певною мірою можна вважати означенням, але таким, що характеризує предмет, особу чи явище не тільки з погляду відношення до дійсності (об'єктивна модальність), а й з погляду емоційності, ставлення мовця до цього предмета, особи чи явища (суб'єктивна модальність)»¹⁰.

Частки, що беруть участь у вираженні емотивного значення, можна розділити на дві групи: 1) ті, що підсилюють афективне значення; 2) ті, що безпосередньо беруть участь у формуванні цього значення: сумніву, змішаного з несхваленням, несхвалення, подиву, схвалення і замилювання, іронічного ставлення тощо. Проте треба зазначити, що на сьогодні немає єдиного погляду на функції часток першої групи: одні виділяють підсилювальну функцію, інші – функцію акцентування, треті – функцію актуалізації тощо.

Підсилюють афективне значення такі підсилювально-видільні й обмежувально-видільні частки української мови, як: *аж, навіть, таки, же (ю), і (ї), хоч (хоча б, хоч би), тільки, лише (лиш, лишень), виключно* та ін. Уже сама назва цієї групи часток свідчить про їх роль у реченні – підсилення основного значення або акцентування, тобто розподіл у реченні різних наголосів (акцентів). Інтонаційне виділення може здійснюватися за допомогою просодичних засобів (посиленого наголосу, пауз, темпу – окремо або комплексно) і ґрунтуватися на смисловому виділенні слова, з яким поєднується в реченні підсилювально-видільна чи обмежувально-видільна частка¹¹.

Більшість названих часток не має чітко визначеного

⁴ Zhovtobryuh M. A., Kulik B. M. Kurs suchasnoyi ukrayins'koyi literaturnoyi movi [The course of modern Ukrainian literary language], K.: Visha shkola, 1972. Ch. I., P. 387.

⁵ Suchasna ukrayins'ka mova: Pidruchnik dlya studentiv gumanitarnih spetsial'nostej vishih zakladiv osviti [Modern Ukrainian Language: Handbook for students of humanities institutions of higher education], K.: Libid', 2001, P. 214-216.

⁶ Suchasna ukrayins'ka literaturna mova. Morfologiya [The modern Ukrainian literary language. Morphology], K.: Naukova dumka, 1969, P. 501-513.

⁷ Bezpozasko O. K., Gorodens'ka K. G., Rusanivskij V. M. Gramatika ukrayins'koyi movi. Morfologiya: Pidruchnik [Ukrainian grammar. Morphology: Tutorial], K.: Libid', 1993, P. 308, P. 313; Suchasna ukrayins'ka literaturna mova: Pidruchnik [The modern Ukrainian literary language: Textbook], K.: Visha shkola, 2001., P. 308.

⁸ Navchuk G. V., Shinkaruk V. D. Formal'no-sintaksichni ta funktsional'no-semantichni osoblivosti oklichnih rechen': Monografiya [Formal syntactic and semantic features functional and exclamation sentences. Monograph], Ternopil': Aston, 2007, P. 46.

⁹ Simonova K.S. "Funktsiyi stverdzhuvail'nih chastok v ukrayins'kij movi" [Functions of affirmative shares in Ukrainian], *Ukrayins'ka mova j literatura v shkoli*, 1980, № 1., P. 18.

¹⁰ Pokid'ko O. M. "Intonatsijna funktsiya pidsilyval'no-vidil'nih chastok v ukrayins'kij movi" [Intonation intensive-excretory function of particles in the Ukrainian language. Linguistics], *Movoznavstvo*, 1991, № 1., P. 34.

¹¹ Ibid., P. 33-34.

місця в реченні. Частина може стояти на початку речення, в середині, в кінці, безпосередньо біля слова, до якого вона відноситься, і розміщуватись дистантно. Напр.: *Що ж, тільки той ненависті не знає, хто цілий вік нікого не любив!* (Леся Українка); *Тільки знаю, витримують снасті – бурю зустрічали й не таку!* (А. Малишко); *Все ж таки прийшов!* (В. Бандурак); *Й нарешті таки сталося!* (Є. Гуцало); *Одна лише людина заступилась!* (О. Довженко).

Частина може стосуватися одного слова, словосполучення або всього речення в цілому чи предикативної частини складнопідрядного речення тощо. Напр.: – *Кинь се геть! Навіть не дивися на се! То сміття! То дурниці від першого слова до останнього!* – кричав Міхонський (І. Франко); *Навіть дихалося легше!* (О. Гончар); *Аж люблю глянуть, як ідуть!* (Т. Шевченко).

Простежимо функціонування окремих часток цієї групи.

Акцентуаційну функцію виконують частки *тільки, лише (лиш, лишень)*, що підсилюють побажання або ймовірну можливість. Вони не мають закріпленого за ними місця в реченні, проте найчастіше займають позицію разом з виділюваним компонентом на початку речення або починають односкладне чи двоскладне речення. Напр.: *Де тільки не закладали наші будівельники перший камінь велетенських споруд!* (І. Цюпа); *Тільки солов'ї десь приповідали!* (Ю. Федькович); *Тільки підійди!* (В. Стефанік); *А хороші ті галицькі легіні, хороші! – лиш стань та дивися!* (Ю. Федькович)..

Частина *навіть* підсилює слово або словосполучення, якого вона стосується, займаючи місце у препозиції. Напр.: *Навіть не захотіла й на дитину подивитися!* (В. Бандурак); *Таж навіть я маю вашу фотокартку!* (Ірина Вільде); *Навіть гроші у купіль поклали!* (В. Бандурак).

Частина *ж (же)* підсилює емоцію, що виражається у реченнях, де головний член має якісно-оцінне значення або виражає ступінь вияву дії. Напр.: *До чого ж гарно й весело було в нашому городі!* (О. Довженко); *Гей, Джуро! Ану ж бо покажи цьому!* (П. Загребельний); *Темна ж ваша путь, громадянко, й непрогресивна!* – скаже голова (М. Куліш).

Подібну функцію виконують частки *адже, вже*: у препозиції вони підсилюють експресивність висловлювання, особливо у сполученні з іншими частками. Речення, до складу яких входять ці частки (найчастіше односкладні за своєю структурою), містять додаткові відтінки оцінної кваліфікації певних фактів, явищ. Напр.: *Чудні дорослі! Адже ж йому уже сьомий рік пішов!* (О. Іваненко); – *Чи у людей паруються навечно? – Та вже ж навек!* (Леся Українка)..

Для акцентування на афективному волевиявленні вживається частина *та*, яка починає речення і може бути ускладнена іншими частками, що йдуть за логічно виділеним словом. Напр.: – *Та годі-бо, годі!* – каже брат. – *Бо це мене задушили* (Ю. Федькович); *Та ти що!* – аж підскочив хмизонос. – *Та хіба ж можна від такого! Та ви знаєте, що до гостя Кокори весь Київ би пішов у слугування!* (П. Загребельний); *Та до порядку ж!*.. (В. Винниченко); *Та годі тобі, пане отамане!* (М. Старицький).

Другу групу складають частки, що безпосередньо беруть участь у формуванні семантики афективності. Це, зокрема, такі: *от, ото, ось, ще і (й), іще, іще й, що за, що то за, що там за, то що ж то за* та ін. Здебіль-

шого вони служать для вираження схвалення, несхвалення, подиву, побоювання, сумніву, іронічного ставлення, погрози тощо.

У формуванні значення несхвалення беруть участь частки *от, ото, ось* у сполученні з дієсловом. Напр.: *От бачиш!* – з докором сказала жінка (В. Стефанік); *От бачите!* (І. Нечуй-Левицький); *Ото дався тобі взнаки князь Єремія!* (І. Нечуй-Левицький); *От до чого дійшлося вже!* – промовив Тишкевич (І. Нечуй-Левицький).

Цю ж функцію виконують також частки *ще і (й), іще, іще й* у препозиції односкладного речення чи в інтерпозиції при повнозначному слові, що виступає головним членом речення. Напр.: *Ой лишенько! Іще не починала!* (Леся Українка); *Іще чого! Потрібне те грання!* (Леся Українка); *Ще й не питай!* (Леся Українка); *Не написав ще! А ж обіцяв!* (М. Рудницький).

У номінативних реченнях ці частки переважно знаходяться на початку конструкції. Їм може передувати сполучник *а*, що служить для ствердження невідповідності. Напр.: *Так вчинити! А ще й подруга!* (В. Шевчук); – *Питіє люблю!* – закричав купець. – *А ще й жон вельми!* (П. Загребельний).

Віддієслівна частина *диви (бач, ба)* самостійно або у сполученні зі словами *як, який, скільки* формує також формує значення несхвалення. Напр.: *Бач якого наробив клопоту та шкоди!* (Марко Вовчок); *Бач, який ти, Деві!* (Леся Українка); *Диви який розумний!* (В. Бандурак); *Дивись, які! Карамзіна, бачиш, прочитали!* (Т. Шевченко).

Частки *що за, що то за, що там за, то що ж то за* та ін. можуть брати участь в оформленні речень як зі значенням несхвалення, так і омонімічних конструкцій зі значенням замилювання, подиву. Значення мовної одиниці в таких випадках з'ясовується з контексту. Найчастіше вони починають речення, що виражає оцінку характеристизацію об'єкта мовлення. Напр.: – *Мені Охрім заплатить!* – *Ой, що то за гешефт!* (М. Старицький); *Що за нахаба!* (І. Нечуй-Левицький); *Чоловіка може шлях трафити, що це за темний народ!* (Ірина Вільде); *Що за кривда, що за несправедливість!* (Ірина Вільде); *Що ж то за держава, де талант беруть під підозру!* – *гірко всміхнувся князь* (П. Загребельний).

Значення несхвалення може виражатися за допомогою частки *вже (уже)*, що стоїть на початку речення, а також частки *ну й*. Напр.: *Вже тих сопілок до лиха маєш!* (Леся Українка); *Ну й життя настало!* (Остап Вишня); *Ой дорога! Ну й шлях! І побий же тебе лихая година!* (Остап Вишня).

Значення схвалення, замилювання може виражатися за допомогою часток *ось, ото, от, ну й*, що передують іменнику, дієслову або прислівникові. Зі значення підсилення функціонують частки *то, бо*, що приєднується до головного члена речення. Напр.: *Ото рація! Чому би не заспівав?* (Ю. Федькович); *Ей, то ж то був-бо раз і коник уже!*.. (Ю. Федькович); *Ну й хорош ж отут! Дивіться, мов мур зелений та живий!*.. (Остап Вишня).

В іменникових (номінативних) конструкціях після часток *ось, ото, от* може вживатися слово *це*, що виконує акцентуаційну функцію. Напр.: *Ось це оптимізм!* (І. Багрянний). Це ж значення може передаватися за допомогою частки *що за*, яка сполучається зі словами, що мають сему позитивної оцінки. Напр.: *Що за краса! Леле! Що за платтячко! Ніби в королеві!* (Д. Павличко).

Для вираження подиву використовується частина *ну*

й, що найчастіше оформлює односкладні, рідше – дво-складні речення, знаходячись у препозиції. Напр.: *Ну й хлопець! Красень!* (І. Котляревський); *Ну й калюжа! Ну й мастак!*

Значення подиву може формувати частка *ти диви* й под., займаючи місце на початку речення. Напр.: *Ти диви, живий, їй-бо поворухнувся!* (Л. Костенко); – *Чи ба, як у око впала!* (М. Старицький). У розмовному мовленні, для якого властивою є незаміщеність синтаксичної позиції, частка *ти диви*, що виражає подив, може стати самостійним реченням.

Подив, викликаний тим або іншим явищем, може виражатися за допомогою частки *що за*, яка знаходиться у препозиції. Напр.: *Але в чому річ? – думав він. – Що за глупота! Це ж найсправжніша патологія!* (М. Хвильовий); *Що за диво! Ані одного – кажу тобі, ані одного будяка з тих гордих велетів, що тут уперед пишалися такими густими лавами та островами* (І. Франко).

Здивування, викликане тим або іншим явищем, може виражатися за допомогою часток *що за, от (ось) тобі*, які знаходяться у препозиції. Напр.: *Але в чому річ? – думав він. – Що за глупота! Це ж найсправжніша патологія!* (М. Хвильовий); *Що за диво! Ані одного – кажу тобі, ані одного будяка з тих гордих велетів, що тут уперед пишалися такими густими лавами та островами* (І. Франко); *От тобі й повеселилися! І чого ж було лізти?* (В. Бандурак); *От тобі й Абрам Мойсейович!* (І. Нечуй-Левицький).

У формуванні речень зі значенням сумніву беруть участь частки *невже, чи не вже*. Вони завжди перебувають на початку односкладних або двоскладних речень. Для реалізації значення сумніву ці конструкції повинні допускати альтернативну відповідь. Напр.: *Не вже за шість місяців (навіть якби й не смітник тут був!) можна збудувати ціле місто!* (Остап Вишня).

Іронічне ставлення може бути виражене за допомогою часток *ото, от ще (отсе)*, які займають препозицію стосовно іменника чи дієслова. Напр.: *Ото дівка, як жовняр! Отак її!* (І. Франко); *Отсе раз дівка! – шептали між собою. – Що сама парубків зачіпає!* (Н. Кобринська); *Чи ти ба! Ото настрахав!* (І. Нечуй-Левицький); *Ото мені клопоти – князем бути!* (П. Загребельний).

Висновок. Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок про широкий діапазон часток, які беруть участь у вираженні окличності. Їх функції полягають у підсиленні (акцентуванні) емоцій, виражених іншими мовними засобами, та у формуванні емотивного компонента в семантиці речення. Експресивність, властива часткам, уживання їх переважно на початку речення допомагають мовцю здійснити ілюктивну мету – привернути увагу слухача(ів). Це дає підстави вважати їх формальними синтаксичними маркерами речень цього типу.

Подальші дослідження сприятимуть вичерпному й несуперечливому трактуванню функцій часток в окличних реченнях з урахуванням комунікативного підходу

Navchuk Halyna. Features particles in exclamation sentence. This article summarizes various approaches to determine the syntactic role particles, in particular found that the proportion of an element form sentences and has some functional and semantic features. The interaction of particles and a full-blown word sentence takes a specific value (modal expressive or emotive). As syntactic formant share conveys different shades modal relations, adding, specifying the semantics of other means of expressing modality

sentence. Their presence in broadcasting provides expression specific definition of flexibility.

Substantiates the expediency of allocation of researchers or exclamation exclamation-reinforcing particles, as in modern research exclamation sentences are considered on a par with functional-syntactic types like narrative, persuasive and interrogative sentences.

Proved that functions as segment shares linguistic units, used in exclamatory sentences are to gain (emphasize) the emotions expressed by other linguistic means or in forming emotional component values. This suggests their formal syntactic markers sentences of this type.

Key words: functions particles exclamation sentence oklychnist, emotionally expressive value.

Навчук Галина Василівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри суспільних наук та українознавства Буковинського державного медичного університету, автор близько 130 праць наукового, навчально-методичного та публіцистичного характеру, з яких 1 монографія, 3 розділи до двох колективних монографій, 5 навчальних та навчально-методичних посібників з грифом МОН та МОЗ України. Коло наукових інтересів: українознавство в системі вищої освіти, проблеми впорядкування української медичної термінології, культура мовлення медичного працівника, національно-мовне виховання у ВНЗ, категоріальна граматики української мови.

Navchuk Halyna – Candidate of Philology, Associate Professor of Department of Social Sciences and Ukrainian Studies of Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University»; she is the author of about 130 scientific, educational and critical publications, including 1 monograph, 3 sections in 2 monographs, 5 educational and teaching issues, which was approved by the Ministry of Education of Ukraine and the Ministry of Health of Ukraine. Research interests: Ukrainian, linguistic and cultural studies, problems of the research of Ukrainian medical terminology, the national language education in universities, categorial Ukrainian grammar.

Received: 15-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© H. Navchuk, 2017

Українська
моваUkrainian
languageISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 16-20
UDK 821.161.2-23:398
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.3**ОКЛИЧНІ РЕЧЕННЯ В РУСЛІ БАГАТОАСПЕКТНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ****Галина НАВЧУК, Лариса ШУТАК,**
ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)
navchuk_g_v@mail.ru
society@bsmu.edu.ua**THE EXCLAMATORY SENTENCES IN LINE WITH THE
MULTIDIMENSIONAL RESEARCH****Halyna NAVCHUK, Larysa SHUTAK**
Higher State Educational Establishment of Ukraine
«Bukovinian State Medical University», Chernivtsi (Ukraine),
ORCID ID: 0000-0002-4624-1796
RESEARCHER ID: S-61-40-2016
ORCID ID: 0000-0001-8038-4080
RESEARCHER ID: S-61-30-2016

Навчук Галина, Шутак Лариса. Восклицательные предложения в русле многоаспектного исследования. В статье обосновывается целесообразность многоаспектного подхода к изучению восклицательных предложений. При этом в качестве основных определены структурный и семантический аспекты, на которые опираются логический и коммуникативный. В качестве вспомогательных выделено эмоциональный и текстворный. Такой подход к рассмотрению восклицательных предложений позволит выявить их структурные и формальные особенности в различных сферах функционирования, установить коррелятивность / некоррелятивность элементов их формально-синтаксического, семантико-синтаксического, собственно семантического и коммуникативного строения, проследить формальную и семантическую вариативность.

Ключевые слова: восклицательные предложения, многоаспектный подход, структурно-семантический аспект, формально-синтаксический аспект, диктум и модус высказывания.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку української граматики характеризується тенденцією до багатоаспектного розгляду семантико-синтаксичних одиниць, намаганням систематизувати їх на нових концептуальних чи методологічних засадах, переглянути й уточнити деякі наукові поняття, що сформувалися впродовж кількох десятиліть.

Абсолютно новим етапом у розвитку сучасної української граматики став поглиблений функціональний підхід до тлумачення мовних явищ у поєднанні з антропоцентризмом лінгвістичних студій. Дослідників уже не задовольняють суто граматичні інтерпретації конструкцій мови; на перший план виступає зацікавлення механізмами їх витворення в тісному зв'язку із з'ясуванням активної ролі у процесі мовної комунікації її учасників – адресанта, тобто творця певного тексту, і адресата, якому текст призначений для сприйняття. Цей підхід дозволив по-іншому розглянути окремі фрагменти граматичного ладу мови, зокрема питання про статус окличних речень у синтаксичній системі мови, з нових методологічних позицій трактувати їх комунікативне призначення та функції¹.

Проте в синтаксичній науці не знижується інтерес до вивчення експресивно забарвлених конструкцій, зокрема й окличних речень, які характеризуються, з одного боку, чітко вираженою емоційною й експресивною специфікою, а з іншого – своєрідною синтаксичною побудовою й оформленням.

Протягом тривалого часу окличні речення ставили в один ряд з розповідними і питальними при класифікації за метою висловлювання. У сучасних синтаксичних дослідженнях статус окличних речень змінений, тепер вважається, що всі класи речень за метою висловлювання можуть бути окличними, оскільки з'ясувалося, що вони базуються на іншому принципі класифікації – емоційно-експресивному. Зі зміною підходу до кваліфікації окличних речень, зумовленого передовсім активним запровадженням функціонального та категорійного принципів до вивчення граматичних явищ (роботи І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської, В. М. Русанівського, М. Я. Плющ, А. П. Загнітка та ін.)², інтерес до дослідження їх структурних і функціональних особливостей у синтаксичній системі української мови не знизився. Недостатність висвітлення цього питання в граматичній традиції зумовлює необхідність всебічного (багатоаспектного) розгляду окличних речень, при якому враховувалися б і форма, і зміст.

Мета статті – обґрунтувати багатоаспектний аналіз окличних конструкцій у взаємозв'язку їхніх формально-синтаксичних і функціонально-семантичних реалізацій, оскільки своєрідність цих одиниць виявляється на комунікативно-прагматичному рівні, де диференціюючу роль, окрім інтонації, відіграє комунікативна настанова, що корелює з функцією.

Під аспектом розуміється істотна властивість, виділення домінант у вивченні мовної одиниці.

¹ Navchuk G. V., Shinkaruk V. D. Formal'no-sintaksichni ta funktsional'no-semantichni osoblivosti oklichnih rechen': Monografiya [Formal syntactic and semantic features functional and exclamation sentences. Monograph]. Ternopil': Aston, 2007, P. 3–4.

² Vihovanets' I. R., Gorodens'ka K. G., Rusaniv'skij V. M. Semantiko-sintaksichna struktura rechennya [Semantic-syntactic structure of sentences]. K.: Naukova dumka, 1983, 220 p.; Vihovanets' I. R. Gramatika ukrajyns'koyi movi. Sintaksis: Pidruchnik [Ukrainian grammar. Syntax.], K.: Libid', 1993. 368 p.; Vihovanets' I. R. Narisi z funktsional'nogo sintaksisu ukrajyns'koyi movi [Essays on functional syntax

„Багатоаспектність речень – це їх багатогранність, наявність об’єктивно властивих йому взаємозалежних аспектів – сторін, взаємопроникаючих і взаємодіючих”³.

У сучасній синтаксичній науці виділяють такі аспекти, як формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний, власне-семантичний, комунікативний, модальний, текстотвірний, когнітивний, прагматичний, емоційний, номінативний та ін.

Якщо на початковому етапі вивчення речень лінгвісти обмежували кількість аспектів їх аналізу, виділяючи головний, єдино правильний, то сьогодні дослідники, аналізуючи речення в різних аспектах, жоден з них не вважають універсальним. З цього приводу Бабайцева В. В. слушно зазначила, що „строгому розмежуванню аспектів дослідження заважає і сам об’єкт аналізу – речення, сполучення властивостей якого є не механічним зчепленням аспектів, а органічним сплавом, у якому важко чітко відмежувати одну властивість від іншої”⁴.

Виходячи із твердження про те, що структура і семантика взаємозалежні й взаємозумовлені, як форма і зміст, у дослідженні формально-синтаксичних і функціонально-семантичних особливостей окличних речень основними, на нашу думку, є структурний і семантичний аспекти, на яких базуються логічний і комунікативний. Такий підхід дозволить встановити корелятивність / некорелятивність елементів формально-синтаксичної, семантико-синтаксичної, власне-синтаксичної та комунікативної будови окличних речень, простежити їх формальну і семантичну варіативність.

Оскільки для передачі думок і вираження почуттів мовець вибирає оптимальну структурну схему речення, наповнюючи її лексикою, то в ієрархії аспектів головне місце відводиться структурному, який розглядається поза ситуацією і контекстом, потім – семантичному. Як допоміжні, на нашу думку, виступають комунікативний, емоційний і текстотвірний, адже метою досліджуваних окличних речень є повідомлення інформації і вираження почуттів.

Отже, одним із основних аспектів дослідження окличних речень є розгляд їх структурної схеми. Під структурною схемою розуміється синтаксичний зразок, за яким будується висловлювання. З цього погляду слушним видається твердження І. Р. Вихованця про те, що „синтаксичні одиниці ми творимо у численних актах мовлення, не помічаючи того, що ці одиниці „продукуємо” за певним зразком. Мовці не опанували б

синтаксичний механізм мовлення, якби за кожною конкретною синтаксичною одиницею (реченням, судженням, мінімальною синтаксичною одиницею) не стояла „єдина мірка”, тобто не мовленнєва, а власне-мовна модель”⁵. Далі дослідник переконливо зазначає, що „реалізація мовної моделі речення в конкретних умовах мовленнєвої ситуації супроводжується різноманітними видозмінами, перетвореннями, ускладненнями, що виявляються у порядку слів, інтонації, лексичному наповненні, редуції компонентів, семантичних нашаруваннях”⁶.

Речення як синтаксична одиниця-конструкція складається зі слів або словосполучень. Повнозначні слова, що беруть участь в організації структурної схеми, називаються компонентами структурної схеми. Основною ознакою речення багато лінгвістів вважають предикативність, яку кваліфікують як співвідношення речення і відображуваної ним дійсності. Отже, загальним граматичним значенням для всіх структурних схем речення є предикативність. Зокрема, І. Р. Вихованець тлумачить її як визначальну реченнєву ознаку, як комплекс граматичних значень, співвіднесених з актом мовлення й позицією (комунікативним наміром мовця). На його думку, предикативність, об’єднуючи в собі категорії часу й модальності, відбиває стосунок речення до дійсності (реальність чи нереальність, необхідність чи ймовірність, можливість чи неможливість тощо)⁷.

У реченні мовець виражає свої думки, почуття і волевиявлення. Відображаючи явища дійсності, він водночас вказує на своє ставлення до змісту повідомлюваного. Таким чином, предикативність можна визначити як співвідношення змісту висловлювання з реальною дійсністю з погляду самого мовця. Наявність категорії предикативності є найважливішою ознакою речення як самостійної синтаксичної категорії.

З предикативністю тісно пов’язана категорія модальності. Кожне речення містить у собі як істотну конструктивну ознаку модальне значення, тобто містить у собі вказівку на відношення до дійсності. Отже, будь-яке цілісне вираження думки, почуття, спонукання, відбиваючи дійсність у тій або іншій формі висловлювання, оформлене в одну з існуючих у даній системі мови інтонаційних схем речення, виражає одне з тих синтаксичних значень, що у своїй сукупності утворюють категорію модальності”⁸. „Синтаксична категорія модальності як частина зовнішньосинтаксичної сфери структури речення складається, – за переконанням І. К. Білодіда, – з формально-розрізняваних синтаксичних значень, в

Ukrainian language], K.: Naukova dumka, 1992, 224 p.; Zagnitko A. P. Teoretichna gramatika ukrayins'koyi movi: Sintaksis: Monografiya [Theoretical Ukrainian grammar, syntax: Monograph], Donets'k: DonNU, 2001, 662 p.; Karans'ka M. U. Sintaksis suchasnoyi ukrayins'koyi movi: Navchal'nij posibnik [The syntax of modern Ukrainian language], K.: Libid', 1995, 312 p.; Kulik B. M. Kurs suchasnoyi ukrayins'koyi literaturnoyi movi: Sintaksis [The course of modern Ukrainian literary language. Syntax], K.: Radyans'ka shkola, 1965, Ch. II. 284 p.; Peshak M. M. "Aspekti doslidzhennya vzayemodiyi formi i zmistu v movi" [Aspects of the study of the interaction of form and content in the language. Ukrainian linguistics], *Ukrayins'ke movoznavstvo*, K.: Visha shkola, 1980, Vol. 8, P. 16-25; Slin'ko I. I., Gujvanyuk N. V., Kobilyans'ka M. F. Sintaksis suchasnoyi ukrayins'koyi literaturnoyi movi: Problemni pitannya: Navchal'nij posibnik [The syntax of modern Ukrainian literary language: Problematic issues], K.: Visha shkola, 1994, 670 p.; Suchasna ukrayins'ka literaturna mova [The modern Ukrainian literary language], Za red. M. Ya. Plyush. K.: Visha shkola, 1994, 414 p.; Shinkaruk V. D. Kategoriyi modusu i diktumu u strukturі rechennya: Monografiya [Categories modes and dictates the structure of the sentence. Monograph], Chernivtsi: Ruta, 2002, 272 p.

³ Babajitseva V. V. "Predlozhenie kak mnogoaspektnaya edinitsa sintaksisa" [Offer a multifaceted unit syntax], *RYASH*, 1984, Vol. 3, P. 18.

⁴ Ibid, P. 19.

⁵ Vihovanets' I. R. Gramatika ukrayins'koyi movi. Sintaksis: Pidruchnik [Ukrainian grammar. Syntax], K.: Libid', 1993, P. 47.

⁶ Ibid, P. 49.

⁷ Ibid, P. 7.

⁸ Vinogradov V. V. O kategorii modal'nosti i modal'nyh slovah v russkom yazyke, *Izbrannye trudy. Issledovanie po russkoj grammatike* [On the category of modality and modal words in the Russian language. Selected Works. Study on Russian grammar], M.: Nauka, 1975, P. 55.

яких виражається спосіб віднесеності основного змісту речення до дійсності”⁹.

Подібну думку висловлює і А. П. Загнітко, зазначаючи зокрема, що „при розрізненні речень за модальністю суттєвим виступає розмежування внутрішньо- і зовнішньосинтаксичної структури речення. Внутрішньосинтаксична структура речення співвіднесена з типом структурної схеми і підпорядкована системно-мовним вимірам граматичного ладу, зовнішньосинтаксична структура в українській мові формується переважно двома синтаксичними категоріями – модальності й часу”¹⁰.

У сучасній українській мові категорія модальності передається різними засобами, при цьому розходження в способах вираження цієї категорії почасти пов’язані з внутрішніми розходженнями в самих її семантико-синтаксичних функціях, її функціонально-синтаксичній сутності. Не підлягає сумніву, що розходження модальних типів речення найяскравіше і найрізноманітніше виражаються інтонаційним способом. Роль інтонаційно-мелодичних засобів у вираженні модальних відтінків висловлювань або речень буває різною залежно від граматичного ладу і лексичного складу синтаксичних єдинок. Отже, ми повинні визнати, що просте речення (нормою для української мови є структура простого речення із суворим розташуванням групи підмета і групи присудка) має категорії об’єктивної модальності й синтаксичного часу з відповідною системою засобів їхнього вираження. Обидві ці категорії тісно пов’язані одна з одною і утворюють нерозривну єдність категорії предикативності, що характерно для кожного речення і є його граматичним значенням.

Граматична будова простих речень у певний спосіб пов’язана з їх семантичною будовою. „Річ у тому, – зазначає І. Р. Вихованець, – що в системі мови переважає тенденція до симетрії між формально-синтаксичною й семантико-синтаксичною структурами речення”¹¹. Проте трапляються випадки асиметрії цих двох структур, що спричинені розбіжностями у семантико-синтаксичному і формально-синтаксичному членуванні речення. У низці випадків темо-рематичний принцип є провідним, що особливо постає значущим у конструкціях з нетипізованим виявом головних членів речення (інфінітив, форми прислівників тощо). Визначення семантики таких речень – теж важливий аспект у дослідженні окличних речень.

Одним із перших обґрунтував необхідність виділення семантичної структури речення разом із структурами граматичною і комунікативною Ф. Данеш. Установка на „зміст” була сформульована і В. В. Виноградовим: „Граматика розглядає форми синтаксичного вираження

думки, почуття і волі у всіх особливостях їхньої конкретної мовленнєвої побудови, типових для граматичної побудови, типових для граматичного ладу окремих мов і їхніх груп (сімей)”¹². Говорячи про семантику речень, В. В. Виноградов підкреслював, що вона складається з диктуму і модусу. Диктум – інформативний зміст основного повідомлення, модус – зв’язане з диктумом психічне переживання, що доповнює диктум¹³.

У традиційній лінгвістиці під семантикою розуміють увесь зміст, інформацію, передані мовою або якою-небудь її одиницею. Сутність семантики речення пояснюється наявністю денотата (референта, що позначає факт дійсності) і сигніфіката, який виражає зміст, що відповідає судженню про цей факт. При цьому підмет денотативно, а присудок сигніфікатно. До категорійних значень семантики при цьому належать суб’єкт – предикат.

Близькою до денотативного напрямку дослідження є концепція семантичного синтаксису Н. Д. Арутюнової, що ґрунтується на логіко-граматичному підході. Дослідниця підкреслює, що „логіко-синтаксичні структури являють собою найбільш загальні моделі, в яких думка формує зміст”¹⁴. Основне завдання щодо вивчення семантики речення, на її думку, полягає у виділенні чотирьох граматичних „начал”:

- 1) відношення екзистенції, або буттєвості;
- 2) відношення ідентифікації, або тотожності;
- 3) відношення номінації, або іменування;
- 4) відношення характеристизації, або предикації.

Досить поширені також дослідження, де враховано співвідношення граматичної і семантичної структур речення. Прикметні риси цього напрямку відбито у працях Н. Ю. Шведової. Вона розмежовує речення різних семантичних структур, спираючись на їх граматичні характеристики. При цьому дослідниця зазначає, що „семантика не існує сама по собі, без граматичного оформлення, а таким оформленням є все граматичне оформлення речення”¹⁵.

Крім граматичного підходу, в лінгвістичній теорії існує рівневий підхід до вивчення семантики. Відповідно до нього, перший крок дозволяє зробити поняття структурної схеми. Другий – вимагає враховувати предикативність і парадигму. Третій – семантичну структуру речення і систему його регулярних реалізацій. Четвертий – визначення комунікативного завдання, у вираженні якого завжди бере участь інтонація.

Проте речення є не тільки граматичною і семантичною одиницею, а й комунікативною, тобто таким висловлюванням, за допомогою якого ми спілкуємося між собою. „Речення, що розглядається в динамічному аспек-

⁹ Suchasna ukrajyns'ka literaturna mova [The modern Ukrainian literary language], Za zag. red. akad. AN URSSR I. K. Bilodida. K.: Naukova dumka, 1972, P. 18.

¹⁰ Zagnitko A. P. Teoretichna gramatika ukrajyns'koyi movi: Sintaksis: Monografiya [Theoretical Ukrainian grammar, syntax: Monograph], Donets'k: DonNU, 2001, P. 109.

¹¹ Vihovanets' I. R. Gramatika ukrajyns'koyi movi. Sintaksis: Pidruchnik [Ukrainian grammar. Syntax], K.: Libid', 1993, P. 57.

¹² Vinogradov V. V. “O kategorii modal'nosti i modal'nyh slovah v russkom yazyke” [On the category of modality and modal words in the Russian language. Selected Works. Study on Russian grammar], *Izbrannye trudy. Issledovanie po russkoj grammatike*. M.: Nauka, 1975, P. 53.

¹³ Ibid.

¹⁴ Arutyunova N. D. Predlozhenie i ego smysl: Logiko-semanticheskie problemy [The proposal and its meaning: Logical-semantic problems], M.: Nauka, 1976, P. 18.

¹⁵ Shvedova N. Yu. “O sootnoshenii grammaticheskoy i semanticheskoy struktury predlozheniya” [On the relation between grammatical and semantic structure of the sentence. Slavic Linguistics], *Slavyanskoe yazykoznanie*, M.: Nauka, 1973, P. 483.

ті щодо його комунікативної функції, називають висловлюванням¹⁶. І. Р. Вихованець відзначає, що „за функціонального підходу висловлювання кваліфікують як мовленнєву одиницю, що може дорівнювати реченню, але відрізняється від нього спрямованістю на мовленнєві акти, безпосереднім зв'язком із ситуацією”¹⁷.

У зв'язку з різноманіттям підходів до вивчення синтаксичних явищ лінгвісти тепер не акцентують на специфіці висловлювання, а інтерпретують його як комунікативний аспект самої структури речення. Тому в сучасній синтаксичній науці усталилася тенденція не протиставляти речення висловлюванню, а розрізняти у внутрішній структурі речення три аспекти: формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний і комунікативний. Отже, у комунікативному плані речення є висловлюванням, основною особливістю якого є орієнтація на учасників мовлення¹⁸.

Відомий швейцарський лінгвіст Ш. Баллі¹⁹, опрацювавши загальну теорію висловлювання, виділив його фундаментальну ознаку – співвідношення модусу і диктуму. Розділяючи його погляди, І. Р. Вихованець зазначає, що „речення охоплює дві сфери значень – диктумну сферу значень, що стосується інформації про світ та його пізнання, і модусну сферу, яка містить інтерпретації суб'єктом думки об'єктивного змісту речення, різноманітні оцінки мовця, його почуття й волевиявлення”²⁰. Справді, кожне речення має денотативний план, який відображає ситуацію, узагальнюючою моделлю якої є структурна схема речення, і суб'єктивно-модальний план, який відображає ставлення мовця до позначуваної ситуації. Таким чином, у реченнєвій структурі є власне-суб'єктивний компонент, який забезпечує авторську інтерпретацію об'єктивної інформації. Виходячи з цього та беручи до уваги тезу про те, що „у здорової, нормальної людини просто неможливо виділити чисто інтелектуальну діяльність, вільну від почуттєво-емоційних елементів... Обробка інформації в людському мозку – взаємодія двох програм: інтелектуальної й емоційної”²¹, можна стверджувати, що емоційне є компонентом змістової структури речення. Відповідно це знаходить своє відображення у структурі речення, зокрема у таких синтаксичних явищах, як: обсяг, розмір, тип, структура речення, особливо в його тема-ремагічному членуванні, порядок слів, експресивне виділення окремих слів речення, різноманітні стилістичні прийоми.

Виділяючи емотивний компонент у змістовій струк-

турі речення, необхідно з'ясувати місце цього компонента у семантиці речення. На думку Ю. М. Малиновича, „якщо емоційне значення виражене експліцитно (являє собою основне, спеціальне значення, заради якого форма або слово існує), то воно є денотативним; якщо емоційне значення виражене імпліцитно (виступає як супутнє і не має спеціального засобу вираження), тоді це конотативне значення”²². Отож єдиним розходженням між денотативним і конотативним значенням є спосіб вираження.

В окличних реченнях виділяють водночас емоційний та емоційно-оцінний компоненти значення. Зіставляючи навколишню дійсність з ідеалізованою моделлю світу, людина не тільки виражає свою емоційну реакцію, але й оцінює її. Лінгвісти, що займаються вирішенням проблеми емотивності на синтаксичному рівні, по-різному вирішують питання про наявність семи оцінки в окличних емоційно-оцінних реченнях. Один погляд націлює на те, що все емоційно-експресивне вже є оцінне, тому що емоції – це суб'єктна форма оцінки. Такої думки дотримуються, наприклад, Н. А. Лук'янова²³, М. А. Ягубова²⁴. Однак такі дослідники, як Е. Ф. Петрищева, Л. А. Сергєєва, Т. А. Кільдібекова²⁵, О. В. Добрунова²⁶ стверджують, що не всі висловлювання (зокрема, що виражають подив, незгоду, недовіру) містять оцінку. На нашу думку, саме такий погляд є більш обґрунтованим.

Висновок. Таким чином, визначаючи семантику окличного речення, необхідно враховувати його пропозиційний зміст, виявляти диктум і модус висловлювання, враховуючи при цьому онтологічні категорії – реальний світ і людину. Погоджуючись із тим, що зміст речення залежить від процесу спілкування, ми тим самим зраховуємо цю мовну одиницю не тільки до елементів мови, але й до фактів мовлення. Єдність семантичної та синтаксичної структур і визначає речення як одиницю мовлення. Тому найважливішим у вивченні окличних речень є дослідження співвідношення їх формально-граматичних і функціонально-семантичних особливостей.

Подальші дослідження окличних речень з багатоспектного погляду сприятимуть систематизації наявних результатів наукових пошуків та утвердженню думки про них не тільки як про біфункціональну синтаксичну структуру, що виражає комунікативний намір мовця, а й емоційно та ситуативно вмотивовану конструкцію, яка

¹⁶ Zagnitko A. P. Teoretichna gramatika ukrayins'koyi movi: Sintaksis: Monograph [Theoretical Ukrainian grammar, syntax. Monograph], Donets'k: DonNU, 2001, P. 312.

¹⁷ Vihovanets' I. R. Gramatika ukrayins'koyi movi. Sintaksis: Pidruchnik [Ukrainian grammar. Syntax], K.: Libid', 1993, P. 155.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Balli Sh. Frantsuzskaya stilistika, M., Inostrannaya literatura [French style], Foreign Literature, 1961, P. 201.

²⁰ Vihovanets' I. R. Gramatika ukrayins'koyi movi. Sintaksis: Pidruchnik [Ukrainian grammar. Syntax], K.: Libid', 1993, P. 117.

²¹ Luk A. N. "Emotsii, yumor, ostroumie" [Emotions, humor, ostroumye, Science and religion], *Nauka i religiya*, 1966, №1, P. 42.

²² Malinovich Yu. M. Ekspressiya i smysl predlozheniya: Problemy emotsional'no-ekspressivnogo sintaksisa [Expression and meaning of the sentence: Problems of emotional and expressive syntax], Irkutsk: Izd-vo Irkutskogo universiteta, 1989, P. 44.

²³ Lukyanova N. A. "O sootnoshenii ponyatij ekspressivnost', emotsional'nost', otsenochnost'" [On the relation between the concepts of expressiveness, emotion, estimation], *Aktual'nye problemy leksikologii i slovoobrazovaniya* [Actual problems of lexicology and word formation], Novosibirsk, 1976, P. 3-21.

²⁴ Yagubova M. A. "Otsenki i emotsii v razgovornoj rechi" [Ratings and emotion in speech], *Language and Emotions*, Volgograd, 1995, P. 133-142.

²⁵ Kil'dibekova T. A. "O haraktere vzaimodejstviya emotsional'nogo s intelektual'nym v nekotoryh tipah vosklytsatel'nyh predlozhenij" [The nature of the interaction between the emotional with the intellectual in some types of exclamatory sentences], *Sintaksis i intonatsiya*, Ufa, 1973, Vyp. II, P. 27-32.

²⁶ Dobrunova O. V. "Vliyanie emotsional'nogo faktora na sintaksicheskoe oformlenie vyskazyvaniya" [The impact of emotional factors in the design of syntax statements], *Syntax structures in the act of communication (in German): Sbornik nauchnyh trudov*, Moskva, 1988, Vyp. 313, P. 13-14.

виражає його психічний стан.

Navchuk Halyna, Shutak Larysa. The exclamatory sentences in line with the multidimensional research. This article is talking about the suitability of much aspected way for studying the exclamatory sentences. The structural and semantic aspects depicted here as main, so logical and communicative aspects are based on them. Emotional and text-creative aspects also play additional role. Such analysis of the exclamatory sentences allows to show their structural and formal specialties in different spheres of function, and it helps determine correlativity or non-correlativity between the elements of formal-syntactical, semantic-syntactical, own semantic and communicative structures. Also it helps to observe the formal and semantic variability. After all, modern science has developed syntactic tendency not to oppose a sentence statements and distinguish the inner structure of the sentence three aspects: formal syntactic, semantic, syntactic and communicative. Moreover, it is proved that every sentence has denotatum plan that reflects the situation, the umbrella model which is a block diagram of a sentence, and subjective-modal plan that reflects the attitude of the speaker to the signified situation. Thus, *rechenyeviy* structure is self-subjective component that provides the author's interpretation of objective information. Therefore, one could argue that the emotional component is the semantic structure of sentences. Accordingly, it is reflected in the structure of sentences, particularly in such syntactic phenomena as volume, size, type, sentence structure, especially in its theme-rematychnomu division, word order, expressive sentence highlight individual words, different stylistic techniques.

Key words: exclamation sentences, multidimensional approach, structural and semantic aspect of formal syntactic aspect dyktum and mode of expression.

Навчук Галина Василівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри суспільних наук та українознавства Буковинського державного медичного університету, автор близько 130 праць наукового, навчально-методичного та публіцистичного характеру, з яких 1 монографія, 3 розділи до двох колективних монографій, 5 навчальних та навчально-методичних посібників з грифом МОН та МОЗ України. Коло наукових інтересів: українознавство в системі вищої освіти, проблеми впорядкування української медичної термінології, культура мовлення медичного працівника, національно-мовне виховання у ВНЗ, категоріальна граматики української мови.

Navchuk Halyna – Candidate of Philology, Associate Professor of Department of Social Sciences and Ukrainian Studies of Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University»; she is the author of about 130 scientific, educational and critical publications, including 1 monograph, 3 sections in 2 monographs, 5 educational and teaching issues, which was approved by the Ministry of Education of Ukraine and the Ministry of Health of Ukraine. Research interests: Ukrainian, linguistic and cultural studies, problems of the research of Ukrainian medical terminology, the national language education in universities, categorial Ukrainian grammar.

Шутак Лариса – кандидат філологічних наук, доцент кафедри суспільних наук та українознавства Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет», автор близько 145 праць наукового, навчально-методичного та публіцистичного характеру, з яких 1 монографія, 3 розділи до двох колективних монографій, 5 навчальних та навчально-методичних посібників з грифом МОН та МОЗ України. Коло наукових інтересів: категоріальна граматики української мови, порівняльне мовознавство, українська медична термінологія, лінгвопсихологія, українознавство в системі вищої освіти.

Shutak Larysa – Candidate of Philology, Associate Professor of Department of Social sciences and Ukrainian Studies of Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University»; she is the author of about 145 scientific, educational and critical publications, including 1 monograph, 3 sections in 2 monographs, 5 educational and teaching issues, which was approved by the Ministry of Education of Ukraine and the Ministry of Health of Ukraine. Research interests: Ukrainian, linguistics and cultural studies, problems of the research of Ukrainian medical terminology, the national language education in universities, categorial Ukrainian grammar.

Received: 18-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© H. Navchuk, L. Shutak, 2017

Українська
мова

Ukrainian
language

ISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 21-25
UDK 81-119 : 81'276.6
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.4

ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ФАХОВОЇ МОВИ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Оксана НОВОСТАВСЬКА,

Львівський інститут економіки і туризму,

Львів (Україна)

poi73@i.ua

PRAGMATIC ASPECT OF PROFESSIONAL LANGUAGE OF JURISPRUDENCE

Oksana NOVOSTAVSKA,

Lviv Institute of Economics and Tourism,

Lviv (Ukraine)

Researcher ID A-9815-2017

Новоставская О.И. Прагматический аспект профессионального языка юриспруденции. Исследовано важность прагматического аспекта в понимании профессионального языка юриспруденции как части современного украинского языка. Освещено роль значения семиотического понимания, когнитивно-языкового и ритуально-культурного подходов в раскрытии логико-семантического ракурса актуальной украинской юридической терминосистемы. Приведены примеры новых лексем в законодательных актах и энциклопедической научной литературе, функционирование которых требует профессионального анализа юристов и лингвистов.

Ключевые слова: лингвистическая прагматика, профессиональный язык юриспруденции, право, термин, лексика.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими завданнями. Однією з магістральних проблем лінгвістики є прагматика в мові, яка покликана дати відповіді на питання про ставлення мовця до позамовної дійсності та, навпаки, впливу «омовленої» дійсності на людину як носія мови. Лінгвістична прагматика зосереджує свою основну увагу на конкретному мовцеві, мовленнєва діяльність якого реалізується в комунікативному прагматичному просторі. Прагматичний підхід досліджує особливості формування понятійного апарату відповідної фахової галузі, що уможливорює створення спільної мови й кодової системи комунікативного процесу; вивчає умови формування і функціонування відповідних внутрішніх форм, змістів, конотацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Фахову мову юриспруденції досліджували передусім крізь інструментарій компаративного методу (на матеріалі різних мов) Е. Дерді, Д. Касяненко, Н. Курах, А. Ляшук, О. Шаблій. Однак прагматичний аспект фахової мови юриспруденції у загальному контексті лінгвістичної прагматики й лінгвокультурології не був об'єктом окремого наукового аналізу. У розкритті теорії професійної мови у світлі загальної теорії мовознавства опиралися на праці Ю. Апресяна, К. Авербуха, А. Вежбіцкої, Н. Гвішіані, В. фон Гумбольдта, З. Комарової, А. Корнеєвої, О. Реформатського, М. Соболевої, Т. Черніговської, Н. Шведової. Для розкриття сутності права окремого феномену суспільної свідомості та його мови зверталися до праць В. Мадіссона, О. Кравчука та В. Нерсисяна.

Мета статті – дослідити прагматичний аспект фахової мови юриспруденції, зокрема навести приклади активних мовних процесів у юридичній професійній термінології, розкривши на конкретних прикладах запозичених неологізмів, що інколи вимагають ретельного корегування їхнього семантичного пояснення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розуміння прагматики фахової мови юриспруденції важливе не тільки з точки зору суто лінгвістичного дослідження одного з пластів професійної лінгвокультурної спільноти, але й для максимально правильного вираження та розуміння суті правових відносин, адже «право – це можливість вибору на шляху, що веде до досягнення мети, задоволення інтересу. Правове регулювання виступає найважливішим різновидом соціально-нормативного. Соціальні норми (в тому числі юридичні) містять зафіксовані відповідним чином принципи, правила поведінки, яким люди можуть і повинні слідувати в своєму спілкуванні в інтересах досягнення бажаної мети. В них зовнішні умови і детермінанти людської практики модифікуються в сукупність тих чи інших процедур використання суб'єктивних прав і свобод. Тим самим юридичний норматив бере участь у складному діалектичному процесі узгодження цього домагання з претензіями інших індивідів і соціальних груп»¹.

Сформувавшись у другій половині ХХ ст. в дискурсі комунікативно-функціонального мовознавства, лінгвістична прагматика (прагматична лінгвістика) передусім розуміється як «вивчення відносин між мовними одиницями та умовами їх використання у визначеному комунікативно-прагматичному просторі, в якому взаємодіють той, хто говорить/той, хто пише, слухач/читач і для характеристики якого важливі конкретні вказівки на місце та час їхньої мовленнєвої взаємодії, пов'язані з актом спілкування цілі й очікування»².

У представлений статті не будемо розкривати проблему статусу лінгвістичної прагматики (скажімо, Т. Дейк і Д. Лакофф вважають, що вона є особливим рівнем структури мови), але звернемося до франкомовної школи, в якій виходять із того, що прагматика, як і семантика, займається значенням: «утверджується концепція висловлювання як процесу в «житті дискурсу», і

¹ Madisson V.V. Osnovy filosofii pryvatnoho prava [Principles of the philosophy of private law], K.: Shkola, 2004, P. 59.

² Ryzhova L.P. Franstuzskaia pragmatika [French pragmatics], M.: KomKniga, 2007, P. 6.

прагматика постає як своєрідна стратегія пізнання та представляє собою швидше точку зору, епістемологічний характер якої специфічний, ніж певний розділ досліджуваної реальності. Утверджується позиція, згідно якої вивчається значення не всіх можливих мовних форм, а лише тих, значення яких визначається тільки через їхнє використання»³.

У розумінні прагматики фахової мови юриспруденції важливий окремий аспект дослідження французької лінгвістики – пояснення механізмів ритуалізації мови, що були продовженням вчення Е. Дюркгейма про загальну ритуальність людської поведінки. У контексті лінгвістичної прагматики «ритуальні мовленнєві акти вивчаються як об'єкти багатофакторного прагматичного аналізу, коли опис цих фактів виявляється можливим тільки при взаємодії лінгвістики, соціології та психології»⁴, що уможлиблює пояснення механізмів функціонування ритуальних мовленнєвих актів, де «відбувається кристалізація норм соціальної та символічної взаємодії або правил, які структурують соціальну взаємодію й мовні обміни. Ритуальні елементи мовленнєвої діяльності регулюють спілкування, символізуючи соціальні відносини, що підлягають реалізації в процесі взаємодії, вони виступають в якості проявів у мовленні соціального символізму. Специфіка ритуалу як комунікативного і регулятивного механізму фокусується в його символічності. Ритуальні за природою фрагменти мовленнєвої діяльності семіотично осмислюються як символи, вторинні знаки, що мають «свою» семантику і прагматику»⁵. Отож, французька прагматика вважає, що слід нерозривно досліджувати прагматику мови з її семіотичним планом.

Популярна у філософії мови феноменологічна концепція Е. Кассіра опирається на вчення І. Канта, згідно якого людина пізнає не предмети, а предметно, «пізнання має справу не стільки з даним, скільки з заданим, а поняття про предмет виникає в ході досвіду з освоєння дійсності. Засобом, що допомагає пояснити, як формуються різноманітні предметні сфери, стає символ»⁶.

На думку Е. Кассіра, в основі мовленнєвої здатності людини – рефлексія, яку він визначає як «здатність виділяти з усього нерозчленованого потоку чуттєвих феноменів певні стійкі елементи, щоб, ізолювавши їх, зосередити на них увагу»⁷. Саме завдяки рефлексії людина здатна абстрактно чи понятійно мислити, не прив'язуючись до конкретної ситуації, до конкретних чуттєвих уявлень. Це у виразності докладно в мові, зокрема на трьох її стадіях т. зв.

«внутрішнього самозвільнення»: мімічного, аналогічного й символічного вираження.

Оскільки рефлексія – важливий спосіб осягнення реальності, зокрема в площині юриспруденції, та її експлікації в мові, то відзначимо, що у феноменології споглядання містить у собі, послуговуючись порівнянням, аскетичний момент «очищення розуму», що передує переходу людини, що рефлексує, в стан пасивності чи, вірніше, – рецептивності. Отож, «феноменологічна рефлексія, яка розщеплює Я феноменолога на конститууюче світ Я та феноменологічного спостерігача, який не бере участі в процесі конституювання, призупиняє природну установку, що полягає в постійному виявленні та осягненні речей світу. У певному сенсі роль рефлексії полягає в тому, щоб призупинити зайве захоплення світом, яке властиве природній установці свідомості <...> Саме завдяки цьому аскетичному зміщенню уваги зі світу й участі в світі на самого себе як того, хто сприймає, розуміє та змінює світ, феноменологічний рефлексуючий розгляд здатний схопити не тільки абсолютну даність переживань, але й трансцендуючу його ноєматичну даність предметності»⁹.

На нашу думку, такою «розщепленою» свідомістю у формуванні лінгвоментальної мовної картини світу, зокрема її окремих сегментів, до яких належить і фахова мова юриспруденції.

У загальній системі мови в цілому фахова мова володіє особливими понятійними й мовними характеристиками, що використовуються під час спілкування на відповідну спеціальну тематику¹⁰. Однією з її основних специфічних рис є наявність спеціальної лексики – термінів. Звісно, для фахівців певної галузі питанням професіоналізму є повноцінне володіння фаховою комунікацією, зокрема одиницями спеціальної лексики, адже «отримані наукові результати не можуть стати набутком людства до того часу, поки рух думки не досягне такого рівня абстракції, на якому можливе з'єднання щойно створеного поняття з певним символом чи знаком» – терміном¹¹. У сучасному мовознавстві поруч із численними поняттями когнітології (концепт, концептуалізація, категорія, категоризація, фрейм, прототип та ін.) «термінологія розглядається як результат когнітивної діяльності людини, як концептуальна інформація, яка вже стала продуктом людського опрацювання та структурування знань»¹². За визначенням О.О. Реформатського, «термінологія як сукупність слів – слуга двох господарів: системи лексики та системи наукових понять»¹³.

³ Ibid., P. 13-14.

⁴ Ibid., P. 80.

⁵ Ibid., P. 80.

⁶ Soboleva M.E. *Filosofia kak «kritika iazyka» v Germanii* [Philosophy as a "critique of language" in Germany]. SpB.: Izd-vo S.-Peterb. Un-ta, 2005, P. 119.

⁷ Ibid., P. 129.

⁸ Ibid., P. 129.

⁹ Iampol'skaia A.V. *Fenomenologia v Germanii i Frantsii: problemy metoda* [Phenomenology in Germany and France: the problem of the method]. M.: RGGU, 2013, P. 33-34.

¹⁰ Komarova Z.I. *O sushchnosti termina* [About essence of the term]. Termin i slovo, Gor'kii: Izd-vo GGU, 1979, P. 12.

¹¹ Gvishiani N.B. *Iazyk nauchnogo obshchennia. Voprosy metodologii* [The language of scientific communication. Methodological issues], M.: Izd-vo LKI, 2008, P. 3.

¹² Komarova Z.I., *Dediukhina A.S. Kategorija kak format znaniia v kognitivnoi lingvistike, kognitivnom terminovedenii i filosofii nauki: istoria i sovremennost'* [Category as a format of knowledge in cognitive linguistics, cognitive terminology and philosophy of science: history and present]. Terminolohichniy visnyk, 2011, № 1, P. 40.

¹³ Reformatskii A.A. *Termin kak chlen leksicheskoi sistemy iazyka. Problemy strukturnoi lingvistiki* [The term as a member of the lexical system of language. The problems of structural linguistics]. M., 1968, P. 122.

Фахова мова юриспруденції також володіє арсеналом спеціалізованих термінів, котрими послуговуються у відповідній лінгвоспільноті.

Відзначаються такі основні тенденції розвитку фахових мов:

- 1) інтеграція;
- 2) диференціація;
- 3) інтернаціоналізація;
- 4) уніфікація;
- 5) економія¹⁴.

Фахові мови наділені такими основними рисами:

«1. Тенденція до інтернаціоналізації, що проявляється у використанні інтернаціональних терміноелементів під час термінотворення чи запозиченні готових термінів з мов-лідерів, до яких належить, зокрема, англійська;

2. Поліструктурність і поліфункціональність. Як функціональний різновид літературної мови фахова мова виконує найбільш суттєві мовні функції: епістемічну – відображення дійсності та зберігання знань; когнітивну – отримання нових знань та комунікативну – передача спеціальної інформації тощо.

3. Використання невербальних знаків (схем, малюнків, формул) та ін.»¹⁵.

Погоджуємося із дефініцією Наталії Курах: «Фахову мову юриспруденції ми визначаємо як сукупність мовних засобів, які слугують для оптимального розуміння між фахівцями правової сфери і характеризуються специфічною фаховою лексикою та спеціальними нормами щодо вибору, вживання та частоти використання лексичних, граматичних та синтаксичних засобів загальноживаної мови»¹⁶.

У теорії мовознавства існує поняття «активних процесів», яке запровадила Наталія Шведова (на прикладі синтаксису)¹⁷. Проте «поняття активні процеси не є суто лінгвістичним, воно може використовуватися до багатьох інтенсивних, чітко виражених динамічних явищ, що відбуваються як на мовному, так і на позамовному (концептуально-понятійному (ментальному) та екстралінгвістичному) рівнях. З точки зору лінгвістики, під активними процесами слід розуміти чітко виражені на короткому часовому відрізку (від декількох до півтори-двох десятків років) різномірні й різноякісні динамічні мовні явища, послідовний розвиток яких нерідко призводить до змін мовної норми. Активні процеси – найбільш яскрава, найбільш виразна форма змін, що відбуваються в мові <...> Найбільш «вразливою» до такого роду впливів, найбільш рухливою і проникною виявляється лексична система мови. Тому саме лексична система є сферою найбільш яскравого прояву активних процесів, а відповідно, і сферою найбільш значних змін»¹⁸.

Наведемо приклади окремих неологізмів у сфері юриспруденції, які стали активно впроваджуватися в юридичну площину протягом останніх років: емісія, інжиніринг, іпотека, концесія, лізинг, опціон, суперфіцій, форвард, франшиза, ф'ючерсна угода тощо.

Стаття 395 ЦКУ у переліку речових прав на чуже майно, зокрема, визначає такі, що належать до нових лексем у фаховій мові юриспруденції: право користування (сервітут); право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис); право забудови земельної ділянки (суперфіцій)¹⁹.

Для прикладу визначимо прагматику поняття сервітут на основі особливостей римського права, що лексично оформлювалося в латинській мові: «(лат. *servitus* (*servitutis*) – рабство, підлеглисть, повинність) – право обмеженого користування чужою річчю, тобто такою, що належить на праві власності іншій особі (лат. *jura in re aliena* – законні права на річ, що належить іншому). Правовий інститут сервітут виник у Давньому Римі в період громадського володіння землею. За загальним правилом сервітут встановлювалися на користування чужою земельною ділянкою – право проходу чи проїзду цією ділянкою, право випасу худоби чи косіння сіна на ній тощо. Власник ділянки не міг чинити перешкоди суб'єктові сервітутного права у користуванні сервітутом. З розвитком товарного виробництва право користування чужою земельною ділянкою було поширено на інші речі, які належали іншим особам, – особисті сервітути. Ці сервітути встановлювалися на користь конкретної особи, належали тільки їй, не могли переходити в спадщину і відчужуватися іншими особам. Особисті сервітути відрізнялися від земельних об'єктом, суб'єктом і строками, встановлювалися конкретній особі довічно або на час існування юридичної особи. Найпоширенішими особистими сервітутами були: узурфрукт (*ususfructus*), узус (*usus*) і право користування чужим житлом, тваринами або рабами (*habitatio*). Узурфрукт – речове право певної особи користуватися і вилучати прибутки з чужої неспоживчої речі без зміни її субстанції. Узус – право користуватися чужою річчю без вилучення плодів від неї. Право користуватися чужим житлом, тваринами або рабами належало конкретній особі персонально і не підлягало відчуженню. Воно могло бути довічним або на певний строк»²⁰. Як бачимо, це поняття закріплено в сучасній українській термінології юриспруденції. Окреслення етимологічного денотату юридичного поняття увиразнює розуміння в комунікативному процесі суті явища, відображеного в законодавстві України.

Зрозуміло, що запровадження нових термінів – живий практично-мовний процес, який вимагає відповідно-

¹⁴ Averbukh K. Ia. *Obshchaia teoria termina* [The general theory of the term], Ivanovo: Izd-vo gos. un-ta, 2004, P. 23-32.

¹⁵ Kurakh N.P. "Syntaksychni osoblyvosti nimest'kykh i ukraïns'kykh zakonodavchykh aktiv" [Syntactic features of German and Ukrainian legislative acts], *Naukovyi visnyk Volyns'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, № 7, Luts'k, 2010, P. 22.

¹⁶ Kurakh N.P. *Nimets'ka ta ukraïns'ka fakhovi movy iurysprudenstii u zistavlenni (na materialy suchasnykh tekstiv kryminal'noho ta simeinoho prava)*. Dysertatsiia na zdobuttia nauk. stup. kand. filol. n. za spetsial'nistiu 10.02.17 – porivnial'no-istorychne i typolohichne movoznavstvo. Rukopys [German and Ukrainian professional language of law in the comparison (based on texts of modern criminal and family law), Dissertation for the Candidate Degree in Philology (PhD) in specialty 10.02.17, Comparative-historical and typological linguistics. Manuscript], K., 2016, P. 27.

¹⁷ Shvedova N.Iu. *Aktivnye protsessy v sovremennom russkom syntaksise (slovosochetanie)* [Active processes in the modern Russian syntax (phrase)], M.: Prosveshchenie, 1966.

¹⁸ Korneeva A.Iu. "Aktivnye protsessy v russkoi ekonomicheskoi terminologii poslednykh desiatiletii" [Active processes in the Russian economic terminology of the last decades], *Vestnik PUDN, seria "Voprosy obrazovaniia: iazyki i spetsyial'nost"*, 2008, № 5, P. 54.

¹⁹ Tsyvil'nyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine], URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page>

²⁰ Iurydychna entsyklopedia [Legal encyclopedia], URL: <http://leksika.com.ua/>

го узгодження та шліфування семантики. Відповідно, у фаховій лінгвостільності юриспруденції немає однозначного погодження із використанням закріплених у законодавстві термінів, що природно в тому аспекті, що оновлення спеціалізованої терміносистеми є динамічним процесом, який потребує коригування й усталення. Наведемо один із прикладів, коли юрист-науковець О. Кравчук не погоджується із використанням одного з термінів, зважаючи на невідповідність лексичного значення прагматиці його використання: «Зазначимо, що легальне застосування терміну „некомерційне підприємство”, на нашу думку, є необґрунтованим, адже лексичне тлумачення поняття „підприємство”, що засновується на традиційному правовому розумінні, в тому числі і такому, що впливає із законодавства, яке діяло раніше (зокрема закони України „Про підприємництво”, „Про підприємства в Україні” <...>, дає можливість пов’язати цей термін із поняттям „підприємництво”, тобто діяльність що має на меті отримання прибутку, саме тому, на нашу думку, некомерційним підприємство бути не може». У цитованому міркуванні наведено т. зв. «ключове слово» «підприємництво», котре дозволяє пояснити логіку формування термінологічного словосполучення. За А. Вежбицькою, такі «ключові слова» є наче кінець у заплутаному клубку шерсті, потягнувши за який «можливо, зуміємо розплутати цілий переплутаний «клубок» настанов, цінностей і сподівань не тільки в словах, але й у поширених сполученнях, у стійких виразах, в граматичних конструкціях тощо»²². У фаховій мові юриспруденції «розплутування» таких смислових вузлів важливе й необхідне у прагненні до ідеальної парадигми права як формальної рівності – «рівності вільних та рівності у свободі, загального масштабу та рівної міри свободи індивідів». Адже «право говорить та діє мовою і засобами такої рівності й завдяки цьому виступає як всезагальна і необхідна форма буття, вираження і здійснення свободи в спільному житті людей. У цьому значенні можна сказати, що право – математика свободи»²³.

Схожі дискусії покликані вдосконалити терміносистему й забезпечити уникнення зайвих емотивних неузгоджень у лексичному значенні відповідних понять, що закріплені в законодавчих текстах. Психолінгвістика вважає, що «емоційний тон» детермінує зміни значення слова, оскільки воно постає не тільки засобом розуміння, але й способом вираження афекту²⁴. Слід розуміти, що фахова лексика юриспруденції наділена подвійною конотацією, що виражається в інактуальному (мовному, системному) й актуальному (життєвому, практично діяльному) значеннях. У другому із перелічених ракурсів контекстуальне тло чітко виражає прагматичний характер юридичної термінології, навіть його «знаковість», яка збагачується новими конотаціями, акумулюючи інтенції мовця-суб’єкта та слухача-об’єкта, стилістичний

клімат епохи і багато різноманітних адгерентно-асоціативних та інгерентно-асоціативних утворень²⁵. Відомо, що імплікативний компонент не відображається в лексикографічній стандартизації, а представляє собою смисли, що верифікуються шляхом семантичного аналізу. Отож, мовне значення не будучи прямим відображенням дійсності (в гносеологічному ракурсі) слугує інструментом презентації процесу відображення навколишнього світу в свідомості людини²⁶. Індивідуальні смисли і творців терміносистеми, і реципієнтів в актуалізованій лінгвостільності виражаються в юридичній картині світу як важливому сегменті загального образу світу. Про цей прагматичний аспект звернув міркував, зокрема, В. фон Гумбольдт: «Люди розуміють одне одного не тому, що передають співрозмовнику знаки предметів, і навіть не тому, що взаємно налаштовують один одного на точне і повне відтворення ідентичного поняття, а тому, що взаємно торкають один в одного один і той же ланцюг чуттєвих уявлень і початків внутрішніх понять, торкаються до тих самих клавів інструмента свого духу, завдяки чому в кожного спалахують у свідомості відповідні, проте не тотожні смисли»²⁷.

Звертаємо увагу на важливість гносеологічного верифікування прагматичного контексту функціонування й внутрішньоформного ядра лексеми, адже когнітивістика вважає, що «мова – найкращий засіб для боротьби з хаосом, який атакує нас кожную секунду. Нам постійно постачається величезна кількість сенсорних стимулів. Тільки мозок дає нам можливість за допомогою мови розкласти їх та об’єктивувати особистий досвід, що і є необхідною умовою функціонування соціуму»²⁸.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вивчення актуального стану фахової мови юриспруденції як одного з найвиразніших та динамічних сегментів професійної мови зумовлює потребу звертання до її прагматичного виміру, який уможливує досягнення повноти розуміння складних процесів запозичення неологізмів іншомовного походження, впровадження їх у законодавчий корпус та дискурс функціонування в правовідносинах України. Як бачимо, лексична система юриспруденції є активною, динамічною протягом останніх років, тому важливим є логіко-семантичне, когнітивне, лінгвокультурне її усталення й нормування з врахуванням прагматичного аспекту задля забезпечення функціонування сучасних правових відносин в Україні.

Серед перспективних векторів дослідження фахової мови юриспруденції бачимо такі: аналіз етимології окремих нових лексем, розгляд внутрішньоформної прогресії правової терміносистеми, простеження фразеологічних утворень на основі класичної латини й сучасних європейських мов, зіставлення із термінами й поняттями в фахових мовах юриспруденції інших мов, висвітлення лінгвокогнітивних функціональних особливостей лексики окремих галузей права (сімейного, цивільного, фінан-

²¹ Kravchuk O.O. Upravlinnia derzhavnoi vlasnosti: administratyvno-pravovi zasady, monografia [State property management: administrative legal basis, monograph]. K.: NTUU «KPI», 2013, P.223-224.

²² Wierzbicka A. Ponimanie kul'tur cherez posredstvo kluchevykh slov [The understanding of cultures through keywords], Per. s angl. M.: Iazyki slavianskoi kul'tury, 2001, P.37.

²³ Nersesians V.S. Filosofia prava, Uchebnik dlia vuzov [Philosophy of law]. M.: Izd. gruppy NORMA-INFRA M, 1999, P.17.

²⁴ Levitskii V.V. Semasiologia [Semasiology], Vinnitsa: Nova knyha, 2006, P.14, 15.

²⁵ Alefirenko N.F. Spornye problemy semantiki: monografia [Controversial problems of semantics: monograph]. M.: Gnozis, 2005, P.68.

²⁶ Apresian Iu. D. "Obraz cheloveka po dannym iazyka: Popytka sistemnogo opisaniia" [The image of man according to the language: Trying of describe systematic], *Voprosy iazykoznanii*, 1995, №1, P. 53.

²⁷ Von. Humboldt W. "Kharakter iazykov" [The nature of languages], *W. von. Humboldt. Izbrannyye trudy po iazykoznaniiu*, Per. s nem. M.: Progress, 1984, P. 165-166.

²⁸ Chernigovskaia T. Iazyki i soznanie: chto delaet nas lud'mi? [Language and mind: What makes us human?], URL: <http://www.polit.ru/article/2008/12/24/langmind/>

сового, адміністративного тощо).

Novostavska O. Pragmatic Aspect of Professional Language of Jurisprudence. In this article studied the importance of pragmatic aspect in the understanding of the professional language of law as a part the modern Ukrainian language. One of the main problems of linguistic is the pragmatics in language.

Pragmatic meaning is dependent on the context of the utterance and has rules of use. Semantic meaning refers to the aspect of meaning, which describes events in the world that are independent of the circumstance they are uttered in. Linguistic pragmatics focuses its attention on a particular speaker, speech activity of which is implemented in a pragmatic communicative space. A pragmatic approach explores the features of formation of conceptual apparatus of appropriate professional scientific field.

In a pragmatic sense of professional language of jurisprudence important separate aspect of the study of French linguistics is explain the mechanisms ritualization of language. Ritual elements of speech regulate communication, symbolizing the social relations. French pragmatic thinks that we should closely investigate the pragmatics of language with its semiotic aspect. The significance of semiotic understanding, cognitive-linguistic and ritual and cultural approaches in the disclosure of the logical-semantic perspective of the current Ukrainian law system of terms is highlighted.

In general system of the language the professional language has special terms. The introduction of new terms is living-language process. This requires proper concordance of the semantics of new law terms. It is necessary to improve system of terms and ensure avoid unnecessary emotional disagreements in the lexical meaning of the relevant concepts enshrined in the legislative texts.

The examples of new lexemes in the legislative acts and encyclopedic literature, the operation of which requires a professional analysis of lawyers and linguists are presented.

Key words: linguistic pragmatics, professional language of jurisprudence, law, term, lexicon.

Новоставська Оксана – кандидат філологічних наук, доцент, доцент Львівського інституту економіки і туризму. Коло наукових інтересів: лексикологія, професійна мова, когнітивна лінгвістика, лінгвістика тексту.

Novostavska Oksana – PhD, Associate Professor of Lviv Institute of Economics and Tourism. Research interests: lexicology, professional language, cognitive linguistics, text linguistics.

Received: 12-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© O. Novostavska, 2017

Українська
мова

Ukrainian
language

ISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 26-28
UDK 811.161
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.5

КОМУНІКАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕДИЧНОГО ДИСКУРСУ

Лілія РОМАН, Інґа ТИМОФІЙЧУК,
ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)
liliya.roman@ukr.net
ingatima@rambler.ru

COMMUNICATIVE FEATURES OF THE MEDICAL DISCOURSE

Liliya ROMAN, Inga TYMOFICHUK,
Higher State Educational Establishment of Ukraine
«Bukovinian State Medical University»
Chernivtsi (Ukraine)
ORCID 0000-0002-4624-1796

Роман Л., Тимофійчук І. Коммуникационные особенности медицинского дискурса. В статье исследуются некоторые коммуникативные особенности медицинского дискурса на основе классификации категорий дискурса В. Карасика, В. Жури, Л. Бейлинсон.

Среди них наиболее важными являются участники, хронотоп, пресуппозиция, контроль, цели, тональность и жанры общения с точки зрения В. Карасика. В. Жура выделяет следующие особенности медицинского дискурса как: коммуникативная цель, участники, эмоциональный дейксис, гендерная принадлежность, биосоциальные параметры, этническая принадлежность, характер заболевания, место и обстановка общения. Л. Бейлинсон выделяет множество пресуппозиций медицинского дискурса, которые, по ее мнению, непосредственно связанные с целями и ценностями медицинского дискурса.

Ключевые слова: медицинский дискурс, коммуникативная цель, биосоциальные параметры, коммуникативные компетенции врача, хронотоп.

Дискурс медичної комунікації на сьогодні вже став популярним об'єктом досліджень, активно вивчався в низці мовознавчих праць й отримав різні визначення (С. Вострова, А. Боцман, В. Клінг, Н. Литвиненко, О. Кудояров). Проте в останнє десятиліття увагу мовознавців привертає саме комунікація в медичній сфері (Л. Зосимова¹, Л. Бейлінсон², С. Мішланова³, І. Іванчук⁴, Б. Фрімон⁵), адже саме від того, як буде побудований діалог між лікарем та пацієнтом, багато в чому залежить успіх і лікаря, як фахівця, і пацієнта, як хворої людини, яка прагне видужати і чекає допомоги насамперед від лікаря. Все це і зумовлює **актуальність** нашого дослідження.

На наш погляд, у царині медичного спілкування досі залишається багато цікавих і недосліджених аспектів, серед яких - комунікаційні особливості медичного спілкування, які є **об'єктом** нашого дослідження.

Метою нашої статті є висвітлення комунікативних особливостей медичного дискурсу у сучасному мовознавстві.

Основний виклад матеріалу У сучасному мовознавстві медичний дискурс вважають типом інституційного дискурсу, (вид інституційного спілкування, що

виділяється на підставі двох системотворчих ознак: мети (надання кваліфікованої допомоги хворому) й учасників спілкування (лікар, медична сестра, пацієнт, родичі пацієнта тощо). За В. Карасиком, М. Макаровою, О. Русаковою, медичний дискурс, згідно розмежування всіх типів дискурсів, є інституційним типом дискурсу, який має низку своїх, притаманних тільки йому, характеристик, таких як: цінності, стратегії, жанри, прецедентні тексти, комунікативні кліше й відповідні формули спілкування, а також хронотоп (типовий час і місце спілкування).

Комунікативна особливість медичного дискурсу за В. Журою включає в себе використання шести основних видів компетенцій лікаря:

1) екстралінгвістична компетенція - це знання про зовнішні (соціальному, культурному, психологічному) контекстах комунікації, характеристиках спілкування, метою дискурсу;

2) жанрова компетенція включає в себе інформацію про жанрових сценаріях і фреймах;

3) стратегічна компетенція використовує мовний вплив як основне поняття, тому що воно реалізується за допомогою комунікативних стратегій і тактик;

¹ Zosimova L. P. Osnovnyye kommunikativnyye kharakteristiki dialoga mezhdu vrachom i patsiyentom [The main communicative characteristics of the dialogue between the doctor and the patient.], M, MGU im. M. V. Lomonosova, 1997, 24 p.

² Beylinson L. S. "Meditsinskiy diskurs" [Medical discourse], *Yazykovaya lichnost': institutsional'nyy i personal'nyy diskurs*, Volgograd: 2000, P. 105-118.

³ Alekseyeva L. M., Mishlanova S. L. Meditsinskiy diskurs: teoreticheskiye osnovy i printsipy analiza [Medical discourse: theoretical foundations and principles of analysis], Perm', Izd-vo Perm. un-ta, 2002, 200 p.

⁴ Ivanchuk I. A. "Kul'tura rechi v deyatel'nosti vracha (k probleme formirovaniya elitarnogo tipa yazykovoy lichnosti v professional'noy meditsine)" [Culture of speech in the activities of a doctor (to the problem of the formation of an elite type of language personality in professional medicine)], *Voprosy stilistiki*, Saratov, 1998, P. 187-195.

⁵ Freemon B. "Gaps in Doctor-Patient Communication: Doctor-Patient Interaction Analysis", *Pediatric Research*, Vol.7., No 5, 1971, P. 298-312.

4) у мовній компетенції виокремлюють форми дискурсу (наративи, дескриптиви, імперативи та ін.), а також типи викладу (дескриптивний, наративний, директивний тощо);

5) паралінгвістична компетенція встановлює знання про темп, гучність, висота і тембр голосу, особливості артикуляції, а також знання про невербальні компоненти комунікації (міміка, жестикуляція);

6) емотивна компетенція виділяє типові емоції пацієнта і емоційно-марковані теми дискурсу⁶.

Кажучи про медичний дискурс, як і про будь-який інший дискурс, можна запропонувати також наступні складові дискурсу: учасники, хронотоп, жанри, теми дискурсу, які також включають в себе певні моделі поведінки і цінності. В. Карасик виокремлює наступні категорії дискурсу, на яких засновано побудову будь-якого типу дискурсу:

1) учасники спілкування (статуси і ролі учасників спілкування);

2) умови спілкування (час і місце спілкування комунікантів);

3) організація спілкування (мотиви, цілі та стратегії);

4) способи спілкування (канал і жанр спілкування).

Розглянемо кожну їх цих категорій окремо.

Учасниками спілкування в медичному дискурсі є лікар і пацієнт. Лікар - це людина, що використовує свої знання і вміння для того, щоб попереджати і лікувати пацієнтів, для збереження і зміцнення їхнього здоров'я. Пацієнт - людина, яка захворіла і в зв'язку з цим отримує професійну медичну допомогу, а також користується медичними послугами. Лікар - соціальна професія, а відтак передбачається, що людина має вищу освіту в цій галузі. Відповідно, ми говоримо про нерівноправне спілкування, так, як пацієнт стосовно лікаря займає нижчий щабель з погляду медицини. З цього випливає, що ми говоримо про інституційний тип дискурсу.

Описуючи характеристики спілкування в медичному дискурсі, необхідно відзначити таку його особливість, як хронотоп. Під хронотопом ми, за М. Бахтіним, розуміємо «компресію простору і часу»⁸.

Якщо ми звернемо увагу на просторову характеристику, місцем медичного дискурсу можуть бути кабінет лікаря, палата в лікарні, кімната в квартирі пацієнта, місце ДТП та ін. У нашому дослідженні ми розглядаємо дискурс між лікарем і пацієнтом або його рідними або в палаті пацієнта, або в кабінеті лікаря. Якщо ми говоримо про тимчасові характеристики, то ми аналізуємо діалог між лікарем і пацієнтом в сучасному суспільстві. Ми не беремо до уваги діахронічний аспект медичного дискурсу.

У характеристиках спілкування також варто згадати про експресивність. Пресуппозиція - це те, що задається не вербально, а як потаємний сенс будь-якого висловлювання, як попереднє знання будь-якого

предмета. Л. Бейлінсон виділяє безліч пресуппозицій медичного дискурсу, серед них: «Медики заслуговують на повагу, їх рекомендації обов'язкові для виконання», «Потрібно вміти терпіти біль»⁹. На її думку, вони безпосередньо пов'язані з цілями і цінностями медичного дискурсу.

В організації спілкування саме лікар, як представник соціально-значущої професії, повинен контролювати комунікацію. За Л. Бейлінсон основною метою лікаря в медичному дискурсі є надання допомоги пацієнту, тобто визначення захворювання, проведення лікування і пояснення пацієнтові, як він повинен себе вести, щоб зберегти здоров'я. Відповідно до заданої мети, дослідниця виокремлює три основні типи стратегій в медичному дискурсі - діагностує, лікує і рекомендує¹⁰.

З погляду способів спілкування, тональність спілкування повинна бути офіційною, але не занадто; допускається використання жаргів, прикладів з повсякденного життя. Спілкування між лікарем і пацієнтом повинно бути дистанційним, але водночас доброзичливим і щирим. Каналами комунікації можуть бути будь-які форми відправки повідомлення, включаючи усне мовлення, немовне спілкування (міміка, жести, пози) і письмове повідомлення (рецепт). Однак в нашому дослідженні ми звертаємо свою увагу на вербальне спілкування між лікарем і пацієнтом, й аналізуємо його з погляду типів комунікативних актів. У даному випадку ми говоримо про інституційну установку, яка передбачає статусну нерівноправність лікаря і пацієнта, або його близьких людей. Лікар повинен створювати атмосферу впевненості з його боку, бути професійним, а пацієнт, у свою чергу, повинен слухати лікаря і виконувати всі його рекомендації та розпорядження. Для того, щоб створити таку атмосферу у стосунках між лікарем і пацієнтом, тобто атмосферу довіри і щирості, протягом багатьох століть лікарі виробили особливі форми поведінки, які і лягли в основу медичного дискурсу.

Як інституційний дискурс, медичний дискурс містить певні жанри. Л. Бейлінсон виділяє наступні жанри в медичному інституційному дискурсі: консультація, діагноз, медичний консилиум, вербальне лікування, медична рекомендація, рецепт, медична довідка, скарга пацієнта, карта анамнезу, довідки об'єктивної медичної експертизи¹¹.

Таким чином, медичний дискурс - це усний інституційний дискурс, який передбачає статусну нерівноправність лікаря і пацієнта в певних часово-просторових характеристиках спілкування, який відповідає потребам в охороні здоров'я та реалізується за допомогою комунікативних стратегій і тактик.

Спрямованість тактик медичного дискурсу на досягнення лікарем прагматичної мети комунікації завжди вибудовується в певну мовну стратегію. Відповідно до мовної мети конкретної тактики лікар

⁶ Zhura V. *Narrativy v ustnom meditsinskom diskurse, Pragmalingvistika i praktika rechevogo obshcheniya* [Narratives in oral medical discourse, Pragmalinguistics and practice of verbal communication], Cb. trud, Donetsk, 2007, P. 128-132.

⁷ Karasik V. *About types of discourse, Language personality: institutional and personal discourse: coll. Sci. Tr., Volgograd: Changes, 2000, P. 5-20.*

⁸ Bakhtin M.M. "Formy vremeni i khronotopa v romane. Ocherki po istoricheskoy poetike" [The forms of time and chronotope in the novel. Essays on Historical Poetics], *Literaturno-kriticheskiye stat'i*, M.: Iskustvo, 1986, P. 234-407.

⁹ Beylinson L. S. "Meditsinskiy diskurs" [Medical discourse], *Yazykovaya lichnost': institutsional'nyy i personal'nyy diskurs*, Volgograd: 2000, P. 105.

¹⁰ Ibid, P. 106.

¹¹ Ibid., P. 107.

здійснює відбір і комбінацію мовних засобів, створюючи висловлювання цілеспрямованого функціонального характеру. В сучасних дослідженнях стратегій і тактик різних дискурсів, і медичного зокрема, наразі визначилося два основних напрямки: опис і складання універсальних типологій мовних стратегій і тактик і аналіз стратегій певних типів дискурсу.

Особливо цікавим для нашого дослідження є перш за все другий напрямок, у межах якого стратегії і тактики лікаря (в силу його домінантного становища в спілкуванні з іншими учасниками) розуміються як сукупність заздалегідь запланованих і реалізованих в спілкуванні дій, спрямованих на досягнення комунікативної мети - кваліфіковано інформувати родичів пацієнта, які звертаються до лікаря.

Можна розмежувати мовні стратегії медичного дискурсу на **основні та допоміжні**.

До **основних стратегій** відносяться:

- попередні (збір анамнезу);
- діагностуючі (для лікарів);
- пояснюючі (як для лікарів, так і для родичів пацієнта).

Функції основних стратегій полягають у впливі на адресата (родичів пацієнта). **Допоміжні стратегії** включають:

- прагматичні;
- діалогові;
- риторичні.

Функції допоміжних прагматичних стратегій полягають в організації взаємодії співрозмовників; діалогових - в контролі організації діалогу; риторичних стратегій - в ефективному впливі на співрозмовника. Слід зазначити змістовні особливості прагматичних стратегій, що відрізняють їх від діалогових і риторичних: вони не пояснюють і не надають родичам пацієнта медичної інформації.

Стратегії усного медичного дискурсу рідко існують «в чистому вигляді». Межі стратегічних ліній не завжди чітко простежуються. Взаємопроникнення і злиття комунікативних стратегій є характерною особливістю цього типу дискурсу. Залежно від учасників комунікації - лікарі, середній та молодший персонал або родичі померлого, стратегії мають свій набір тактик. Серед усього набору мовних тактик різних стратегій медичного дискурсу виділяються спеціалізовані тактики, тобто такі тактики, які використовуються для реалізації однієї конкретної стратегії, і неспеціалізовані тактики, загальні для всіх¹².

Висновки. Ми розглянули деякі комунікативні особливості медичного дискурсу, на основі класифікації категорій дискурсу В. Карасика, В. Жури, Л. Бейлінсон. Серед них найбільш важливими є учасники, хронотоп, пресупозиція, контроль, цілі, тональність і жанри спілкування з погляду В. Карасика. В. Жура виділяє такі особливості медичного дискурсу як: комунікативна мета, учасники, емоційний дейксис, гендерна приналежність, біосоціальні параметри, етнічна приналежність, характер захворювання, місце і обстановка спілкування. Л. Бейлінсон виокремлює безліч пресупозицій медичного дискурсу, які, на її думку, безпосередньо пов'язані з цілями і цінностями

медичного дискурсу.

Також ми торкнулися питання основних стратегій медичного дискурсу. До них відносяться стратегії попередні, діагностуючі і пояснюючі. Допоміжними стратегіями є прагматична, діалогова і риторична. Прагматична стратегія реалізується за допомогою тактик, діалогова - за допомогою контролюючих тактик, риторична - за допомогою тактики корекції уваги.

У **перспективах дослідження** вбачаємо доцільним досліджувати методологію формування дискурсивної компетенції медика. Виокремлення характеристик і функцій комунікативних стратегій дасть змогу розробити ефективну модель формування дискурсивної компетенції медика.

Roman L. Tymofiychuk I. Communicative Particularities of the Medical Discourse. This article examines some of the communicative features of the medical discourse based on the classification of categories of discourse by V. Karasik, V. Jury, L. Beylinson.

Discourse of medical communications today has become a promising direction of research actively discussed both in pragmatic and theoretical linguistics and got different definitions (S. Vostrova A. Boatswain, V. Klynh, N. Litvinenko, A. Kudoyarov). In the last decade the attention of linguists has been attracted to the influence of modern professional aspects of medical activities upon this field of communication (L. Zosimov, L. Beylinson, M. Barsukov, S. Mishlanova, A. Panova, I. Ivanchuk, B. Frimon). Dynamic processes that influence the configuration of modern intellectual contexts demand new approaches and performance criteria in building the dialogue between doctor and patient. The upper mentioned aspects cannot be saved within traditional methodological techniques because of changing pragmatics of communication between the doctor as professional and patient as a sick person who seeks to recover and waiting for help from a doctor first. All this determines the relevance of presented research.

The article focuses upon categories of discourse classified by V. Karasik, V. Jury, L. Beylinson including 'members', 'chronotop', 'presuppositions', 'control', 'purpose', 'tone' and 'genre of communication'. It has been approved that along with other terms the categories mentioned by V. Karasik and V. Jura identify such features of the medical discourse as communicative purpose, participants, emotional deixis, gender identity, biosocial parameters, ethnicity, nature of the disease, location and environment of communication. The presented lexicosemantic investigation is using materials of L. Beylinson highlighting many presuppositions of medical discourse, which, in her view, are directly related to the goals and values of medical discourse. The topicality of such study is evident, especially in the course of looking for appropriate methodology of investigation of the formation of discursive competence of doctors. Distinguishing the upper mentioned characteristics and functions of communication strategies will help develop an effective model of discursive competence for doctors.

Key words: medical discourse, communicative goal, biosocial parameters, communication competence of the doctor-space.

Роман Лілія – кандидат філологічних наук, викладач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет». Автор понад 60 публіцистичних та 32 наукових і навчально-методичних робіт. Співавтор навчально-методичного підручника та монографії. Коло наукових інтересів: інновації у методиці викладання української мови як іноземної, порівняльна граматики та стилістика української та англійської мов, нейролінгвістика, психолінгвістика.

¹² Sidorova N. Y. "Strategii i taktiki meditsinskogo diskursa (na materiale nemetskogo yazyka)" [Strategies and tactics of medical discourse (on the material of the German language)], *Kommunikativnyye aspekty sovremennoy lingvistiki i metodiki prepodavaniya inostrannykh yazykov* : Materialy mezhr regional'noy nauchnoy konferentsii, Volgograd : Volgogradskoye nauchnoye izdatel'stvo, 2007, P.

Roman Liliya – PhD of Philology, teacher of the department of Social Sciences and Ukrainian Studies of High Educational Establishment of Ukraine “Bukovinian State Medical University”. Author of more than 60 nonfiction and 32 scientific and educational works. Coauthor of teaching textbook and monograph. Research interests: innovation in methods of teaching Ukrainian as a foreign language, comparative grammar and style of Ukrainian and English languages, neurolinguistics, psycholinguistics.

Тимофійчук Інга – кандидат медичних наук, доцент кафедри фізіології ВДНЗ України Буковинський державний медичний університет». Співавтор 2 підручників й автор понад 50 наукових статей. Коло наукових інтересів: вплив патогенних чинників на структуру і функцію нервової системи людини.

Tymofiychuk Inga – candidate of medical science, assistant professor of physiology of High Educational Establishment of Ukraine “Bukovinian State Medical University”. Co-author of two books and of over 50 scientific articles. Research interests: pathogenic factors influence on the structure and function of the human nervous system.

Received: 18-02-2017

Advance Access Published: April, 2017

© L. Roman, I. Tymofiychuk, 2017

Українська
мова

Ukrainian
language

ISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 30-32
UDK 811.161.2'282.3(477.85)'373
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.6

**ВЛАСНЕ ВЕСІЛЬНІ ОБРЯДОТЕРМІНИ
У БУКОВИНСЬКИХ ГОВІРКАХ.**

Юлія РУСНАК,

ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)
julijarusnak@rambler.ru

WEDDING RITE TERMS OF BUKOVINIAN DIALECT

Yulia RUSNAK,

Higher State Educational Establishment of Ukraine
«Bukovinian State Medical University», Chernivtsi (Ukraine)
Researcher ID : S-8544-2016
ORCID 0000-0001-9941-4411

Руснак Ю. Свадебные обрядотермины в буковинских говорах. Свадебное действо составляет единство предсвадебного, свадебного и послесвадебного этапов. В статье проанализировано свадебную обрядовую терминологию в буковинских говорах. Исследование соответствует этнолингвистическому аспекту языкознания, поскольку лексика семейной обрядности в говорах составляет слой лексем с так называемым „культурным компонентом”, то есть в них отражено реалии культуры народа.

Ключевые слова: свадебный обряд, буковинские говоры, номинативный ряд, духовная культура, номинация.

Formulation of the problem. Wedding is the beginning of the new family. It is central solemn event in everyone's life, the key of procreation. „Wedding ceremonies are traditions, which are enshrined by society, customs, that mark the marriage, the birth of a new family”¹. Wedding shows the unity of pre-wedding, wedding and post-wedding stages.

The analysis of recent researches and publications about solution of the problem. The vocabulary of wedding rite is enough studied in Ukrainian linguistics. The nomination of wedding ceremony of hutsul dialects is studied by M. Bihusyak, serednonaddnipryanski – by N. Hrozovska, stepovi – by V. Drobotenko, shidnoslobozhanski – by I. Mahrytska, stepovi – by P. Romaniuk, boykivski – by N. Hibeba, podilskobukovynsko-naddnistrianski – by O. Zhvava, wedding literary language vocabulary is analyzed by V. Shevchenko. Systematic study of vocabulary marriage ceremony on the materials of Bukovinian dialects is not carried out, but partly lingual features of wedding name of the region are discussed in articles of V. Prokopenko and N. Huyvanyuk.

The purpose of the article is to analyze the actual wedding rite terminology in Bukovinian dialects. Research deals with the ethnolinguistic aspects of linguistics, language dialects in family rites represent the layer, which is called „cultural component”, it reflects the realities of the culture and people. According to N. Huyvanyuk, ethnolinguistic aspect is an important component of the system of dialect vocabulary description².

Representing of the main material. The unit of descriptions is the total nomination to designate one denotation. The wedding rite terminology of Bukovinian dialects is represented in „names of bride's gathering”, „names of pilgrimage blessing”, „names of pre-main events”, „names of the church and civil marriage”, „common names of wedding entertainment”, „names of common eating”, „names of making presents”,

„names of ancient rite”, „names of bride's covering”, „final rite names”, „names to describe the departure of the bride”.

Dressing of the bride is the important ritual. In Bukovinian dialects there are such nominations with the meaning „to wear” *od'a'gaty: zby'ratysy(sa), uby'raty(sa), obr'ad'zhaty, ud'i'gaty, ud'i'vaty, uby'raty u 'vishyte ub'ran'e*. Ukrainian dictionary records 12 meanings of the word „wear” *zbyraty*, but the main meaning of this word „to dress” *odyagaty* is absent³.

One of the essential events is rite of blessing the wedding. Brides ask the forgiveness of sins on the eve of church rite, but it can occur before the wedding or just before the church rite. This event is entitled: *blagoslo'ven'a, blogoslo'v'in'a, blagoslo'venstvo, pro'syty blagoslo'ven'e v'id r'idn'i, blagoslo'vyty vi'nok, p'roshcha, p'roshchen'a, da'vaty p'roshchu, ka'zaty p'roshchu, pro'syty p'roshchu, ka'zaty 'kazan'e, ka'zaty p'ropovit', pok'lon i blagoslo'vin'a*.

Aktionational part of the wedding rite defines the role of nonverbal communication. The rite pilgrimage is theatrical performance (brides kneeling, this action is called in Bukovina *vgl'a'katy, vpl'a'katy, pryk'l'aknuty, pry'pasty, pry'pasty na ko'lina*) with obligatory wedding „details” – bread, candles, icon – in the form of speech, that says usually older people and young people repeat it. Speech may have a different volume. Cultural term *p'roshcha* exists in wedding and funeral rites. The names of the rite action are represented in the form of the phrase: *chy'taty p'roshchu, ka'zaty p'roshchu, pro'syty p'roshchu, hovo'ryty blahoslo'ven'a, ka'zaty 'kazan'e*. It shows the role of verbal component (cliche) of ritual action. Rite terms *ka'zaty 'kazan'e, pro'syty p'roshchu* are built in form of tautology.

Name *blahoslov'en'a* is a compound word, tracing from Greek⁴, known since the thirteenth century. Parental blessing of brides after religious rite in Bukovinian dialects is entitled: *kola'chi z vin'kom, klo'nyty kola'chi, klo'nyty do kola'chuu*,

¹ Matushenko V. B. Suchasne vesillya v konteksti ukrayins'koyi obryadovoyi kul'tury [Modern Wedding Ritual in the Context of Ukrainian Rite Culture], K.: Stylos, 2009, P. 7.

² Guyvanyuk N. V. “Leksyka vesil'nogo obryadu” [Vocabulary of Wedding Ceremony in the "Dictionary of Bukovinian Dialects"], *Slovyk bukovyns'kyh govirok*, Kirovograd: RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 2008, Vyp. 75(1), P. 255.

³ *Slovyk ukrayins'koyi movy* [Dictionary of Ukrainian Language]. K.: Nauk. dumka, 1970-1980, Vol. III, P. 434.

⁴ *Etymologichnyi slovyk ukrayins'koyi movy* [Etymological Dictionary of Ukrainian Language], K.: Nauk. dumka, 1982 – 2012, Vol. II, P. 204.

klo'nyty na 'golovu kola'chi, 'byty try ra'zy kola'chem po golo'vi, k'lan'atysa, k'lan'an'a.

In wedding rite nonverbal pantomime performance, verbalized by verb „to bend” *klo'nyty* „something stoop down”, becomes a symbol of blessing, „consent to anything, permit someone to something”, from it term *klo'nyty kola'chi* is derived. The specificity of the parental blessing that accompanies is verbal component. Some researchers have suggested that the earliest form of fixing the marriage was a father's blessing of the brides with bread and salt.

Wedding ceremony is based on church tradition, the wedding is important rite action „church marriage ceremony” that shows linguistic units: *v'inchatysy, vin'chetysy, zvin'chetysy, zvin'chatysa, vinchen'ye, shl'up, sl'ub, i'ty do s'l'ubu, b'raty sl'ub, i'ty b'raty shl'up, da'vaty shl'ub.*

The word „marriage” *shl'ub* with the meaning „marriage, wedding” has phonetic variants⁵: *shl'up, sl'ub*, it is associated with Polish *ślub* „promise marriage” that comes from *ślubić* “to swear”, but reduced to *ljubit'*⁶, to form the phrases: *i'ty do s'l'ubu, b'raty sl'ub, i'ty b'raty shl'ub.*

V. Prokopenko said that the value „contract” of the word *sl'ub* is recorded in the Russki charters of fifteenth century. During the Moldavian principality this name often was used in official documents as „oath”⁷.

Names that denote „civil marriage registration” are *py'san'a, py'satysu(sa), spy'satysy, 'zapys, i'ty do 'zapysu, ros'pysuvatysy*, they are motivated with the verb „to write” *py'saty* „to play graphically details”.

Wedding event provides a spending time with fun. „Names of wedding entertainment” are represented by words: *bal'u'vatysy, po'buty, na'butysy, na'butky, na'butok, zabau'l'etysy, za'bava, 'gul'ky, saban'tui.*

Media pressure (radio, television) contributed input to the lexical system of Bukovinian dialects the word „fun”, originally *saban'tui*, is a holiday that means the end of spring field work, through Russian, borrowed from the Tartar and Bashkir languages⁸.

Meaning „dance” in Bukovinian dialects is a linguistic unit of *dantsu'vaty, tants'u'vaty, hul'aty, nahu'l'atysy, 'fayno t'ropnuty no'hou, pl'a'saty.*

Words *dantsu'vaty, 'danets* are come from Bulgarian „folk wedding dance”, borrowed from Moldavian language⁹. In dialects of Khotyn district – *pl'a'saty* is associated with Old Slavonic *plesati* „to jump, to rejoice”¹⁰.

Joint wedding meal is one of the most important rite, which reaches depths of ancient, when consume food was a sign of friendly attitude, and satisfying one of the most important needs of human existence. It plays a big role in the wedding event. Words „eating” represent linguistic units: *pry'maty, k'lasty za st'iu, pry'matysy, pryhosh'chaty l'u'dyi, pohost'u'vatysy, b'raty za stil, k'lasty za stil, zai'ty za stil, pochy'naty stil, pry'lahodyty sto'ly, narykhtu'vaty stil, za'vodyty sto'ly na ve'cher'u, zahosh'chatysy, pryhosh'chaty, v'hosh'chatysy,*

chastu'vaty, chistu'vaty, potrakhtu'vatysa.

Bukovinian dialect actively functions with such word as *pry'maty (sy)*, that means „to treat”. In the Dictionary of Ukrainian Language among 18 values this meaning is not registered¹¹.

The idea of eating implements word „table” *stil*, which exists in phonetic variants *s'kiu, s'tiu, skil* and forms the irreducible expressions *b'raty za stil, k'lasty za stil, zai'ty za stil, pochy'naty stil, narykhtu'vaty stil, pry'lahodyty sto'ly.*

The meaning “to take a meal” recreates verbs which are motivated with word „guests” *'gosti: zahosh'chatysy (sa) pryhosh'chaty, v'hosh'chatysy.*

We separate thematic group „names which denote an invitation to a meal”: *prypro'shaty, p'leskaty 'host'am, p'leskaty u do'loni, vyhra'vaty do s'tolu, vyhra'vaty do 'portsiyi, napy'vatysy do 'hostey, hu'l'aty s 'portsiyeu, 'pyty do 'hostyi, pry'nuka.*

For moral guidance of Bukovinians to eat in public is shame, guests must be asked to the consumption of food, in the nineteenth century this process was called *pry'nuka*. In Bukovinian wedding of the twentieth century mission of „asking to the consumption of food” *pryp'roshuvaty* was pinned on special persons who were called *s'vashky*. These people walked between the rows of tables and applauded to guests: *p'leskaly 'host'am, p'leskaly v do'loni*. The name reflects the reference situation which becomes portable symbolic meaning. The word „to applaud” *p'leskaty* is etymologically akin to „to hop” *pl'a'saty*¹². Musicians walked between the rode of tables and encouraged guests to fun, hence came next expressions: *vyhra'vaty do s'tolu, vyhra'vaty do 'portsiyi, vyhra'vaty do 'gostei*. In the village Livyntsi of Kelmenetskyi district this rite evolved as follows: several times during the wedding guests stand up, sing and move to the music. This action is called *hu'l'aty s 'portsiyev.*

Given the pragmatic foundation of wedding event, one of the most important rite of wedding stage is making the presents to the brides. The group „names which denote presents” represents three nominative series. First is „making presents for a family”, second – „to making presents for a family of brides by opposite side”, third is „to making presents for a brides”.

At the wedding guests first visit was accompanied by gifts of the owners (many dialects name was not preserved) *hha'z'ayin nu'se hlib / a 'zhinka nu'se 'kurku a'bo 'mysku mu'ky // tse ny v'khodylo u chas'tovan'a //*. To show how guests make presents at first in Bukovinian dialect exist such linguistic units: *prykho'dyty s pry'nosom, poda'vaty* units: *prykho'dyty s pry'nosom, poda'vaty ches't, pry'nesty ches't: 'hoski poda'yut ches'k' // kot'ri sta'ri / to da'yut 'tatovy i 'mam'i //*. Ceremonial term *pry'nos* is well known in all districts of Ukraine¹³.

Terms *poda'vaty ches't, pry'nesty ches't* are proving semantic development of „specific” and „abstract” in popular speech. „Honor” *ches't* is „set the highest moral principles, that

⁵ Slovnyk ukraïns'koyi movy [Dictionary of Ukrainian Language], K.: Nauk. dumka, 1970-1980, Vol. XI, P. 491.

⁶ Etymologichnyi slovnyk ukraïns'koyi movy [Etymological Dictionary of Ukrainian Language], K. : Nauk. dumka, 1982- 2012, Vol. VI, P. 441.

⁷ Prokopenko V. A. “Leksyka vesil'nogo obryadu v bukovyns'kyh govoraх” [Vocabulary of Wedding Ceremony in Bukovina Dialects], *Tezy dopovidei XX naukovoï sesiyi. Sekciya filolog.nauk. Chernivtsi*, 1964, P. 43.

⁸ Etymologichnyi slovnyk ukraïns'koyi movy [Etymological Dictionary of Ukrainian Language], K. : Nauk. dumka, 2012, Vol. V, P. 159.

⁹ Ibid., Vol. II, P. 11.

¹⁰ Ibid., Vol. IV, P. 463.

¹¹ Slovnyk ukraïns'koyi movy [Dictionary of Ukrainian Language], K.: Nauk. dumka, 1970 – 1980, Vol. VII, P. 623.

¹² Etymologichnyi slovnyk ukraïns'koyi movy [Etymological Dictionary of Ukrainian Language], K. : Nauk. dumka, 1982 – 2012, Vol. IV, P. 463.

¹³ Kayndl' R.F. Guculy: yih zhyttya, zvychayi ta narodni perekazy [Hutsuls: Their Life, Customs and Folk Retellings], Chernivtsi: Molody bukovynec', 2000, P. 25.

guided people in their social and personal behavior”, comes from the Polish *čst*, associated with *čsti*, *čisti* „to read, count, honor”.

In the twentieth century at the Bukovinian wedding relatives of brides are exchanged with gifts. Names correspond to the scheme „to give present + noun denoting affinity in Accusative case: *daru'vaty 'mamu*, *daru'vaty 'babu*, *daru'vaty sey-st'ru* (*obda'rovuvaty 'mamu*), *daru'vaty 'khustku + daru'vatysy: za'vod'a do 'khaty / da'ruyuts:y //to'dy molo'dyi da'ruye tsyh / 'tata i 'mamu molo'doyi// ti da'ruyut molo'doho//*. These terms are interpreted as transformed former ransom for the bride. Thus, R.F. Kayndl' mentions that „bride never receives a gift from the bride or her family”¹⁴

Rite action of making presents for a brides in North Bukovina has different names: *'pyty do molo'dyh*, *pro'piy*, *'kydaty v pro'piy*, *'kydaty v 'chashku*, *vy'taty*, *da'vaty na 'fustku*, *zbyraty 'chashku*, *perepyvaty molo'du*, *vy'tan'e*, *'pounytsa*, *chas'ty'vaty*, *pry'maty da'ry*, *da'ruvaty molo'dyh*, *daru'vaty da'ry*, *sky'daty da'ry*, *sta'vaty do 'chesti*, *da'vaty na po'chesnu*, *gratyl'u'vaty*, *hratul'u'vaty*, *chas'tovan'a*, *chis'tovan'e*, *chas-tu'van'a*, *vykly'katy do koro'vayu i po'chesnoho*.

Remains of former archetype of sale system remained names which motivated by word „to buy” *kupu'vaty: sku'povuvaty molo'du*, *sku'povuvaty dru'zhok*, *'vykupyty dereu'tse*, *'vykup bat'kiu*. General concept of these language units is word *skup*, registered in dialect of village Chornoguzy Vyzhnytsya district: *'pisl'a 'pounyts'i zachy'nayesy skup*.

The names of bride's redemption are denoted by such linguistic units: *kupu'vaty ('vikupyty) molo'du*, *pla'tyty 'vykup*, *da'vaty 'vykup*, *'vykup*, *'vikup*, *p'rodazh molo'doyi*, *b'raty za kho'roshu*, *moho'rych*, *k'lasty blo'kadu*, *k'lasty stiu*, *vikupovuvaty ('vikupyty) b'ramu*, *vadro've*, *vahro've*, *ro'byty ro'hatku*, *zakla'daty ko'lodamy do'rohu*, *chipo've*.

Redemption of bride is usually relied on brother or sister of the bride or her friends. In Nopolokivtsi dialect, Kitsmansky district, ransom for bride is called *b'raty za kho'roshu*. Perhaps local cultural term arose as a result of the reduction of phrase *b'raty 'vykup za kho'roshu molo'du*.

Foreclosures on dialect of Davydivka, Storozhynetsky district, is called *k'lasty blo'kadu*, national consciousness transferred the military terminology to the marriage one, the motives of „military attack” is characteristic of marriage ceremony in general and in particular for wedding stage *pe'reim*. In dialect of Chornohuzy, Vyzhnytsya district, this rite has the name *k'lastu s'tiu*, *s'tiu*. The nomination motivates name of the object involved in the action. In some dialects, especially if the bride is from another village, ransom of bride has name *vyku'povuvaty b'ramu*, word „gate” *b'rama* implements the archetype of sacred space.

There is a rite Bukovinian dialects term *vadro've: vadro've: druzh'by molo'doyi s'toyut pid yi'yi vorit''my/ shob u'z'aty z molo'doho 'vikup// vadro've//*. Ceremonial *vadro've* is term, associated with the Romanian word *vădărit* „fee for crossing”¹⁵. People's minds transferred socio-economic terms to the marriage rites. Word *vadro've* exists in Bukovinian dialect in the form of adjective such as *podush'ne*, *chipo've*

In the sense of redemption we may use the word *moho'rych*, because usually the ransom is paid with alcoholic beverages: *'kolo vo'rit ye'ho st'rily 'nashi / z 'vulytsi parup'ky i t'rebuvaty moho'rych / za to sho by're me'ne//*, compare with *chipo've* „purchase of bride with alcoholic beverages”¹⁶.

The form of entertainment has rite of redemption of friends of the bride: *kupu'vaty dru'zhok*, *sku'povuvaty dru'zhok*,

vyku'povuvaty dru'zhok.

In wedding ceremonies of hutsuls of Bukovina there is rite „to buy the wedding tree” *'vykupyty dereu'tse*. If one of bride's friend don't keep the tree, he should buy it.

In dialect of Banyliv, Vyzhnytsya district, it is recorded the name of rite *'vykup bat'kiu*. The parents of bride, if the child who marries is last, were taken in a wheelbarrow to the edge of the village and demanded ransom.

One of the central wedding rite is a covering of a bride. The names of this ritual are: *pokry'vaty molo'du*, *pokry'van'a molo'doyi*, *pidkry'vaty molo'du*, *pokry'vaty turpa'nom*, *zavy'vaty molo'du*, *zavy'vaty u 'fustku*, *zavy'vaty u tur'pan*, *zavy'vaty u rush'nyk*, *rozby'raty molo'du*, *sky'daty vi'nok*, *zau'yazuvaty (za'uyezuvaty) 'fustku*, *pokry'vaty 'fustkou*, *sky'daty fa'tu i uby'raty 'fustku*, *peyreyby'raty molo'du*, *sky'daty vi'nok i na 'holovu k'lasty pokry'valo*, *pou'yazuvaty hus'tymu*, *zau'yazuvaty molo'du u pla'tok*, *pok'riul'a molo'dyh*, *rozby'raty molo'du*.

The rite of bride's covering in Novoselytsya dialects is called *rozby'raty molo'du*. This ritual is the complex of two actions – to remove wreath and to cover the head.

Conclusions. The semantic and functional analysis of vocabulary to describe the actual wedding rite, is representing the spiritual culture of Bukovina, shows only linguistic and imaginative world of the Ukrainian nation. Lexical representation of the wedding rite is caused by various of forms and internal nominations. Several nominations of wedding rite illustrate the relics of previous philosophical systems of Bukovinians.

Руснак Ю. Власне весільні обрядотерміни у буковинських говірках. В статті проаналізовано власне весільну обрядову термінологію у буковинських говірках. Дослідження відповідає етнолінгвістичному аспекту мовознавства, оскільки лексика родинної обрядовості у говірках становить шар лексем з так званним „культурним компонентом”, тобто в них віддзеркалено реалії культури певного народу. Одиницею опису номінацій власне весільного етапу обрано номінативний ряд – сукупність номінацій на позначення одного денотата.

Семантико-функціональний аналіз лексики на позначення власне весільних обрядів, що репрезентують духовну культуру буковинців, засвідчує єдиний мовно-образний світ української нації. Лексичні репрезентанти на позначення власне весільних обрядотермінів спричинені різними внутрішніми формами номінацій. Низка номінацій власне весільних обрядодій ілюструє релікти попередніх світоглядних систем буковинців.

Ключові слова: весільний обряд, буковинські говірки, номінативний ряд, духовна культура, номінація.

Руснак Юлія – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет». Після захисту кандидатської дисертації „Лексика родинних обрядів у буковинському діалекті” за спеціальністю 10.02.01. – українська мова автор продовжує дослідження у галузі діалектології, етнолінгвістики, викладання української мови як іноземної. У доробку науковця є 25 публікації.

Rusnak Yulia – candidate of philological sciences, senior teacher of the Department of Social Sciences and Ukrainian Studies of Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University». After defending her dissertation „The vocabulary of family rituals in Bucovina dialect” in the specialty 10.02.01. - Ukrainian language keeps on researching in the field of dialectology, ethnolinguistics, teaching Ukrainian as a foreign language. In the works of the scientist are 25 publications.

Received: 10-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© Y. Rusnak, 2017

¹⁴ Rumuns'ko-rosiys'kyi slovnyk [Romanian-Russian Dictionary], Bacău, 2008, P. 745

¹⁵ Slovnyk bukovyns'kyh govirok [Dictionary of Bukovinian Dialects], Chernivtsi: Ruta, 2005, P. 646.

Українська
мова

Ukrainian
language

ISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 33-36
UDK 81-119 : 81'276.6
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.7

**ПРАГМАСЕМАТИЧНІ ПАРАМЕТРИ
АВТОРИЗОВАНИХ ДУПЛЕКСИВНИХ СТРУКТУР**

Людмила ТОМУСЯК,

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Чернівці (Україна)
alitomus@mail.ru

**PRAGMASEMANTIC SETTINGS OF THE
AUTHORIZED DUPLEX STRUCTURES**

Liudmyla TOMUSIAK,

Chernivtsi National University named after Yuriy Fed'kovych,
Chernivtsi (Ukraine)
Researcher ID: B-9585-2017

Томусяк Людмила. Прагмасемантические параметры авторизованных дуплексивных структур. В статье рассмотрены прагмасемантические параметры конструкций с дуплексивами, семантика которых осложнена авторизацией, одной из модальных категорий. Определена семантика ситуаций, описываемых в таких конструкциях, а также семантические группы предикатов, валентность которых обуславливает функционирование дуплексива. Выявлены наличие и специфика структурно-семантических компонентов в исследуемых конструкциях. Среди дуплексивных структур, осложненных авторизацией, выделено девять типов пропозиций, центром которых выступают глагольные предикаты со значениями «восприятия», «обнаружения», «мышления», «отношения субъекта к объекту», «авторизованной оценки», «владения», «наименования», «ожидания», «встречи».

Ключевые слова: дуплексив, модальность, пропозиция, субъект, объект, предикат, авторизация, вторичная предикация.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна лінгвістика характеризується посиленням інтересом до аналізу семантичної та комунікативно-прагматичної організації будь-якого висловлення. Різномірність мовних одиниць вимагає всестороннього їх дослідження. Синтаксичні конструкції, що містять у своїй структурі дуплексив, продовжують залишатися у полі зору дослідників, оскільки низка питань залишаються дискусійними. Не має одностайного підходу і саме визначення дуплексива (різні погляди відображені у працях Л.Чеснокової, Н. Іваницької, А. Загнітка, Л.Томусяк і, з іншого боку, І.Вихованця, О. Кульбабської, Н.Попович та ін.). Услід за Л. Чесноковою, ми розглядаємо дуплексив як окремий компонент речення, що суміщує в собі різні значення¹. Дуплексивні структури виражають складний зміст, тобто є семантично неелементарними синтаксичними одиницями. Одним із видів ускладнення таких побудов є авторизація, тобто «інтеграційна прагмасемантична категорія, що відображає опредметнені в семантиці й структурі... дискурсу комунікативно-прагматичний, метакомунікативний та оцінний компоненти смислу й ідентифікує автора як мовну особистість та суб'єкта пізнання»².

Пропозиція відображає об'єктивну інформацію (диктум), однак та чи інша позамовна ситуація

може бути описана і з погляду суб'єкта. Серед конструкцій з дуплексивами виділяються пропозиції, що відображають суб'єктивний компонент семантики речення (модус). Авторизація є однією з модальних категорій, тому ці пропозиції можна назвати авторизованими. За допомогою авторизації повідомлювана в реченні інформація кваліфікується стосовно джерел чи способів її отримання. Саме авторизація виражена більшістю дієслів, які Ш. Баллі розглядає серед модальних, – це дієслово, що вказують на думку (мислення), почуття, сприймання тощо³.

Мета нашого дослідження – визначити семантичні типи пропозицій у дуплексивних структурах, ускладнених авторизацією, та механізм творення їх мовцем. Синтаксичні утворення, що містять дуплексив, виражають повідомлення про дві і більше ситуацій, а отже є поліпропозитивними. Пор.: *Хлопець уявляв матір щасливою* // I пропозиція : *Хлопець уявляв матір* + II пропозиція : *Мати – щаслива*. Серед авторизованих (модальних) конструкцій з дуплексивами можна виділити такі типи пропозицій, центром яких є дієслово-предикат:

1. Пропозиції з предикатами «сприймання»

Семантика ситуації: авторизоване сприймання і буття авторизованого об'єкта.

Компоненти ситуації: S (суб'єкт), P (дія), O (об'єкт). Перцептивний суб'єкт пропозиції цього

¹ Tomusiak L.M. Semantyko-syntaksychna orhanizatsiia rechen z dupleksyvamy [Semantic-syntactic organization of duplex sentences]: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk, Ivano-Frankivsk, 1999, P.8.

² Holianych M.I., Ivanysyn N.Ia., Rizhko R.L., Stefurak R.I. Lihvistychnyi analiz tekstu: slovnyk terminiv [Linguistic text analysis: glossary], za redaktsiieiu M.I. Holianych, Ivano-Frankivsk, Simyk, 2012, P.11.

³ Balli Sh. Obschaya lingvistika i voprosy frantsuzkogo yazyka [General linguistics and issues of French language], Pod red. R.A. Budagova, M., Izd. in. lit., 1955, 416 p.

типу – завжди істота (переважно особа), що може сприймати реальність за допомогою органів чуття. Об'єкт називає істоту або неживий предмет, на які спрямована дія. Предикат репрезентують дієслова *бачити, чути, відчувати* і под. Напр.: *І роззубленість, радість і плач, коли побачить його живісінького і неушкодженого* (Г.Тарасюк); *Ріті було суджено бачити мертвою цю Ковальську* (І.Вільде); *Султан не міг дозволити, щоб жінка бачила його сплячим* (П.Загребельний); *Роксолана відчувала себе тепер дорослою* (П.Загребельний). Сприйняття є однією із форм пізнання навколишнього світу, процесом відображення дійсності. Чуттєве сприйняття тісно пов'язане з розумовою діяльністю людини в екстралінгвістичній дійсності, про що переконливо свідчать дані сучасної психології. Посилаючись на них, Н. Д. Арутюнова підкреслює, що сприймання невіддільне від ментальних операцій, таких, як ідентифікація, класифікація, інтерпретація тощо⁴. Унаслідок цього дієслова чуттєвого сприймання, орієнтовані у своєму основному значенні на актуальний стан світу в його предметному і процесуальному аспектах, набувають властивості поєднуватись з іншою пропозицією і розвивати при цьому різні епістемічні смисли.

2. Пропозиції з предикатами із значенням «виявлення» Семантика ситуації складна і об'єднує два компоненти: наближення до об'єкта і зорове сприймання. У ролі предиката вказаних пропозицій виступають дієслова *знайти, застати, підібрати* тощо. Напр.: *На другий день рано наїшли гуцули Козьму на плаї під скалою раненого, майже неживого* (С. Воробкевич); *Маму застав [Бронко] зігнути над столом при вікні* (І. Вільде); *Напівпритомну підібрали її нашівські люди і завезли додому* (І. Вільде).

Якщо ж у ролі суб'єкта вживається абстрактний (пропозитивний) іменник, семантика ситуації змінюється: *Війна застала його в лиці тринадцятирічним хлопчиком* (З журн.) У цьому випадку предикат втрачає сему «переміщення в просторі» і пропозиція виражає загальне значення буття: *Коли була війна, хлопцю було тринадцять років*.

3. Пропозиції з предикатами «мислення, уявлення, пам'яті, знання»

Семантика ситуації: процеси мислення і авторизоване буття об'єкта.

Суб'єктом завжди виступають іменники, що називають істот. Об'єкт також здебільшого істота, однак зрідка вживаються іменники - неістоти з абстрактним або конкретним значенням. Предикат репрезентують дієслова *уявляти, бачити* (у значенні «уявляти»), *пам'ятати, згадувати, знати*. Напр.: *-Бодай тобі повилазило, як бачиш мене повішеним, - спокійно відмовляє Омелько* (В. Підмогильний); *Дивлячись на зношене тіло старече, важко Єльці навіть уявити його молодим* (О. Гончар); *Перебирала роки, згаяні в неволі, в золотій клітці султанського палацу, бачила себе зрозначеним дівчиською...* (П. Загребельний); *Яким ти, майбутній історик,*

уявляєш собі майбутнє України? (Ф. Бурлака).

Об'єкт цих пропозицій позбавлений референції до предмета чи події дійсності, тобто має інтенціональний характер. Перша пропозиція може бути відокремлена від дуплекси. Лексичне значення дієслів дозволяє їм вживатися самостійно, без орудного відмінка чи його еквівалентів, тому пропозиції носять самостійний характер.

4. Пропозиції з предикатами «ставлення суб'єкта до об'єкта»

Семантика ситуації: позитивне чи негативне ставлення суб'єкта до об'єкта.

Предикатами вказаної ситуації виступають дієслова *любити, кохати, ненавидіти* і под. Суб'єкт виражається загальними або власними іменами осіб, об'єкт – іменниками із значенням осіб, тварин чи іменниками, що позначають неживі предмети. Напр. *Мати ненавиділа діда таким* (О.Довженко); *Султан полюбив її таку - уярмлену, понижену, пригнічену* (П.Загребельний); *Тарас насамперед побачив Нелю у сні, а потім закохався в неї живу*.

Пропозиції мають низький ступінь спаяності, оскільки можуть існувати самостійно.

5. Пропозиції з предикатами із значенням «володіння»

Семантика ситуації: володіння і авторизоване сприймання. Вказане значення виражають дієслова *мати, тримати* тощо, суб'єкт - завжди істота, об'єкт - неживий предмет або теж істота. Напр.: *Люди хочуть кожен день мати на столі хліб свіжим* (З газ.); *Кожна наречена була щасливою мати її (Соломію) за гостю; Його батьки не хочуть мати мене невісткою* (З тв. Марко Вовчок).

6. Пропозиції з предикатами із значенням «авторизованої оцінки»

Семантика ситуації: ставлення суб'єкта до об'єкта, його оцінка з боку суб'єкта. Суб'єкт – завжди істота, об'єкт – як істота, так і неживий предмет. Предикатами таких пропозицій є дієслова *вважати, мати за.., прийняти за..* і под. Напр.: *Я вважав тебе за свого найбільшого ворога* (І. Франко); *Вони мислять себе вищими за Бога й, засліплені, споруджують нову башту вавилонську* (В. Підмогильний); *Чи мала Зоня вважати візит за закінчений? Я не люблю, як ви маєте мене за хлопчика; Меланія вважала доктора Гука нудним старим диваком* (З тв. І.Вільде).

Перша пропозиція у таких конструкціях несамостійна, оскільки речення «Я вважаю», «Я маю її за» не існують. Вони неінформативні, а тільки вказують на суб'єктивність інформації, вираженої другою пропозицією. Тому перша пропозиція, що має модусне значення, функціонує лише в реченнях з дуплексиами або у складі синонімічних складнопідрядних речень («*Всі вважали, що дівчина талановита*» і под.). Несамостійність першої пропозиції забезпечує і найвищий ступінь спаяності обох пропозицій.

7. Пропозиції з предикатами «називання»

Семантика ситуації: власне номінація і авториза-

⁴Arutyunova N.D. "Polozhenie imen litsa v russkom sintaksise" [Position of names of a person in the Russian syntax], *Izv. AN SSSR. Ser. lit. i yaz.*, 1975, T.34, №4, P. 341-350.

ція. Автор, передаючи певну інформацію (номінацію), вважає за необхідне назвати автора чи джерело інформації і, в окремих випадках, висловити своє відношення до повідомлюваного, оцінити його. Суб'єкт – автор інформації – завжди істота, об'єктне значення може бути виражене будь-яким іменником. У ролі предикатів вживаються дієслова семантичної групи «називання»: *називати, звати, іменувати, обзивати, обізвати, наректи, величати, об'явити, прозивати, дражнити, наляпати* тощо. Напр.: *За що, не знаю, називають хатину в гаї тихим раєм* (Т. Шевченко); *Благословення та година, як мати народила сина і нарекла його Тарасом...* (М. Рильський); *З того часу мати об'явила себе ворожкою* (О. Довженко); *Змалку хіба що дражнили Тимка байстрюком* (Г. Тютюнник).

Роль суб'єкта, автора номінації, можуть виконувати і локативні синтаксеми: *Кучера жінку - і ту в селі панєю величають* (І. Вільде); *Вчителя Богдана Зарицького в гімназії за високий зріст і причетність до германістики прозвали Страусом* (Р. Іванчук); *- Ви знаєте, що її вже «богородицею» на пралі називають* (І. Вільде). Обидві пропозиції у названих конструкціях так тісно злиті, що існувати окремо як самостійні висловлення не можуть, навіть у структурі складного речення. Найвищий ступінь спаяності пропозицій зумовлений тим, що вже лексичне значення дієслова передає вказівку на предикативну ознаку об'єкта, а дуплексив цю ознаку тільки конкретизує.

На нашу думку, речення з дієсловами «називання» варто вважати поліпропозитивними, оскільки вони є також двосуб'єктними і повідомляють про дві ситуації. У цих реченнях відображається ситуація власне називання через звичайні та оцінні найменування, прізвиська чи через авторизовану номінацію якогось об'єкта. У ролі об'єкта, що отримує ім'я, можуть виступати іменники на позначення істот та неістот, конкретні або абстрактні іменники. Ім'я, яким наділяють об'єкт, може бути іменем власним, назвою особи за професією чи родинними зв'язками або ж будь-яким іменем оцінної семантики. Таким чином, двосуб'єктні конструкції з дієсловами «називання» можуть становити повідомлення:

- 1) про надання імені: *назвати сина Павлом*;
- 2) про акт присвоєння об'єкту нового статусу: *назвати своєю дружиною*;
- 3) про характеристику, яка була дана об'єкту: *назвав фельдшера свинею*.

У подібних випадках дієслово «називання» фактично виступає у функції пропозиційної настанови: *назвати Петра негідником* (сказати, що Петро – негідник). Використовуючи таку конструкцію, мовець вказує на те, що предикація належить не йому, а суб'єкту настанови.

8. Пропозиції з предикатами «чекання»

Семантика ситуації: очікування і сприймання суб'єктом об'єкта. Суб'єкт - завжди особа, об'єкт - особа або неживий предмет. Це значення репрезентують дієслова *чекати, ждати*. Напр.: *Мати*

(Роксолана) жде всіх синів живими (П. Загребельний); *Темнооком чудесним гостем я чекала тебе з доріг* (Л.Костенко); *Ми будемо чекати тебе здоровою і веселою* (3 розм.).

Ступінь спаяності пропозицій невисокий, і вони можуть функціонувати самостійно.

9. Пропозиції з предикатами із значенням «зустрічі» Семантика ситуації: рух суб'єкта і авторизоване сприймання ним об'єкта.

Суб'єкт і об'єкт – істоти, предикатами є дієслова *зустрічати, стрічати, здибати* тощо. Напр.: *Василь стрів коло двору на невеличкому возку дівчину з закутаною головою* (Марко Вовчок); *Він [доктор] раз, ідучи лісом, здибав діда зовсім голого, оброслого волоссям від ніг до голови* (І. Франко); *Я не думав зустріти тебе в такій ролі* (Ю. Збанацький).

У таких реченнях реалізується сема руху – наближення суб'єкта до об'єкта. Сема руху можлива тільки у тому випадку, коли місце суб'єкта займає іменник, що називає особу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зазначені вище типи першої пропозиції двосуб'єктних дуплексивних конструкцій передають об'єктивну інформацію (диктум), однак можуть містити вказівку на суб'єктивний компонент семантики речення (модус). Першу пропозицію варто вважати несамостійною у тих реченнях, в яких місце дієслова-присудка зайнято лексемами *назвати, вважати, мати за...*, *призначити* і под., оскільки їх функціонування у мові без приоб'єктного дуплексива неможливе, в інших структурах вторинний семантичний план має факультативний характер і залежить від мовця, який формує речення-висловлення. Незаперечною, на наш погляд, є думка про те, що «існує тісний зв'язок категорії модальності з категоріями прагматичного рівня», адже «в категорії модальності простежують взаємодію між чотирма складниками комунікативного процесу: мовцем, співрозмовником, змістом висловлення та дійсністю»⁵.

Вважаємо, що дослідження дуплексивних структур у прагматичному спрямуванні, особливо на рівні тексту, який завжди відображає суб'єктивне авторське осмислення дійсності, є досить перспективним, оскільки таких лінгвістичних напрацювань недостатньо, і проблема містить ще багато незаповнених лакун.

Tomusiak Liudmyla. Pragmasemantic settings of the authorized duplex structures. Modern linguistics is characterized by increasing interest in the analysis of semantic and pragmatic-communicative organization of any expression. Language units analysis from various sides requires their detailed research. The syntactic constructions that contain duplex structure remain in the sight of the researchers, because a number of issues stay debatable. The proposal reflects the objective information (dyktum), but one or other extra-linguistic situation can be described both in terms of the subject. Proposals among the duplex structures are distinguished that reflect a subjective component of the semantics of the sentence (modus). Authorization is one of the modus categories, therefore these proposals can

⁵Ahfonova A. "Syntaksychna orhanizatsiia tekstu yak zasib vyrazhennia avtorskoi modalnosti" [Syntactic text organization as a means of author expression of the modality], *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu*, 2009, vypusk 475-477, Slovianska filolohiia, P.102.

be called authorized. Notified text information with the help of authorization is classified regarding to the sources or methods of its receipt. Among duplex constructions, that are complicated by authorization, can be distinguished nine types of proposals, the center of which are the verb predicates with the meaning of "perception", "discovering", "thinking", "attitude of the subject to the object", "authorized assessment", "possession", "naming", "expectation", "meeting". The analysis shows that there is a close connection of modality categories with categories of pragmatic level, because modality category traces the interaction between four components of the communication process: the speaker, the interlocutor, the content of expression and the reality.

Key words: duplex structure, modality, proposal, subject, object, predicate, authorization, secondary predication.

Томусяк Людмила – кандидат філологічних наук, доцент кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Автор та співавтор близько 100 наукових та науково-методичних праць, із-поміж яких 10 посібників. Наукові інтереси: синтаксис, стилістика, лінгвістика тексту, морфологія, семантика, фонетика та фонологія сучасної української мови.

Tomusiak Liudmyla – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of modern Ukrainian language at Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovych. She is an author and co-author of about 100 scientific and methodical works, including 10 manuals. Her research interests are syntax, stylistics, text linguistics, morphology, semantics, phonetics and phonology of modern Ukrainian language.

Received: 12-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© L. Tomusiak, 2017

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ У СФЕРІ
ЧУТТЕВОГО СПРИЙНЯТТЯ

Катерина ТУЛЮЛЮК,

Чернівецький національний університет
ім. Ю. Федьковича, Чернівці (Україна)
kt.80@mail.ruGENDER STEREOTYPES IN THE
SPHERE OF SENSE PERCEPTION

Kateryna TULYULYUK,

Yuriy Fedkovych Chernivtsi
National University, Chernivtsi (Ukraine)
ORCID ID: 0000-0001-8197-8454
Researcher ID B-9429-2017

Тулуюк К. Гендерные стереотипы в сфере чувственного восприятия. Гендерные стереотипы, которые закреплены в коллективном сознании, проектируются через язык и безусловно фиксируются в языке на всех уровнях и тесно связаны с формами выражения оценки. Репрезентация процессов чувственного и рационального познания человеком окружающей действительности сквозь призму гендера способствует пониманию специфики функционирования сенсорных единиц в художественном тексте. Гендерные стереотипы в сфере чувственного восприятия играют не последнюю роль при использовании слов чувственного восприятия в художественных произведениях авторов-мужчин и авторов женщин.

Ключевые слова: гендер, гендерные стереотипы, чувственное восприятие, слова чувственного восприятия.

Гендерні дослідження в царинах психології, філософії, біопсихології набули стрімкого розвитку впродовж останніх десятиліть. Гендерний аналіз у лінгвістиці започаткований у 70-х роках минулого століття в британській (М. Адлер, Р. Макаулей, С. Ромейн) та американській (Д. Камерон, Р. Лакофф) лінгвістиці. Від початку XXI століття гендерну проблематику активно розробляють у вітчизняному (О. Л. Бессонова, О. Л. Козачишина, А. П. Мартинюк, К. В. Піщікова, О. М. Холод та ін.) і російському (О. І. Горошко, А. В. Кириліна, В. В. Потапов та ін.) мовознавстві.

Упродовж останніх десятиліть гендерний поділ увиразнився на тлі мовної особистості автора художнього твору, відображаючись в інтересі до особливостей індивідуально-авторської мовної картини світу письменників-чоловіків та письменниць-жінок. Відповідно зріс інтерес до вивчення мовних явищ (зокрема, лексичних одиниць лексико-семантичного поля „чуттєве сприйняття”) з акцентом на гендерних мовленнєвих преференціях. Загальний аналіз останніх вітчизняних праць із цієї проблеми (Л. О. Ставицька, М. М. Дмитрієва, К. І. Горошко, А. М. Холод, О. С. Фоменко та ін.) фокусується на спробі системного осмислення й опису мови у зв'язку з феноменом статі. Дослідники проводять систематизацію методологічних підходів до висвітлення гендерних проблем у мовознавстві. Дослідження сенсорних слів кризь гендерні „лінзи” дозволить по-новому розглянути системність мови, виявити характерні риси функціонування лексичних одиниць, враховуючи можливість фізіологічного впливу на мовлення та специфіку висловлювання за статевою ознакою. В колективній свідомості існують гендерні стереотипи, або уявлення про властивості та якості, наявні в представників тієї чи іншої статі. Стереотип в узагальненій формі приписує особам певні влас-

тивості або, навпаки, позбавляє їх.

Будь-яка з реалій навколишнього світу спершу сприймається органами чуття, тобто її або бачать, або чують, або відчують; після цього вона логічно осмислюється та категоризується. Відбитки реальності – зокрема, зорові, слухові, тактильні, смакові та одористичні – так звані сенсibiliї, за термінологією Б. Рассела, найбільш значущі з точки зору носія свідомості, втілюються в мові і стають надбанням не лише однієї людини, але й національної культури.

Завдяки відчуттям реальний світ тісно переплітається з уявним світом художнього твору, який формується фантазією та майстерністю письменника. За допомогою вдало підібраних слів письменник змушує наш мозок відображати властивості предметів та явищ світу, що відображаються у творі. Викликаючи емоції в читача, автор спонукає відчуті емоційну наповненість твору.

Останнім часом дослідження у сфері лексичної семантики з погляду гендерних особливостей мови стали дуже популярними як в англійській лінгвістиці, так і у вітчизняному мовознавстві. Досліджувалися різноманітні лексичні угруповання, вплив гендерних стереотипів на вибір мовних засобів авторами-жінками та авторами-чоловіками у порівняльному аспекті. Але цікавим напрямком для дослідження, що досі ще не вивчався в повному комплексі, є специфіка вживання сенсорної лексики письменниками, що полягає у встановленні гендерних особливостей у сфері використання слів чуттєво сприйманої ознаки в художніх творах авторів-чоловіків і авторів-жінок. Метою нашого дослідження є виявлення гендерних стереотипів у сфері чуттєвого сприйняття, що мають значний вплив на специфіку вживання сенсорних одиниць у чоловічому та жіночому наративі на прикладах англійськомовної прози початку XX ст.

¹ Bertrand R. Filosofskiy slovar razuma, materii i morali [Bertrand Russell's Dictionary of Mind, Matter and Morals]. URL: <http://tululu.org/read52404/>

Переважає вживання сенсоризмів із певних лексико-семантичних мікрополів у творах авторів-чоловіків та авторів-жінок є реалізацією естетично значущих для чоловіків та жінок способів співвіднесення сприйняття та сприйманої властивості об'єкта дійсності з подальшим відтворенням в авторському тексті, а також відповідності способу сприйняття гендерним засадам та позиції чоловіків і жінок, притаманним суспільству західно-європейської та американської англійськомовної культури початку ХХ ст. Людина є не лише суб'єктом, але й об'єктом сприйняття, що значно ускладнює структуру сенсорних процесів і свідчить про їх особливу, непересічну роль в системі ціннісних уявлень авторів-чоловіків та авторів-жінок.

Важливою категорією гендеру є гендерна самосвідомість, що представляє собою уявлення про власну відповідність моделям фемінності та маскулітності, оцінка такої відповідності і готовність поводитися відповідно у плані створення власної моделі поведінки. Отже, фемінність і маскулітність – це основні форми гендерної самосвідомості, які реалізуються у відповідному гендерному типі та сприяють формуванню гендерної ідеології, реалізуючи її в різноманітних видах соціальної поведінки, що в художній літературній творчості втілюється у формуванні гендерної поетики (термін ввів у науковий обіг В. Тарланов).

Гендерологічний напрям досліджує зафіксовані в літературі соціально-психологічні стереотипи маскулітності та фемінності, які втілюються в авторській картині світу, індивідуальному авторському погляді на героя, системі характеристики персонажів, авторській свідомості та об'єктно-суб'єктній системі, які репрезентуються в особливостях мовної поведінки чоловіків і жінок, стилю жіночої та чоловічої поезії та прози й у жанровій системі, яка також має гендерний вимір. Йдеться не так про створення нових жанрів, як про еволюцію і трансформацію існуючої жанрової системи. Всі ці питання є найперспективнішими і пріоритетними галузями дослідження в гендерології зокрема і загалом у літературознавстві ХХІ ст. Отже, традиційні літературознавчі й соціально-політичні інтерпретації, доповнені гендерними аспектами дослідження, розкривають художній твір з двох точок зору – чоловічих та жіночих уявлень, сформованих у процесі еволюційних та культурних перетворень. Трактуювання літературного твору з урахуванням гендерних особливостей виокремить форми, що символізують жіночий досвід.

Гендер – це соціокультурний продукт, певною мірою ритуалізований та інституціональний. Суспільні інститути – церква, школа, армія тощо – підтримують гендерні відмінності, надаючи їм статусу норми та природної зумовленості. Гендерна асиметрія виявляється в усьому – в побуті, одязі, символіці, відображаючи уявлення нації про чоловіче і жіноче. Ці уявлення зафіксовані також у фольклорі, народних казках, звичаях і традиціях. Гендерні стереотипи, закріплені в колективній свідо-

мості, проєктуються і через мову, фіксуються в мові на всіх рівнях і тісно пов'язані з формами вираження оцінки². А. П. Мартинюк трактує стереотип як мінімізоване й конкретизоване, “суперфіксоване, суперстійке” уявлення про предмет чи явище, що асоціюється з конкретним концептом³. Вербалізація ж чуттєвого самовираження чоловіків та жінок також відбувається в межах наявних гендерних стереотипів, що мають глибоке соціофізіологічне підґрунтя сформоване в процесі довготривалого процесу еволюції суспільства.

Специфіка комунікації чоловіка та жінки формувалась під впливом диференційованої діяльності давніх людей, тобто чоловік, як мисливець, змушений був більше мовчати, логічно продумувати свої дії для досягнення цілей та не виявляти бурхливих емоцій. Жінка відповідно проявляла більшу вербальну активність, оскільки виховувала дітей, виконувала функцію берегині домашнього вогнища. Вона виявляла більшу чуттєвість та розуміння потреб оточуючих, адже проводила більше часу серед членів групи та змушена була залагоджувати конфлікти. Звідси й специфіка сприйняття в комунікації. Донедавна вважалося, що для обробки інформації чоловіки переважно користуються лівою півкулею головного мозку, яка відповідає за аналітичне мислення людини і його вербальне втілення, а жінки – як лівою, так і правою півкулями, що відповідає за обробку інформації, вираженої в символах і образах, а не в словах⁴. Тому існує стереотип щодо гендерного сприйняття мовлення: нібито чоловікам важливо, **ЩО** говорять, а для жінок – переважно, **ЯК** говорять. Жінки чутливіші до звуків (звідси і важливість приємних слів, тону мовлення, музики). У психології загальновідомим є твердження, що слухова перцепція відіграє першочергову роль у сенсорному сприйнятті жінками навколишньої дійсності.

Чоловіків вважають більш емоційно агресивними внаслідок наявності у крові гормону бажання і агресії – тестостерону, що на вербальному рівні робить їх менш чутливими та вразливими. У жінок за біологічними показниками кров насичена естрогенами, що робить їх відповідно більш чуттєвими. Однак у процесі багаторічних досліджень у сфері чуттєвого сприйняття науковці багатьох країн (зокрема Алан Піз⁵, Джон Медіна)⁶ тепер погоджуються з тим, що ліва півкуля мозку більше розвинута у жінок. Права (так звана емоціональна) півкуля виявилася розвинутішою у чоловіків – усупереч домінуючій до недавнього часу думці, що жінки керуються емоціями. Гендерний стереотип щодо гіперчутливості жінок активно превалював у суспільстві довгий час. Беручи до уваги цей відомий і дуже поширений стереотип, у рамках цього дослідження ми припускали ймовірність активнішого застосування тактильної лексики авторами-жінками.

Уявно-сформований гендерний стереотип, що чоловіки більше віддають перевагу зоровому сприйняттю дійсності, також мотивований еволюційним розвитком людини загалом.

² Kirilina A. V. “Simvolika muzhestvennosti i zhenstvennosti v lichnykh imenakh” [Symbols of Masculinity and Femininity in Proper Names], *Filologiya i kultura, tezisy II mezhdunarodnoy konferentsii*, 12-14 maya, Tambov, 1999, P. 37-38.

³ Martynuk A. P. *Konstruyuvannya gendera v angломovnomy dyskursi* [Gender Construction in English Discourse], Harkiv : Konstanta. 2004, 292 p.

⁴ Ginger S. *Zhenskiy i muzhskoy mozg* [The Brains of Men and Women]. URL: <http://orgpsy.org/library/stati/serzh-ginger-zhenskijy-mozg-i-muzhskoy-mozg.html>.

⁵ Pease A. *Yazyk vzaimootnosheniy (Muzhchina i zhenschina)* [Why Men Don't Listen and Women Can't Read Maps]. URL: <http://victoria.lviv.ua/html/interesno/vzaimootnoshenial.htm>.

⁶ Medina J. *Gendernye razlichiya : mozg muzhchiny i zhenschiny* [Brain of man and woman]. URL: <http://psyfactor.org/lib/gender6.htm>.

Цільове призначення давнього чоловіка як мисливця та основного годувальника забезпечило логічні підстави для закріплення цього стереотипу в нашій свідомості. Зір відігравав значну роль у процесі виловлювання потенційної здобичі й забезпечував успішне полювання. Однак французький психотерапевт Серж Гінгер, психологи Алан і Барбара Піз, нейропсихолог Рубен Гур, нейробіолог Джон Медіна та ін. встановили, що в чоловіків досить розвинутий зір на сприймання предметів у деталях. Натомість у жінок набагато кращий периферійний зір, який охоплює повних 180 градусів. Жінки бачать картину не в окремих деталях, а в цілому. На відміну від чоловіків, візуальна пам'ять у жіночій статі відзначається високою інтенсивністю, позаяк чоловікам не вистачає широти охоплення зором.

На основі цих психофізіологічних даних існування гендерного стереотипу щодо пріоритетного візуального сприйняття чоловіками вважається досить логічним. У нашій науковій розвідці цей стереотип також слугував одним з основних припущень щодо очікуваного переважання активізації лексики зорового сприйняття в текстах авторів-чоловіків.

Дослідження у сфері тактильного відчуття також містить підґрунтя для виникнення гендерного стереотипу щодо ступеня чутливості певної статі. Внаслідок вивчення анатомічної будови шкірних покривів психологи Серж Гінгер, Джон Медіна, М. Циммерман довели, що чоловіки менш чутливі, ніж жінки. Чутливість шкіри жінки у 10 разів перевищує рівень чутливості шкіри чоловіка. Відповідно, у людській свідомості утвердилося переконання в більшій чутливості жінки, а отже, й у переважанні в неї тактильних відчуттів. Це стереотипізоване уявлення може бути підтверджене або спростоване у процесі вербалізації сенсорних відчуттів обома статями. Однак проводити чітку межу між чоловіками та жінками лише на основі біологічних даних вважаємо надто спрощеним, а тому неприйнятним.

Отже, гендерні стереотипи у сфері чуттєвого сприйняття мають глибоке фізіологічне підґрунтя, але вплив на специфіку мовлення та застосування лексичних одиниць лексико-семантичного поля „чуттєве сприйняття” авторами-чоловіками та авторами-жінками, звичайно, не може відбуватися лише залежно від анатомічних та еволюційних чинників або гендерних стереотипів загалом. Індивідуально-авторський стиль, тематика самого твору, жанрова належність, соціально зумовлені причини є тими базовими чинниками, які можуть впливати на результати дослідження гендерної характеристики вживання сенсорних слів у художніх творах письменників.

Перспективи подальших досліджень полягають у більш поглибленому вивченні функціонування лексико-семантичних груп сенсорної лексики, виявленні й диференціюванні основних особливостей та відмінностей в якісному складі лексичного прошарку на позначення чуттєвого сприйняття з урахуванням існування гендерних стереотипів, що можуть мати значний вплив на результати дослідження.

Tulyulyuk Kateryna. Gender Stereotypes in the Sphere of Sense Perception. The given article is focused on gender stereotypes envisaged in collective consciousness designed through language. They are undoubtedly fixed in language on all levels and closely connected with estimation expression forms. Representation of perceptible and rational cognition essence of the surrounding through gender analysis assists understanding of specific sensory words functioning in the literary text. Gender stereotypes in the

field of sense perception play an important role in the field of sense perception words usage in the literary works of male-authors and female-authors. The complex study of linguopragmatic peculiarities of lexico-semantic field of sense perception, its structure and functions taking into account the aspect of gender should be done according to the basic research of gender stereotypes existing in people's consciousness. They have a substantial influence on the specific usage of lexical units belonging to the lexico-semantic field of "sense perception" in the men's and women's narratives. The impact of gender specificity of the author on his sensory perception of reality and its reflection in his/her fiction is significant and that's why the integrative study of sense perception words functioning in the text with consideration of gender analysis proves to be topical, as the present-day multifaceted linguistic research focuses on systematic study of language units. The study of socio-psychological stereotypes of masculine and feminine qualities fixed in literature, incarnated in the authorial world picture, individual authorial look to the characters and their description, authorial consciousness and objective-subject system, that appear in the specific features of literary style of male-authors and female-authors is influenced by the process of evolutionary and cultural transformations.

Key words: gender analysis, gender stereotypes, sense perception, sense perception words.

Тулюлюк Катерина - кандидат філологічних наук, асистент кафедри сучасних іноземних мов та перекладу, факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету. Автор 14 надрукованих праць. Коло наукових інтересів: лексикологія, семантика, лінгвопрагматика, гендер та лексико-семантичне поле "чуттєве сприйняття".

Kateryna Tulyulyuk - Candidate of Sciences (Philology), Assistant Professor of the Department of Modern Foreign Languages of the Faculty of History, Political Science and International Studies of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Number of research works: 14. Research fields: lexicology, semantics, linguopragmatics, gender and lexico-semantic field "sense perception".

Received: 15-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© K. Tulyulyuk, 2017

Українська
моваUkrainian
languageISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 40-43
UDK 81'42; 373.2; 373.7; 282.2; 276
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.9ЕТНОГРАФІЗМИ ЯК ЗАСІБ СТИЛІЗАЦІЇ РОЗМОВНОСТІ
В СУЧАСНІЙ ХУДОЖНІЙ ОПОВІДІ

Марія ЦУРКАН,

ВДНЗ України „Буковинський державний
медичний університет”, Чернівці (Україна)
maria-c77@mail.ruETHNOGRAPHISMS AS MEANS OF COLLOQUALITY
STYLIZATION IN THE MODERN BELLETRISTIC NARRATION

Maria TSURKAN,

Higher State Educational Establishment of Ukraine
„Bukovinian State Medical University”, Chernivtsi (Ukraine)
Researcher ID: S-7651-2016
ORCID:0000-0003-2866-1743

Цуркан Марія. Етнографізми как средство стилизации разговорности в современном художественном повествовании. В статье рассмотрено роль этнографизмов в языковой канве художественного текста; выделено их лексико-семантические группы и акцентировано внимание на экспрессивных оттенках этих единиц.

Ключевые слова: речь прозы, разговорность, стилизация разговорности, этнографизм, художественный текст, экспрессивность.

Вступ. Художній текст – система світосприйняття, змодельована автором із метою відтворення локального колориту та індивідуалізації мови персонажа. Саме на тлі художнього мовлення чітко виявляються процеси дифузії – взаємопроникнення – елементів однієї функціонально-стильової сфери в іншу відповідно до мети і завдань комунікації. Цей процес найвиразніше постає в мові художньої літератури як у своєрідній стилістичній моделі реального спілкування. Один із потужних сегментів такої взаємодії – проникнення елементів усно-розмовної сфери (нелітературної та літературної) у художню мову, здебільшого прозову. Такі явища зумовлені орієнтацією художника слова на певну модель усного розмовного спілкування, що має територіальні, соціальні різновиди, а також на естетизацію реальних мовних ситуацій, невіддільних від явищ, які охоплює категорія ‘розмовність’.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв’язання проблеми. У теорії літературно-мовного розвитку однією з центральних є теза про динаміку мовної норми, яку визначає співвідношення книжних та розмовних елементів, мотивоване естетичними канонами часу (С. Биби́к¹, В. Грещук², С. Єрмоленко³, В. Русанівський⁴, Т.Ткаченко⁵, Л. Шевченко⁶ та ін.). Свідоме надання творові мистецтва, окремим його сегментам характерних рис того чи того стилю, жанру та їх художнє оброблення автором становить суть **стилізації**.

За визначенням Л. Мацько, *стилізація* – всеохопне, свідоме насичення тексту ознаками певного стилю і жанру для створення відповідного стильового враження у читача⁷. Як на нас, насичення художньої мови відповідно до певних мовно-естетичних завдань засобами розмовності – це вияв **стилізації розмовності**, оскільки на письмі неможливо відтворити всі нюанси ситуативного усного побутового спілкування. Письменник лише орієнтується на створення колориту (відчуття) розмовності, прагнучи індивідуалізувати мову персонажа як представника певної соціальної групи, відтворити основні елементи побутового та етнографічного середовища, наблизити мову персонажів до моделей реальних діалогів чи монологів⁸.

Засобами стилизації розмовності в оповіді є мовні одиниці різної структури, зокрема: а) нейтральна побутова лексика, що охоплює й етнографізми; б) емоційно-експресивна та оцінна лексика; в) елементи просторіччя (деформовані, позанормативні, росіянізми, вульгаризми, обценізми) як засіб виявлення особливостей соціального та професійного середовища, походження, освіченості, характеру персонажів; г) територіальні та соціальні (жаргонізми, сленгізми, арготизми) діалектизми; г) розмовно-побутова фразеологія; д) елементи усно-розмовного синтаксису; е) діалогізація тексту; є) фонографічні засоби; ж) контекстуальні синоніми; з) стилістичні фігури (гра слів (а іноді й реплік), каламбур, ампліфікація); и) антропоніми.

¹ Bybyk S. P. Ukrayins'ka usna literaturna mova v kul'turi povsyakden'nyya [Ukrainian Literary Language in the Oral Culture of Daily Life], Nizhyn, 2013, 589 p.

² Greshchuk V. V. Pivdenno-zakhidni dialekty v ukrayins'kiiy khudozhniiy movi [South-Western Dialects in the Ukrainian Artistic language], Ivano-Frankivsk, 309 p.

³ Yermolenko S. Ya., Kolesnyk H. M., Lenets' K. V. Mova i chas: rozvytok funktsional'nykh styliv suchasnoyi ukrayins'koyi literaturnoyi movy [The Language and Time: Development of Functional Styles of Modern Ukrainian Literary Language], K., 1977, 237 p.

⁴ Rusanivskyy V. M. “Syla i краса” [Power and Beauty], *Ukrayins'ka mova i literatura v shkoli*, 1992, № 2, P. 41-46.

⁵ Tkachenko T. V. Zasoby stylizatsiyi rozmovnosti v prozi Mykhayla Stel'makha [Tools of Colloquiality Stylization of Michael Stelmakh's Prose]: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. filol. nauk, K., 2006, 20 p.

⁶ Shevchenko L. L. Yazyk s'ovremennoho ukraynskoho rasskaza [The language of the Modern Ukrainian Story]: avtoref. dys. na soyskanye uchenoy stupeny kand. fylol. nauk, K., 1989, 17 p.

⁷ Mats'ko L. I. Stylistyka ukrayins'koyi movy [The Style of Ukrainian Language], K., P. 385.

⁸ Yermolenko S. Ya. Narysy z ukrayins'koyi slovesnosti: (Stylistyka ta kul'tura movy) [Sketches of Ukrainian Literature], K., P. 297.

Вивчення явищ розмовності в мові прози пов'язане насамперед із дослідженням кількісних та якісних властивостей розмовної лексики в мовно-естетичній канві твору.

В останнє десятиліття поширюється ідея про те, що розмовні одиниці мови є явищем культури й відображають „розмовний образ світу”⁹. С. Бибік розглядає явище розмовності як наслідок тісної взаємодії усної та писемної літературної практики, як результат актуалізації усталених в усній спонтанній побутовій мові мовомисленнєвих структур, зокрема й семантичних, пор.: „Розмовність” підтримується у побутово-ужитковій сфері, повсякденно-побутовій культурі та координується повсякденно-практичною мовною свідомістю, вона засоційована з неофіційністю, буденністю, конкретністю ситуативних стереотипів, наповнених лексико-фразеологічними та синтаксичними усталеними конструкціями”¹⁰. Отже, такий маркер розмовності, як розмовна лексика, у художньому тексті виявляє певні соціолінгвальні ознаки первинного комунікативного середовища – „функціонально-ситуативні параметри усної неофіційної мови в повсякденно-побутовій культурі”¹¹. Це означає, що художня мова модифікує такі явища комунікації, як спонтанність, неофіційність, непублічність, діалогічність і ситуативна конкретність (О. Земська¹², О. Сиротініна¹³), надає їм естетичного вираження в мікроконтекстах.

Мета нашого дослідження – охарактеризувати та класифікувати номінації-етнографізму як засоби стилізації локального колориту в мовотворчості письменників Буковини початку ХХІ століття.

Джерельною базою статті є прозові твори М. Матіос, Г. Тарасюк, В. Кожелянка, М. Лазарука, В. Михайловського.

У творах вищезазначених письменників Буковини нерідко актуалізуються елементи покутсько-буковинського, гуцульського та суміжних говорів, денотати яких посідають особливе місце в життєдіяльності гуцулів, бойків, що є знаковими для їх культури¹⁴. У зв'язку з цим виокремлюємо етнографізму як засоби стилізації локального колориту. В енциклопедії «Українська мова» зазначено, що «етнографізм – різновид лексичного діалектизму, назва предмета поняття, характерного для побуту, господарювання представників певної етнічної групи чи культурно-етнографічного регіону»¹⁵. В. Кононенко, описуючи роль етнографізмів, зауважив: „Вони відбивають типові особливості українського народного життя, народних традицій і звичаїв, демонструючи соціокультурний зріз буття, а через нього відмінності психічного стану, поведінки людини як носія національного характеру, національної ментальності”¹⁶.

Етнографізму у творах буковинських письменників репрезентовані лексико-семантичними групами на позначення:

а) елементів пейзажу, доквілля: *плай* [СУМ: VI, с. 558: діал. Стежка у горах], *полонина* [СУМ: VII, с. 94: Безліса ділянка верхнього поясу Українських Карпат, яка використовується для пасовища та сінокошу]: ...*його Варварка сидітиме в цих горбах, де лишилися з чоловіками лише дві хати й ані одного парубка, з прикладеною дашком долонею і з граблями в другій руці – й визиратиме з плайу* (СД, с. 78); *Людей траплялося мало: хто городи копав, хто в полонинах отаву косив* (Н, с. 149);

б) одягу та взуття: *сардак* [ВТССУМ, с. 1104: зах. Рід теплого короткого сукняного одягу; СБГ, с. 477: 3. Верхній одяг (куртка) з домотканого сукна без рукавів з вовняним начосом], *кептар* [СУМ: IV, с. 141: У гуцулів – верхній хутрянний теплий одяг без рукавів; СБГ, с. 204: 3. Безрукавка на хутрі, оздоблена вишивкою], *горботка* [ГГ, с. 47: Вид жіночого одягу типу плахти, витканой з вовняної пряжі], *вироб'єки* [ГГ, с. 36: Постолі з вичиненої шкіри], *запaska* [ГГ, с. 77: Жіночий поясний одяг з двох полотнищ (тканий з вовняної пряжі)] тощо: *Калина укривала, килими, хустки, запаски, сардаки, кептарі й усе, що могло бути видко здалеку – з гостинця, й зблизька – із лісу, начебто й не зважала на військових людей, що пленталися під ногами. ...а тоді мовчки, але дуже поволі, почала скидати із себе кептарик-безрукавку* (М, с. 42); *І Северина, зі страху і несподіванки, як тримала наполовину обгорнуту круг себе горботку, то і випустила її з рук* (М, с. 14); ...*а на пролюдень маєш телячі вироб'єки* (СД, с. 116). Отже, в одних ситуаціях автори акцентують увагу на одному з етнічних компонентів одягу, в іншому – дають ширші описи, увиразнюючи деталі національного костюма;

в) різновидів сумок: *мішулик* [СБГ, с. 292: Полотняна торбинка], *бесаги* [ГГ, с. 24; СБГ, с. 30: Дві торби, з'єднані одним полотнищем], *тайстра* [ВТССУМ, с. 1228: зах. Гуцульська торбина, яку носять через плече] тощо: ...*поділяться граничери сушеними сливами в мішулику* (СД, с. 106); *Він ішов вулицею, геть зовсім байдужий, мовби спорожнілий, як і його бесаги, і дивився перед себе, ні з ким не вітаючись і не відповідаючи на привітання* (СД, с. 148); ...*один з місцевих автохтонів, здалеку схожий на Марусяка, начебто нагорнув каміння повну тайстру, збираючись, як приспівував собі коломийкою* (ЦХ, с. 26). Складники цієї групи назв можуть функціонувати в ролі етномаркованого образного порівняння, що доповнює загальний зовнішній ситуативний портрет персонажа;

г) *страв*: *будз* [СУМ: I, с. 217: діал.; СБГ, с. 41; ГГ, с. 30: Овечий сир зі свіжого молока у формі кулі], *бануш* [ВТССУМ, с. 36: діал. Кукурудзяний куліш на овечім салі; ГГ, с. 21: Густа страва з кукурудзяного борошна, зварена на сметані], *малай* [СУМ: IV, с. 605: діал.; ГГ, с. 119; СБГ, с. 274: Вид хліба з кукурудзи]: *Їла би лиш будз, масло й бринзу, а по неділях – варила бануш, пила*

⁹ Współczesny język polski / pod. red. J. Bartmińskiego [The Modern Polish Language], Lublin, 2010, P. 659.

¹⁰ Bybyk S. P. Ukrainy's'ka usna literaturna mova v kul'turi povsyakdennya [Ukrainian Literary Language in the Oral Culture of Daily Life], Nizhyn, 2013, P. 182.

¹¹ Ibidem, 193 p.

¹² Zemskaya E. A. Russkaya raz-hovornaya rech'. Obshchye voprosy. Slovoobrazovanye. Syntaksys [Russian Spoken language. General Questions. Word formation. Syntax], Moskva, 1981, 276 p.

¹³ Alekseyeva L. M., Annushkin V. Y., Bazhenova E. A., O. B. Syrotina Stilisticheskiy entsyklopedicheskiy slovar' russkoho yazyka [Stylistic Encyclopedic Dictionary of the Russian Language], Moskva, 2006, 696 p.

¹⁴ Babych N. D. Vidobrazhennya u frazeolohiyi pobutu i zvychayiv bukovyntsiv [Reflected in the Phraseology of Life and Customs of Bukovinians], Chernivtsi, 1995, P. 26

¹⁵ V. M. Rusaniv's'kyu. Ukrayins'ka mova [Ukrainian Language], Entsyklopediya, K., 2000, P. 163.

¹⁶ Kononenko V. Mova u konteksti kul'tury [Language in the Context of Culture], Kyiv-Ivano-Frankiv's'k, 2008, P. 127.

би калинове вино й файкувала би найсолонішим тю-тюном із Хімчина (Н, с. 138); А в тарчик – квашену капусту з опеньками; тоді вже пекла пісний **малай** – круглий кукурудзяний хлібець (МН, с. 35);

г) посуду: ...не можна було вкрасти з видного місця бодай кулачок масла **чигарчик** [СБГ, с. 81: дерев'яна діжечка місткістю від 1 до 8 літрів, з одним вухом, має кришку-накривку; в ньому виготовляють і зберігають гусянку; ГГ, с. 52: невеликий дерев'яний посуд для молочник продуктів і гусянки або сметани] **сметани?** (СД, с. 165);

д) народних музичних інструментів: **трембіта** [ВТССУМ, с. 1264: Гуцульський народний духовний музичний інструмент у вигляді довгої дерев'яної труби без вентилів і клапанів], **флюяра** [ВТССУМ, с. 1326: Басова сопілка-зубівка, майже метрової довжини, поширена на Гуцульщині]: Сказати, що навіть тут, у горах, було багато охочих грати на **дримбах** – не скажеш, бо час якийсь настав гейби не для веселості (СД, с. 40). Спостережено, що назви **трембіта**, **флюяра** вживаються не лише в номінативній функції, а й у таких мікроконтекстах, що непрямо розкривають символічну функцію гри на музичному інструменті в етнічних ритуалах поховання. Аналізовані уривки містять семи 'туга', 'сум', як ось: ...який видував з **трембіти** таку чорну й свіжу тузу... (Н, с. 74); ... на обійсті тяжко затрембітала **трембіта** – й за нею здійнявся гамір на весь хутір (Н, с. 74); Увечір най Кузьма грає людям у **флюяру** (Н, с. 242);

е) народних танців, мелодій та обрядів: **гуцулка** [ВТССУМ, с. 203: Гуцульська мелодія до танцю. // Танець, що виконується під таку мелодію], **грушка** [ГГ, с. 49: Ігри при небіжчикові (перев. молоді)].

Певних коментарів потребує й уживання номінації – назви танцю – „**гуцулка**”. Така реалія набуває ознак слова-образу етномаркованої культури, у внутрішній формі якого закладена певна емоційність, експресивна чуттєвість: Після **несамовитої**, **буйної**, як п'яний чоловік, і **безконечної**, як похоронні **голосіння**, „**гуцулки**”, **здатної витрусити душу не гірше, ніж нечиста сила чи опівнічний блуд, розтяжно-сповільнена, мало не схлипуюча мелодія „гора-маре”** – це все одно, що нагла зупинка серця, стрибок потойбіч цього світу, чи як примусове намацування наосліп дороги до раю і добровільний вихід із пекла водночас. Але ніде, ніхто й ніколи не пояснить вам, чому саме так звучить ця велична музика надглибокого душевного потрясіння. Мабуть, той, хто першим поклав почуту в собі мелодію на струни, зазнав усього, що може зазнати чутлива в житті людина, бо укладав ті звуки в ритм, як у пазуху: і тішився, і плакав, чи, може, тільки схлипував після купелю в них... чи скрикував, як в очищувальній воді морозного потоку (СД, с. 87). Експресивність ситуації, коли танцюють **гуцулку**, енергійність та високий темп її виконання – основа для художнього порівняння, як-от: **Місили** зверху ногами бідного Дмитрика так, **ніби „гуцулку” на ньому гуляли**. Аж поки не почули, що кістки вже не хрускають, а хлопець навіть і не харчить (МН, с. 20).

Етномаркованим є й румунізм **гора-маре**, значення якого пояснене через опис відчуттів, що пробуджує святкова мелодія, яку він позначає. Пор.: аж поки не зазвучали перші акорди іще однієї **неодмінної весільної мелодії** цього краю – великої святкової хори, порумунськи – „**гора-маре**” (СД, с. 87); – О, хто не знає, чим для гірської людини є „**гора-маре**”, тому ніколи не

перекажеш навіть найточнішими словами і барвами дивну, непередавану суміш її суті, ані її невольного трагізму, як не вловивши ніколи печалі у вічно розгойдуваній вітром смереці на вершині скали. Спочатку повільна, нібито ненавмисно лінива, з усіх боків прошена, а далі – все більш небезпечна і гостра, вона раптово накриває тебе з головою, як хвиля. „**Гора-маре**” проникає в людину нечутно – наче смаковита, солодка отрута сну у приспану ласкою жінку, і скрадається до невинної душі, як ласця під коров'ячий дійок, і боляче раниць, немов тупий ніж, що входить у тіло надсадно, із тріском шкіри. А потім ця мелодія-злодій запливає і розливається в жилах нечутно – так, як тече рідна кров людини (СД, с. 87–88). Контекст опису мелодії поєднує номінації, що містять семи 'трагізм', 'розтяжливості', 'раптовість', 'біль', 'плач', 'проникливість', порівняймо: Після **несамовитої**, **буйної**, як п'яний чоловік, і **безконечної**, як похоронні **голосіння**, „**гуцулки**”, **здатної витрусити душу не гірше, ніж нечиста сила чи опівнічний блуд, розтяжно-сповільнена, мало не схлипуюча мелодія „гора-маре”** – це все одно, що нагла зупинка серця, стрибок потойбіч цього світу, чи як примусове намацування наосліп дороги до раю і добровільний вихід із пекла водночас (СД, с. 87).

Із поховальним обрядом пов'язана актуалізація етнографізму **грушка**, як-от: А як прийдуть увечір люди до тіла – вина не давайте, бо ще почнуть співати, та веселитися, то забудуть, що до мерця прийшли. А то **тепер звичаю „грушки”** вже нема, то нема чого коло тіла **веселитися**. То давно було, що приходили до небіжчика на забаву, та й тішилися, що відійшов у краще життя. А потому переінакшили все... Звичай умер (Н, с. 242).

Висновки. Отже, етнографізма в мові прози сучасних письменників Буковини – це інформативно насичені мовно-естетичні знаки культури етносу, завдяки яким оповідь набуває особливого колориту. Етнографічна лексика віддзеркалює культурні реалії як сьогодення, так і минулих століть із їх надмовними символічними нашаруваннями, опозиціями, зв'язками. Саме такі особливості лексики висвітлюють найтонші сторони її семантики, що, безперечно, має велике значення для етимології, історії мови й самого народу. Не менш важливим є зв'язок лексичного пласту з провідними сферами етнокультури – побутом, ритуалами та обрядами, адже його аналіз дає можливість робити висновки про витоки матеріальної і духовної культури народу та особливості його ментальності.

Загалом подальше вивчення засобів стилізації розмовності в художніх творах може бути пов'язане з аналізом стильових текстів різних жанрів, що сприятиме поглибленню досліджень окремих ідіостилів, а також розширенню реєстру розмовних елементів у словнику національної літературної мови.

Перелік умовних скорочень Лексикографічні джерела

ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови, Київ; Ірпінь, 2005, 1728 с.

ГГ – Гуцульські говірки. Короткий словник, Львів, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1997, 232 с.

СБГ – Словник буковинських говірок, Чернівці, 2005, 688 с.

СУМ – Словник української мови : в 11-ти т, Київ, 1970–1980, Т. 1–11.

Текстові джерела

М – Матіос М. Москалиця, Львів, 2008, 64 с.

МН – Матіос М. Майже ніколи не навпаки, Львів, 2008, 181 с.

Н – Матіос М. Нація, Львів, 2007, 256 с.

СД – Матіос М. Солодка Даруся, Львів, 2007, 186 с.

ЦХ – Тарасюк Г. Цінь Хуань Гонь, Біла Церква, 2008, 256 с.

Tsurkan M. Ethnographisms as Means of Colloquality Stylization in the Modern Belletristic Narration. The artistic text – is a worldview, modeled by the author in order to reproduce the local flavor and in order to individualize the personage's character. It is against the background of artistic speech that the processes of diffusion – mutual penetration of the elements of the functional-stylistic sphere one into another – is most contrastively exposed in accordance with the objectives and purposes of communication. This process is most clearly presented in the language of literature as a kind of stylistic model of real communication.

One of the most powerful segments of such interaction – is penetration of the elements of oral-speaking areas (non-literary and literary) into the language of art, mainly prose. Such phenomena are caused by the artist's focus on aesthetization of real language situations which are inseparable from the events embraced by the category 'colloquality'. In this regard, in the theory of literary language development the thesis of the dynamics of linguistic norm is one of the central, the one which determines the ratio of literary and conversational elements motivated by aesthetic canons of the time.

Conscious providing of characteristic features of a certain style or genre to particular segments of artwork, and their artistic treatment by the author is the essence stylization.

The works of XXI century Bukovinian writers (M. Matios, G. Tarasyuk, Vladimir Kozhelyanko M. Lazaruk, W. Michael) present items of Pokuttia, Bukovinian, Hutsul and other related dialects, especially denotations which occupy a special place in Hutsuls' and Boykos' everyday life, bearing semiotic codes of their culture. Hence, in the language of the upper mentioned writers' prose such lexico-semantic groups of ethnographisms are informative lingual and aesthetic signs of ethnic culture through which a story is gaining its gusto and coloring.

Key words: language of prose, colloquality, colloquality stylization, ethnographism, artistic text, expressiveness.

Цуркан Марія – кандидат філологічних наук, викладач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет». Автор 22 наукових статей. Наукові інтереси: стилістика, лінгвістика тексту, методика викладання української мови як іноземної у вищій школі.

Maria Tsurkan – Candidate of Philological Sciences, lecturer of the Department of Social Sciences and Ukrainian Studies of Higher Educational Establishment of Ukraine „Bukovinian State Medical University”. The author of 22 scientific articles. Research interests: Stylistics, Text linguistics, Methodology of teaching Ukrainian as a foreign language in high school.

Received: 15-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© M. Tsurkan, 2017

Українська
моваUkrainian
languageISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 44-47
UDK 811.161.2'367
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.10**ПЕРФОРМАТИВНІ ВИСЛОВЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ
ІДЕНТИФІКАЦІЇ КОМУНІКАТИВНИХ ІНТЕНЦІЙ
В УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ ДИСКУРСІ**

Світлана ШАБАТ-САВКА

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Чернівці (Україна)
shabat-savka@ukr.net**PERFORMATIVE EXPRESSIONS AS A MEANS OF
IDENTIFICATION OF COMMUNICATIVE INTENTIONS
IN THE UKRAINIAN DISCOURSE**

Svitlana SHABAT-SAVKA

Yuriy Fed'kovych Chernivtsi National University,
Chernivtsi (Ukraine),
ORCID: orcid.org/0000-0002-2658-5567

Шабат-Савка Светлана. Перформативные высказывания как средство идентификации коммуникативных интенций в украиноязычном дискурсе. В статье рассматриваются перформативные высказывания как синтаксические репрезентанты категории коммуникативной интенции (среди конструкций, основу которых формируют иллокутивные предикаты, выраженные 1-м лицом единственного числа настоящего времени изъявительного наклонения) и определяются как языковые единицы, однозначно эксплицитующие и четко идентифицирующие ту или иную интенцию говорящего – повествования, побуждения, обещания, извинения, благодарности, пожелания и др. Утверждается, что в таких конструкциях осуществляется саморепрезентация автора, его речевых намерений и волеизъявлений – рассказать, сообщить, заявить, попросить, предостеречь, пообещать, задекларировать уважение, урегулировать межличностные отношения. Использование в украиноязычном дискурсе эмоционально-экспрессивных перформативов (нечленных коммуникатов) связано с возможностью говорящего показать коммуникативное мастерство и лингвокреативность, а также с расширением перформативной теории в лингвистике.

Ключевые слова: коммуникативная интенция, говорящий, перформативные высказывания, иллокутив, эмоционально-экспрессивный перформатив, украиноязычный дискурс.

Problem and its connection with important scientific issues. In multiparadigmatic space of modern Ukrainian linguistics its areas are primarily defined by those scientific studies that represent a dynamic, communicative and pragmatic aspects of language, make more expressive synergistic analysis of linguistic phenomena in close cooperation of lingual and extralinguistic factors in the course of communication process, contribute to the systematization of linguistic resources relevant to intentional verbalization expanse of human communication. The relevance of our study is distinguished by the fact that it touches upon a number of categorical variables, in particular communicative intention: interlayer conceptual category, a special linguistic phenomenon with its usual plan of content (wide range of the speaker's intentional requirements) and plan of forms provided by varying in ranks linguistic units of syntactic, morphological and lexical levels.

The entry of language units to the system of means of communicative intentions expression is due to their ability to explicate position of an addressee, versatile display the intentional horizons of communicants. Language form in any case transmit personal horizons of intentional addition of a communicant, accumulating information about the amplitude of psycho-mental linguistic identity, makes more expressive the position of the speakers, their needs and target instruction. Syntax constructions that verbalize the category of communicative intentions include performative expressions that clearly identify this or that intention, itemize the position of the speaker as the main subject of communi-

cation.

Analysis of recent research and publications in which a solution of the problem. The thesis «the word (expression) as the action», accented by J. Austin in the work «How to do things with words» and supported by P. Strawson, J. Searle, H. Grice, other foreign and domestic linguists (Yu. Apresyan, F. Batsevych, H. Valihura, S. Zhabotynska, I. Kobozyeva, I. Kosyk, Ye. Lipska, O. Paducheva and others), was implemented in the **theory of performativity**, according to which saying something means action. In the practice of linguistic studies, performativity has clearly defined features, including: equiactionality (is action and not statements about it); non-veracity (non-checkability by the criterion of truth / untruth); self-referencing (the ability to be performative act referent for himself); autonominativity (calling itself); equitemporality (temporal coincidence of time and action verbs); and fixed grammatical form. Some researchers note that performative expressions have communicative and intentional meaning and are made up of pragmatic component that represents communicative intention and propositive one, reflecting its cognitive content¹.

Performative expressions usually considered in the theory of speech acts are still not clearly designated areas in the traditional Ukrainian language syntax and remain on the periphery of levels and trends. As the Polish scholar L. Pisarek noted, performative sentences do not fit into conventional syntactic paradigm as possible changes in sentence form, due modal-temporal and personal changes, would lead to the

¹ Ivanova I. P. Predlozhenie. Teoreticheskaya grammatika sovremenogo angliiskogo yazyka [Theoretical grammar of Modern English], M., Vysshaya shkola, 1981, P. 271–278.

replacement of performative expression function onto constative one². We distinguish performative expressions in the system of syntax representants category of communicative intentions (of sentences / statements) and interpret them as linguistic units that uniquely explicate this or that intention of the speaker, have a «high degree of uniqueness» facilitating «the listener's perception and understanding of the intentions of addressee»³. In our estimation, **performatives** constitute a separate type of «I»-statements, regarding their affiliation with author's intention and on functioning in colloquial interaction, which clearly identify the intentions of the speaker.

The purpose of the article is to define intentional and communicative range of performative expressions in the Ukrainian discourse, to characterize their potential to serve a means of identification of these or that intentions of the speaker.

The main material research. Performative expressions, which are mainly formed by illocutionary predicates expressed by the first person singular of the present indicative mood, clearly represent the intention of the speaker by their semantic potential, particularly onomasiologic nature and reflect communicative purpose. Intentional centers in these structures serve as performative verbs like *promise, advise, command, thank* and the like, and their synonyms that highlight the style of use, indicate the intensity degree of intention expression, cf.: – *I promise to fix by Sultan all the controversial and confusing case* (P. Zahrebelny); – *I agree to the last minute stay righteous* (O. Kobylanska); – *I swear by heaven, adorned by constellation of the zodiac* (P. Zahrebelny).

In linguistics, there are various classifications of speech acts-statements. J. Austin offered to distinguish between two types of statements: performatives and constatives. If a constative expression only reflects the reality, the performative one is an action itself, its pronunciation is the implementation of a specific act, eg.: intention statement / ascertaining (*Fog herds the gray flock, herds in the meadows, rivers to pursue* (V. Voznyuk); intention of promise (– *I swear that I love this heart more than mine* (P. Zahrebelny); intention of thanksgiving (– *I infinitely thank you, Mr. President, for this high honor* (V. Vinnichenko).

Among the performatives J. Austin distinguishes between verdictives (expressing valuation, opinion or approval of something, *blame, assess, understand, analyze*); exercitives (exercise power or influence: *appoint, warn, command, devise, name*); commissives (*promise, swear, announce*); habitives (*apologize, congratulate, sympathize, thank*); expositives (*suppose, recognize, respond*)⁴. The well-known theorist of intentionality, J. Searle, provides ascertives, directives, commissives, expressives, declaratives⁵. Eventually, the classification given by other researchers rely on the views of these two foreign linguists.

According to our observations, performative expressions

explicate a broad spectrum of subjective intentions of the author's type. «**I**»-expression represents the personal opinion of the author remarks, his relation to what he sees, hears. It is important not only to convey his attitude and message to the recipient, but also to be understood, heard, or otherwise convey the modal content of the messages. Performative is one of the means to express oneself. «I» in the performative expression is associated with the speaker, subject, author of intentions. Direct expression manifests itself in the content of the personal pronouns, the key words of communication.

Determining the original function of personal pronouns, W. von Humboldt stressed that the central is the personality of the speaker, and the very notion of «I» presupposes the existence of the concept of «you»⁶. Fulfilling deictic function, «I» is related to the context, to the situation of speech communication, identifies the main subject and the recipient, «You». The deictic role frames the communicative situation, focusing particular intention. Personal pronouns localize and identify the person, relating it to specific communicative context. Deixis clearly differentiates between «I» and «you». In our opinion, the «I»-expression is a self-representation of the author in a certain speech fragment-act. Undoubtedly, performatives belong to the group of so-called «I»-sentences in which the subject of the action and the speaker coincide. These structures have the ability to adjust various aspects of the process of interpersonal interaction of communicants, to encourage them to perform certain actions, to convince of something, to maintain or establish a balance in their relationship. So performatives realize communicative intentions, dictate local and temporal characteristics of the communicative situation, which occurs in the coordinates «I – you – here – now». We agree that the performative speech act is intentional (mostly clearly indicates the illocutionary aim and intention of the speaker), addressed (consciously aimed at a particular destination), conventional (influences events and the state of world, is based on social conventions and is generally accepted for a given society including the consequences⁷. However, some caution raise from the conclusions of linguists who recognize extralinguistic factors of performative expressions: the age of the interlocutors (senior, junior or of the same age), social status (above, below, equal to), the social roles of the communication participants (colleagues, friends, neighbors, father - son, wife - husband), the character of the communicative situation (symmetric, asymmetric, private, official, public), relations between the interlocutors (the familiar, unfamiliar, unknown), circumstances of communication (formal, neutral and informal), authority, competence and influence of the speakers. Fetishizing of performativity (the so-called performative hypothesis) defines even those studies in which the emphasis is on the fact that in the form of an explicit performative virtually all classes of sentences can be expressed; or all types of communicative sentences relate

² Pisarek L. Rechevye deistviya i ikh realizatsiya v russkom yazyke v сопоставлении s pol'skim (ekspressivny) [Speech acts and their implementation in Russian as compared to Polish], Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1995, P. 19.

³ Balandina N. F. "Performatyvy yak indykatory funktsii konventsiinykh vysloven" [Performatives as indicators of conventional utterances function], *Movoznavstvo [Linguistics]*, 2010, № 2 / 3, P. 197.

⁴ Ostin Dzh. "Slovo kak deistvie" [How to do things with words], *Novoe v zarubezhnoi lingvistike [News in Foreign Linguistics]*, M., Progress, 1986, Vyp. XVII, P. 119.

⁵ Serl' Dzh. R. "Klassifikatsiya illokutivnykh aktov" [What is a Speech Act?], *Novoe v zarubezhnoi lingvistike [News in Foreign Linguistics]*, M., Progress, 1986, Vyp. 17, P. 170.

⁶ Gumbol'dt fon V. Izbrannye trudy po yazykoznaniiyu [Selected Linguistic Writings], M., Progress, 1984, P.113-114.

⁷ Lipska Ye. L. Performatyvnii vyslovennia v suchasniy nimetskii movi: semantychnyi i kohnityvno-prahmatychnyi aspekty [Performative utterances in Modern German: semantic and cognitive-pragmatic aspects]: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: spets. 10.02.04 «Hermanskiy movy», Lipska Yevheniia Leonidivna, Chernivtsi, 2010, P. 8.

to the performative ones.

Performative hypothesis extends the interpretation of the performative: any statement can be seen as an implicit performative, since it has a communicative purpose and illocutionary force, and in its structure is obvious the presence of the performative verb. As defined by N. Balandina, the essence of the performative hypothesis is that the deep structure of any sentence has in its top a performative verb⁸. We draw attention to the fact that not all speech acts can be expressed using an explicit performative: it is impossible to carry out an act of praise and an act of threat, saying, «I praise by this» or «I threaten by this». If this happens, the speaker, according to Z. Wendler, performs «illocutionary suicide»⁹. In addition, not every illocutionary verb is performative, and not every illocutionary force can be nominated by a performative verb, cf.: – *I suffer. I'm sorry* (O. Dovzhenko); – *I am very sorry that I can't come to the anniversary celebration, so dear to me* (S. Vasil'chenko).

Communicative and intentional content of the performatives is wide. These constructions explicitly realize the full range of speech needs. In particular, assertives, verbalizing the narrative intention, convey the semantics of assertion messages using predicates *assert, state, report, inform*. Syntax sentence patterns like: *I tell ...; I am informing ...; I explain ...; I ascertain ...; I say ...; I confirm ...; I disbelieve ...; I remind ...; I sum up ...; I declare ...; I guess ...; I can imagine ...* - clearly identify the position of the subject of the speech in the implementation of the intentions of informing, eg.: – *I have to report that she was the one who ran the whole economy, and on whose shoulders rested the well-being of the whole family* (O. Kobylianska); – *I say that we wouldn't rob ... we are not thieves and robbers ...* (V. Vynnychenko); – *But we women are harder. I affirm that I can now and then take out five or six buckets of water in a row* (O. Kobylianska).

In promissory expressions the speaker promises to do something. Promissories are always declarative sentences that are relevant to the future. The specific character of their communicative and intentional content results in their peculiar and meaningful formal limitation: in promissories speaker acts as an assurer of the reality of the promise. To identify the intentions, the addressant uses illocutionaries *promise, swear, swear by, assure, cross the heart*. Cf.: – *I promise to appoint you my financial advisor* (P. Zagreb'nyi); – *I swear by my fee in the "World Film"* (V. Vinnichenko); – *I swear by the sky that sheds rain, by earth, which grows grasses* (P. Zagreb'nyi). As you can see, the promissory intention may be representative of different intentional states of the speaker, taking into account the degree of manifestation.

In the Ukrainian-speaking discourse we distinguish between several models of promissory statements. Classical is the following construction: «*I + promise + the promise itself*»: *I promise you to read this book* (Colloquial). Another model of promissory intention implementation is the following: «*I + promise + terms of fulfillment of the promise*»: *For two days, I do throw myself into the cannon roar* (M. Khvyliovyi); *I'll be right here* (M. Khvyliovyi). The period of implementation of the promise is indicated by the words **now, for two days, soon**; some action would take place depending on the specified time.

The peculiarity of Ukrainian-speaking discourse is that some of the promissory statements are equal to the rites,

rituals, which are used to connote oaths, strict affirmation: – *Cross my heart when you're cut of faith* (I. Nechuy-Levitsky). The first part of the sentence is used as a promise. Holiness of the cross mentioning symbolizes that promise is true, cf.: – *Cross my heart that it's Oksana who committed the crime* (B. Shkliar).

Not being a sentence part, the communicative means **by heavens** may enhance the promissory intention, be used to confirm anything, to assure in fulfillment of any act, promise, eg.: – *Hei, Bronk, leave me alone, or then, by heaven, I'll nowhere else go with you* (Irina Wilde). These and similar syntactic constructs can be regarded as the realization of the intentions of **assurance** (– *I assure you - he finished unexpectedly - you won't regret anywhere* (M. Khvyliovyi).

In the text communication, the promissory intention is verbalized by complex conditional sentences, e. g. : – *As the stars of heaven shall come down, I'll give dinner to my mother and ran for an hour in the garden* (I. Nechuy-Levitsky); – *See, you, the girl, a willow's over the water. Like the willow's branches burst into bloom, I marry you* (Folk Song). Actually, such constructs are characteristic to Ukrainian-speaking discourse, which fully implements the mentality of the Ukrainian people, its soul and national linguistic thinking.

In the deeply moving Ukrainian-speaking discourse the promissory intention can implement threat statements (the addressee in the case of failure of action promises to hurt addresser), eg.: – *I'll smash this reel to pieces if you do not set down your wife!* (I. Nechuy-Levitsky); *If Melashka disappears, then I'll never forgive...* (I. Nechuy-Levitsky) or to oneself (self-promise), cf.: – *If I don't marry, then I'll get drowned in Russia* (I. Nechuy-Levitsky).

Promissory intention is actualized by illocutionary **swear** that differs from the verb **promise** expressing a more compelling force than promise, cf. : – *I find them, I swear to God, I find, and we'll start a new life* (V. Shkliar); *And I as well swear to you that personally I would stay in the forest for as long as there will be a single cossack with me* (V. Shkliar).

Promissory intention is implicitly appears in the oath as a speech genre: – *I swear to you ... I am ready to bite the ground* (V. Shkliar). Saying vows are mythological framework associated with ancient beliefs of Ukrainians in supernatural forces, cf.: – *Great balls of fire! Let me holy lightning will burn! Blimei! By thunder!* – *Popenko sworn* (Panas Mirny).

A separate group is formed by performatives aimed at identification of communicative **intentions of motivating**, from orders, demands to requests, pleas: *I order...; I demand...; I warn you...; I advice...; I ask...; I'm begging...; I ajure ...* eg.: – *I demand to punish him!* (V. Vynnychenko); – *I'm warning you. Mind this* (V. Vinnichenko); – *I advise everyone who has at home some of the relatives, hurry home* (V. Vynnychenko).

The choice of precatory intentions that reflect the semantics of the pleading is quite broad. The degree of request intensity is stressed by synonymic rows of performatives **ask, beg, convince, plead, ajure**, cf.: – *I ask you, comrade General, do us the honor, and so that we remember this day as a holiday through the lifetime* (O. Dovzhenko); – *I beg you, eat. You have to eat. You must* (V. Vynnychenko); – *I pray that you now always have fun* (P. Zagreb'nyi); – *Here is my happiness, oh, Christ!*

⁸ Balandina N. F. "Performatyvy yak indykatory funktzii konventsinykh vysloven" [Performatives as indicators of conventional utterances function], *Movoznavstvo [Linguistics]*, 2010, № 2 / 3, P. 197.

⁹ Vendler Z. "Illokutivnoe samoubiistvo" [Illocutionary Suicide], *Novoe v zarubezhnoi lingvistike [News in Foreign Linguistics]*, M., Progress, 1988, Vyp. 16, Lingvisticheskaya pragmatika, P. 238.

I beg you on everything you hold sacred: if you're going to get married, don't marry the shopkeeper, don't marry the townsman (Panas Mirny). Performative *ask* that introduces intention of the request, in some speech situations, mainly in the phatic communication, is nonsemantic and is used as a marker of politeness, as a synonym to please, eg.: – *Gentlemen! ..Gentlemen! ..Order! Order! I'm short of time* (V. Vynnychenko); – *Gentlemen! I ask for one minute of silence!* (V. Vynnychenko).

Communicative optative intentions, transmitting the personal will of the speaker are introduced by the performative verbs *want, desire, aspire*, cf.: – **I want his son to come back faster** (M. Stelmach); – **Oh, I want something higher!** (O. Kobylanska); – **I wish you good health, happiness** (M. Stelmach). The emergence of this communicative need (statements of what a person needs in the life, to understand the other, what he wants) is determined by the communicative situation, communicative context, motive, which affects the appearance of intentions and speech activity.

In the Ukrainian-speaking discourse metacommunicative (phatic) intentions, accompanying the basic communication are verbalized. In the structure of greeting (*Good afternoon!*) or farewell (*Goodbye*) both the semantic and phatic information relevant in a situation where politeness dominates, is coded. The very category of courtesy determines meta-communicative intention, transmits communication needs of the speaker in the ritual and etiquette communication, and respectful, courteous attitude to the interlocutor, goodwill, commitment and sincerity which are the relevant features of Ukrainian-discourse phatic communication. Performative in this case expresses the intention of the social and regulatory nature, which are necessary in a direct dialogue, in particular, congratulations: **I welcome you warmly** (B. Lepky); respect: – **I respect and honor you highly, ma'am radnikova** (O. Kobylanska); thanks: – **Oh, thank you for your kindness, your Grace, very grateful!** (V. Vynnychenko), an apology: – **I ask Mr. President to forgive my lack of restraint, but I can't pull myself together** (V. Vynnychenko), a blessing – **I bless you on this glorious deed** (V. Pidmogilny).

Some linguists are expanding the boundaries of performative expressions¹⁰, adding to them the so-called «pragmatic performatives», expressed by indivisible speech units that convey mainly the emotionally-estimated intention of the speaker, cf.: – **Wow! Oh! Come on! Well? Really? – Oh! Don't stick your head out, son, with an unwise word. You'll be awkward back** (M. Kotsyubinsky); – **I would like you to say something. – Well?** (Irina Wilde); – **Ugh, Nelka, ugh! How could you do so?!** (Irina Wilde). Using the emotionally expressive performatives in speech activity shows the speaker's communicative skills, linguistic creativity, the ability to choose the right word, part of the sentence, etc.

Conclusions and recommendations for further research. Performative expressions serve as a means of identification of the speaker's intentions (information, motivation, promises, desires, forgiveness, thanksgiving, wishes, etc.), represent the definite modality, closely reflect the communicative goal clearly explicate this or that intention of the speaker. It is in these structures the author is representing himself, his desire to convey a verbal intent: to regulate interpersonal relations, to declare respect, to express the will of others. Communicative and intentional range of performatives is focused on explication of speech acts-actions in

terms of intentional needs of the speaker, as tell, say, ask, warn, promise, swear, adjure, declare, respect, demonstrate good manners and culture in communicating with other people.

Performative expressions unambiguously and explicitly verbalize the intention of the speaker, which determines their important place in the Ukrainian language syntax representants. However, these structures are used by the speakers in various discourse-genre and stylistic forms of functioning of the Ukrainian language in which they reveal the national spirit, a special way of usage that actually forms the subject of our further scientific studies.

Шабат-Савка С. Т. Перформативні висловлення як засіб ідентифікації комунікативних інтенцій в українськомовному дискурсі. Перформативні висловлення, що їх зазвичай аналізують у теорії мовленнєвих актів, досі не мають чітко відведеного місця в традиційному синтаксисі української мови й залишаються на периферії мовних рівнів і напрямів. У статті перформативи розглянуто в системі синтаксичних репрезентантів категорії комунікативної інтенції (серед висловлень, стрижень яких формують ілокутивні предикати, виражені 1-ою особою однини теперішнього часу дійсного способу) і витлумачено як мовні одиниці, що однозначно експлікують ту чи інтенцію мовця, виразно ідентифікують мовленнєві наміри.

Своїм змістовим потенціалом, особливою ономазіологічною природою перформативні висловлення виражають розлогий спектр суб'єктивно-авторських інтенцій (розповідності, спонукання, обіцянки, вибачення, дякування, побажання та ін.). Саме в таких конструкціях відбувається саморепрезентація автора, його прагнення передати певний мовленнєвий намір і своє волевиявлення – розповісти, повідомити, заявити, попросити, застерегти, пообіцяти, задекларувати повагу, продемонструвати вихованість та культуру поведінки, урегулювати міжособистісні стосунки. Використання в українськомовному дискурсі емоційно-експресивних перформативів (нечленованих комунікативів) пов'язане з можливістю мовця показати комунікативну майстерність і лінгвокреативність, уміння актуалізувати увагу на потрібному слові, частині висловлення, а також із розширенням перформативної теорії в лінгвістиці загалом.

Перформативні висловлення мовці використовують у різних дискурсивно-жанрових формах української мови, у яких вони виявляють національну специфіку, особливу стилістику вживання порівняно з іншими мовами, що, власне, виформовує предмет наших подальших наукових студій.

Ключові слова: комунікативна інтенція, мовець, перформативне висловлення, ілокутив, емоційно-експресивний перформатив, українськомовний дискурс.

Шабат-Савка Світлана – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри сучасної української мови, заступник декана філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Автор близько 150 наукових і науково-методичних праць. Коло наукових зацікавлень – актуальні проблеми комунікативної граматики та лінгвопрагматики, категорійний та функційний синтаксис української мови.

Shabat-Savka Svitlana – Doctor of Philology, Associate Professor, Professor in the Department of Modern Ukrainian language, Vice-Dean of the Faculty of Philology Yuriy Fed'kovych Chernivtsi National University. Author of almost 150 scientific and educational works. Sphere of academic interests – current issues of communicative grammar and lingvopragmatics, categorical and functional syntax of the Ukrainian language.

Received: 15-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© S. Shabat-Savka, 2017

¹⁰ Batevych F. S. *Narysy z lnhvistychnoi prahmatyky* [Notes on linguistic pragmatics]: [monohrafiia], Lviv, PAIS, 2010, P. 34; Kosik I. A. «K Probleme klassifikatsii performativa» [On the problem of performative classification], *Materialy XI mezhdunarodnoi konferentsii po funktsional'noi lingvistike «Funktional'noe opisaniye estestvennogo yazyka i ego edynitsy»*, sb. nauch. tr., Yalta, 2004, P. 187.

Українська
моваUkrainian
languageISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 48-50
UDK 811.161.2'373'276.6:61
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.11ВТОРИННІ НАЗВИ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ РЕАЛІЗАЦІЇ
СТОМАТОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Лариса ШУТАК

ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)
society@bsmu.edu.uaSECONDARY TITLES AS MEANS OF IMPLEMENTATION
OF DENTAL DISCOURSE

Larysa SHUTAK

Higher State Educational Establishment of Ukraine
«Bukovinian State Medical University», Chernivtsi (Ukraine),
ORCID ID: 0000-0001-8038-4080
RESEARCHER ID: S-61-30-2016

Лариса Шутак. Вторичные наименования как один из способов реализации стоматологического дискурса. Рассмотрены в частности вторичные лексемы – названия инструментов, деталей инструментов; названия органов и их частей, создаваемых за внешним сходством.

Исследовано также вторичные названия, возникающих на основе ассоциативных связей, в результате метафорических и метонимии переносов.

Ключевые слова: номинация, вторичная номинация, способы номинации, стоматологическая лексика, стоматологический дискурс.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Необхідність популяризації медичних знань зумовлена зміною базових компетенцій медицини, і, відповідно, зміною моделі спілкування в ситуації *фахівець – фахівець, фахівець – нефахівець*. Безперечно, основою мови медичного працівника є медична термінологія, проте дедалі частіше в розмові медичних працівників з колегами та пацієнтами з'являються вторинні назви, за допомогою яких намагаються спростити процес спілкування в типових і нетипових ситуаціях, а також наблизити лікаря до пацієнта, зробити їхній діалог зрозумілим і доступним, уникнути комунікативних бар'єрів у спілкуванні. Вторинні номінації з'являються здебільшого в усному мовленні, а також у тих типах наукового мовлення, де термінологія малорозвинена або складна для сприймання, зокрема в професійних термінологіях, одну з яких представляє термінологія медичної галузі, зокрема в стоматології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. До обґрунтування різних аспектів суті вторинної номінації зверталися Н.Д.Арутюнова, В.Г.Гак, Ю.М.Караулов, Е.С.Кубрякова, В.Н.Телія, Г.А.Уфимцева та ін. В українському мовознавстві вторинну номінацію досліджували Є.А.Карпіловська, І.Р.Вихованець, І.Я.Нестеренко, Н.З.Цісар, роль метафори для творення форм вторинних назв у художній літературі розглядали А.П.Загнітко, Л.О.Пустовіт, перифраза – Н.М.Сологуб, фразеологізмів – Ю.Ф.Прадід та ін.

Метою пропонованої роботи є спроба з'ясувати причини творення вторинних назв у сучасному стоматологічному дискурсі. Матеріалом для аналізу послуговували вторинні назви, дібрані з побутового мовлення лікарів-стоматологів.

Пошук нових засобів передачі інформації, вплив на адресата мовлення вимагає певних когнітивних зусиль, а самі спонукання мовця є наслідком його участі в дискурсі

сі й адресатній спрямованості акту спілкування. „Створюючи будь-яку одиницю чи конструкцію в мові, суб'єкт номінації передусім орієнтований на можливість її використання в процесі комунікації. Саме в номінативній діяльності людини простежується призначення мови як інструменту передачі знань в актах спілкування, вираження знань у комунікації, тексті та дискурсі”¹.

Вивчення медичного дискурсу в сучасній українській мові – одна з вузлових проблем когнітивно-комунікативної граматики. Адже мова медицини – з усіма її формами й засобами вираження та використання в суспільстві – це невід'ємна частина національної мови. Оскільки в Україні медична галузь – одна з найпоширеніших, то функціонування й вивчення фахового мовлення медиків у різноманітних комунікативних ситуаціях – одне з актуальних питань сучасного мовознавства.

Особливістю мовлення медиків є те, що в ньому поєднуються як традиційні способи пізнання, так і сучасні методи й підходи. Медична галузь формувалася водночас зі становленням людини як особистості. Людина завжди залишалася об'єктом дослідження медицини. Першими ліками від хвороб були слова. Навіть походження давньоруського терміна „врач” бере свій початок від кореня „врати”, що означало „заговорювати хворобу”. Усе це і визначає споконвічний зв'язок між медициною й словом у медицині.

Непростий розвиток української наукової мови спричинив складний процес творення термінів на іншомовній основі. Окремі галузі науки, зокрема й медична, отримали складну грецько-латинську термінологію, яка інколи є малозрозумілою для окремих фахівців, а особливо для пацієнтів, які приходять до лікаря з різноманітними фобіями, страхом почути незрозумілий для них термін чи діагноз. Саме тому в сучасному українському медичному дискурсі дедалі частіше виникають вторинні назви, мотивовані спеціальними термінами чи створені на основі загальнозвичиваної лексики. Основними причинами

¹ Selivanova E.A. Kognitivnaya onomasiologiya: monografiya [Cognitive onomasiology: monograph], K.: Fitotsentr, 2000, P. 182.

їхньої появи є складність медичної, особливо клінічної термінології; психоемоційний чинник (психологічне навантаження під час складних обстежень); економія часу (необхідність максимально швидко надати необхідну команду під час невідкладної допомоги, оперативних втручань тощо).

У традиційному розумінні вторинна номінація – це використання наявних у мові номінативних засобів у новій для них функції називання. На думку В.Н.Телії, „вона (тобто вторинна номінація – автор) присутня скрізь, де відбувалося переосмислення мовної сутності – автономної чи неавтономної”². Окрім того, вторинна номінація – один з основних шляхів поповнення лексики української мови, що є результатом її природного розвитку, зумовленого когнітивною та комунікативною потребами людини в її соціально-історичній практиці, а також її „націоналізацією, віддаленням від інших мов, збереженням своєї самотності”³.

Е.С. Кубрякова виділяє три основні способи номінації в мові: номінація через слово і словосполучення (або лексична номінація), номінація через речення (препозитивна номінація); номінація через текст (дискурсивна номінація)⁴.

Для медичного дискурсу найтипівішими засобами творення вторинних назв є номінація лексична та дискурсивна. Нерідко це поява нового змісту в уже відомій формі, як-от: *нерви* – нервові хвороби, *травма* – травматологія, *труба* – переведення на штучне дихання, *рецидивіст* – хворий з повторним захворюванням тощо. Такі лексеми постають як наслідок вторинного номінативного процесу, що виокремлює в семантичній структурі вже наявного слова значення, котре внаслідок абсолютізації перетворюється в самостійну лексеми. Проте значно активніше вторинні назви в медичній галузі продукуються метафорично-метонімічними засобами, на основі подібності / схожості, порівняння, оксиморона, евфемізму тощо.

Спробуємо з’ясувати особливості творення вторинних назв, розглянувши використання стоматологічної лексики у побутовому вжитку. Оскільки сучасна стоматологія – це галузь клінічної медицини, що вивчає хвороби зубів, слизової оболонки та інші частини ротової порожнини, щелепи й обличчя, то і стоматологічна лексика – частина клінічної термінології, однієї з найскладніших медичних термінологій, переважно грецького походження. Намагаючись спростити процес спілкування, зробити його більш доступним та зрозумілим, лікарі-стоматологи вдаються до творення вторинних номінацій, передусім у комунікативних ситуаціях лікар – пацієнт, лікар – молодший медичний персонал (у присутності пацієнта). При цьому чимало новостворених вторинних назв мають зменшено-здрібнілу форму як засіб створення ефекту заспокоєння пацієнта.

Оскільки у стоматології використовується багато термінів – назв інструментів, то часто вторинні лексеми створюються за зовнішньою схожістю, як-от *пестик* – ботанічний термін, основна частина квітки, що бере участь в утворенні плода і *пестик* – частина паяльного апарату; *дзьоб* – подовжена загострена і покрита рогів-

кою ротова частина у птахів і деяких тварин, *дзьобик* – зменш. до дзьоб і *дзьобик* – такої форми інструмент для виривання зубів. Напр., *Треба прикрутити пестик до паяльного апарату. Лікар попросив асистента підготувати шість дзьобиків для верхньої п’ятірки.*

Вторинні лексеми за зовнішньою схожістю постають також для називання органів та їхніх частин, деталей інструментів, зокрема *каміння*, збірн. до камінь, тверда гірська порода у вигляді суцільної маси або окремих шматків, що не кується й не розчиняється у воді і *каміння* – зубні відкладення; *гірлянда* – 1. Прикраса з квіток, гілок і т. ін., сплетених у вигляді довгої низки. 2. перен. Розташовані в ряд предмети, що нагадують таку прикрасу і *гірлянда* – приясневий край металокерамічної коронки. *П’ятка* – те ж саме, що п’ята, задня частина ступні і *п’ятка* – форма для литникової системи. Напр., *З кожним роком все більше пацієнтів звертаються до стоматологів з проханням почистити каміння. Необхідно перевірити гірлянду на коронці. Лікар-стоматолог зняв відбитки для виготовлення п’яток.*

Нерідко вторинні назви створюються на основі асоціативних зв’язків і зовнішньої схожості, наприклад *пилосос* – апарат для очищення від пилу предметів одягу, меблів і *пилосос* – всмоктувач повітря для промивання стоматологічної установки; *паровоз* – залізний локомотив із паровим двигуном, *паровозик*, зменш. до *паровоз* і *паровозик* – апарат для штампування коронок; *міст* – споруда для переїзду або переходу через річку, залізницю, автомагістраль, *мостик* – зменш. до *міст* і *мостик* – мостоподібний незнімний протез; *гріб* – розм., рідко. 1. Те саме, що труна. 2. Те саме, що могила, *гробик* – зменш. до *гріб* і *гробик* – гіпсовий контрагент; *штамп* – 1. Форма з металу або якого-небудь іншого матеріалу. 2. Вид печатки, яка переважно має вигляд прямокутника з гуми з опуклим зображенням тексту, відбиток, одержаний за допомогою такої печатки, *штампик* – зменш. від *штамп* і *штампик* – гіпсова форма для виготовлення мелотового стовпчика. Напр., *Для промивання установки треба ввімкнути пилосос. Зламався паровозик, доведеться зачекати з коронками. У вашій ситуації без мостика не обійдешся.* Такі вислови часто трапляються у комунікативній ситуації лікар – молодший медичний персонал, лікар – пацієнт для спрощення процесу спілкування, надання мовленню побутового звучання, уникнення складної стоматологічної термінології іншомовного походження.

Вторинні номінації в стоматологічному дискурсі можуть створюватись також на основі метафоричних і метонімічних показників. Наприклад, *вальс* – апарат для протягування золота (лексема створена за подібністю рухів апарату до рухів вальсу, тобто апарат трічі обертається, а потім зупиняється). Напр., *Зараз протягнемо золото під вальс. Прожарити* – обробити в сухожаровій шафі (вторинна назва створена на основі метафоричного переносу сутності одного предмета чи явища через особливості іншого). Напр., *Матеріали для виготовлення коронок треба прожарити. Колобок* – тимчасова пломба (вторинне найменування з’явилося як наслідок подібності дії: втікати – випадати). Напр., *Ми вас пролі-*

² Teliya V.N. Nominatsiya. Lingvisticheskij entsiklopedicheskij slovar' [Nomination. Linguistic Encyclopedic Dictionary], M.: Sovremennaya entsiklopediya, 1990, P. 336.

³ Karpilovs'ka Ye.A. "Vtorinna nominatsiya v suchasnij ukrayins'kij movi: tendentsiyi rozvitku" [Secondary nomination in modern Ukrainian language: development trends], *Lingvistichni studiyi: Zb. nauk. prats'*, URL: litmisto.org.ua.

⁴ Kubryakova E.S. Yazyk i znanie: Na puti polucheniya znanij o yazyke: Chasti rechi s kognetivnoj tochki zreniya. Rol' yazyka v poznani miri: monografiya [Language and Knowledge: On the way of learning the language: Parts of speech with kognetivnoy perspective. The role of language in the knowledge of the world: [monograph]], M.: Yazyki slavyanskoj kul'tury, 2004, P. 530.

куємо і поставимо **колобок**, який згодом замінимо на постійну пломбу. Пакувати пластмасу – заміщувати віск пластмасою (вторинна назва виникла на основі подібності виду діяльності – укласти пластмасу на віск). Трапляються випадки, коли вторинні номінації вступають у синонімічні зв'язки: *жвачка, колобок* – тимчасова пломба; *слюник, відсмоктник* – слиновідсмоктувач тощо.

Заслугує на увагу також використання відчислівникових іменників – назв зубів, які є заміниками термінологічних сполучень: *одиночка, двійка, трійка, четвірка, п'ятірка* тощо. Такі лексеми використовуються для називання місця зуба у ротовій порожнині відносно середини щелепи. *Одиночка* – перший зуб відносно медіальної лінії, *двійка* – другий, *трійка* – третій і т.д. Використовуючи такі лексеми у спілкуванні з молодшим медичним персоналом чи з пацієнтом, лікар-стоматолог спрощує звучання іншомовного терміна й економить час. Напр., „*Карієс правої п'ятірки*” (замість *карієс п'ятого премоляра*); „*Треба вирвати трієчку*” (замість *необхідно вирвати ікло*); „*Потрібно запломбувати двійку*” (замість *потрібно запломбувати боковий різець*); „*Медсестро, потримайте мені дзеркало навпроти одиночки*” (замість *потримайте дзеркало навпроти центрального різця*).

Висновки. Отже, дослідивши вторинні назви у стоматологічному дискурсі, з'ясували, що вони продукуються за допомогою метафорично-метонімічних засобів, а також за зовнішньою схожістю, асоціативними зв'язками тощо. При цьому чимало новостворених вторинних лексем мають зменшено-здрібнілу форму як засіб створення ефекту заспокоєння пацієнта. Вторинні номінації постають у медичному вжитку для того, щоб спростити процес спілкування лікаря з пацієнтом, лікаря з молодшим медичним персоналом, зробити їхній діалог більш доступним і зрозумілим.

Перспективи подальших розвідок. Такі дослідження допоможуть у подальшому вивченні побутового медичного мовлення, а також фіксації вторинних номінацій у царині українського медичного дискурсу як частини загальнонаціональної мови.

Shutak Larysa. Secondary Titles as Means of Implementation of Dental Discourse. Lexical organization of any language is characterized not only by correlation of existing language lexical-semantic units but also by rethinking its ability to name everything that is necessary for the speaker at the moment. So often in the speech secondary names appear, ie the formation of a second, even a third name for extra-linguistic reality of objects that have been tagged by means of language. These tokens now actively occur, the evidence of this is the emergence of a large amount of secondary nomination is not yet certified by dictionaries, but the language used in practice.

Since modern dentistry is a branch of clinical medicine that studies diseases of the teeth, mucous membranes and other parts of the mouth, jaw and face, and dental vocabulary is a part of clinical terminology, one of the most difficult medical terminology, mostly of Greek origin, it was necessary to analyze ways of creation of secondary nomination in dental discourse (based on dental vocabulary).

Article processed secondary names, tailored with domestic broadcasting dentists found the causes of these names, especially their creation and use.

Particularly secondary tokens, such as the names of tools, parts, tools; and the names of their parts created by external similarity are considered.

The author studied secondary names that appear based on associative connections due to analogical and metaphorical transfers

from numerical comments on the use of nouns, such as names teeth that substitutes terminological combinations.

Key words: nomination, secondary nomination, nomination methods, dental vocabulary, dental discourse.

Шутак Ларуса – кандидат філологічних наук, доцент кафедри суспільних наук та українознавства Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет», автор близько 145 праць наукового, навчально-методичного та публіцистичного характеру, з яких 1 монографія, 3 розділи до двох колективних монографій, 5 навчальних та навчально-методичних посібників з грифом МОН та МОЗ України. Коло наукових інтересів: категоріальна граматики української мови, порівняльне мовознавство, українська медична термінологія, лінгвопсихологія, українознавство в системі вищої освіти.

Shutak Larysa – Candidate of Philology, Associate Professor of Department of Social sciences and Ukrainian Studies of Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University»; she is the author of about 145 scientific, educational and critical publications, including 1 monograph, 3 sections in 2 monographs, 5 educational and teaching issues, which was approved by the Ministry of Education of Ukraine and the Ministry of Health of Ukraine. **Research interests:** Ukrainian, linguistics and cultural studies, problems of the research of Ukrainian medical terminology, the national language education in universities, categorial Ukrainian grammar.

Received: 18-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© L. Shutak, 2017

Англійська
мова

English
language

ISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 51-54
UDK 811.111'373.7
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.12

**СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ АЛЮЗІЇ
У ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ПРОМОВАХ АВРААМА
ЛІНКОЛЬНА**

Михайло ВАХОЦЬКИЙ, Оксана МАКОВСЬКА

Вищий державний навчальний заклад України
«Буковинський державний медичний університет»,
Чернівці (Україна)
oxanamakovska@yandex.ua

**STYLISTIC DEVICES OF VERBALIZATION OF
ALLUSION IN ABRAHAM LINCOLN'S PRESIDENTIAL
SPEECHES**

Mykhailo VAKHOTSKYI, Oksana MAKOVSKA

Higher State Educational Institution of Ukraine
“Bukovinian State Medical University”,
Chernivtsi (Ukraine)
ORCID ID 0000-0003-2642-5990
Researcher ID S-6141-2016

Вахоцкий М., Маковская О. Стилистические средства вербализации аллюзии в президентских речах Авраама Линкольна. Работа посвящена исследованию аллюзии в президентских речах А. Линкольна. Предметом исследования являются аллюзии, использованные оратором за время президентства, объектом – языковые средства воплощения аллюзии: метафоры, сравнения, исторические и культурные реалии, антропонимы, топонимы, мифологизмы, библеизмы. Для достижения цели в работе раскрыто понятие политического дискурса, а также осуществлено когнитивно-прагматический анализ аллюзии в политических речах Авраама Линкольна.

Ключевые слова: аллюзия, политический дискурс, стилистические средства, антропоним, топоним, мифологизм, библеизм.

The paper is dedicated to the linguistic cognitive analysis of the allusion, exploration of pragmatic potential of stylistic means of its expression in the speeches of Abraham Lincoln.

The paper defines the notion of allusion, the main features that distinguish it from related phenomena, structure, types and mechanisms of allusions. In addition, special attention is paid to the characteristics of political discourse as a domain of the presidential speech implementation.

Detailed analysis of the works of this issue shows that in modern linguistics the term “allusion” has no unambiguous interpretation, and therefore other related phenomena are not clearly delineated from allusion, among them are: quotation, reference to literary or general cultural phenomenon, links, folklore, literary historical or everyday fact, known aphoristic expression, idioms, associations.

Allusion studies are reflected in the works of various scientists: O. Akhmanova, O.M. Dronova, I.A. Behta, M.V. Vorobiova, T.M. Kara, O.M. Kopylna, G.V. Kuznetsova, O. Akinshyna, K.S. Karpova, O.O. Lavrynenko, N.Y. Novokhacheva, A.B. Romaniuk and other linguists. For example, G.M. Kuznetsova draws attention primarily to the cognitive aspect of allusions research. According to O.M. Dronova and A.A. Tiutenko, allusion investigation may be conducted within the study of intercultural relations, problems of intertextuality, it may cover the fields of stylistics, phraseology, translation, and have different directions. N.Y. Novokhacheva focuses her works on the study of allusions in newspaper and journalistic style, and in the belles-lettres style it is researched by M.D. Tukhareli.

The topicality of the paper is stipulated by the general

trends of modern researches to analyze the cognitive pragmatic aspect of the utterance, implicit world of the foreign culture, intertextual relations of the literary text and its stylistically significant parameters. There arise various issues related to the recognition of allusions in literature by the hearer, the desire to represent them without losing their artistic shades of meaning and transferring the functions they perform in the original work of art, as well as the identification of the best ways of their embodiment.

Subject of the research – allusions, found in the English texts of speeches of the 16th US president, Abraham Lincoln. Means of allusions representation, verbalized units, found in the English speeches of Abraham Lincoln: 84 cases of verbalized allusions and 15 fragments situations where biblical phrases are used constitute the **object** of the article. 17 A. Lincoln's texts of speeches in English have been analyzed for the study.

The **aim** of the study is to identify cognitive-pragmatic potential of allusions in the English political discourse and to determine different ways of allusions verbalization by stylistic means of the English language. Thus, the **objectives** are:

- clarify the content of terminological notion of allusion in the modern linguistics;
- determine the types and mechanism of allusions in political discourse;
- identify characteristic features and functional features of political discourse;
- describe the possibilities of verbalization of allusions in Abraham Lincoln's presidential speeches;
- find out pragmatic potential of biblical phrases in the

English texts of these speeches.

Research methods. Descriptive method is the essential one. It allows to give an accurate and complete description of language units. Descriptive-empirical method makes it possible to describe the pragmatic characteristics of the studied phenomena; contextual interpretation, which highlights the functioning of language units in a particular environment; to confirm the objectivity of the results the elements of the quantitative analysis are used and schematic representation of elements of quantitative characteristics; statistical data analysis.

In the process of research, in particular when working upon the typical papers on the subject, a sufficient number of sources has not been found, especially those that directly analyze allusion as a stylistic device in A. Lincoln's speeches. That's why cognitive and quantitative analysis of the ways of allusion verbalization in the English texts of presidential speeches represents an element of *novelty* of this work.

Language in politics implements a number of related functions, the main of which is argumentative – regulation of outlook and behavior of citizens¹. The distinctive feature of political discourse is its focus on the recipient in order to

achieve perlocutive effect – to cause social and political reaction in the audience. Typically, members of political communication represent certain socio-political positions, and exchange of information has a pragmatic purpose, i.e., communicative process in politics always has intentional nature². Political discourse refers to a special type of communication, for which a high degree of manipulation is typical, and therefore identifying the mechanisms of political communication is important for determining characteristics of language as a means of influence.

Thus, the study of 17 A. Lincoln's speeches³ made it possible to single out and analyze allusions used by the politician during his presidency. From the point of view of the abovementioned ways of verbalization of such speech expressions different stylistic means can be used, among them are: metaphors, comparisons, historical and cultural realities (using information about the known events), place names, anthroponyms, mythologisms, biblical phrases (see Fig. 1).

O. Fedorova⁴ distinguishes in A. Lincoln's speeches basic metaphor "law", in which the following aspects can be singled out:

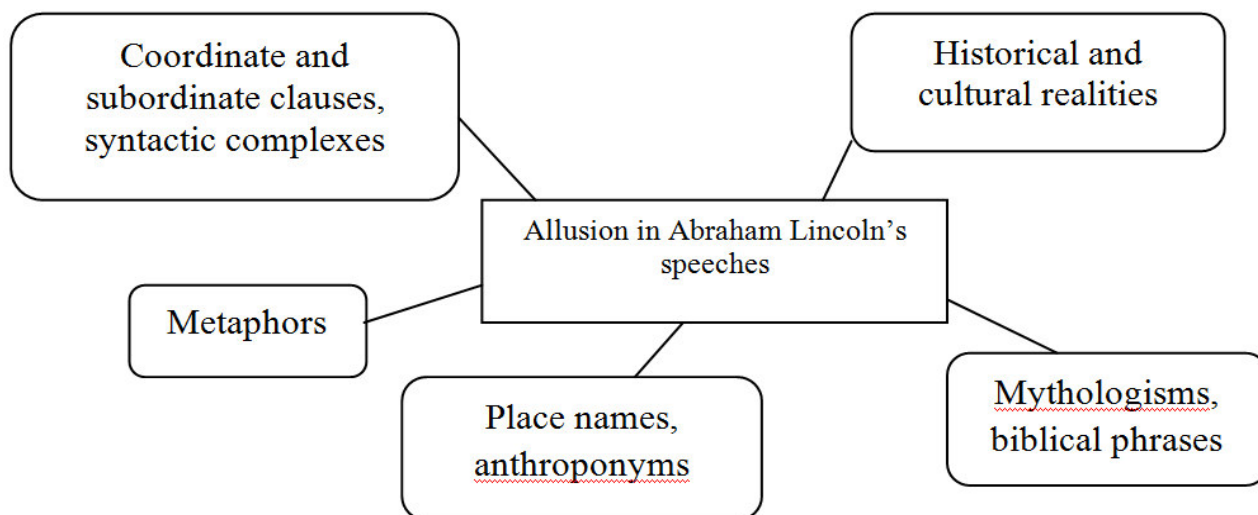

Figure 1. Stylistic means of allusion verbalization in A. Lincoln's political speeches.

"power": *Government; Republican Administration; All members of Congress; State or national authority; the Federal Union; Federal offices; Supreme Court; The Chief Magistrate; Almighty Ruler of Nations; American people; judgement of Courts; Ministers of justice.* Involvement of American people into the list of "powerful institutions" has a symbolic value here (*Almighty Ruler of Nations; American people*);

"document": *the Articles of Association in 1774; Declaration of Independence in 1776; Articles of Confederation in 1778; Constitution; Act of the Legislature; the Nebraska doctrine; the Dred Scott decision;*

"legal right": *institution of slavery; lawful right; rights of the States; evidence; delivered up on claim; clause should*

be enforced; civilized and humane jurisprudence; privileges and immunities of citizens; unconstitutional; legal contemplation; legal right; the exercise of the offices.

The use of legal and judicial terms, besides implementation of the mentioned tactics of conviction is a clear example and argument of "legal experience" of the speaker and therefore his authoritativeness and reliability. Complex syntactic structures (compound and complex sentences, branched syntactic systems, various phrases) which are common for official-business style are used in a speech with the same purpose⁵: *At the same time, the candid citizen must confess that if the policy of the Government upon vital questions affecting the whole people is to be irrevocably fixed by decisions of the Supreme Court, the instant they are made in*

¹ Pavlova Ye.K. "Leksychni problemy hlobalnoho politychnoho dyskursu" [Lexical issues of global political discourse], *Visnyk Moskovskoho universytetu*, Ser. 19, Lihvistyka i mizhkulturna komunikatsiia, 2005, № 2, P. 98-112.

² Popova O.I. "Nekotoryye problemy politicheskogo diskursa" [Some problems of political discourse], *Aktualnyye voprosy perevodovedeniya i lingvistiki: materialy nauchnoy sessii VolGU*, Volgograd, 2001, P. 73-77.

³ Abraham Lincoln Online.org: [E-source], URL: www.abrahamlincolnonline.org

⁴ Fedorova O. "Taktiky ta linhvostylistychni zasoby persvazyvnoi stratehii v inahuratsiinii promovi A.Linkolna" [Linguostylistic Means and Tactics of Persuasive Strategy Implementation in A. Lincoln's Inauguration Speech], *Filolohichni dyskurs*, Khmelnytskyi, 2015, Vyp. 1, P. 86-90.

⁵ Karpova K.S. "Oznaky metaforyzatsii amerykanskooho kulturnoho symbolu Martin Luther King" [Peculiarities of metaphoric representation of the American cultural symbol Martin Luther King], *Suchasni doslidzhennia z inozemnoi filolohii*, 2010, Vyp. 8, P. 268-274.

ordinary litigation between parties in personal actions the people will have ceased to be their own rulers, having to that extent practically resigned their Government into the hands of that eminent tribunal. Sentences with complicated syntactic structure make hearer focus attention, follow the main idea, and reader – reread the text repeatedly.

At the lexical level basic metaphor of Lincoln's notion "law" is verbalized by the nouns "right", "law", "oath", by the derived adjectives "lawful", "legal", by the verbs "swear", "promise": *to take in your presence the oath; I have no lawful right; rights of the States; the lawless invasion; lawfully demanded; under the laws; the lawgiver is the law; All members of Congress swear their support; contemplation of universal law; its organic law; all constitutional rights can be maintained; All the vital rights of minorities; I fully recognize the rightful authority.*

The following examples illustrate comparative metaphoric turns of speech: *...could not by force, take a drink from the Ohio, or make a track on the Blue Ridge, in a trial of a thousand years; If they were annually swept, from the stage of existence, by the plague or small pox, honest men would, perhaps, be much profited, by the operation; ...but such belong not to the family of the lion, or the tribe of the eagle; They (the histories) were a fortress of strength; the silent artillery of time; They were a forest of giant oaks; but the all-resistless hurricane has swept over them, and left only, here and there, a lonely trunk, despoiled of its verdure, shorn of its foliage; to murmur in a few gentle breezes; They were the pillars of the temple of liberty;*

Historical and cultural realities are embodied by the following expressions: *under date of the nineteenth century of the Christian era; He witnessed in the beginning the throes of the French Revolution. He saw the rise and fall of Napoleon; "When Greece rose against the Turks and struck for liberty, his name was mingled with the battle-cry of freedom. When South America threw off the thralldom of Spain, his speeches were read at the head of her armies by Bolivar;*

...in the days of Nullification; The others followed more rapidly – the discovery of America in 1492; the Lutheran Reformation in 1517; Webster, at the time of writing his Dictionary;

Anthroponyms: *with a Buonaparte for a commander; We permitted no hostile foot to pass over or desecrate his resting place; shall be that which to learn the last trump shall awaken our WASHINGTON; What! think you these places would satisfy an Alexander, a Caesar, or a Napoleon? – Never!; the head of her armies by Bolivar;*

Place names: *All the armies of Europe, Asia and Africa combined, with all the treasure of the earth (our own excepted) in their military chest...; They have pervaded the country, from New England to Louisiana...; Those happening in the State of Mississippi, and at St. Louis; Look at his apparel, and you shall see cotton fabrics from Manchester and Lowell; flax-linen from Ireland; wool-cloth from [Spain;] silk from France; furs from the Arctic regions, with a buffalo-robe from the Rocky Mountains; sugar from Louisiana; coffee and fruits from the tropics; salt from Turk's Island; fish from New-foundland; tea from China, and spices from the Indies. The whale of the Pacific furnishes his candle-light; he has a diamond-ring from Brazil; a gold-watch from California, and a Spanish cigar from Havanna;*

Mythologisms: *...and though you throw it with more than Herculean force and precision; The success of the argument in favor of the existence of an over-ruling Providence, mainly depends upon that sense; when Solomon referred the sluggard to them as patterns of prudence.*

Allusion belongs to the key rhetorical techniques used in speeches, it enriches content information and creates numerous associations by means of hinting at events, facts, characters of other works, or by using famous cultural and historical facts⁶.

General distribution of allusion means and techniques used in Abraham Lincoln's speeches, is reflected in table 1 (see Table 1).

Table 1

Allusion means in Abraham Lincoln's speeches

Means / technique	Number of units	%
Metaphor "law"	33	39,3
"law – power"	14	16,6
"law – documents"	7	8,4
"law – right"	12	14,3
Comparison	10	11,9
Historical and cultural realities	8	9,5
Anthroponyms	6	7,1
Place names	24	28,6
Mythologisms	3	3,6
Total	84	100

Thus, as it can be easily seen from the table, Abraham Lincoln often used in his speeches different types of metaphorical shifts – 39,3% and appealed to the existing US legislative base of the time, quoting the law and commenting on some of its articles; toponymic nomination stands second (28,6%), i.e., the president often compared their state to

others, using proper names of countries, continents, cities and other geographical notions. Somewhat less frequent are comparisons, historical and cultural realities, and the least attention was paid to mythologisms.

Political discourse is considered by linguists as an object of linguistic and cultural study, as a secondary language

⁶ Ibid., P. 268-274.

subsystem with its characteristic features, vocabulary and communicative influence. In political discourse almost all the complex of relationships between man and society is represented. Its integral component is the genre of political speech, which includes the influence on the audience, persuasions, sometimes even manipulation.

It has been investigated that in his speeches Abraham Lincoln often resorted to using allusion devices. Among them we managed to single out metaphor, simile, references to historical and cultural realities, anthroponyms – the names of famous historical personalities, toponyms – the names of geographical objects, as well as mythologisms.

Allusion as a linguistic phenomenon is still at its stage of development and is an important issue in the modern linguistic science. In the framework of cognitive stylistics activation of studies of allusions occurs in the 20th century, although its use as a means of expression reaches 15th century.

Since allusion is a complex multifaceted concept, there exist many linguistic works with its definitions as a term “hidden, anonymous quote that includes a hint at literary or general cultural phenomenon”; reference, folklore, literary, historical, or everyday fact, well known aphoristic expression, idiom, association.

Historical allusions are the most common, it depends upon the historic nature of the works. Such allusions are the easiest to decode because they are concrete and precise, but at the same time, this is the reason that they are less expressive and emotional. Historical and literary allusions give the reader some content-intelligent information.

Allusion belongs to the key rhetorical devices used in speech, it enriches texts content and creates numerous associations at the expense of addressing to facts, events, famous personalities, places, cultural and historical facts.

The analysis of political discourse involves primarily the investigation of texts together with extralinguistic factors and shows how in different linguistic groups cultural values are modeled, how social order is propagated, which elements of language picture of the world remain outside of the conscious speech strategies of the speakers, how conceptual picture of the world, typical for each linguistic community, is formed.

Conclusion. The 16th US president Abraham Lincoln often used in his speeches different types of metaphorical shifts – 39,3% and appealed to the existing US legislative base of the time, quoting the law and commenting on some of its articles; toponymic nomination stands second (28,6%), i.e., the president often compared their state to others, using proper names of countries, continents, cities and other geographical notions. Somewhat less frequent are comparisons, historical and cultural realities, and the least attention was paid to mythologisms.

Вахоцький М., Маковська О. Стилістичні засоби вербалізації алюзії у президентських промовах Авраама Лінкольна. Робота присвячена дослідженню алюзії у президентських промовах А. Лінкольна. Предметом дослідження є алюзії, використані оратором за час президентства, об'єктом – мовні засоби втілення алюзії: метафори, порівняння, історичні і культурні реалії, антропоніми, топоніми, міфологізми, біблеїзми. Матеріалом дослідження послужили 17 англомовних президентських промов. Для досягнення мети у статті висвітлено поняття політичного дискурсу, а також здійснено когнітивно-прагматичний аналіз алюзії у політичних промовах А. Лінкольна.

Алюзія належить до ключових риторичних прийомів, що використовуються у промові, вона збагачує текстову інформа-

цію та створює численні асоціації за рахунок натяку на події, факти, героїв інших творів або використання відомих культурно-історичних фактів.

Політичний дискурс розглядається лінгвістами як об'єкт лінгвокультурологічного вивчення, як вторинна мовна підсистема з функціями, словником та комунікативним впливом. У політичному дискурсі репрезентується майже весь комплекс взаємозв'язків між людиною та суспільством, його аналіз передбачає, передусім, дослідження текстів у сукупності з екстралінгвальними чинниками та показує, як у різних мовних колективах моделюються культурні цінності, як пропагуються соціальний порядок, які елементи мовної картини світу лишаються поза межами свідомих мовленнєвих стратегій мовців, як формується концептуальна картина світу, властива кожному мовному колективові.

Найчастіше А. Лінкольн застосовував у своїх промовах різні види метафоричних перенесень – 39,3% та звертався до існуючої законодавчої бази США того часу, цитуючи закон і коментуючи окремі його статті; другим показником є топонімічна номінація (28,6%), тобто, нерідко президент порівнював свою державу з іншими, вживаючи таким чином власні назви країн, континентів, міст і ін. географічних об'єктів. Дещо менше були у вжитку порівняння, історичні і культурні реалії, а найменше автор промов приділяв уваги міфологізмам.

Ключові слова: алюзія, політичний дискурс, стилістичні засоби, антропонім, топонім, міфологізм, біблеїзм.

Маковська Оксана – викладач кафедри іноземних мов Буковинського державного медичного університету, автор понад 50 наукових та методичних статей. Наукові інтереси: когнітивна лінгвістика, вербалізація лексичних одиниць у галузевих терміносистемах української та англійської мов.

Makovska Oksana – lecturer of the department of foreign languages of Bukovinian State Medical University, author of over 50 scientific and methodological articles. Research interests: cognitive linguistics, verbalization of lexical units in branch terminological systems in Ukrainian and English.

Вахоцький Михайло – старший викладач кафедри іноземних мов Буковинського державного медичного університету, автор 30 наукових та методичних статей, співавтор 1 посібника для іноземних студентів. Наукові інтереси: функціонування медичних термінів з компонентом-власною назвою.

Vakhotskyi Mykhailo – senior lecturer of the department of foreign languages of Bukovinian State Medical University, author of 30 scientific and methodological articles, coauthor of 1 manual for foreign students. Research interests: functioning of medical terms with the onymic component.

Received: 10-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© M.Vakhotskyi, O. Makovska, 2017

**Англійська
мова**

**English
language**

ISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 55-59
UDK 811.111'276.6:616.1
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.13

**ВЖИВАННЯ ПРИЙМЕНИКІВ ТА ПРИЙМЕНИКОВИХ
ФРАЗ В АНГЛІЙСЬКИХ ФАХОВИХ СТАТТЯХ З
КАРДІОЛОГІЇ**

Лариса ЗАПОТОЧНА, Олександр РАК,

Інна ТОМКА

ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)
Larisa19781@yandex.ru, fralex@rambler.ru
itomka@mail.ru

**THE USE OF PREPOSITIONS AND PREPOSITIONAL
PHRASES IN ENGLISH PROFESSIONAL ARTICLES
OF CARDIOLOGY**

Larysa ZAPOTOCNA, Olexander RAK,

Inna TOMKA

Higher State Educational Establishment of Ukraine
«Bukovinian State Medical University», Chernivtsi (Ukraine)
ORCID ID 0000-0002-0575-6099,
ORCID ID 0000-0002-3108-0002
ORCID ID 0000-0001-7123-9375

Запотоchna Л., Рак О., Томка І. Употреблення предлогів і предложних фраз в англійських професійних статтях по кардіології. В статті досліджуються предлоги і предложні фрази англійського мови в професійних текстах по кардіології. Предметом дослідження виступають предлоги, використовувані в статтях по кардіології. Проаналізовані і класифіковані формальні і семантичні аспекти найбільш часто використовуваних предлогів.

Ключові слова: *предлог, предложна фраза, семантична класифікація, кардіологічна термінологія.*

English language is widely used in the professional language of doctors all over the world. Today, all the most influential medical journals are written in English, and English has become the language of choice at international conferences. We have entered the era of medical English, which resembles the era of medical Latin in that, once again, medical doctors have chosen a single language for international communication¹.

Since English language has become the dominant language in medical communication, medical professionals should use their knowledge of English to keep up to date with medical advances². The correct use of medical terminology, the ability of applying various grammar constructions, prepositions and prepositional phrases makes it possible for doctors to enrich and share their knowledge and experience. While writing medical articles many scientists may face some difficulties choosing an appropriate preposition or prepositional phrase in English medical terminology. On the basis of cardiologic articles the semantic and structural analyses have been done.

The **aim** of the article is to determine the number, presence, prepositional meanings and realizations in cardiologic medical texts, to make quantitative analysis of the most frequently used units.

The issues concerning origin and morphological structures of prepositions have been discussed by I. Vyk-

hovanets, O. Potebnia, V. Vynogradov, A.S. Hornby, D. Litt, K. Markert, M. Romacker, J. Robertson, J. Rijkhoff, J. Simpson, S. Krulj, B. Prodanovic. The **topicality** of the research is caused by insufficient study of functioning and peculiarities of prepositions in the professional language of cardiology.

The history of English grammar writing with regard to prepositions can be seen as one of relative stagnation, exceptionally interrupted by authors like Bullokar, Miege, Maittaire, Brightland, Greenwood or Lowth. The relative negligence of prepositions culminated in the first half of the twentieth century, when most of the grammarians completely omitted sections on prepositions in their works. It was only in the second half of the twentieth century, that the situation radically changed and since then, grammarians like Schibsbye, Quirk, Greenbaum, Leech, Svartvik, Huddleston, Pullum or Aarts introduced scientifically precise definitions and developed detailed and elaborate frameworks for their description, which, in most cases, reflect contemporary developments in theoretical linguistics³.

Preposition is a word or group of words used before a noun or pronoun to show e.g. place, position, time or method⁴.

It should also be noted that preposition is “an unchangeable word that shows the relationship between nouns or pronouns and other words or groups of words in a sentence⁵”.

¹ Henrik R. Wulff. The language of medicine. : [E-source], URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov>

² Ribes R, Ros PR. Medical English.: [E-source], URL: dliia.ir/Scientific/e_book/Language_Literature/English/PE...English_/005712.pdf

³ David Weber. English Prepositions: A historical survey : [E-source], P. 13, URL : <https://is.muni.cz/>

⁴ Oxford Advanced Learner's Dictionary of current English, Oxford, Oxford University Press, 1998, P. 911.

⁵ Krulj S. “Realization of prepositions and prepositional phrases in professional medical texts in English language”, *Scientific journal of the faculty of medicine*: [E-source], URL: publisher.medfak.ni.ac.rs/AFMN/2011/3-2011/5.pdf

It is a word used to link nouns, pronouns, or phrases to other words within a sentence. Prepositions are usually short words, and they are normally placed directly in front of nouns⁶. Prepositions are high frequency items belonging to one of the nine word classes into which English lexicon can be divided. They can be defined as a relatively closed class that is not prone to quick changes. Most of the formal changes in their system are a result of internal word-formative processes and grammaticalization and not borrowings from external sources⁷. In general, there are three main types of prepositions, including time prepositions, place prepositions, and direction prepositions.

Time prepositions are those such as *before*, *after*, *during*, and *until*; place prepositions are those indicating position, such as *around*, *between*, and *against*; and direction prepositions are those indicative of direction, such as *across*, *up*, and *down*⁸.

There are more than 100 prepositions in the English language; most of them are constantly used by medical professionals while writing articles in medical journals or during conferences and congresses. In addition, there are endless possibilities for creating prepositional phrases. Classification of prepositions in English may be divided into: formal, semantic and syntactic. Formal prepositions may be divided into simple, such as *at*, *by*, *in*, *on*, *to*; complex – in general, *by means of*, *due to*; marginal prepositions, that are prepositions with conjunctions as a special type of grammatical words – *until*, *as*, *before*, *since*, or prepositions with adverbs that belong to the lexical words – *within*, *opposite*, *near*, *across*, *beyond*, *around*. According to the meaning of preposition or semantic criterion prepositions can be divided into place prepositions, time prepositions, prepositions of origin, source, case, aim, means, instrument, manner, accompaniment, exception, reference, subject matter etc⁹.

The **basis** for research served a corpus of medical articles in cardiology published in journals and on the internet, which helped to analyze the prepositions and prepositional phrases often used in the professional language of cardiologists. The chosen medical texts were taken from the “British journal of cardiology” and “British medical journal”: “Risk factors for femoral arterial complications and management” (Shabnam Rashid, Stephanie Hughes); “Postural tachycardia syndrome: a UK occupational therapy perspective” (Jenny Welford and Christopher McKenna); “Heartbeat: Prediction of coronary disease risk with cardiac troponin in the general population” (Catherine M Otto), “Smartphone-based cardiac rehabilitation” (Karam Turk-Adawi, Sherry L. Grace).

All prepositions and prepositional phrases in our research were divided and classified according to formal and semantic criteria. The percentage of representation for prepositions was calculated. The total amount of prepositions and prepositional phrases in the articles

comprises 847 units: “Risk factors for femoral arterial complications and management” – 319, “Postural tachycardia syndrome: a UK occupational therapy perspective” – 221, “Heartbeat: Prediction of coronary disease risk with cardiac troponin in the general population” – 118, “Smartphone-based cardiac rehabilitation” 189.

According to their structure the prepositions were divided into simple (basic) and complex. Simple prepositions used in the articles were: *to*, *of*, *in*, *with*, *at*, *for*, *by*, *as*, *from*, *over*, *between*, *on*, *via*, *without*, *after*, *beyond*, *towards*, *behind*, *up*, *upon*, *among*, *into*, *above*, *versus*, *along*. Complex prepositions in the cardiologic articles were: *as well as*, *as a result of*, *along with*, *along with*, *carry out*, *in order to*, *in addition to*, *according to*, *such as*, *due to*, *in comparison to*, *compared with*, *prone to*, *associated with*, *for the purpose of*, *superior to*, *for instance*, *care for*, *prior to*, *similar to*, *result in*, *in conclusion*, *depend on*, *focus on*, *engage in*.

The total number of simple prepositions in the examined articles is 776, complex prepositional phrases constitute 71, so it is clearly seen that complex prepositions form only 10% of the total amount of prepositions.

Most prepositions have multiple usage and meaning. Generally they are divided into 8 categories: time, place, direction (movement), agency, instrument (device), reason, purpose, connection and origin¹⁰. In order to analyze the semantic structure and relationship between prepositions and other parts of speech, their realization in the professional medical texts we have examined the meaning of prepositions and prepositional phrases and classified them according to such semantic aspects as:

1. **Prepositions of time:** *by*, *on*, *before*, *during*, *after*, *for*, *in*, *at*, *between*, *within*, *since*, *until*, *to*.
2. **Prepositions of place:** *in*, *into*, *between*, *on*, *to*, *at*, *among*, *through*, *of*, *from*, *by near*, *close to*, *next to*, *beside*, *behind*, *in front of*, *above*, *below*.
3. **Prepositions of direction and movement:** *from*, *to over*, *above*, *along*, *around*, *across*, *through*, *into*, *out of*, *towards*, *away from*, *off*, *up down*.
4. **Comparison prepositions:** *such as*, *as...as*, *than*.
5. **Prepositions of instruments, technologies and device:** *by*, *with*, *on*.
6. **Prepositions of purpose:** *for*, *through*, *from*, *in order to*.
7. **Prepositions of connection or possession prepositions:** *of*, *with*, *in*, *to*.
8. **Cause, reason prepositions:** *due to*, *because of*, *from*, *as*, *for*, *on account of*.

Preposition **of** was frequently used in such semantic categories as: 1) **place** - *Postural tachycardia syndrome is a form of dysautonomia, a term used to describe dysfunction of the autonomic nervous system*¹¹; *Our first article is an interview with Professor Peter Weissberg, Medical Director of the British Heart Foundation*¹²; *Duration of hospital stay was shorter among patients who had coronary angiography*

⁶ Prepositions: Definition, Examples, And Exercises - Ginger Software [E-source], URL: www.gingersoftware.com/content/grammar.../preposition/

⁷ David Weber. English Prepositions: A historical survey: [E-source], P.13, URL: <https://is.muni.cz/>

⁸ Prepositions: Definition, Examples, And Exercises - Ginger Software [E-source], URL: www.gingersoftware.com/content/grammar.../preposition/

⁹ Krulj S. “Realization of prepositions and prepositional phrases in professional medical texts in English language”, *Scientific journal of the faculty of medicine*: [E-source], URL: publisher.medfak.ni.ac.rs/AFMN/2011/3-2011/5.pdf

¹⁰ Prepositions [E-source], URL: <http://www.thefreedictionary.com/dictionary.htm>

¹¹ Jenny Welford, Christopher McKenna. “Postural tachycardia syndrome: a UK occupational therapy perspective”, *British journal of cardiology*: [E-source], P. 1-6, URL : <https://bjcardio.co.uk/>

¹² Catherine M Otto. Heartbeat: Prediction of coronary disease risk with cardiac troponin in the general population: [E-source], P. 2-5, URL: heart.bmj.com

performed under fluoroscopic guidance¹³. Thrombi can develop at the site of the sheath and embolisation may occur after sheath removal¹⁴. 2) **possession or connection** – Bleeding is one of the complications associated with percutaneous coronary intervention from the femoral route due to the use of potent antiplatelet therapies including adenosine diphosphate receptor blockers and glycoprotein IIb/ IIIa inhibitors¹⁵; Treatment largely depends on type of complications¹⁶ 3) **instrument, technologies, methods of investigation**– Techniques to reduce the risk of femoral arterial complications include the use of ultrasound scan or fluoroscopy guided femoral punctures¹⁷. Treatment involves bed resting, transfusing blood, as required, and early involvement of the surgical team¹⁸. Measuring of cardiac output; measuring of circulating blood volume; measuring of blood flow speed 3) **cause, reason** – If hand/finger fatigue develops, the amount of pressure applied decreases and, hence, increases the risk of bleeding¹⁹

Preposition **in** stands second in use and possesses multiple meanings: 1) **place, location** – Femoral arterial complications are predominantly seen **in** patients who have femoral punctures performed blindly²⁰. This burden of cardiovascular diseases has been great **in** high-income countries for decades, and is now reaching epidemic proportions **in** low and middle-income countries²¹. ... a cross sectional study **in** Tanzania calculated cardiovascular risk scores in HIV-infected patients ...²² 2) **direction, movement** – Training healthcare professionals **in** the management of femoral punctures post-procedures is one of the first steps **in** identifying problems and managing them promptly²³. 3) **connection** – Arterial injury was prevalent **in** 1,9% of patients who had punctures performed blindly and 0,7% **in** those who had punctures performed under fluoroscopy²⁴. For instance, patients may engage **in** sufficient physical activity from active transport and occupational activity, and therefore the focus on exercise may require tailoring. 3) **time**– heart pain occurs in the morning ...

We have noticed 105 examples of the preposition **to**, which is used in such categories: 1) **purpose** - ... use of tele-

health-based CR models will help **to** augment current centre-based and home-based CR interventions **to** reach a much larger population with coronary heart disease²⁵. 2) **location** – Overall, CHD risk category was re-classified in 18% of patients when hs-c Tnl was added **to** the Framingham risk score²⁶.

Preposition **with** is used in such cases: 1) **instruments, technologies**–examined**with** ultrasonic waves; to pack the wound by gauze **with** haemostatic sponge powder; bleeding has been controlled **with** clamps. 2) **connection** – The survey used demographic questions in order to learn more about the target population in conjunction **with** Likert scales²⁷. This reflects a significant period of time that individuals are living **with** debilitating, often life-changing symptoms **with** no formal explanation of their use²⁸.

For: 1) **time** – Taking nitroglycerin gives relief **for** a short time; The time **for** blood filling is 20 seconds; This was hosted on Bristol Online Surveys **for** a period of 10 weeks...²⁹ 2) **purpose** – needle **for** blood taking; blood fit **for** transfusion; indication/contraindication **for** blood transfusion; This study aimed to determine how postural tachycardia syndrome impacts upon activity, in order **for** occupational therapists to understand the implications of this condition and develop appropriate interventions³⁰. Technology has been used **for** chronic management more broadly, and studies generally have demonstrated positive effects on patient's outcomes³¹.

We have also observed 2 prepositions **versus** and **via** which are of Latin origin and sometimes they are used in English cardiologic articles instead of the prepositions **against to, contrary to, because of, by means of, through**: Most recently, cardiac rehabilitation has been delivered **via** mobile phones³². We recruited 201 adults **via** two patient support charities to participate in an online quantitative survey. The Wilcoxon signed-rank test located change within the sample by comparing PS **versus** PD. Participants were far less physically able to manage in employment in the PD **versus** PS³³.

Prepositional phrases **due to, prior to, similar to, de-**

¹³ Shabnam Rashid, Stephanie Hughes. Risk factors for femoral arterial complications and management: [E-source], P. 1-6, URL : <https://bjcardio.co.uk/>

¹⁴ Ibid., P. 2.

¹⁵ Ibid., P. 4.

¹⁶ Ibid., P. 3.

¹⁷ Ibid., P. 4.

¹⁸ Ibid., P. 5.

¹⁹ Ibid., P. 6.

²⁰ Ibid., P. 3.

²¹ Ibid., P. 2.

²² Catherine M. Otto. Heartbeat: Prediction of coronary disease risk with cardiac troponin in the general population: [E-source], URL: heart.bmj.com

²³ Shabnam Rashid, Stephanie Hughes. Risk factors for femoral arterial complications and management: [E-source], URL : <https://bjcardio.co.uk/>

²⁴ Ibid., P. 5.

²⁵ Catherine M Otto. Heartbeat: Prediction of coronary disease risk with cardiac troponin in the general population: [E-source], URL: heart.bmj.com.

²⁶ Ibid., P. 4.

²⁷ Jenny Welford, Christopher McKenna. "Postural tachycardia syndrome: a UK occupational therapy perspective", *British journal of cardiology*: [E-source], URL : <https://bjcardio.co.uk/>

²⁸ Ibid., P. 3.

²⁹ Ibid., P. 4.

³⁰ Jenny Welford, Christopher McKenna. "Postural tachycardia syndrome: a UK occupational therapy perspective", *British journal of cardiology*: [E-source], URL: <https://bjcardio.co.uk/>

³¹ Karam Turk-Adawi, Sherry L Grace. Smartphone-based cardiac rehabilitation: [E-source], URL: heart.bmj.com

³² Ibid., P. 1.

³³ Jenny Welford, Christopher McKenna. "Postural tachycardia syndrome: a UK occupational therapy perspective", *British journal of cardiology*: [E-source], URL: <https://bjcardio.co.uk/>

pend on, in order to, such as, in addition to, in comparison with, prone to, result from, out of, up to, as a result of, carry out, according to, associated with have been used in the cardiologic texts in the semantic categories of comparison, purpose, technologies, methods, reason: ... *instead they may reflect the severity of the underlying atherosclerosis or subclinical myocardial ischemia, or may be proxies for conditions associated with increased cardiovascular risk such as renal impairment*³⁴. **In order to** better understand the effect of HIV-infection on cardiovascular disease...³⁵ Complications for diagnostic procedures are lower **due to** the lack of antiplatelet therapies on board. Blood collects in the soft tissues and, **depending on** the size of the haematoma, there can be a drop in haemoglobin levels and blood pressure. Diagnosis is **confirmed by** computerized tomography scan. Pseudoaneurism, also known as a false aneurism, can **result from** punctures made below the femoral bifurcation³⁶; These patients are particularly **prone to**

*bleeding if there are multiple attempts at obtaining femoral access or the incorrect puncture has been made.*³⁷; *If major bleeding occurs while a patient is taking a non-vitamin K antagonist oral anticoagulant, such as dabigatran, rivaroxaban, endoxaban or apixaban, ...*³⁸ This study **aimed to** determine how postural tachycardia syndrome impacts upon activity,...³⁹ Participants rated their experiences pre-symptoms versus present day **in relation to** their occupations,...⁴⁰ **In conclusion**, postural tachycardia syndrome has a significant negative impact upon occupation and **is associated with** considerable morbidity⁴¹. **As well as** a significant increase in heart rate upon standing, **as a result of** orthostatic intolerance, syncope and presyncope can occur, **along with** headaches, fatigue, palpitations, nausea and dizziness, which are usually relieved by lying down⁴². Consequently, there was a need to **carry out** a UK-based, national quantitative investigation **in order to** gain a scoping view⁴³.

The frequency of use of prepositions in the cardiologic articles (the percentage was calculated from the total number of prepositions and prepositional phrases).

Table 1

Prepositions	Frequency of use	Percentage	Prepositions	Frequency of use	Percentage
On	17	2,2%	Within	9	1,1%
To	105	13,5%	Due to	3	0,38%
Of	240	31%	Prior to	1	0,1%
Upon	3	0,38%	Similar to	2	0,25%
In	125	16,1%	Depend on	4	0,5%
With	77	9,9%	In order to	3	0,38%
At	16	2,06%	Such as	6	0,7%
For	62	7,98%	In addition to	1	0,1%
By	27	3,47%	In comparison with	2	0,25%
As	15	1,93%	Prone to	1	0,1%
Versus	2	0,25%	Result from	3	0,38%
From	18	2,31%	Out of	1	0,1%
Over	5	0,64%	Up to	1	0,1%
Via	3	0,38%	As a result of	2	0,25%
Without	3	0,38%	Carry out	2	0,25%
While	2	0,25%	According to	1	0,1%

The most commonly used prepositions in the cardiologic texts were: **of** (240 examples), **in** (125 examples), **to** (105 examples), **with** (77 examples), **for** (62 examples), **by** (27 examples), **from** (18 examples), **on** (17 examples), **at** (16 examples), **as** (15 examples); prepositions and prepositional phrases **upon, versus, over, between, via, without, while, within, due to, prior to, similar to, depend on, in order to, such as, in addition to, in comparison with, prone to,**

result from, out of, up to, as a result of, carry out, according to were used from 1 to 9 times.

On the basis of the research we can make the conclusion that prepositions **of, in, to, with, for, by, from, on, at, as** are the most frequently used in the cardiologic texts and they have occurred in several categories and expressed different meaning: **of** –place, possession or connection, instrument, technologies, methods of investigation, cause, reason;

³⁴Catherine M Otto. Heartbeat: Prediction of coronary disease risk with cardiac troponin in the general population: [E-source], URL: heart.bmj.com

³⁵ Ibid., P. 5.

³⁶Shabnam Rashid, Stephanie Hughes. Risk factors for femoral arterial complications and management: [E-source], URL: https://bjcardio.co.uk/

³⁷ Ibid., P. 6.

³⁸ Ibid., P. 2.

³⁹ Jenny Welford, Christopher McKenna. "Postural tachycardia syndrome: a UK occupational therapy perspective", *British journal of cardiology*: [E-source], URL: https://bjcardio.co.uk/

⁴⁰ Ibid., P. 4.

⁴¹ Ibid., P. 5.

⁴² Jenny Welford, Christopher McKenna. "Postural tachycardia syndrome: a UK occupational therapy perspective", *British journal of cardiology*: [E-source], URL: https://bjcardio.co.uk/

in- place, location, direction, movement, connection, time; **to** – purpose, location, place, time; **with** – instruments, technologies, connection; **on** – time, place, instruments, technologies; **at** – time, place, direction; **from** – direction, movement, purpose, cause, reason, origin.

Запоточна Л., Рак О., Томка І. Вживання прийменників та прийменникових фраз в англійських фахових статтях з кардіології. У статті досліджуються прийменники і прийменникові фрази англійської мови в професійних текстах фахової мови кардіології. Предметом дослідження виступають прийменники та прийменникові фрази, які вживаються у медичних статтях з кардіології. Проаналізовано та класифіковано формальні і семантичні аспекти найбільш часто вживаних прийменників. Визначено наявність, кількість, значення та проаналізовано типові приклади використання прийменників у англійській фаховій мові кардіології. Були виокремлені 847 одиниць прийменників та прийменникових фраз з медичних журналів “British medical journal” та “British journal of cardiology”, з яких 776 виявилися простими (базовими) прийменниками та 71 складними, тобто прості прийменники набагато частіше використовуються у фаховій мові кардіології.

Проаналізувавши корпус текстових прийменників були виділені наступні семантичні групи: *прийменники часу, місця, напрямку, руху, мети, зв'язку, причини, походження, порівняння, методів дослідження, інструментів, технологій*. Найпоширенішими виявилися наступні прийменники: *of, in, to, with, for, by*. Слід зазначити семантичні категорії їхнього застосування: прийменник **of** використовується при позначенні місця, зв'язку, методів дослідження, причини; **in** у значенні місця, розташування, напрямку, руху, часу; **to** – для позначення мети, місця, часу; **with** – інструментів, технологій та зв'язку; **on** – часу, місця, інструментів; **at** – часу, місця, напрямку; **from** – мети, причини, напрямку, руху.

Ключові слова: прийменник, прийменникова фраза, семантична класифікація, кардіологічна термінологія.

Лариса Запоточна - викладач кафедри іноземних мов Буковинського державного медичного університету, виконавець планової НДР кафедри, автор міжнародних та вітчизняних наукових та навчально – методичних публікацій, співавтор підручника для студентів фармацевтичних факультетів. Коло наукових інтересів: дослідження термінів фахової мови кардіології.

Larysa Zapotochna – senior lecturer of the department of foreign languages of Bukovinian State Medical University; coauthor of the scientific research work of the department, author of national and international scientific and educational works, coauthor of the textbook for students of pharmaceutical faculties. Research interests: medical terms in professional language of cardiology.

Олександр Рак – к. філол. н., доцент, завідувач кафедри іноземних мов ВДНЗ України “Буковинський державний медичний університет”. Коло наукових інтересів: етимологічні студії онімного простору Франції; дослідження системно-структурних, семантичних і функціональних особливостей організації терміносистеми субмов медицини; укладання галузевих багатомовних словників; методика викладання іноземних мов за професійним спрямуванням. Науковець є автором понад 70 наукових і навчально-методичних праць та співавтором 5 підручників, 3 навчальних посібників і 1 словника.

Oleksandr Rak – Candidate of philological sciences, associate professor, Head of the department of foreign languages in Higher State Educational Establishment of Ukraine “Bukovinian State Medical University”. Scientific interests of the author are the following: etymological studies of onym area of France, studying the system-structural, semantic and functional characteristics of terminological sublanguages of medicine; creating special multilingual dictionaries; methods of teaching foreign languages for professional purposes. The scientist is the author of over 70 scientific and educational papers and co-author of 5 textbooks, 3 teaching aids and 1 dictionary.

Інна Томка – старший викладач кафедри іноземних мов Буковинського державного медичного університету, виконавець планової НДР кафедри, автор міжнародних та вітчизняних наукових та навчально – методичних публікацій. Коло наукових інтересів: власні назви у медичній термінології, галузеві терміносистеми.

Inna Tomka – senior teacher of the Foreign languages department; Bukovinian State Medical University; coauthor of the scientific research work of the department, author of national and international scientific and educational works. Research interests: proper names in medical terminology, branch terminological systems.

Received: 12-02-2017

Advance Access Published: April, 2017

© L. Zapotochna, O. Rak, I. Tomka, 2017

Англійська
мова

English
language

ISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 60-63
UDK 811.112.2'354'276.6:61
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.14

**КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ВИМІРИ
НОМІНАТИВНИХ РЕЧЕНЬ В АНГЛОМОВНОМУ
ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ**

Аліна ТОМУСЯК,

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Чернівці (Україна)
alitomus@mail.ru

**COMMUNICATIVE AND PRAGMATIC DIMENSIONS
OF NOMINATIVE SENTENCES IN ENGLISH LITERARY
TEXT**

Alina TOMUSIAK

Chernivtsi National University named after Yuriy Fed'kovych,
Chernivtsi (Ukraine)
Researcher ID: B-9570-2017

Томусяк А. Коммуникативно-прагматические измерения номинативных предложений в англоязычном художественном тексте. В статье проведен анализ односложных номинативных предложений с коммуникативно-прагматической точки зрения. Выяснено их образно-экспрессивный потенциал в канве англоязычного художественного текста. Определены функциональные нагрузки исследуемых структур. Доказано, что номинативные предложения в художественной речи функционируют не только как средство изображения статической действительности, но и способны создавать ощущение «движения событий» у читателя, продвигать описываемые события вперед, сосредоточивая внимание адресата на важных, с точки зрения говорящего, деталях произведения.

Ключевые слова: номинативное предложение, экспрессивный потенциал, авторская интенция

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Художній текст, як і будь-який інший текст, є центральним компонентом системи «адресант – текст – адресат», специфіка якої в мистецькій сфері спілкування обумовлена прагненням автора впливати на емоційне, чутливе сприйняття написаного читачем. При описі мовних одиниць з погляду комунікативно-прагматичного підходу найбільш важливим є вибір мовних засобів для ефективного досягнення комунікативної мети. У цьому плані з-поміж різноманітних синтаксичних структур привертає увагу такий тип конструкцій, як номінативні речення.

Для кожного різновиду інтенції характерне своє мовне вираження, що асоціюється тільки з певним інтенційним типом. Номінативні речення властиві художньому описові. Прагнення до виразності, образності, експресивності стимулює художника слова до пошуку нових, нестандартних форм, а також до вибору із мовних сховищ найбільш дієвих, а отже і впливових на читача синтаксичних форм. У цьому плані «номінативні односкладні речення мають великий експресивний потенціал, оскільки іменники, що є їх головним членом, суміщують у собі образ предмета й ідею його існування»¹.

До номінативних відносять синтаксичні конструкції з одним головним членом, вираженим субстантивом, які «означають буття, констатують наявність чи вияв стану, стверджують існування певних предметів, явищ, по-

дій»². Зауважимо, що статус зазначених структур викликає багато суперечок, тому однозначного підходу до визначення лінгвального статусу цих конструкцій у сучасних мовознавчих студіях не існує: їх розглядають і серед неповних речень (Г. Пауль) і серед еквівалентів речень (В. Вундт, С. Шобер), і як різновид односкладних синтаксичних побудов.

Ю. Шевельов, ще у 1941 році підсумовуючи огляд номінативних речень у мовознавчій літературі, констатував, що «західноєвропейські синтаксисти, як правило, або зовсім не знають називних речень, або, наводячи приклади їх в ілюстративному матеріалі, не відрізняють їх від неповних речень (або – еквівалентів речень) найрізноманітнішої граматичної будови... Тим часом у практиці західноєвропейських мов називні речення зустрічаються так само часто і приблизно в тих же функціях, що і українській або російській»³. Не ставлячи собі за мету розв'язати вказану проблему, услід за домінуючим на сьогодні поглядом вважаємо найбільш прийнятним віднесення номінативних речень до різновиду односкладних, оскільки це вмотивовано особливостями формального вираження предикативності. Їх специфіка зумовлена граматичною репрезентацією головного члена речення та особливостями семантики – констатації того чи іншого явища. Номінативні речення об'єднують різноманітні вияви, однак завжди вони є експресивно-маркованими, оскільки «вперше постали саме в усно-розмовній стихії і через неї з'явилися в нормативно-пи-

¹ Arnold Y. V. *Stylistika sovremennoho anhlyiskoho yazyka: (Stylistyka dekodirovaniya)* [Stylistics of modern English language: (Stylistics decoding)]: Uchebnoe posobie dlia studentov ped. un-tov po spets. «Inostr. yaz.», Y. V. Arnold, 3-e izd, M., Prosveshchenie, 1990, P. 188.

² Sushynska I. "Funktsionalni riznovydy buttievykh nominatyvnykh rechen" [Functional varieties of existential nominative sentences], *Linhvistychni studii: Zbirnyk naukovykh prats*. Vyp. 5, Ukl.: A.Zahnitko (nauk.red.) ta in, Donetsk, DonDU, 1999, P. 173.

³ Shevelov Y. V. *Do pytannia pro genezu ta pryrodu nazyvnykh rechen* [To the question of the genesis and nature of nominative sentences], *Do druku pidhotuvala K. Karunyk za uchasti S.Vakulenko; z peredmovoiu K.Karunyk*, Kharkiv, Kharkivske istoryko-filolohichne tovarystvo, 2012, P. 34.

семній традиції»⁴.

Метою нашого дослідження є аналіз комунікативно-прагматичних виявів семантики номінативних речень та їх експресивного потенціалу у канві художнього тексту. *Матеріалом* для дослідження обрано твори сучасних американських письменників – роман Сьюзен Коллінз «Голодні ігри» та роман Ентоні Дорра «Все те незриме світло».

Суттєвою ознакою номінативних речень є інтонація констатації, яку О. О. Пешковський назвав предикативною. Номінативні речення поєднують в собі функцію номінації, найменування предмета й ідею його існування, буття. Семантика буття є тут превалюючою, а інформація – актуалізованою. Зокрема, Н. С. Валгіна констатує: «Значення буття – домінує, причому це значення має у номінативних реченнях свій якісний відтінок – статичне буття предмета».

Буття предметів (явищ) у номінативних реченнях виражається синтаксично теперішнім часом, що сприяє сприйняттю їх як засобу змалювання статичної дійсності. Пор.: *The clack-clack of small-arms fire. The gravelly snare drums of flak. A dozen pigeons roosting on the cathedral spire cataract down its length and wheel out over the sea*⁵.

Як семантика буття, так і вказівка на її збіг із моментом мовлення репрезентовані головним членом, незалежно від наявності чи відсутності у реченні інших компонентів. Завдяки значенню теперішнього часу при відсутності у них дієслова, а також завдяки короткій формі (лаконічності) вони залишають простір для читачької уяви, яка, без сумніву, домалює деталі. Читач стає не просто пасивним спостерігачем, а ніби учасником подій, співавтором письменника, адже автор завжди зорієнтований на створення у читача певного настрою, відповідно до якого він буде реагувати на запропоновану мовцем ситуацію.

Номінативні речення реалізують різноманітні особистісні волевиявлення адресанта, його усвідомлену, інтенційну діяльність, яка спрямована на адресата. Безперечно, це чітка прогнозована мета автора – не залишити байдужим читача, адже ефективність реалізації авторських інтенцій визначається впливом на адресата. Іntenція детермінує стратегію автора, вибір синтаксичних структур. Досить часто фіксуємо випадки, коли номінативні речення розпочинають розповідь автора, тобто допомагають йому вибудувати композиційну структуру літературно-художнього тексту, є *експресивним зачином* зв'язного тексту, що передає емоційну оповідь чи якийсь художній опис. Пор.: *Still night. Still early. From the direction of the sea come whistles and booms; flak is going up.*

Heat. Getting hotter. He thinks: We are locked inside a box, and the box has been pitched into the mouth of a volcano.

Стратегія автора реалізується і у випадках, коли він членує текст на окремі сегменти (іноді – абзаци), у кожному з яких зачином є саме номінативні синтаксичні структури. Розглянемо, як майстерно використовує такий спосіб Ентоні Дорр, змальовуючи картину, коли Марі-Лора, сліпа дівчина, намагається під час бомбардування Парижа самотійно спуститися у підвал

будинку, в якому вона живе:

Six paces to the stairwell. A second shell screeches overhead, and Marie-Laure shrieks, and the chandelier above her head chimes as the shell detonates somewhere deeper in the city.

Rain of bricks, rain of pebbles, slower rain of soot. Eight curving stairs to the bottom; the second and fifth steps creak. Pivot around the newel, eight more stairs. Fourth floor. Third. Here she checks the trip wire her great-uncle built beneath the telephone table on the landing. The bell is suspended and the wire remains taut, running vertically through the hole he has drilled in the wall. No one has come or gone. Eight paces down the hall into the third-floor bathroom. The bathtub is full. Things float in it, flakes of ceiling plaster, maybe, and there's grit on the floor beneath her knees, but she puts her lips to its surface and drinks her fill. As much as she can. Back to the stairwell and down to the second floor. Then the first: grapevines carved into the banister. The coatrack has toppled over. Fragments of something sharp are in the hall—crockery, she decides, from the hutch in the dining room—and she steps as lightly as she can.

Автор шляхом використання досліджуваних структур зумисне робить акценти на тих деталях, які дуже виразно відтворюють описувану ситуацію, номінативні висловлення є найбільш релевантними для вираження цього комунікативного наміру.

У художньому тексті номінативні речення автор використовує для лаконічної фіксації спостережень, переліку предметів і явищ об'єктивної дійсності: *Marie-Laure wakes to church bells: two three four five. Faint smell of mildew. Ancient down pillows with all the loft worn out. Silk wallpaper behind the lumpy bed where she sits. When she stretches out both arms, she can almost touch walls on either side.*

Перед читачем – опис інтер'єру «очима» незрячої дівчини Марі-Лори, героїні роману Ентоні Дорра «Все те незриме світло»: автор робить акцент на деталях, які відчула чи шляхом доторку рук «побачила» вона у кімнаті. Опис кімнати, який автор змальовує через сприйняття докільця сліпою, водночас характеризує її, відображає її світосприйняття. Номінативні речення виконують тут характерологічну функцію.

Номінативним реченням властива зображувальність, вони малюють «живу» картину описуваного, «фотографують» якийсь фрагмент дійсності. Розглянемо як приклад опис зовнішності героїні роману «Голодні ігри» Кітнісс після виснажливих змагань, який автор зображує (змальовує) її ж очима, оскільки розповідь ведеться від її імені:

I startle when I catch someone staring at me from only a few inches away and then realize it's my own face reflecting back in the glass. Wild eyes, hollow cheeks, my hair in a tangled mat. Rabid. Feral. Mad. No wonder everyone is keeping a safe distance from me.

Перед читачем постає образ, який йому неважко «побачити» в уяві, намалювати перед собою, адже автор розклав акценти на найвагоміших для описуваної ситуації елементах портретної характеристики.

Номінативні речення як способи синтаксичної номінації реалізують авторський задум, допомагають

⁴ Zahnitko A. P. Teoretychna hramatyka ukrainskoi movy. Syntaksys [Theoretical Ukrainian grammar. Syntax], Donetsk, Don NU, 2001, P. 95.

⁵ Valhina N. S. Aktivnye protsessy v sovremennom russkom yazyke [Active processes in modern Russian language]: Ucheb. posobie, M., Lohos, 2001, P. 174.

релізувати образ, зробити його дієвим. Наступні речення-висловлення – парцельовані атрибутивні компоненти – значно підсилюють експресивність контексту. Лаконічні, однак інформативно місткі штрихи портрета унаочнюють його для читача, окреслюють його чіткіше і більш образно, надають йому оцінного забарвлення. Іntenції мовця досягають мети. Таку функцію номінативних речень можна назвати *описово-зображувальною*. Зауважимо, що у художньому тексті при створенні образу митці досить активно послуговуються номінативними реченнями. Ось як описує свою героїню Ентоні Дорр: *Frau Elena: strands of hair stuck to her cheeks, maroon aprons under her eyes, pink rims around her nostrils. Thin crucifix against her damp throat.*

Називаючи предмети, явища, номінативні речення репрезентують цілі ланцюжки найменувань, низку образів, які є елементами реальної, «живої» картини. Вони сприяють створенню підтексту, що формується шляхом пропуску деяких деталей чи компонентів структури. Завдяки номінативним побудовам підтекст набуває сутності явища, події, де зосереджена абстрагована думка автора. У такий спосіб митець привертає, концентрує увагу читача на тих штрихах опису, які є дуже важливими і які автор прагне особливо виділити. Крім того, номінативні речення допомагають авторові художнього твору структурувати текст, акцентуючи на головному.

У художньому мовленні автори використовують як поширені, так і не поширені другорядними членами номінативні речення:

A foul-smelling green liquid oozes from the places where I pulled out the stingers. The swelling. The pain. The ooze. Watching Glimmer twitching to death on the ground. It's a lot to handle before the sun has even cleared the horizon. I don't want to think about what Glimmer must look like now. Her body disfigured. Her swollen fingers stiffening around the bow. The bow!

У комунікативній площині фрагмента відображена картина смерті учасниці голодних ігор – Діадеми. Низка непоширених номінативних речень малюють побачене, відтворюють картину смерті: перед читачем постає описуване, його охоплюють певні почуття. Саме це і входило в інтенції автора. Експресивність зображуваного посилюється унаслідок нанизування коротких, не поширених атрибутивними чи об'єктивними компонентами, номінативних речень. Останнє речення (The bow!) – окличне, також номінативне, але функція його – інша: воно не є елементом статичного опису, а навпаки – рухає текст вперед, розвиває наступну тему розповіді чи опису, це так зване «номінативне речення впізнання та повідомлення», яке є «мовною формою такого мисленнєвого акту, який складається з вияву та упізнання мовцем певного предмета в об'єктивній дійсності. Сам образ упізнаного предмета не є об'єктом повідомлення адресатам: це залишається надбанням лише мовця»⁶. Такі речення частіше мовлені для себе: мовець про щось здогадується чи щось привернуло його увагу:

Mutations. No question about it. I've never seen these mutts, but they're no natural-born animals. They resemble huge wolves, but what wolf lands and then balances easily on its hind legs? What wolf waves the rest of the pack forward with its front paw as though it had a wrist? These things I can see at a distance. Up close, I'm sure their more

menacing attributes will be revealed.

У художньому тексті такі речення відображають сегмент дійсності найчастіше очима героя твору, хоча – крізь призму авторського світобачення, його інтенцій. Майстри слова використовують їх з метою створення певного семантико-стилістичного ефекту. Мовна система має у своєму арсеналі різні синтаксичні структури, які можуть передавати той самий зміст, однак майстерність письменника і полягає у вмінні обрати найбільш влучну структуру, яка вибудовує його ідіостиль, характеризує саме його почерк.

Нерідко номінативні речення не є однослівними, а містять у своїй позиційній структурі поширювачі. Здебільшого це атрибутивні компоненти, адже предметність створює передумови для їхнього функціонування у ролі носія ознаки, а ознаковість – для функціонування у ролі означального компонента: *We stop to rest for a few moments under the tree where the Careers trapped me. The husk of the tracker jacker nest, beaten to a pulp by the heavy rains and dried in the burning sun, confirms the location. I touch it with the tip of my boot, and it dissolves into dust that is quickly carried off by the breeze. I can't help looking up in the tree where Rue secretly perched, waiting to save my life. Tracker jackers. Glimmer's bloated body. The terrifying hallucinations.*

"Let's move on," I say, wanting to escape the darkness that surrounds this place. Peeta doesn't object.

Атрибутивні компоненти, розгортаючи семантику речення чи уточнюючи її, сприяють перерозподілові семантичного навантаження, адже актуалізованими у таких структурах стають саме вони.

Фіксуємо випадки, коли номінативні речення функціонують не тільки із поширюючими зміст номінатива компонентами, але й входять як окремі предикативні одиниці до структури складного речення, де їх семантика є більш розгорнутою:

My proximity to the Careers' camp sharpens my senses, and the closer I get to them, the more guarded I am, pausing frequently to listen for unnatural sounds, an arrow already fitted into the string of my bow. I don't see any other tributes, but I do notice some of the things Rue has mentioned. Patches of the sweet berries. A bush with the leaves that healed my stings. Clusters of tracker jacker nests in the vicinity of the tree I was trapped in. And here and there, the black-and-white flash of a mockingjay wing in the branches high over my head.

Функціональним призначенням таких номінативних ланцюгів є, безперечно, створення опису (чи оповіді) із значною часткою експресії. У номінативних конструкціях головний член оформлений як підмет і називає предмет (чи предмети), характерний для описуваної ситуації. Цим реченням властива фрагментарність і одночасно значна семантична ємність, місткість. Разом із компонентами, які поширюють їх структуру, вони не тільки називають явища, але й відтворюють внутрішню динаміку тексту. При цьому на перший план виступають найбільш важливі з погляду автора деталі описуваного, за допомогою їх письменник малює в уяві читача картину, фрагмент дійсності, що постає перед читачем як фотографія: *A demonic horde. Upended sacks of beans.*

A hundred broken rosaries. There are a thousand metaphors and all of them are inadequate: forty bombs per air-

⁶ Sushynska I. "Funktionalni riznovydy buttievykh nominatyvnykh rechen" [Functional varieties of existential nominative sentences], *Linhvistychni studii: Zbirnyk naukovykh prats*. Vyp. 5, Ukl.: A.Zahnitko (nauk.red.) ta in, Donetsk, DonDU, 1999, P. 175.

craft, four hundred and eighty altogether, seventy-two thousand pounds of explosives.

An avalanche descends onto the city. A hurricane. Teacups drift off shelves. Paintings slip off nails. In another quarter second, the sirens are inaudible. Everything is inaudible. The roar becomes loud enough to separate membranes in the middle ear. Everything is inaudible. The roar becomes loud enough to separate membranes in the middle ear.

Це опис бомбардування Парижа під час Другої світової війни у романі Ентоні Дорра «Все те незриме світло». Маленький фрагмент війни. Перед очима читача страшна картина, відтворена ланцюжком номінативних речень, що мають метафоричне значення. Компоненти *horde, beans, a hundred rosaries* у своїй семантичній структурі містять семи «великої кількості», що дозволяє авторові відтворити ситуацію настільки чітко, яскраво, образно, що в уяві читача описуване постає реальністю. Це неперевершено дієвий спосіб реалізації авторського задуму, штрих, що творить ідіостиль письменника. Він надає описові потужної експресивності: вказані деталі (квантитативні компоненти) підкреслюють жахіття ситуації.

Автор прагне надати мові свого твору неповторної виразності: якщо необхідно подати штрихоподібний опис, нерозгорнутий, але надзвичайно ємний, номінативні речення реалізують ці наміри митця, оскільки, на нашу думку, є «згустком» інформації.

Номінативні структури дозволяють авторові підвищити експресивність висловлення, сконцентрувати увагу на важливих, значимих деталях розповіді, а також відобразити внутрішній стан літературного героя. У наступному фрагменті тексту автор за допомогою номінативних речень зосереджує увагу читача на сподіваннях батька Марі-Лори, разом з яким вона покинула Париж під час евакуації. Батько вирушив до свого друга у місто Енрьо, однак їм не вдалося знайти притулок там, тому що місто виявилось зруйнованим, охопленим пожежами. Вони продовжують шукати прихистку. Ось як автор описує надії, яким не судилось реалізуватися: *Sheets of blackened paper scuttle past their feet. Shadows whisper in the trees. A ruptured melon lolls in the drive like an amputated head. The locksmith is seeing too much. All day, mile after mile, he let himself imagine they would be greeted with food. Little potatoes with hot cores into which he and Marie-Laure would plunge forkfuls of butter. Shallots and mushrooms and hard-boiled eggs and béchamel. Coffee and cigarettes. He would hand Monsieur Giannot the stone, and Giannot would pull brass lorgnettes out of his breast pocket and fit their lenses over his calm eyes and tell him: real or fake. Then Giannot would bury it in the garden or conceal it behind a hidden panel somewhere in his walls, and that would be that. Duty fulfilled.*

Лаконізм і водночас зображувальність, «картинність» – ось специфічні особливості номінативних структур. Найчастіше спостерігаємо нанизування номінативів, що допомагає авторові створювати картину із розрізнених, окремих деталей, елементів.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Номінативні речення у художньому мовленні функціонують не тільки як засіб змалювання статичної дійсності, де, як на знімку, відбито один кадр, одну мить, але й здатні створювати відчуття «руху подій» у читача, проसувати описувані події вперед, зосереджуючи увагу чи-

тача на важливих з погляду мовця деталях твору.

Таким чином, використання номінативів і їх функціональне навантаження визначається їх прагматичним потенціалом і спектром авторських інтенцій, художньо-зображувальними завданнями, які ставить перед собою автор твору. Перш за все такі синтаксичні побудови допомагають йому акцентувати увагу на тих деталях розповіді чи опису, які тісно пов'язані з відображенням внутрішнього світу героя, створити текст із значною долею експресії, втілити свої комунікативні інтенції, керувати емоціями читача.

Tomusiak Alina. Communicative and pragmatic dimensions of nominative sentences in English literary text. The article is devoted to analysis of such syntactic structure as nominative sentence. Nominative sentences are used in artistic description. The desire of emphasis, imagery, expressiveness stimulates an artist of a word to search for new, non-standard forms and the choice of the most effective language repositories, and thus the most influential syntactic forms. The aim of our study is to analyze the communicative-pragmatic display of semantics of nominative sentences and their expressive potential in outline of literary text. The material for the study are works of contemporary American writers (novel by Susan Collins "The Hunger Games" and novel by Anthony Doerr "All the light we cannot see"). Nominative sentences combine the function of the nomination, the name of the subject and the idea of its existence. These sentences implement various personal will of the addresser, his conscious, intentional activity aimed at the addressee. Undoubtedly, a clear predicted goal of the author is not to remain the reader indifferent, because efficiency of realization of author's intentions is determined with the impact on the addressee. Intension determines the strategy of the author, the choice of syntactic structures. Quite often we fix chances when nominative sentences begin author's narration, that is they help the author to build up a composite structure of literary text. Nominative structures allow author to increase the expressiveness of a sentence, focus on important parts of the narration and reflect the internal state of the literary hero.

Key words: nominative sentence, expressive potential, the author's intention, actualization, imagery, speech act.

Томусяк Аліна – асистент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, здобувач кафедри англійської мови. Автор п'яти статей із теми дослідження та співавтор посібника з англійської мови для неспеціальних факультетів. Наукові інтереси: семантика різнорівневих мовних одиниць, стилістика англійської мови, комунікативний синтаксис, прагматика.

Tomusiak Alina is a Teaching Assistant at the Department of Foreign Languages for the Humanities at Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovych, Applicant at the Department of English. She is an author of five articles on the topic of research and co-author of the manual in English for non-special faculties. Her research interests include semantics of multi-level language units, stylistics of English, communicative syntax, pragmatics.

Received: 25-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© A. Tomusiak, 2017

Англійська
мова

English
language

ISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 64-68
UDK 811.111'373.2:61
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.15

ВИКОРИСТАННЯ ЕПОНІМІЧНИХ ТЕРМІНІВ В ГАЛУЗІ МЕДИЦИНИ: АРГУМЕНТИ “ЗА” І “ПРОТИ”

Анна ШАЛАЄВА,

ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)
Lada_verina@mail.ru

THE USE OF EPONYMOUS TERMS IN THE FIELD OF MEDICINE: PROS AND CONS

Anna SHALAJEVA,

Higher State Educational Establishment of
Ukraine „Bukovinian State Medical
University“ Chernivtsi (Ukraine)
ORCID ID: 0000-0002-3356-721X

Шалаєва Анна. Употребление эпонимических терминов в области медицины: аргументы “за” и “против”. Эпонимические термины широко употребляются в языке медицины для обозначения болезней, синдромов, синдромов, тестов, методов исследования и диагностики, названных в честь исследователей и врачей, впервые описавших их. Непрерывная полемика относительно целесообразности употребления эпонимических терминов в области медицины обусловила актуальность данной статьи.

Целью данной статьи стала попытка выявления первопричин совершенно противоположных точек зрения лингвистов и специалистов-медиков на эту проблему. Была сделана попытка выявить первопричины существования разных точек зрения на употребление эпонимических терминов в языке медицины. По причине отсутствия единой общепринятой классификации эпонимических терминов в статье приведены основные критерии классификации этих терминов по их двум составляющим: имени собственному и имени нарицательному. В основной части статьи приведены аргументы “за” и “против” употребления эпонимических терминов в языке медицины и их замены описательными терминами.

Ключевые слова: медицинская терминология, эпонимические термины, описательные термины, разные точки зрения, аргументы “за” и “против”.

The long-lasting debate upon the use of eponymous terms in the field of medicine has never stopped. The subject of discussion is the expediency of their use instead of the descriptive terms. In the last decade the discussion of this theme broke out with the renewed vigour. This controversy stipulated **the actuality** of the choice of the subject matter of the given paper.

The problems of eponymy were discussed by M.G. Blau, V.A. Vinogradov, V.N. Gubin, V.A. Ikonnikova, E.M. Kakzanova, S.B. Korolev, V.D. Rjazancev, R.P. Samusev, L.P. Churilov, S.D. Shelov and others. N.V. Vasil'eva, A.B. Superanskaja, K.Ja. Averbuh, N.V. Novinskaja, V.M. Lejchik, N.V. Podol'skaja, L.I. Voskresenskaja, C.B. Grinev, V.D. Bondaletov, L.B. Tkacheva studied the eponymous terms.

Advantages and disadvantages of the eponymous terms were analysed by S.G. Kazarina, D.K. Kondrat'ev, Alexander Woywodt, Eric Matteson, Judith A. Whitworth and other researchers.

It should be marked that all of them have their own linguistic viewpoint upon the positive and negative characteristics of eponymous terms and their use in medical terminology.

The paper **aims** to focus on the reasons of diametrically opposed attitude of specialists and linguists to the use of eponymous terms in the field of medicine.

A lot of linguistic factors may be a prime cause of difference of opinion upon eponymous terms in medical language.

1. The first of such factors is the fact that there is no the exact definition of the concept “term”. In the article published in 1970, B.N. Golovin gave seven definitions of this concept. In the book which appeared in 1977, V. P. Danilenko gave 19 definitions of the term and emphasized that it was the incomplete list which can be continued. This abundance of various definitions is explained not only by the fact that by the time of their formulation there was no scientific discipline a subject of which is the term – a terminology, but also by the fact that the term is an object of a number of sciences, and every science seeks to allocate in the term the signs essential from its point of view.¹

Terminology is the science studying special lexicon from regarding its typology, an origin, a form, contents and functioning, use and creation. The beginning of a terminology is connected with names of the Austrian scientist E. Wuester and the Russian scientist D. S. Lotte who published the first his works in 1930. Now a number of national linguistic schools (Austrian-German, French-Canadian, Russian, Czech, which differ in their approaches and aspects of consideration of special lexicon) is engaged in development of the theoretical problems of terminology. Despite the absence of a unified definition of a term the main characteristic of it must be clarity and certainty, exact subject (concept) – these are the qualities that are reflected in the nomenclature codes of the various fields of medicine. Terms do not possess expression, side association and other features typical of artistic words. The absence of imagery, emotion, neutrality is the basic principle of the term.

¹ Lejchik V.M. Terminovedenie. Predmet, metody, struktura [Terminology. Subject, methods, structure], Moskva: Izdatel'stvo LKI, 2007, P. 20, URL: file://localhost/C:/Users/Admin/AppData/Local/Temp/Rar\$EXa0.314/Terminovedenie%20%20Lejchik%20[OCR]

So far there is no uniform point of view concerning essence of the concept "term", therefore the generally accepted standard determination, the definition recognized by the most linguists, still does not exist.²

It is interesting to note that even the word "term" itself is an eponym, since it was formed from the Latin "Terminus" – the name of god, who was the guardian of boundaries.

2. Opinions of linguists upon the semantics of proper names differ considerably. Proper names are widely used for creation of terms. The eponymous term formation occurring under the same laws as that term formation in general, has a number of peculiarities. Its specificity lies in the fact that proper names constitute the basis of eponymous terms, the question about the meaning of which causes constant controversy of researchers.

Some researchers believe that proper name has no lexical meaning and is not associated with the concept (A.A. Reformatsky, H.D. Arutjunov, S.D. Shelley, S.

Ullman, A. Bach et al.). Others, on the contrary, believe that proper name has meaning and represents one of the most meaningful categories (L.V. Szczerba, V.A. Nikonov, S.V. Grinjov, O. Jespersen, K. Hengst et al.).³

To determine the peculiarity of the meaning of a personal name has appeared the most difficult task.

In the last century, this problem was perceived not only as a linguistic one, but as a logical, so its researchers were mainly logicians and philosophers. A lot of effort to solve it was devoted by a great English logician John Stuart Mill (1806-1873). He came to the conclusion that proper names have no meaning – they are a kind of labels or tags helping to recognize objects and to distinguish them from each other. The name-tag is not associated with the characteristic of the given thing, it does not "connote" (does not indicate, does not describe it), but only "denotes", or calls the thing. Proper names have no meaning. Another English logician X. Joseph, did not agree with Mill, who refused proper names in semantics, expressed the opposite opinion: he not only admitted the existence of meaning in proper names, but believed that "the proper name is even more important than the common noun".

3. There exist various definitions of eponymous term. The Oxford dictionary calls such medical term as "eponym" and gives two variants of definition of eponym: 1. a person after whom a discovery, invention, place, etc., is named or thought to be named. 2. a name or noun formed after a person.⁵ According to Merriam-webster dictionary "eponym" is: 1. the person for whom something (as a disease) is or is believed to be named. 2. a name (as of a drug or a disease) based on or derived from the name of a person.⁶

If we refer to another dictionaries we'll see that there is no unified definition of an eponym. It is known that in course of time the meaning of the term "eponym" has undergone a semantic change: from designation of a person who gave the name to any object, to designation of an object to which the proper name was transferred.

Kakzanova E.M. proposed the following definition of a term: "Eponym is a term that contains in its structure a proper name (anthroponym or toponym) as well as the common noun in the designation of a scientific concept".⁷ Kondrat'ev D.K. denied such definition and considered that "the use of terminological designation "eponym" for denoting of a term derived from the proper name is incorrect because "eponym" is not a lexical unit but a person who has given his name to the term".⁸ He called such terms "eponymous terms". From my point of view it is the most correct, definite and precise definition.

The wider use of eponymous terms is connected with the appearance of a great number of new specialized branches in medicine, such as gastroenterology, cardiology, endocrinology, infectology, haematology, nephrology, oncology, pulmonology, rheumatology and other ones at the end of the 18-th – beginning of the 19-th centuries. New methods of investigation, invention of new diagnostic devices, new methods of examining patients and new medical terms have appeared thanks to the great development of science and technology. Many diseases, symptoms, syndromes, factors, tests were named after the physicians who were the first to describe them. But the wide use of eponymous terms caused the scientific debate and disagreement among specialists and linguists upon their use in medicine.

Different groups of scientists, specialists in medicine and linguists had quite opposite standpoints upon eponymous terms. That's why it appeared necessity to classify them. Eponyms in medical terminology obtained a description in the scientific papers in which the authors give different classification of these terms: V.F. Novodranova, E.V. Bekisheva, N.A. Pushkin, M.V. Vasina, E.A. Lapteva, R. Nestmann, Cappuzzo B., Tatiana Canziani and others.

The classification is based on the relationship between the determinant (a proper name) and the determinatum (disease, syndrome, sign and so on).⁹

Taking into account this statement all eponymous terms are classified according to two trends:

1. The authors give the classification of synonymous terms according to different criteria concerning the namegiver (the person after whom the term is named). A generic name is preceded by the name of the scientist who first described the phenomenon. The proper name may be expressed by mythonym,

² Varnavskaja E. V. Status i funkcionirovanie jeponimov v medicinskoj terminologii ispanskogo jazyka [Status and functioning of eponyms in medical terminology of the Spanish language]. P. 7, URL: <http://www.aspirant.vsu.ru/pdf/autoreferats/1558.pdf>

³ Novinskaja N.V. Semantika imeni sobstvennogo v sostave termina: istoricheskij aspekt [The semantics of a proper name as part of the term: the historical aspect], P. 137, URL: http://vestnik.astu.org/content/userimages/file/gen_1_48_2010/31.pdf

⁴ Bondaletov V.L. Iz istorii izuchenija imeni sobstvennogo [From the history of the study of the proper name], P. 2, URL: <http://www.textologia.ru/russkiy/onomastika/teoria-onomastiki/iz-istorii-izuchenija-imeni-sobstvennogo/1126/?q=463&n=1126>

⁵ Eponim, Dictionary, URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/eponym>

⁶ Eponym, Definition of Eponym, URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/eponym>

⁷ Kakzanova E.M. "Rol' terminov v prikladnoj lingvistike: leksikograficheskaja fikscija terminov-jeponimov" [The role of the terms in Applied Linguistics: fixing lexicographical terms- eponyms], *Zhurnal Sborniki konferencij NIC Sociosfera*, 2011, №13, P. 266, URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-terminov-v-prikladnoj-lingvistike-leksikograficheskaya-fiksatsiya-terminov-eponimov>

⁸ Kondrat'ev D.K. Sovremennaja medicinskaja jeponimicheskaja terminologija [Modern medical eponymous terminology], P.129, URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennaya-meditsinskaya-eponimicheskaya-terminologiya>

⁹ Tatiana Canziani. The status of medical eponyms: advantages and disadvantages, P. 227, URL: http://www.academia.edu/7721341/The_status_of_medical_eponyms_advantages_and_disadvantages

name of a literary character, fairy tale character, legendary folk hero. It may be a single proper name or multicomponent proper name. Besides it may be a proper name of an individual, a patient or a doctor, who was affected by the disease which he had described or identified. Canziani T. gives the example of namegiver when it is expressed by common name of profession (*coal miner's knee*), eponyms derived from the Visual Arts such as *Monalisa syndrome (a facial muscle contracture)* or an occasional reference to cartoons (*Mickey Mouse sign*).

Instead of an anthroponym it may a toponym where a generic name is preceded by the geographical name of the place in which the phenomenon was first observed.

Some linguist give the classification according to the gender and the state of birth of the namegiver. Though from my point of view it is just statistical data, but not the classification of eponymous terms.

2. The second classification of eponymous terms takes into account the nametaker's concept the name was given to. A common noun can designate anatomical structures, diseases, various phenomena, tests, factors, pathological conditions, symptoms, syndroms, injuries, medical equipment, theories, laboratory examinations, techniques, methods, microorganisms, reflexes, reactions and conditions; in pharmaceutical medicine – drugs, ointments, drops, solutions, preparations.

All branches of medicine are overloaded with eponymous terms. But there are different viewpoints of specialists and linguists upon the use of eponymous terms in medicine. Some of them believe that eponymous terms should be maintained, while others propose to substitute them with descriptive equivalent terms, because they consider the eponymous terms are obscure, inaccurate, and give no information other than historical.

Linguists who maintain the existence of eponymous terms in medical language underline that :

– Possession of the clinical eponymous terminology reflects the evolution of clinical thinking, the history of diagnostics and clinical development of medicine. The eponymous terms help to preserve the history of medicine. The use of eponymous terms in the midst of specialists provides the succession of knowledge, gives knowledge about the main stages of the development of science, the struggle of opinions and views, forms the scientific world outlook of a person.

–The use of eponymous terms makes a certain contribution to any culture. They perform the function of honouring a scientist, an inventor or a prominent physician who played a major role in describing of the disease. Eponymy is considered to be the highest level of acknowledgment in science. The desire to preserve for future generations the name of the scientist, his achievements in the field of medicine leads to widespread of eponymous terms in various fields of medical science.

– There cannot be the slightest doubt that positive quality of a large number of the eponymous terms is their international character. This feature contributes to better understanding of physicians from different countries and helps their communication: Down syndrome (En.) - Down-Syndrom (Germ) – синдром Дауна (Rus.), Syndrome de Down (French); Alzheimer morbus (Lat.), Alzheimer's disease (En.), Alzheimer-Krankheit(Germ.), la maladie d'Alzheimer (French), болезнь Альцгеймера (Rus.).

– One of the advantages of eponyms is their briefness. They express a complex and very complicated concept in one word.¹⁰ Eponymous terms are convenient in medical practice, especially it is important for surgeons, traumatologists who while performing the operation or in case of emergency cannot use long descriptive terms like “ Arterial tweezers for blood-stopping” instead of brief eponymous term “Kocher's tweezers” or “nontraumatic clamp, which is used for holding the blood vessel” instead of “Potts' clamp”. The use of descriptive terms in such cases may slow, retard and complicate the work of a specialist.

– The eponymous terms assist to memorize the medical terms as they give a distinct picture of the appearance of a patient, his behaviour: Down's syndrome, Edwards' syndrome.

– Sometimes eponymous terms perform sparing patient's feelings function in order to avoid traumatic situations at diagnosis: Korsakoff syndrome (a chronic memory disorder caused by severe deficiency of thiamine).

– Eponymous terms make the language of medicine brighter, facilitate communication of physicians and reflects the educational level of specialists, practical doctors and medical personnel.

The arguments against the use of eponymous terms include the following statements:

–The eponymous terms do not inform us about the essence of the term because the name itself does not reflect any significant characteristic. Eponymous terms only point to the notion but do not reveal it. This is the reason why they are known only to specialists in one definite field of medicine.

– Medical eponymous terms are difficult to transcribe. Every language has its peculiarities of pronunciation but the dictionaries do not give the transcription of eponymous terms. The absence of transcription complicates their pronunciation by specialists for whom the language is not a native one: Creutzfeldt-Jakob disease, Busquet's disease, Daae's disease, Crigler-Najjar disease, Hirschsprung's disease.

–The same terms differ from each other in spelling in different countries. Ankylosing spondylitis is spelled in Germany as Bechterew's disease, in other countries as Bekhterew's disease; Filatov's disease, infectious mononucleosis, is also spelled as Filatow's disease; Rot's disease has another variant of spelling – Roth's disease; there are also two variants of spelling: Abrikosov's and Abrikosoff's tumour.¹¹

–The eponymous terms are often overloaded with proper names:

Brown-Vialetto-van Laere syndrome; Charcot-Weiss-Baker syndrome; Dyke-Davidoff-Masson syndrome, Mauriceau-Smellie-Veit maneuver. But such terms are often shortened: Sinding-Larsen-Johansson disease – to Sinding-Larsen disease; Mann-Whitney-Wilcoxon test – to Mann-Whitney test; Charcot-Marie-Tooth disease – to Marie-Tooth disease or even to Tooth disease.

–There are many eponymous terms that have synonymic eponymous and descriptive terms. It is usual though unwanted phenomenon for the medical field to have two or more terms for the same concept. No branch of medicine can avoid it. Some linguists consider that synonyms enrich the medical language but many of them consider that they cause misunderstanding. Graves' disease is named after the

¹⁰ Božena Džuganova. English medical terminology – different ways of forming medical terms, P. 65, URL: <http://hrcak.srce.hr/file/162511>

¹¹ Dorland's Illustrated Medical Dictionary, 29th edition, 2000, P. 674.

Irish doctor Robert James Graves, who described a case of goitre with exophthalmos in 1835. The German Karl Adolph von Basedow independently reported the same symptoms in 1840. As a result in the Europe the terms Basedow's syndrome, Basedow's disease, or Morbus-Basedow are more used than Graves' disease. Less commonly, it has been known as Parry's disease (described in 1786), Begbie's disease, Flajani's disease (described in 1802), Flajani-Basedow syndrome, and Marsh's disease. One more name for this disease is exophthalmic goitre. Ankylosing spondylitis is known as Bekhterev's disease in Russia, the neurophysiologist V. Bekhterev described it in 1893, Adolph Strümpell in Germany described it in 1897, and Pierre Marie of France – in 1898. For this reason, ankylosing spondylitis is known as Bekhterev (or Bechterew's) disease, or Marie–Strümpell disease. Raynaud's disease has the synonym Raynaud's gangrene; Milroy disease is also known as Nonne-Milroy-Meige syndrome and hereditary lymphedema.

– Eponymous terms lack scientific accuracy. Very often the person who gave his name to the eponymous term is not the first person to describe the disease:

Moller-Barlow disease is attributed to the German physician J.O.L. Moller (1819-1887) and the English surgeon T. Barlow (1845-1945) but scurvy (the synonym of this disease) was documented as a disease by Hippocrates, and Egyptians have recorded its symptoms as early as 1550 BC. For the first time it was described by the British physician Glisson (1597-1677).

– Eponymous terms do not reflect medical discoveries. Hulusi Behçet as a clinical dermatologist described the cases of a disease in 1937. Behçet was not the very first to describe the condition. This condition was first mentioned in the writings of Hippocratic physicians in the fifth century BC. In 1922, two investigators, Planner and Remenovskiy, reported a case suggestive of Behçet's disease. In 1930, Dr Benediktos Adamantiades, a Greek ophthalmologist, described a patient with similar symptoms. Behçet's syndrome is sometimes referred to as the Adamantiades-Behçet syndrome.

– In some cases the eponymous term is composed of two or more proper names. It takes place when these scientists described the disease independently from each other as in the case of Itsenko- Cushing disease. The disease associated with the increased secretion of cortisol was described by the American neurosurgeon Harvey Cushing in 1912. In 1924, the Soviet neurologist Nikolai Itsenko made his impact to the description of this disease . Considering this impact, name of Itsenko was added to the title in some East Europe and Asia countries, and disease is called there as Itsenko-Kushing disease.

– „An eponym in one country may correspond to another eponym in another one. Grave's disease (R.J. Grave, Ireland 1835), known in Italy as Flajani's disease (G. Flajani, Italy 1802) or Basedow-Flajani disease but known in Germany as Basedow's disease (K.A. von Basedow, Germany 1840),... megacolon known as Hirschsprung disease in Denmark, as Ruysch disease in the Netherlands and as Morbo di Battini or Morbo di Mya in Italy¹². All attempts to unify clinical medical terminology on international level have failed till now.

– One eponymous term may denote two quite different diseases. Scurvy in babies is named Barlow's disease, after Thomas Barlow (1845-1945), a British physician who de-

scribed it in 1883. However, Barlow's disease may also refer to mitral valve prolapse, named after Dr. John Brereton Barlow (1924-2008).

– Eponymous terms denoting the same notion may be derived from different proper names. An endemic osteoarthritis may have two eponymous terms: Beck's disease or Kashin-Bek's disease. Sometimes eponymous terms may have different common nouns but used for the same concept: the English terms Donnan effect, Donnan law and Donnan equilibrium contain different common nouns but refer to the same concept.

– Eponymous terms based on the same proper name do not always mean that they imply the same person. This may delude both specialists and linguists. Thus in the article by Chernova N.A. for medical internet conferences we can read “Eponyms ... remind us about the specific contribution of scientists to the development of medical science and practice. For example, the contribution of the German microbiologist Robert Koch in bacteriology and epidemiology development: tubercle bacillus, tuberculin Koch, Koch's triangle.” But in this statement the first two eponymous terms are named after Robert Koch, a German microbiologist, and the third one is named after Walter Koch, German physician and pathologist, whose papers are devoted to the structure and function of the heart.

– Some linguists consider that eponymous terms associated with Nazi medicine are inappropriate because they honour doctors who were involved in war crimes and accused of having conducted experiments on prisoners (gypsies and Jews) in concentration camps and autopsies on children killed in the Nazi euthanasia project. The same may be referred to medical eponymous terms which honour the memory of doctors who supported Eugenics – a science, which deals with the influences that improve the inborn qualities of a race. In the 20th century, Eugenics was transformed into a social movement, which advocated the improvement of genetically pure races through social intervention, including birth control, selective breeding and the sterilization of the mentally handicapped .

Conclusion: Eponymous terms constitute a substantial amount of special terminology in medicine. They are used side by side with descriptive terms. It is evident that both eponymous terms and equivalent descriptive terms have positive and negative aspects. Despite the continuous debate over the use of eponymous terms in medicine it is beyond any controversy that descriptive terms will not oust their eponymous synonyms from medical terminology. Though eponymous terms still abound in the language of medicine, there is a lot of problems which remain unsolved. The task of specialists and linguists is to solve these problems.

Шалаєва Анна. Використання епонімічних термінів в галузі медицини: аргументи “за” і “проти”. Епонімічні терміни широко вживаються в професійній мові медиків. Особливо їх кількість збільшилася у зв'язку з бурхливим розвитком медицини, появою нових галузей медицини та відкриттям нових методів дослідження та діагностики, обстеження хворих. Багато хвороб, симптомів, синдромів, тестів і винаходів були названі на честь дослідників і лікарів, які вперше описали їх. Але ставлення як лікарів так і лінгвістів до вживання епонімічних термінів не було однозначним.

Нескінченна полеміка щодо доцільності вживання епонімічних термінів в сфері медицини зумовила актуальність даної статті. Проблеми епонімії постійно обговорювались і обгово-

¹² Tatiana Canziani. The status of medical eponyms: advantages and disadvantages, P. 230, URL: http://www.academia.edu/7721341/The_status_of_medical_eponyms_advantages_and_disadvantages

рюються багатьма представниками медицини та лінгвістами. Ця дискусія поновилася останнім часом з новою силою. Однією з тем, що стали предметом обговорення спеціалістами галузі медицини та провідними вченими-лінгвістами є тема позитивних та негативних характеристик епонімічних медичних термінів. Деякі вчені наполягають на вилученні еронімічних термінів з медичної термінології, інші стверджують, що епонімічні терміни збагачують мову медицини і увічнюють імена медиків, які внесли вагомий внесок в розвиток багатьох галузей медицини. Метою даної статті стала спроба виявлення першопричин різних точок зору до епонімічних термінів. Було висловлене припущення, що ці причини можуть полягати в тому, що немає точного визначення самого поняття “термін”, немає єдиної думки лінгвістів щодо наявності лексичного значення власного імені і відсутнє загальноприйняте визначення епонімічного терміна. Через відсутність єдиної класифікації епонімічних термінів, в статті наведені основні критерії, відносно яких лінгвісти наводять їх класифікацію. В основній частині роботи наведені аргументи, які висловлюються “за” і “проти” вживання епонімічних термінів в мові медицини. Хоча слід відмітити, що описові терміни також мають свої переваги і недоліки. Але попри нескінченну полеміку епонімічні терміни пустили глибоке коріння в медичну термінологію і не здають свої позиції. В лінгвістиці є багато проблем, пов’язаних з епонімічними термінами і завдання лінгвістів полягає в вирішенні цих проблем.

Ключові слова: медична термінологія, епонімічні терміни, описові терміни, різні точки зору, аргументи “за” і “проти”.

Шалаєва Анна – старший викладач кафедри іноземних мов ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет», Чернівці (Україна). Автор бере участь у виконанні НДР кафедри, виступає з доповідями на викладацьких конференціях БДМУ, друкує наукові статті в міжнародних та вітчизняних журналах, співавтор граматичних, лексичних посібників для студентів та національного підручника з англійської мови за професійним спрямуванням для медичних психологів.

Shalajeva Anna – senior lecturer of the department of foreign languages of Higher State Educational Establishment of Ukraine „Bukovinian State Medical University“, Chernivtsi (Ukraine). The author takes part in writing of the scientific research works of the department, prepares reports for teachers' conferences of BSMU, her articles are published in home and international journals, she is one of the authors of the grammar, lexical manuals for students and the national text-book for medical psychologists. E-mail: lada_verina@mail.ru.

Received: 12-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© A. Shalajeva, 2017

*Англійська
мова*

*English
language*

ISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 69-73
UDK 811.161.2'373.46:61
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.16

**ПЕРЕХІД ЕПОНІМІВ ГАЛУЗІ МЕДИЦИНИ В
ЗАГАЛЬНІ СЛОВА**

Анна ШАЛАЄВА, Ірина СЕМЕНКО, Інна ТОМКА,
ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)
Lada_verina@mail.ru, irina2015@yandex.ru,
itomka@mail.ru

**TRANSFORMATION OF EPONYMS IN THE FIELD OF
MEDICINE INTO COMMON WORDS**

Anna SHALAJEVA, Iryna SEMENKO, Inna TOMKA,
Higher State Educational Establishment of Ukraine
„Bukovinian State Medical University“, Chernivtsi (Ukraine)
ORCID ID: 0000-0002-3356-721X
ORCID ID: 0000-0001-5035-7524
ORCID ID: 0000-0001-7123-9375

Шалаєва Анна, Семенко Ірина, Томка Інна. Переход епонимов сфери медицини в імена нарицательные. Актуальність даної статті обумовлена широким вниманием к употреблению епонимических терминов в различных областях науки и в частности в области медицины.

Целью данного исследования было определение причин широкого употребления епонимических терминов в подязыке медицины, исследование специфики медицинской епонимической терминологии, выявление различных точек зрения на связь между общепринятыми медицинскими терминами и терминами-эпонимами, проведение анализа отличий медицинских эпонимов от общеупотребительных терминологических единиц, выявление сфер употребления епонимической терминологической лексики и исследование перехода епонимических терминов в имена нарицательные. Был проведен анализ типов эпонимов, которые могут переходить в имена нарицательные; какие функции такого типа имена нарицательные утрачивают и для обозначения каких лингвистических категорий они употребляются. Дальнейшие исследования перехода епонимических терминов в имена нарицательные могут быть связаны с использованием и дальнейшей разработкой классификации имен нарицательных, производных от епонимических терминов.

Ключевые слова: *имена собственные, нарицательные имена, епонимические термины, медицина, трансформация.*

Актуальність статті полягає в тому, що в останні десятиліття стрімкий розвиток нових напрямків в галузі науки вимагає посиленої уваги мовознавців як до визначення поняття епонімічного терміну, так і до дослідження шляхів переходу епонімів в загальні слова.

Питання, пов'язані з проблемами власних та загальних імен з погляду їх словотвору, структури, семантики, взаємозв'язку, вживання та значення вже вивчалися такими вітчизняними і зарубіжними лінгвістами як Суперанська О.В., Блейхер В.М., Щерба Л.В., Новінська Н.В., Кондрат'єва Т.Н., Калмазова Н.А., Ізвєкова Т.Ф., Кондрат'єв Д.К., Смірнова Є.В., Чернова Н.А. та ін. Точки зору лінгвістів стосовно питання про семантику власного імені значно відрізняються. Одні дослідники вважають, що власні імена не мають лексичного значення і не пов'язані з поняттями (А. А. Реформатський, Н. Д. Арутюнова, С. Д. Шеллов, С. Ульман, А. Бах та ін.). Інші, навпаки, вважають, що власні імена володіють значенням та являють собою одну з найбільш змістових категорій (Л. В. Щерба, В. А. Ніконов, С.В. Гриньов, О. Есперсен, К. Хенгст та ін.). О. В. Суперанська заперечує прямий, безпосередній зв'язок власних імен з поняттями, співвідносить їх з поняттями тих загальних слів, якими можуть бути позначені об'єкти, що позначаються.

Проте й надалі багато питань, пов'язаних з власними та загальними словами, а тим більше з епонімічними

термінами, залишаються остаточно нез'ясованими і привертають увагу лінгвістів. Досі триває дискусія стосовно доцільності вживання епонімічних термінів в наукових сферах і в галузі медицини зокрема.

Мета статті – дослідити шляхи та способи переходу епонімічних медичних термінів в загальні слова. Головним завданням є спроба класифікації значень загальних слів, що утворилися шляхом переходу із власних імен.

За ознакою називання предмету як індивідуального або як представника цілого класу всі іменники поділяються на власні (оніми) та загальні. Складно сказати, які іменники переважають в мові – власні чи загальні.

Загальний іменник – слово, що називає предмет за його належністю до одного чи іншого класу. Такі слова є узагальненим найменуванням однорідних предметів. Ім'я загальне може позначати не тільки категорію предметів, а й будь-який окремий предмет всередині цієї категорії.

Власне ім'я – це таке слово, яке означає індивідуальну назву одного з ряду однотипних предметів чи взагалі одного існуючого і виконує ідентифікаційну функцію. Лінгвістичний розділ, що займається вивченням власних імен, їх історією та закономірностями їх виникнення, їх функціонуванням, змінами та структурою, називається ономастикою. Термін *ономастика* походить від грецького *ονομακρῖα* – власне ім'я. Епонім – це ім'я людини, реальної чи вигаданої, на основі якого

створене інше слово чи словосполучення¹.

Незважаючи на існування розбіжностей в поглядах на роль епонімічних термінів в різних галузях науки, всі дослідники погоджуються з можливістю переходу мовної одиниці з одного розряду в інший. А.В. Суперанська відмічає, що „Беззаперечною умовою будь-якого (повного чи часткового, ситуативного) переходу власного імені в загальне слово є те, що денотат повинен бути відомим“².

Існують дві точки зору на зв'язок власних та загальних найменувань:

– розмежування між власними та загальними іменами не абсолютне (Л.А. Булаховський, В.А. Ніконов);

– це розмежування абсолютне, тому що ніяких «проміжних явищ між власними та загальними іменами не існує» (Ю. А. Карпенко).

Проміжними словами, тобто такими, що знаходяться між власними та загальними найменуваннями, лінгвісти вважають етноніми (найменування націй, народів, народностей, племен і т.і.). Одні дослідники мови відносять їх до ономастики, інші – до апеллятивної лексики.

Мовні дослідження авторів статті проводились з епонімічними термінами галузі медицини, пов'язаної з практичною діяльністю медиків. В цьому плані розглядалися терміни-епоніми, що описували хвороби, їх симптоми, синдроми; тести на виявлення хвороб, практичний інструментарій. Вивчалися шляхи переходу епонімічних термінів в загальні слова (деонімізація, суфіксація). Дослідження проводились на базі словникового матеріалу ілюстрованого медичного словника Дорланда та інших медичних словників.

Мова медицини – це специфічна мова. Власні імена як терміни в галузі медицини використовуються тільки спеціалістами в певній сфері медицини як терміни, зрозумілі в основному тільки їм. Їх вживання потребує певного рівня наукової освіти. Пояснити їх походження неможливо, тому що вони не відображають будь-якої основної, суттєвої характеристики терміну. Вони не інформують тих, хто їх вживає про вміст та основне значення терміну. Немає спеціального підрозділу лінгвістики, що вивчає медичну мову. Велика частина медичної термінології представлена епонімами і епонімічні терміни в медицині вивчені набагато більше ніж в інших мовних підрозділах. Епонім (грец. *επωνυμος*, *επί* «після» + *ονομα* «ім'я») = «той, що дає своє ім'я». Таких термінів в галузі медицини дуже багато. Частіше всього вони вживаються для позначення хвороб на честь лікаря, який вперше описав стан хворої людини (Charcot's disease – хвороба Шарко, нейропатична артропатія, вперше описана в 1869 році Жан-Мартеном Шарко), або хвороби надане ім'я людини, яка страждала від цієї хвороби (Hagner disease

– гіпертрофічна остеоартропатія).

Якщо епонім вживається для позначення хвороби, то найчастіше він вживається для описання симптому, синдрому, фактору, тесту, аномалії, яким надається ім'я на честь лікаря-винахідника.

Епонімічні терміни не зовсім нове явище в медицині. Вони були відомі ще в часи Галена (приблизно 2-ге століття до нашої ери). Більш широке вживання почалося в 1-й половині 19 століття. Відомо, що найбільша кількість епонімів існує в ревматології та неврології, але перші епоніми з'явилися в анатомії. Найчастіше епоніми виникають не в результаті наукового узагальнення, дослідження чи міжособистого спілкування, а як результат практичної діяльності медиків. Як результат роботи гастроентерологів виникли такі епоніми як Balint's diet – дієта Балінта, дієта для хворих епілепсією; Giovanetti's diet – дієта Джованетті, низькобілкова дієта; Meulengracht's diet – дієта Мейленграхта, дієта для хворих на виразку шлунку, ускладненою кровотечею; в результаті хірургічної практики з'явилися назви хірургічних інструментів: Miculicz clamp – зажим Микуліча, Kocher's clamp – зажим Кохера, Luer's forceps – зажим Люера, Pean's forceps – зажим Пеана, Hartmann's forceps – зажим Хартманна, Halstead's forceps – зажим Холстеда; як результат практичної діяльності в галузі урології з'явилися епонімічні терміни: Zimnitsky's test – проба Зімницького, Howard's test – тест Говарда, Volhard's test – проба Фольгарда³.

Таким чином, медичні епоніми увічнюють внесок певних медиків-практиків в розвиток медичної науки і практики. Епоніми – це найвищий ступінь визнання лікаря в науці. Деякі вчені зробили дуже великий внесок в розвиток медичної науки. Важко переоцінити внесок німецького мікробіолога Р. Коха (Heinrich Hermann Robert Koch, 1843-1910) в розвиток бактеріології та епідеміології. На його честь з'явилися такі епонімічні терміни як Koch's tuberculin – туберкулін Коха, Koch's bacillus – паличка Коха (tubercle bacillus). Епонімічні терміни виникають під час опису складних, неоднозначних явищ в тих галузях медицини, в яких практична діяльність часто передреує науковим дослідженням та класифікації⁴.

В галузі медицини імена вчених та лікарів-практиків, які першими надали опис або відкрили певне медичне явище складають найбільшу по кількості групу. В епонімічній термінології увічнені імена понад 6 тисяч лікарів і вчених, які представляють більш ніж 60 країн світу⁵. Не дивлячись на пропозиції деяких вчених (зокрема Д.С. Лотте) обмежити вживання епонімічних термінів, бажання зберегти ім'я вченого для нащадків призводить до широкого розповсюдження епонімів в різних галузях науки⁶. Це пояснюється тим, що спеціалістам галузі медицини та тим, хто використовує

¹ Smirnova E. V. Strukturnye osobennosti obrazovaniya jeponimov v medicinskoj terminologii (na primere anglijskogo jazyka), [Structural Peculiarities of the Formation of Eponyms in Medical Terminology (on the Pattern of the English language)], URL: <https://www.isuct.ru/e-publ/vgf/sites/ru.e-publ.vgf/files/2014/vgf-2014-06-100.pdf>

² Superanskaja A. V. Obshhaja teorija imeni sobstvennogo [General Theory of a Personal Name], M: Nauka, 1973, P. 117.

³ Petrov V. I. Russko-anglijskij medicinskij slovar'-razgovornik [Russian-English Medical Phrase-book], M.: Rus. jaz., 1993, P. 165.

⁴ Chernova N. A. "Otmennye terminy v medicinskoj terminologii" [Denominative Terms in Medical Terminology], *Zhurnal Bjulleten' medicinskih internet-konferencij*, Vyp. № 1, T. 3 (2013), P. 1254, URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/otmennye-terminy-v-meditsinskoy-terminologii>

⁵ Kondrat'ev D. K. Sovremennaja medicinskaja jeponimicheskaja terminologija, [Modern Medical Eponymic Terminology], S.129. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennaja-meditsinskaja-eponimicheskaja-terminologiya>

⁶ Izvekova T. F., Grishhenko E. V., Purtov A. S. Jeponimy v medicinskoj terminologii [Eponyms in Medical Terminology], P. 3, URL: https://ngmu.ru/cozo/mos/article/text_full.php?id=1365

медичну лексику, цікаво знати, хто відкрив, вивчив або хто першим почав лікувати те чи інше захворювання людини і на чию честь названі хвороби, симптоми, синдроми чи тести, хто першим винайшов медичні інструменти чи прилади.

Мова живе життям того покоління, при якому вона існує. Змінюються покоління і змінюється мова. Власні імена переходять в загальні слова, загальні слова стають власними, існують періоди, коли навіть не можна визначити до якої категорії належить те чи інше слово⁷.

Мова галузі медицини також підкоряється законам загальної мови, яка являє собою рухоме утворення, чії одиниці мають властивість переходу з однієї підсистеми в іншу. Процеси перетворення власних імен в загальні назви відбуваються і в медичній термінології. Дане явище назване «апелитивація», при якій власна назва втрачає ряд притаманних йому в мові властивостей, які стають несуттєвими, і починає вживатися в якості загальної назви.

Власні імена набувають функцію узагальнення, втрачають індивідуальні ознаки і власну предметну віднесеність. З часом такі слова вже не сприймаються як такі, що утворилися від антропонімів, втрачається їх зв'язок з власним ім'ям. Таким чином епонімічні терміни суттєво збагачують лексичний склад професійної медичної мови. Різниця між власними іменами і загальними іменниками непостійна і рухлива: імена загальні легко стають власними найменуваннями, а власні імена часто використовуються для узагальненого позначення однорідних предметів і стають при цьому загальними. Більш того, з переходом власного імені в розряд загальних слів, відбувається поступове набуття ним понятійності⁸. Якщо перехід оніма в апелитив відбувається без афіксації, тобто без використання словотворчих засобів, то такий перехід називається деонімізацією. В медицині прикладами такого переходу можуть слугувати наступні власні імена: *Panacea* – Панацея, древньогрецька богиня (грець. *Πανακεία*). Її власне ім'я перейшло в загальне слово *panacea* – панацея, універсальні ліки; вживалося також як старовинна назва цілющих трав або їхнього соку. *Asclepios* (*Aesculapius*) – древньогрецький бог медицини Асклепій, Ескулап. В наш час загальне слово *ескулап* вживається як жартівлива назва лікаря; загальне слово *asclepion* (мн. *asclepia*) має значення асклепійон – один із ранніх грецьких храмів для лікування; *Hygiene* – древньогрецька богиня здоров'я Гігієя, донька Асклепія. В наш час слово *hygiene* широко вживається в значенні *гігієна* – наука про здоров'я та його збереження. *Narcissus* – персонаж древньогрецької міфології, який закохався у власне відображення у воді. *Nарцис* як загальне слово означає самозакохану людину. *Hypnosis* – грецький бог сну (гр.: *πνος*), загальне слово *hypnosis* – гіпноз, стан зміненої свідомості, звичайно викликаний штучно. *Syphilis* – пастух, заражений хворобою у вірші поета Джиролама Фракасторіуса (1530 р) «Сифіліс, або Про галльську хворобу»; загальне слово *syphilis* – сифіліс – хронічна венерична хвороба. *Charles Condon* – винахідник контрацептиву, спотворена форма від його прізвища *condom* широко вживається в значенні «презерватив».

Під час трансформації власних імен в загальні слова забуваються і онім і епонім. Причиною забування і власного імені і вихідного епоніму стає те, що епонім втрачає свою функцію індивідуалізації предмету. Ніхто не стане шукати зв'язок загальних слів *venereal diseases* – венеричні хвороби, *venereology* – венерологія, *venereal dispensary* – вендиспансер з ім'ям римської богині любові та краси Венери. В загальноповсякденній мові не кожен пам'ятає про відкриття німецьким вченим В.К. Рентгеном (Wilhelm Konrad Rontgen) радіоактивного випромінювання (1895 р.) коли використовують терміни *roentgenograph* – рентгенограма, *roentgenology* – рентгенологія, *roentgenologist* – рентгенолог, назву одиниці випромінювання *roentgen* – рентген та ще багато термінів, що відносяться до медичного обладнання та медичних обстежень пацієнтів. В медичній термінології англійської мови можуть переходити в загальні слова епонімічні терміни, що складаються з одного власного імені. Перехід медичних епонімів, що складаються з двох і більше власних імен або коли власне ім'я вживається у присвійному відмінку є просто неможливим. Спостерігається перехід деяких топонімічних медичних термінів в загальні слова. Термін *Ebola virus* отримав свою назву відповідно до місця (Демократична республіка Конго на річці Ебола), де він був вперше виділений в 1976 році. З 2002 року він був перейменований в *ebolavirus* (написання разом і з маленької літери). Зараз називається *Zaire ebolavirus*. При трансформації власних імен в загальні слова останні можуть: – означати явища. Найчастіше для цього вживається суфікс –ism

daltonism – термін, який використовують для позначення порушеного сприйняття червоного і зеленого кольорів; явище, назване на честь вченого Джона Дальтона (John Dalton, 1766-1844);

mongolism – від власного найменування *Mongol*, застаріле позначення синдрому Дауна;

darwinism – теорія еволюції, згідно з якою вищі організми розвиваються з нижчих шляхом природного відбору, походить від власного імені Charles Robert Darwin – англійський біолог;

hypnotism – гіпнотизм, дослідження, метод чи практика введення в гіпноз;

narcissism – самозакоханість, самозамилування; – називати галузь науки. Такі загальні слова утворюються частіше всього за допомогою суфіксу –ology:

venereology (венерологія – галузь медицини, що вивчає захворювання, які передаються статевим шляхом) походить від імені богині Венери (лат *venus*, род. відм. *veneris* «плотьська любов»);

tanatologia (система поглядів на причини смерті) походить від власного імені *Tanatos* – бога, який уособлював смерть;

– утворювати означення. В таких випадках вживаються суфікси –ian, –al, –ic:

parkinsonian facies – паркінсона обличчя – незворушний маскоподібний вираз обличчя з нечастим кліпанням, патогномонічний для паркінсонізму;

parkinsonian syndrome – Паркінсона синдром;

⁷ Kalmazova N.A. Specifica medicinskih otonimicheskikh terminov v anglijskom jazyke [Specificity of Medical Terms Formed from Proper Names in the English Language], P. 36, URL: <https://www.dissercat.com/content/spetsifika-meditsinskikh-otonimicheskikh-terminov-v-anglijskom-jazyke>

⁸ Superanskaja A.V. Apelljativ – onoma [Onomastic Appellative], Imja naricate'l'noe i sobstvennoe, M.: Nauka, 1978, P. 36.

venereal disease – венерична хвороба;
aesculapian – такий, що стосується бога медицина або мистецтва медицини;

parcissistic – самозакоханий, такий, що стосується нарцисизму чи характеризується ним;

hypnotic – гіпнотичний; такий, що стосується природи гіпнозу або гіпнотизму; речовина, здатна викликати сон

somnific – снодійний засіб;

– давати характеристику людей:

Down – загальноживане слово *Down* означає «людина з вродженою патологією – синдромом Дауна». John Down – англ. лікар (1828 – 1896) вперше описав в 1866 р. симптоми хвороби, яка була названа на його честь *Down syndrome* or *Down disease*.

– означати інструменти:

kocher – кохер, скорочення від *Kocher's forceps* – щипці Кохера, вживається

як сленгове слово хірургами – бути частиною складного слова:

hypnogenesis – гіпногенез, *hypnotherapy* – гіпнотерапія, використання гіпнозу при лікуванні захворювання; латинський еквівалент слова *Hipnosis* – *Somnus*. *Somn(i)* стало частиною складних слів, що вказує на відношення до сну: *somniloquism* – розмова у ві сні, *somnolence* – сонливість, дрімота або сон, особливо надмірні;

– означати професію, такі слова утворюються за допомогою суфікса *-ist*: *hypnotist* – гіпнотизер – той хто викликає гіпноз;

– утворювати дієслово. Для утворення дієслова вживається суфікс *-ize*:

to hypnotize – гіпнотизувати, вводити в стан гіпнозу;

to kocherise – операційна технологія розрізання дванадцятипалої кишки при виразках. Термін походить від імені Еміля Теодора Кохера – швейцарського хірурга (1841-1917), який присвятив своє життя дослідженням в галузі фізіології.

– утворювати віддієслівний іменник за допомогою суфікса *-ion*: *hypnotization* – гіпнотизування – викликання гіпнозу.

Загальні слова на відміну від власних мають і граматичні відмінності. Граматичні відмінності власних імен і загальних слів пов'язані категорією числа. Власні імена можуть мати форму тільки однини. Загальні слова можуть утворювати форми як однини так і множини (*condom* – *condoms*, *hypnotist* – *hypnotists*); можуть мати при собі означення *postencephalitic parkinsonism* – постенцефалітичний паркінсонізм ; *syphilis: cardiovascular* ~ – кардіоваскулярний сифіліс; *cerebrospinal* ~ – цереброспінальний сифіліс; *congenital* ~ – вроджений сифіліс; *primary* ~ – первинний, ранній сифіліс; *secondary* ~ – вторинний сифіліс; *tertiary* ~ – третинний сифіліс; *hygiene* – може мати при собі означення *dental, industrial, radiation*.

У фармакології також дуже часто власне ім'я стає загальним словом для позначення якогось класу схожих об'єктів. Такий процес в галузі фармакології може відбуватися з назвами торгових марок. Це явище трапляється через декілька об'єктивних причин: відсутність такого товару до появи товару цієї марки;

якщо такого товару немає у іншого виробника і якщо в мові немає слова для позначення цього товару. Перехід власної назви товару у загальне слово має свої позитивні та негативні наслідки. Прикладами такого переходу власного імені в загальне слово можуть бути назви ліків, які втратили свої права ексклюзивної власної назви: *Vermox* – вермокс, торгова марка препарату мебендазолу; *Claritin* – кларитин, торгова марка препарату лоратадину; *Pima* – піма, торгова марка препарату йодиду калію.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Епоніми постійно привертають увагу лінгвістів для вивчення їх походження, значення, вживання в різних галузях науки. Хоча існує багато таких вчених, які пропонують вилучити епонімічні терміни з галузі медицини, епоніми широко вживаються для позначення нових явищ в медицині, особливо в країнах, які є ведучими в галузі медичних досліджень, що є доказом розвитку сучасної медицини. На даному етапі у дослідників залишається багато підстав для дискусії відносно спільних рис та розбіжностей між значеннями власних і загальних імен. Це відкриває перспективи подальших досліджень щодо вживання та класифікації епонімічних термінів в галузі медицини.

Shalajeva Anna, Semenko Iryna, Tomka Inna.

Transformation of Eponyms in the Field of Medicine into Common Words. The actuality of this article is due to the widespread attention to the use of eponymous terms in the field of medicine. Medical language is a specific language. Substantial part of the medical terminology is presented by eponymical terms. Most often they are used to indicate the disease after the name of the doctor who first described the condition of the sick person or the disease named after a man who suffered from this disease. If eponym refers to the disease, it is often used to describe a symptom, syndrome, factor, test, abnormalities, which are given the name in honour of the doctor-inventor. Most eponyms do not arise as a result of the scientific analysis, research or interpersonal communication. Eponymic terms appear in those areas of medicine where scientific research is often preceded by practical work, thus the eponyms are the result of practical activities of physicians.

In medical terminology the process of converting of personal names into common names often takes place. In this process the proper name loses a number of characteristic properties in the language that become inessential, and is used as a common name. In the field of medicine after the transformation of personal names into common words the latter may: indicate events; give name to a branch of science; form definition; give a description of people; mean instruments; be a part of a compound word; indicate the profession; form a verb or verbal noun.

Eponyms always attracted attention of linguists for studying of their origin, meaning, use in various fields of science. Although there are a lot of scientists who propose to remove eponymic terms from the field of medicine, eponyms are widely used to indicate new notions in medicine, particularly in the countries that are leading ones in the field of medical research, and that is the proof of the development of modern medicine.

The aim of this study is to determine the reasons for the wide use of eponymous terms in the sublanguage of medicine, to study the specificity of medical eponymous terminology, to reveal various points of view on the relationship between the conventional medical terms and eponymous terms, to analyze the differences of medical eponyms and commonly used terminological units, to identify the areas of use of eponymous terminological vocabulary and to investigate the transformation of eponymous terms into

⁹ Slovar' jeponimicheskikh nazvanij boleznej i sindromov. Ortopediya i travmatologija [A Dictionary of Eponymic Names of Diseases and Syndromes. Orthopedics and Traumatology], Rukovoditel' avt. kol. prof. d-r med. nauk Mezhenina E.P., Kiev: Vishha shkola, 1982, P. 45, URL: <https://medforo.ru/a/1870/>

¹⁰ Dorland's Illustrated Medical Dictionary, 29 th edition, 2000, P. 247.

common nouns may be connected with their use and further development of the classification of common nouns derived from the eponymous terms.

Key-words: personal names, common words, eponymic terms, medicine, transformation.

Шалаєва Анна – старший викладач кафедри іноземних мов ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет», Чернівці (Україна). Автор бере участь у виконанні НДР кафедри, виступає з доповідями на викладацьких конференціях БДМУ, друкує наукові статті в міжнародних та вітчизняних журналах, співавтор граматичних, лексичних посібників для студентів та національного підручника з англійської мови за професійним спрямуванням для медичних психологів.

Shalajeva Anna – senior lecturer of the department of foreign languages of Higher State Educational Establishment of Ukraine „Bukovinian State Medical University“, Chernivtsi (Ukraine). The author takes part in writing of the scientific research works of the department, prepares reports for teachers' conferences of BSMU, her articles are published in home and international journals, she is one of the authors of the grammar, lexical manuals for students and the national text-book for medical psychologists.

Семенко Ірина – старший викладач кафедри іноземних мов ВДНЗ України "Буковинський державний медичний університет", Чернівці (Україна). Автор бере участь у написанні НДР кафедри, виступає з доповідями на конференціях професорсько – викладацького персоналу БДМУ, друкує наукові статті в міжнародних та вітчизняних журналах, співавтор посібників з читання "ABC 1 або Економіка англійською" та "ABC 2. Тестові завдання з читання". Цікавиться проведенням інтегрованих занять та заходів з іноземних мов, математики та економіки.

Semenko Irina – senior lecturer of the department of foreign languages of Higher State Educational Establishment of Ukraine "Bukovinian State Medical University", Chernivtsy (Ukraine). The author takes part in writing of the scientific research works of the department, prepares reports for teachers' conferences of BSMU. Her articles are published in national and international journals, and she is one of the authors of manuals in reading "ABC 1 or Economics in English" and "ABC 2. Tests in reading." She is interested in conducting integrated lessons and activities in foreign languages, mathematics and economics.

Томка Інна – старший викладач кафедри іноземних мов ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет», Чернівці (Україна). Автор бере участь у виконанні НДР кафедри, виступає з доповідями на викладацьких конференціях БДМУ, друкує наукові статті в міжнародних та вітчизняних журналах.

Tomka Inna – senior lecturer of the department of foreign languages of Higher State Educational Establishment of Ukraine „Bukovinian State Medical University“, Chernivtsi (Ukraine). The author takes part in writing of the scientific research works of the department, prepares reports for teachers' conferences of BSMU, her articles are published in home and international journals.

Received: 08-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© A. Shalajeva, I. Semenko, I. Tomka, 2017

**Німецька
мова**

**German
Language**

ISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 74-76
UDK 81'22:81'42
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.17

**ДИПЛОМАТИЧНІ ДОКУМЕНТИ ЯК СФЕРА
ФУНКЦІОНУВАННЯ НІМЕЦЬКОЇ ФАХОВОЇ МОВИ
ДИПЛОМАТІЇ**

Олена КАМІНСЬКА,
Чернівецький національний
університет ім. Ю. Федьковича,
Чернівці (Україна)
elenakaminska@rambler.ru

**THE DIPLOMATIC DOCUMENTS AS THE FUNCTIONING
OF THE GERMAN PROFESSIONAL LANGUAGE OF DIPLOMACY**

Olena KAMINSKA,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi
National University, Chernivtsi (Ukraine)
ORCID ID: 0000-0003-2614-3571
Researcher ID: B-9421-2017

Каминская Елена. Дипломатические документы как сфера функционирования немецкой профессиональной языка дипломатии. Профессиональный язык дипломатии развивается в его основных источниках – в международных и межгосударственных соглашениях, статутах и других официальных документах. Дипломатические документы представляют собой один из основных источников пополнения дипломатического словаря. Использование терминологической лексики содействует наиболее точному донесению до адресата соответствующей информации.

Ключевые слова: дипломатия, дипломатический документ, дипломатическая переписка, клише, языковой оборот, нота.

У зв'язку із посиленням глобалізаційних процесів у всьому світі у багатьох державах виникла необхідність у створенні та удосконаленні дипломатичної і політичної термінології своєї мови з метою більш чіткого вираження своєї позиції під час перемовин. Із часом з'явилися стандарти у дипломатичному політичному лексиконі, які знайшли вираження в основних засадах "Віденської конвенції про дипломатичні відносини" (1961 р.). Сьогодні вивченню дипломатичної і політичної термінології у світовій лінгвістиці приділяється максимальна увага. Такий жвавий інтерес до її вивчення продиктований усьому світовому суспільству ефектом глобалізації.

Метою статті є виокремлення основних видів дипломатичних документів та вимог, що до них висуваються, а також визначення основних мовних зворотів, які застосовуються при укладанні того чи іншого дипломатичного документа.

Зміст дипломатичного листування є визначенням, зазвичай вказівками керівництва зовнішньополітичного відомства, уряду або глави держави. Завдання професіоналів полягає в тому, щоб трансформувати ці вказівки в чіткі, максимально точні і доступні для сприйняття мовні формулювання. До стилю дипломатичних документів висувають достатньо високі літературні і стилістичні вимоги образності, часом афористичності, яскравості викладення, щоб надати зваженому, глибоко продуманому змісту максимальної переконливості і доступності. Правильно підібрані епітети й метафори не будуть у жодному випадку зайвими¹. Тобто, тут потрібна "золота середина". Працюючи над документом, необхідно приділяти увагу конкретності описів, враховувати місцеву специфіку, історичні, етнічні й релігійні особливості

партнера. Корисно в цьому плані використовувати поняття, дослівні різні вислови, приказки і прислів'я, а іноді й літературні образи, які поширені в країні-адресаті. Особливої гостроти, що доволі часто необхідна в дипломатичному полемічному листуванні (наприклад, обмін нотами з приводу будь-якої драматичної події) надають іронічна інтонація, сарказм². Не є рідкістю в політико-дипломатичних документах уживання емпатичних конструкцій, безособових структур, вигуків і питань, деяких мовних вільностей, свіжих, незаялжених слів, оскільки розповідна форма викладу інформації навіоє нудьгу на її отримувача.

Особливо необхідно наголосити на недопустимості мовних зворотів, що стосуються приниження самолюбства, національної, "державної" гордості адресата або які можуть скласти в нього враження ультимативного характеру послання, ноти, іншого документа. Підвищеної уваги потребують слова і вирази: *man soll (слід), man muss (треба), niemals (ніколи), unter keinen Umständen (за жодних обставин)*. Водночас використання умовного способу надає документу своєрідної пластичності, залишає враження гнучкості його авторів, готовності до продовження дискусії, пошуку компромісу.

Дипломатичні документи можна об'єднати в такі класи і підкласи:

- Договори та інші міжнародні угоди;
- Конституційні акти ООН та інших міжнародних організацій;
- Односторонні юридичні акти;
- 4) Резолюції і звіти Генеральної Асамблеї ООН та інших міжнародних організацій;
- 5) Заключні акти;
- 6) Дипломатична кореспонденція;

¹ Nikolson G. Diplomatiya [Diplomacy], Moscow, Gostpolitizdat, 1941, P. 146

² Ibid., P. 146

У міжнародній і українській дипломатичних практиках частіше використовують такі види документів:

- особисті ноти;
- вербальні ноти;
- пам'ятні записки;
- меморандуми.

Ноту направляють з питань важливого і принципового значення, або вона може містити офіційну інформацію про будь-яку подію (наприклад, про зміну назви держави, про формування нового уряду, з питання двосторонніх або міжнародних відносин тощо). Посол надсилає особисті ноти колегам з дипломатичного корпусу про вручення вірчих грамот і відповідає на такі ж самі ноти колег; міністру закордонних справ про тимчасовий або постійний від'їзд із держави перебування, про призначення тимчасового повіреного у справах; про повернення до країни перебування та ін.

Особисті ноти надсилають із протокольних питань: привітання з приводу національного свята, особистих подій у глави держави, глави уряду, міністра закордонних справ, інших осіб, з якими посол чи інший дипломатичний працівник знайомий і підтримує стосунки; співчуття; з інших протокольних питань. Особиста нота надсилається у відповідь на отриману особисту ноту. Для особистої ноти характерною є низка формальних ознак, яких прийнято дотримуватися: ноту пишуть від першої особи, текст особистої ноти починають із звертання, наприклад: *Herr Minister – Pane Minister, Ihre Exzellenz – Ваша Ясновельможносте, Herr Botschafter – Pane Посол, Herr Gesandte – Pane Посланник, Herr Außerordentlicher und Bevollmächtigter Botschafter – Pane Надзвичайний і Повноважний Посол, Herr Bevollmächtigte – Pane Повірений у Справах* (в особистій ноті, яка направлена Тимчасовому повіреному у справах, слово "тимчасовий" опускають). Із урахуванням характеру особистих взаємин з адресатом взаємності і місцевої протокольної практики попереду перелічених звертань пишуть слово "*Sehr Geehrter*" (виняток робиться лише для звернення "*Ihre Exzellenz*").

Після звернення іде текст, який починається, як правило, словами: *Ich habe die Ehre (я маю честь)* (їх опускають у нотах, що містять співчуття або протест). Закінчують текст висловлення поваги (компліментом) – формальним, але важливим елементом, якому часто надають винятково великого значення (насамперед у країнах, що розвиваються і є особливо чутливими до різних престижно-протокольних нюансів). Некоректне використання компліменту (особливо у бік заниження його) може бути розцінено як навмисне прагнення висловити неповагу, якій адресована нота.

Компліменти використовують з урахуванням політичного, службового становища або рангу відповідної особи. Наприклад, у зверненнях до прем'єр-міністра, голови парламенту, міністра закордонних справ та інших міністрів, послів прийнято писати: *Ich versichere der ausgezeichneten Hochachtung (я запевняю у надзвичайній повазі)*. На комплімент – "*вельми висока повага*", як і на звернення "*Ваша Ясновельможносте*" – мають право також особи, які перебувають у відставці. Заступникам міністра, директорам департаментів, якщо вони не мають рангу посла, посланника, радникам-посланникам та особам, що обіймають рівноцінне

становище – "*Ich bitte Sie (вказується посада) die Versicherungen in meiner ausgezeichneten Hochachtung aufzunehmen*" (прошу Вас прийняти запевнення у моїй надзвичайній повазі). Тимчасовому повіреному у справах (який не має рангу посланника) – "*Ich bitte Sie, Herr Bevollmächtigte, die Versicherungen in meiner ausgezeichneten Hochachtung aufzunehmen*" (прошу Вас, панове Повірений у справах, прийняти запевнення у моїй вельми високій повазі). У місцевій протокольній практиці окремих країн можуть бути деякі особливості у використанні компліментів (або відхилення від загальноприйнятих). Після компліменту ставиться особистий розбірливий підпис того, хто надсилає ноту.

Найпоширенішим у сучасній дипломатії видом листування є вербальні ноти, через які здебільшого і здійснюють офіційні контакти міністерства закордонних справ і посольства.

У вербальній ноті висвітлюють різноманітні питання, що виникають у діяльності міністерства або дипломатичного представництва. У ній можуть торкатися політичних, економічних, культурних та інших проблем двостороннього і багатостороннього плану, надавати інформацію представницького характеру, повідомляти про автодорожні та інші пригоди за участю співробітників посольства, запити щодо віз тощо. Будь-якої регламентації щодо розглядуваних питань у вербальних нотах не існує: орієнтиром тут є традиція та чинна практика країни перебування. Текст ноти складають тільки від третьої особи і не підписують. Іноді під текстом подають ініціали особи, яка випустила ноту, однак це роблять, як правило, якщо цього потребує місцева практика. У кінці тексту ставиться гербова печатка посольства (міністерства).

Вербальна нота починається зі звертання, яке має містити комплімент: *Das Auswärtige Amt hat die Ehre (міністерство закордонних справ має честь)*... (далі іде текст). Після тексту прийнято знову використати комплімент: *Das Auswärtige Amt benutzt diesen Anlaß erneut seiner ausgezeichneten Hochachtung zu versichern (міністерство закордонних справ користується нагодою, знову завірити у своїй вельми високій повазі)*.

При укладанні ноти неприпустимі різкості, риторичні звороти, натяки, вигуки, скорочення. При підготовці ноти протесту необхідно враховувати, що вона, з огляду на надмірну різкість, може бути не прийнята, а це призводить найчастіше до конфліктної ситуації з важкопрогнозованими наслідками.

Через відомі причини комплімент не використовують у вербальних нотах, що повідомляють про оголошення трауру в країні чи висловлення співчуття, а також у нотах, які містять протест у зв'язку із недозволеними акціями. Комплімент вилучають і в тих випадках (виходячи з принципу взаємності), коли його через певні внутрішні причини не використовують у дипломатичному листуванні тієї чи іншої держави.

Меморандум є документом, у якому докладно викладено погляди щодо того чи іншого питання і містить аналіз відповідних положень, аргументацію і захист власної позиції та (або) полеміку з аргументами іншої сторони. Цей вид документа є доволі об'ємним і може мати декілька сторінок тексту.

Меморандум вручають особисто або пересилають разом із нотою. Він не містить звертання і компліменту, під текстом указано місце і дату вручення, печатку не

ставлять. Додавання меморандуму до ноти дозволяє скоротити текст самої ноти і дає певні переваги при викладенні питання, що є предметом листування.

В першу чергу дипломатична служба вирішує, який вид документа обрати: він мусить відповідати конкретним обставинам, враховувати протокольну практику і дипломатичні традиції. Фахівці з технології дипломатії виокремлюють наступні ключові елементи, характерні для кожного документа: обов'язкові протокольні формули; змістове ядро; аргументаційну частину; викладення факту чи фактів.

Доцільно припустити використання в дипломатичних документах чітких, відточених формулювань, сформованих зворотів мови, усталених кліше, спеціальної термінології. Стандартизація мовних засобів, які використовують у дипломатичному документі, передбачає клішування основної логічної тези, що вводиться за допомогою наступних мовних одиниць:

дієприслівників, які виражають мету укладання і підписання того чи іншого дипломатичного документа: *bestätigend* – підтверджуючи, *betonend* – наголошуючи, *zustimmend* – схвалюючи тощо або дієслів чи прислівників із тим самим значенням;

визначень, що безпосередньо інформують: *wichtig* – важливий, *hauptsächlich* – основний, *entscheidend* – вирішальний;

словесних комплексів: *Prinzipien der internationalen Zusammenarbeit* – принципи міжнародної співпраці, *gemeinsame Verantwortlichkeit* – спільна відповідальність, *territoriale Integrität, Einheit und politische Unabhängigkeit* – територіальна цілісність, єдність і політична незалежність тощо.

В офіційних документах набір використаних мовних засобів заданий задалегідь. Від документа не очікують, щоб у ньому виявлялася індивідуальність його автора, навпаки, чим більше клішований документ, то зручніше ним користуватися.

Базовою номінацією в дипломатичному тексті виступають клішовані терміни або номенклатурні найменування з галузі міжнародного права, політики, економіки тощо. Зазвичай, ці номінації є розгорнутими атрибутивно-іменниковими словосполученнями: *Vertrag über friedliche Nutzung des Weltraumes* (Договір про мирне використання космічного простору); *Abkommen über den Austausch von Kriegsgefangenen* (Угода про обмін військовополоненими); *Europäischer Gerichtshof für Menschenrechte* (Європейський суд із прав людини).

Параметри композиції дипломатичного тексту можна подати таким чином:

- текст поділяють на основні змістові частини-статті і преамбулу, в якій визначені ті причини і обставини, що послужили основою для того чи іншого дипломатичного документа;

- статті звичайно поділяють на частини, виокремлені за допомогою рубрикації тексту (арабськими або римськими цифрами абзацним відступом); кожна значуща частина має підзаголовок³.

Із позицій авторства дипломатичного тексту доцільно розрізняти власне авторські тексти, тексти без формального автора, тексти зі зміщеним авторством⁴.

Укладання дипломатичного документа з урахуванням правил дипломатичного протоколу і міжнародних юридичних норм вимагає специфічного відбору мовних засобів. Дипломатичні документи є кінцевою продукцією, яку оприлюднюють відомства закордонних справ. Дипломатичний документ мусить мати бездоганний зовнішній вигляд; у всьому повинні проявлятися коректність, повага до партнера, нічого не має принижувати його почуття гідності. Дипломатичне листування відображає особливості соціально-економічного і політичного устрою країни, її мовні, культурні, етнічні та релігійні традиції, політичний устрій.

Перспективним у плані подальших наукових розвідок виявляється більш детальне вивчення синтаксичних конструкцій, які використовуються у німецьких дипломатичних текстах та їх стилістичний аналіз.

Kaminska O. The Diplomatic Documents as the Functioning of the German Professional Language of Diplomacy. The professional language of diplomacy develops in its main sources - international and intergovernmental agreements, statutes and other official documents. Using of the terminology vocabulary helps deliver the recipient relevant information as accurate as possible. The terminological vocabulary in the official documents enhances the effects of severity, formality, stereotype and brevity. The terminological vocabulary of diplomacy creates a style typical for drafts of official documents and improves unambiguous understanding and interpretation of certain concepts. The diplomatic documents are one of the main sources of replenishment of the diplomatic vocabulary. The professional language of diplomacy is also a set of special terms and phrases that generally creates the world's diplomatic vocabulary. In this sense the language of diplomacy is as specific and professional as, for example, the language of a doctor, a lawyer and so on. Every diplomat clearly interprets and actively uses such concepts and terms (including the ones that came in a modern language from Latin) as *pacta sunt servanda*, *modus vivendi*, *veto*, *kalter Krieg* (cold war) and others. However, in modern diplomatic correspondence it is not accepted to abuse specificity of the diplomatic language, the openness of the modern diplomacy and presumption of a broad disclosure are considered, and hence the availability of the document being developed.

It should be noted that the German language plays a special role in the world politics, as well as in the diplomatic sphere, since it is often used as language intermediary in the communication of different cultures.

Key words: diplomacy, diplomatic document, diplomatic correspondence, cliché, figure of speech, note.

Камінська Олена - кандидат філологічних наук, асистент кафедри сучасних іноземних мов та перекладу, факультету історії, політології та міжнародних відносин. Кількість наукових публікацій: 11. Коло наукових досліджень: термінологія німецької фахової мови дипломатії.

Olena Kaminska - Candidate of Sciences (Philology), Assistant Professor of the Department of Modern Foreign Languages of the Faculty of History, Political Science and International Studies. Number of research works: 11. Research fields: Terminology of German Professional Diplomatic Language.

Received: 21-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© O. Kaminska, 2017

³ Kaminska O. I. "Syntaksychni osoblyvosti nimetskykh tekstiv dyplomatii" [The syntactic features of German texts on diplomacy], *Aktualni problemy romano-hermanskoj filologii ta prykladnoi linhvistyky*, Chernivtsi, Chern. nats. un-t im. Yu. Fedkovycha, vol. 4, 2012, P. 67-76.

⁴ Chudinov A. P. *Politicheskaya lingvistika* [Political linguistics], Moscow, Flinta, Nauka, 2006, 256 p.

**Німецька
мова**

**German
Language**

ISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 77-80
UDK 811.112.2'354'276.6:61
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.18

**ЛЕКСИЧНІ ТА ГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ
СКОРОЧЕНЬ, ЇХНІ РІЗНОВИДИ У НІМЕЦЬКІЙ
ФАХОВІЙ МОВІ „ТЕХНОЛОГІЇ ЛАБОРАТОРНОЇ
ДІАГНОСТИКИ ТА ЛІКУВАННЯ”, СПОСОБИ
ПЕРЕКЛАДУ**

Богдана КАЧАН

ВДНЗ України „Буковинський державний
медичний університет“, Чернівці (Україна)
danusja.kachan@gmail.com

**LEXICOLOGICAL AND GRAPHICAL CHARACTERISTICS
OF ACRONYMS, THEIR VARIETIES IN GERMAN
LANGUAGE FOR SPECIFIC PURPOSES “TECHNOLOGY
OF LABORATORY DIAGNOSTIC AND TREATMENT”,
METHODS OF TRANSLATION**

Bogdana KACHAN

Higher State Educational Establishment of Ukraine
„Bukovinian State Medical University“, Chernivtsi (Ukraine)
Researcher ID: S-7419-2016 375

Качан Богдана. Лексические и графические характеристики сокращений в немецком факховом языке “Технология лабораторной диагностики и лечения”, способы перевода. В статье рассматриваются лексические и графические характеристики сокращений в немецком языке для специальных целей “Технология лабораторной диагностики и лечения”, а также выделены основные виды трансформаций данных сокращений на украинский язык. Во время исследований установлены трудности, с которыми может встретиться переводчик, среди них – омонимичность сокращений, вариативность графической формы, частое употребление международных сокращений.

Ключевые слова: сокращения, омонимичность, немецкий язык для специальных целей, субъязык медицина, переводческие трансформации.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Останніми роками у лінгвістиці спостерігається стрімке зростання досліджень текстів медичного спрямування, що призводить до необхідності вивчення способів перекладу у світлі постійного розвитку фахової термінології. Сучасний професійний медичний переклад тексту являється один з найскладніших у практиці перекладу, а переклад спеціальної термінології є нагальним, оскільки термінологія, яка функціонує в медичному дискурсі, постійно поповнюється новими номінаціями та їх тлумаченням. Цей процес відбувається завдяки значній науковій діяльності, яка проводиться у світових масштабах, завдяки новим відкриттям і досягненням в усіх галузях охорони здоров'я.

Серед досліджень, присвячених питанням медичної термінології, значне місце посідає визначення способів її утворення і функціонування у субмовах медицини. Це проблема розглядалася такими вченими, як: А. В. Боцман¹, О. Б. Петрова²; становленню специфіки функціо-

нування іншомовних медичних термінів: W. Labov³. Дослідженням різних аспектів лексичних та графічних характеристик скорочень у фахових мовах присвячені праці багатьох вчених, зокрема: Л. Ю. Зубової⁴, Т. Р. Кияка⁵, Д. В. Самойлова⁶ та інших.

У кожній мові функціонує декілька тисяч медичних термінів, які постійно оновлюються та поповнюються новими найменуваннями, наприклад, з галузі методів дослідження та діагностики захворювань. Медична термінологія взагалі поділяється на низку більш вузьких відгалужень, серед яких виокремлюють підсистеми термінів настільки вузьких, що для адекватного перекладу необхідно або мати відповідні знання, або залучати до роботи медичних фахівців.

До проблем перекладу текстів медичного спрямування відносяться декілька факторів таких, як: – широке використання скорочень; – міжгалузєва термінологія; – медичний вокабуляр, що постійно поповнюється та розширюється, переклад якого створює появу “хибних дру-

¹ Botsman A.V. Strukturno-semantichni ta prahmatychni osoblyvosti farmatsevtichnykh tekstiv (na materialі anhlomovnykh instruktсий do vzhuvannya likars'kykh preparativ) [Structural-semantic and pragmatic features of the pharmaceutical texts (based on the English instructions for use of drugs)]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: spe ts. 10.02.04, K., 2006, 20 p.

² Petrova O.B. Strukturno-semantychna kharakterystyka medychnoyi terminolohiyi ta narodnykh naymenuvan' khvorob v ukraiyins'kiy movi [Structural-semantic characteristics of medical terminology and national titles diseases in Ukrainian]: avtoref. dys. kand. filol. nauk, Kharkiv, 1994, 24 p.

³ Labov W. Sociolinguistic Patterns, Philadelphia: Univ. of Pennsylvania Press, 1972, 344 p.

⁴ Zubova L. Yu. “K voprosu ob osobennostyakh y trudnostyakh perevoda anhllyyskykh medytynskykh sokrashcheniy” [To a question about the features of the first difficulties of translation of English medical abbreviations], Vestnyk VHU. Seryya “Lynhvystyka y mezhkul'turnaya kommunkatsyya”, 2005, P. 96.

⁵ Kyyak T. R. Lynhvystycheskye aspekty termynovedeniyya [Linguistic aspects of terminology studies], K. : UMK VO, 1989, 174 p.

⁶ Samoylov D. V. O perevode medytynskoho teksta [About translation of medical text], Yzdat. dom “Praktyka”, 2006, 148 p.

зів перекладача”.

Мета дослідження. Поступове, але постійне прискорення темпу життя і розвитку медичної науки детермінує тенденції до економії мовних ресурсів, принцип якої полягає в прагненні досягнути максимально комунікативного ефекту якомога меншою кількістю мовних засобів. У мові це результує протилежними до ускладнення номінацій процесами: прагнення до їх скорочення за рахунок усикання, аберації, контамінації тощо. Враховуючи подані аспекти проблеми, ми ставимо за мету у даній статті розглянути лексичні та графічні характеристики скорочень, їхні різновиди у німецькій фаховій мові „Технології лабораторної діагностики та лікування (ТЛДЛ)”, способи перекладу, яка на нашу думку, створює найбільшу проблему перекладу з однієї мови іншою, тому, на наш погляд, цю проблему можна вирішити низкою **наступних завдань**:

визначити поняття “скорочення” у фахових текстах ТЛДЛ; дослідити їхні лексичні та графічні характеристики скорочень, їхні різновиди у субмові “медицина”; дослідити особливості їхнього функціонування в автентичних текстах;

виокремити та проаналізувати банк перекладацький трансформацій скорочень, що функціонують у субмові ТЛДЛ;

визначити особливості перекладу вищепойменованого корпусу скорочень українською мовою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фахова мова – середовище народження й розвитку термінології. Як зазначає Т. Кияк, “терміносистеми слід досліджувати лише в руслі їхньої функціональної ваги в контексті, власне, фахових мов”⁷. Вважаємо, що “фахова мова” – це сукупність усіх мовних засобів, які використовують у конкретній сфері, щоб забезпечити взаєморозуміння комунікантів. Фахова мова – це також варіант загальноживаної мови, який слугує основою до пізнання та визначення фахових об’єктів їхнього дослідження та розуміння, а також для специфічних комунікативних потреб фаху. Фахова мова – це засіб для оптимального порозуміння фахівців щодо проблем свого фаху; для неї характерні специфічна фахова лексика і спеціальні норми вибору, застосування і частотність загальномовних лексичних та граматичних засобів.

Медична термінологія – це система понять, які позначають стани та процеси, що протікають у людському організмі, хвороби та їхні ознаки, методи діагностики, профілактики й лікування захворювань, медичне обладнання, лікарські засоби тощо.

Особливістю функціонування фахової медичної субмови є поділ її на субкласи. Наприклад, виділяємо субмову урології, хірургії, кардіології, лабораторної діагностики тощо. Характерною рисою цих субкласів – наявність широкого спектру скорочень, які властиві лише даному субкласу фахової медичної мови⁸. У своїй роботі ми вирішили приділити увагу лексичним та

графічним особливостям, а також особливостям перекладу скорочень субкласу „Технології лабораторної діагностики та лікування”. Лабораторна медицина, як прикладна галузь, знаходиться у постійному розвитку і інтегрується у технічний прогрес. Щорічно розширюється спектр технології лабораторної діагностики та лікування, який потребує сучасної номінації лабораторних досліджень, інтерпретації результатів діагностики, методів розуміння змін, які відбуваються на різних рівнях у людському організмі у разі хвороби людини.

Питання сприйняття реципієнтом німецьких скорочень стає все більш і більш актуальне. У зв’язку з особливістю німецької мови до економії мовних ресурсів, спрощення граматичних конструкцій, ми маємо розвинуту систему скорочень, яка у перспективі удосконалюється⁹. З одного боку, це безкінечні можливості для створення все нових скорочень, їхньої скорішої адаптації у системі німецької мови, з іншого боку, це певні труднощі, які пов’язані з протиріччями в цій системі, інколи з їх графічною недосконалістю. Точність і однозначність скорочень важлива у будь-якій сфері науки, але у медицині дана проблема являється особливо актуальною, життєво важливою, оскільки ця недосконалість може призвести до помилок щодо лексико-графічної кодифікації медичної документації.

„Прагнення до мовної економії є визначальним фактором, що детермінує процес прямого запозичення іншомовних слів” та формування нового способу номінації – унісегментальних та мультисегментальних скорочень слів. Перші є частиною повної форми слів (наприклад: *Tbl.* – *die Tabletten*, *Ther.* – *die Behandlung, die Therapie*), другі – редукованими формами багатоконпонентних композитів, словосполучень чи фразеологічних одиниць (*o.B.* – *ohne Befund*, *I.E.* – *die Internationale Einheit*).

Залежно від позиції „уламка” відносно цілого слова унісегментальні скорочення поділяються на „усічення кінця лексеми” – *Bef.* – *Befund, der*, *AMY* – *die Amylase*; „усічення середини слова” – *Ag* – *Antigen, das*. Ці скорочення утворюються шляхом морфологічного усічення, тому, подібно до афіксоїдів, вони здатні адсорбувати значення цілої лексеми і надалі виступати твірною основою для утворення похідних.

Залежно від ступеня скорочення мультисегментальні скорочення підлягають подальшій сегментації на „ініціальні скорочення”, напр. *MRT* – *Magnetresonanztomographie, die*, *CT* – *Computertomographie, die*; „рамкові скорочення” – *ANA* – *antinukleärer Antikörper*; скорочення до складу та „гібридні скорочення”, напр.: *INR-Wert* – *der International Normalized Ratio-Wert*, *DiffBB* – *das Differentialblutbild*. Скорочені слова еквівалентні твірним лексичним одиницям. Їх називають „лексичними варіантами особливого типу”, оскільки йдеться про форму вираження тієї чи іншої лексеми в повному обсязі чи скороченому її варіанті¹⁰.

Оскільки скорочені лексичні та термінологічні оди-

⁷ Куяк Т.Р. Ohuy O.D., Naumenko A.M. Teoriya ta praktyka perekladu (nimets'ka mova) [Theory and practice of translation (the German language)]. Pidruchnyk dlya studentiv vyshchykh navchal'nykh zakladiv., Vinnytsya: Nova knyha, 2006, P. 28.

⁸ Ibid., P. 30.

⁹ Ortrun Riha. Die Alltagssprache der Medizin: Besonderheiten und mögliche Missverständnisse im Deutschen [The everyday language of medicine: features and possible misunderstandings in German], URL: <http://www.medtrad.org/panacea/IndiceGeneral/n34-tradyterm-riha.pdf>

¹⁰ Mishchenko A.L. Linhvistyka fakhovykh mov ta suchasna model' naukovo-tekhnichnoho perekladu: monohrafiya [Linguistics of languages for special purposes and the modern model of scientific-technical translation], Vinnytsya: Nova knyha, 2013, P. 199.

ниці мають лише виключно називну функцію, то її слід перекладати еквівалентом того ж референта на мову перекладу, при відсутності такого – не рідко назви близького терміна (*das kleine Blutbild (KBB) - загальний аналіз крові*). Власне, це можна лише умовно назвати перекладом, так як скорочення не має власного значення, як правило, являється зменшеним графічним відображенням значення вихідної одиниці - співвідношення, яке мовою.

У словниках, в тому числі і галузевих термінологічних словниках, цій сфері приділяється мало уваги. Існує також і проблема власне зі словниками, оскільки на даний момент не має білінгвального (німецько-українського) словника медичної термінології, і у зв'язку з чим перекладач у своєму арсеналі може використовувати лише монолінгвальний словник медичної термінології, або пошукові системи мережі Інтернет, знати основні види трансформацій іншомовних скорочень українською мовою, серед яких ми виділяємо наступні:

Транслітерація абрєвіатурних скорочень

Скорочення та абрєвіатури також можна передавати українською мовою за допомогою транскодування (транслітерації). Для правильного перекладу необхідно дотримуватися системи міжнародної транскрипції або міжалфавітної відповідності:

EKG (*Elektrokardiogramm*) – **EKG** (*електрокардіограма*);

CT (*die Computertomografie*) – **КТ** (*комп'ютерна томографія*);

Diagn. (*die Diagnose*) – *діагноз*.

Переклад описовою формою.

В інший спосіб німецькі скорочення перекладаються відповідною повною формою слова або термінологічного словосполучення. Наприклад:

BG (*die Blutgruppe*) – *група крові*;

DD (*die Differentialdiagnose*) – *диференціальний діагноз*;

RKI (*das Robert Koch Institut*) – *інститут імені Роберта Коха*;

Erw. (*der Erwachsene*) – *дорослий*;

BD (*der Blutdruck*) – *кров'яний тиск*.

Цей спосіб використовується тоді, коли в мові перекладу відсутнє відповідне скорочення, причому для перекладу необхідно визначити повну форму скорочення у мові оригіналу (за словником або текстом оригіналу). Повна форма скорочення звичайно перекладається якомога точніше за допомогою калькування так, щоб з відповідної повної форми перекладу можна було утворити скорочення.

Переклад наявних авторських скорочень

Слід зазначити, що в мові перекладу авторського скорочення форма утворення будується за тією ж моделлю, що й у мові оригіналу (наприклад, **Dz.** – *діагноз*; **Bef.** – *der Befund*). Такі скорочення зазвичай зафіксовані у вузьких галузевих словниках: **V.a.** – *Verdacht auf - підозра на*; **Z.n.** (*Zustand nach*) – *стан після*; **klin.** (*klinisch*) – *клінічний*.

Зважаючи на різні види трансформацій скорочень у мовному дискурсі ТЛДЛ, слід брати до уваги наявність

омонімічності, синонімічності, при тотожності їхньої графічної форми. Наприклад:

AK: *die Antikörper* – антитіла

die Aortenklappe – клапан аорти

der Arbeitskreis – гурток, робоча група

BG – *die Blutgruppe* – група крові

die Berufsgenossenschaft – корпорація, спілка страховальників

o.B. – *ohne Befund* – без діагнозу

ohne Besonderheit – без особливостей.

Це представляє труднощі для перекладача при трансформуванні мовою перекладу, тому що у таких випадках іноді буває важко визначити за лексичною або графічною формами скорочення його семантику, крім того певні форми скорочених термінів можуть належати до однієї й тієї ж ділянки, що також створює проблеми у перекладацькому процесі¹². Наприклад:

HF1. *die Herzfrequenz* – часто серцевих ударів

2. *die Herzfehler* – вада серця

3. *die Hämofiltration* – гемофільтрація

Нами зафіксований той факт, що в німецькому дискурсі ТЛДЛ вживаються міжнародно узгоджені скорочення (найчастіше англійського та французького) походження: **µmol** – *Mikromol*; **LDL** – *das Low-Density-Lipoprotein* („gefährliches / böses“ *Cholesterin*); **Cu** – *das Kupfer*.

Тому перекладачу у випадку наявності незрозумілих скорочень доводиться звертатися до фахівців та словників скорочень з інших мов.

Скорочення слів, термінів та термінологічних скорочень з ТЛДЛ активно функціонують у спеціальній медичній літературі, більшість із них мають зафіксовані регулярні адекватні¹³. Під час перекладу скорочень оригіналу для збереження функціонально-стилістичної адекватності перекладного тексту застосовують і відповідні українські скорочення: **BSG** (*BKS*) (*die Blutsenkungsgeschwindigkeit*) – **ШОЕ** (*швидкість осідання еритроцитів*) тощо. Якщо ж скорочення невідомі українському читачеві, для чого доцільно навести їхню повну форму і в дужках відповідне скорочення.

При проведенні дослідження було здійснено порівняльно-зіставний аналіз лексико-графічної кодифікації аналізу крові і виділено наступні характерні особливості:

В українському варіанті майже відсутні скорочення, проте у німецькому – вони становлять 60% усіх позначень:

ERY – *die Erythrozyten*; **THROMBO** – *die Thrombozyten*; **LEUKO** – *die Leukozyten*; **LYMPH** – *die Lymphozyten*; **MONO** – *die Monozyten*; **HB** – *das Hämoglobin*; **EW** – *das Eiweiß*; **Bili** – *das Bilirubin*¹⁴.

В німецькому варіанті номінації використовуються міжнародні варіанти скорочень (в основному англійською мовою): **MCH** (*mean corpuscular haemoglobin – durchschnittlicher Hb-Gehalt eines roten Blutkörperchens*); **MCHC** (*durchschnittlicher zellulärer Hb-Gehalt*), **MCV** (*durchschnittliches corpuskuläres Volumen eines roten Blutkörperchens*) **MPV** (*mean platelet volume, mittleres Thrombozyten-Volumen*);

¹¹ Osnovy perekladoznavstva: navchal'nyy posibnyk [Basics of translation training: training manual], Chernivtsi: Ruta, 2008, 312 p.

¹² Mishchenko A.L. Lihnvistyka fakhovykh mov ta suchasna model' naukovo-tekhnichnoho perekladu: monohrafiya [Linguistics of languages for special purposes and the modern model of scientific-technical translation: monograph], Vinnytsya: Nova knyha, 2013, P. 198.

¹³ Menschen im Beruf. Medizin: B2-C1 [People at work. Medicine: B2-C1], Hueber-Verlag, München, 2016, 152 s

¹⁴ Laborwerte-Tabelle [E-source], URL: <https://www.gesundheit.gov.at/labor/laborwerte/inhalt>

В обидвох кодифікаціях присутні робочі авторські скорочення: *Dz.* – *diagnos*, *Vef.* – *Befund, der*.

Окрім цього, характерною рисою скорочень у лабораторній діагностиці є різні варіанти запису графічної форми, наприклад, *PTZ (PT, PZ)–Prothrombinzeit, die*; *BSG (BKS)–Blutgeschwindigkeit, die*; *CL (CHL)–Chlorid, das*. Також у формулі кодифікації фаховою мовою ТЛДЛ наявні номінативні маркери хімічних речовин, які утворюють склад рідин людського організму.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, скорочення у німецькій фаховій мові „Технології лабораторної діагностики та лікування” володіють характерними лексико-графічними особливостями, які представляють труднощі під час транскодифікації тексту мовою перекладу. Омонімічність, синонімічність, варіативність графічної форми і наявність інтернаціональних та авторських скорочень, на які наштовхується перекладач під час роботи над фаховими медичними текстами. Важливим під час перекладу є використання оптимальних способів перекладу – таких, як транслітерація, переклад описовою формою з урахуванням авторських скорочень. Підсумовуючи все вищезазначене, можна дійти висновку, що питання характеристики і перекладу скорочень фахової мови ТЛДЛ належить до важливих проблем транляторики і потребує подальшого аналізу щодо вивчення скорочень в інших субкласах фахової мови медицини.

Bogdana Kachan. Lexicological and graphical characteristics of acronyms, their varieties in German language for specific purposes “Technology of laboratory diagnostic and treatment”, methods of translation. The article represents research of lexicological and graphical characteristics of acronyms, their varieties in German language for special purposes “Technologies of laboratory diagnostic and treatment (TLDT)”.

Translation of modern professional medical text is one of the most difficult in the practice of translation. Professional medicine language is divided into such subclasses: sublanguages of urology, surgery, cardiology, laboratory diagnostics etc. A main feature of these subclasses is a wide range of acronyms which are typical for these subclasses of professional medical language.

Laboratory medicine is in constant development and integrates with technical progress. The steady acceleration of life and the development of medical science determine trends in savings language resources, the principle of which is the desire to achieve maximum communicative effect using less language resources: acronyms, abbreviation etc.

Acronyms in the German language for special purposes TLDT have distinctive lexical and graphical features that represent difficulties during transcodification of text by translation. Homonymous, synonymy, variability graphic form and the presence of international copyright and abbreviations which runs translator while working on professional medical texts. It is important in the translation to use the best ways of translation such as transliteration, translation descriptive form which is based on author's reductions.

Key words: acronyms, homonymy, German language for specific purposes, sublanguage of medicine, translational transformations.

Качан Богдана – викладач кафедри іноземних мов ВНДЗ України «Буковинський державний медичний університет». Коло наукових інтересів: перекладознавство, особливості перекладу німецькомовних медичних текстів українською мовою, методика викладання іноземних мов, гейміфікація на заняття з іноземної мови для студентів медичних ВНЗ. Брала участь у міжнародних та всеукраїнських проєктах та конкурсах (Гете-Інститут, благодійна спілка “Самаритянин”, благодійна організація „Erinnerung, Verantwortung und Zukunft”, Німеччина).

Kachan Bogdana is a tutor of the department of foreign languages at the Higher State Educational Establishment of Ukraine „Bukovinian State Medical University”. Scientific interests of author are the following: translation studies, specific of translation of German medical texts in Ukrainian, methods of teaching foreign languages, gamification at foreign language classes for medical students. The author took part in international and national projects and competitions (Goethe-Institute, ASB-volunteering group, the foundation EVZ („Erinnerung, Verantwortung und Zukunft“ Germany).

Received: 26-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© B. Kachan, 2017

ДИСКУСІЙНІ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У РУМУНСЬКІЙ ГРАМАТИЦІ

Феліція ВРИНЧАНУ

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Чернівці (Україна)
felichi_2000@yahoo.com

CONTROVERSIAL PROBLEMS OF STUDYING SYNTACTIC RELATIONS IN THE ROMANIAN GRAMMAR

Felicia VRANCEANU

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Chernivtsi (Ukraine)

Вринчану Ф. Дискуссионные проблемы изучения синтаксических связей в румынской грамматике. Стаття посвящена комплексному дослідженню структури, семантики і прагматики синтаксических зв'язків на матеріалі румунського мови. Розглянуті теоретичні положення, які є вихідними в вивченні синтаксических зв'язків: проблеми визначення синтаксических зв'язків, «содержание» і «форма» в синтаксисі, синтаксическіє одиниці, незалежність / залежність синтаксических одиниць. Проаналізовані содержание синтаксических зв'язків, засоби вираження синтаксических зв'язків, типи синтаксических зв'язків, виявлені в румунському мові. Для визначення поняття і характеристики типи синтаксических зв'язків застосовані наступні критерії: значення синтаксических одиниць, які формують визначену синтаксическу зв'язку; комунікативний план, до якого відносяться одиниці, ступінь взаємодії одиниць, вступаючи в зв'язку, вплив характеру зв'язку на проявлення синтаксических функцій.

Ключевые слова: синтаксическая связь, синтаксические единицы, синтаксические функции, предложение, сложное предложение, коммуникативный план.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Побудова стратифікації синтаксичної структури румунської мови вимагає того, щоб синтаксичний зв'язок як базовий елемент слугував, з одного боку, організувальним принципом синтаксичних одиниць (РО), а з іншого – генерувальним чинником синтаксических функцій (РГ). Вихідним положенням нашого дослідження є дефініція, яка стверджує, що синтаксичний зв'язок є не лише формою, а й змістом. Актуальність роботи зумовлена потребою інтегрованого підходу до вивчення структурних, семантичних та прагматичних особливостей синтаксических зв'язків у румунській мові, що відповідає напрямкам сучасної лінгвістичної науки. Аналіз синтаксических зв'язків у румунській мові на рівні як простого, так і складного речення набуває важливого значення в контексті сучасних мовознавчих досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Дослідження синтаксических зв'язків є однією з актуальних проблем сучасної лінгвістики. Синтаксичний зв'язок як явище граматичного плану аналізують лінгвісти на матеріалі різних мов, зокрема й на матеріалі румунської мови. (Alexandrescu Ecaterina, Avram Mioara, Diaconescu Ion, Dimitriu Corneliu, Drăsoveanu D. D., Drăganu Nicolae, Iordan Iorgu, Irimia Dumitru, Șerban Vasile, Teiuș Sabina, Teodorescu Ecaterina, Trandafir Gheorghe. та ін.). Суперечність полягає як у методології, що її використовують при характеристиці та визначенні синтаксических зв'язків, так і в неодноманітному характері системи створю-

ваних цими одиницями зв'язків. І. Діаконеску виділяє такі типи синтаксических зв'язків: синтаксичні відношення з'ясувального характеру, що встановлюються між одиницями, семантична основа яких належить до сфери «реальності», структурувального характеру (беруть участь у процесах структурування синтаксических одиниць, в їхній інтеграції на найвищому рівні, забезпечуючи структурну єдність змісту), зворотного характеру (залучені в трансформаційних процесах)¹. К. Дімітріу, розглядаючи термін «синтаксичні відношення» як «відношення / зв'язки, лінгвістично позначені, які виникають на рівні синтаксических одиниць», виділяє необхідність визначення поняття в двох аспектах: форма та зміст².

Метою статті є визначення формально-синтаксических і семантико-прагматических особливостей реалізації різних типів синтаксических зв'язків у румунській мові. Досягнення поставленої мети передбачало розв'язання таких завдань: уточнити статус синтаксических зв'язків у граматичній системі сучасної румунської мови; з'ясувати структурно-семантичні особливості синтаксических зв'язків; розмежувати потенційно однозначні та потенційно багатозначні моделі синтаксических структур у румунській мові.

Виклад основного матеріалу дослідження. Синтаксичний зв'язок належить до лінгвістических відношень, через які активізується пасивна семантична інформація кожної лексичної одиниці. Отже, синтаксичний зв'язок означає семантичну інформацію (пасивну), активізовану граматичною інформацією.

¹ Diaconescu I. Sintaxa limbii române, București: Editura Enciclopedică, 1995, P. 247 – 252.

² Dimitriu C., Tratat de gramatică a limbii române. Sintaxa, Iași: Institutul European, 2002, P. 1122

Зміст синтаксичних відношень окреслює специфіку зв'язків, у яких перебувають взаємозв'язані синтаксичні одиниці; форма синтаксичних зв'язків презентує ознаки, за якими розрізняють змістові особливості структури³. Для визначення характеристик певного типу синтаксичного зв'язку треба брати до уваги як зміст, так і форму структури. У румунському мовознавстві відомі різні критерії класифікації ознак зв'язків, а отже – і різні їхні класифікації, зокрема:

◊ Приналежність до певного мовного рівня: а) ознаки фонетичного характеру (пауза, інтонація, наголос в обов'язковому контексті); б) ознаки морфологічного характеру (флексія); в) ознаки синтаксичного характеру (злиття, зіставлення, узгодження, топіка).

◊ Ідентифікація / неідентифікація (присутність/ відсутність) певної семантичної інформації: а) ознаки семантичного характеру (прийменник та сполучник); б) ознаки з „частковою” семантичною інформацією (єднальні дієслова, напівдопоміжні дієслова, відносний, неозначений та питальний займенники та прикметник, відносні, питальні та неозначені прислівники).

◊ Критерій знаходження ознак у плані повідомлення, у якому виникають: а) сегментарні ознаки (злиття, зіставлення); б) надсегментарні ознаки (наголос, наголос в обов'язковому порядку).

Часто в румунській мові синтаксичний зв'язок позначений «надмірним» (редундантивним) способом, тобто ідентифікується існування щонайменше двох ознак даної граматичної інформації (формальна перенасиченість). Власне, пауза та інтонація асоціюються зазвичай із зіставленням, а флексія – з наголосом: пауза та інтонація – із зіставленням у межах сурядного зв'язку *Țara pare-a fi a lunei mândră, veselă grădină* (М. Eminescu, Poezii, с. 178); пауза та інтонація асоціюються із зіставленням у межах підрядного зв'язку *De treci codrii de aramă, de departe vezi albind/Ș-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint*. (М. Eminescu, Poezii, с. 48); пауза та інтонація асоціюються із зіставленням в межах наслідкового зв'язку: *Ah! – zise unul – spuneți că-i omul o lumină/Pe lumea asta plină de-amaruri și de chin?* (М. Eminescu, Poezii, с. 25); флексія, асоційована з наголосом у межах сурядного зв'язку: *Ia întreb-o, bunăoară, /Ș-o să-ți spuie de panglice, de volane și de mode*. (М. Eminescu, Poezii, с. 96).

Кількість синтаксичних зв'язків, розглянутих у спеціальних дослідженнях із румунського мовознавства коливається від двох до восьми. У праці „Gramatica Română” Г. Тіктін стверджує, що „фраза складається шляхом сурядності чи підрядності”⁴. У дослідженні „Gramatica” (1966, С.78-79, 231-232) йдеться про те, що існують лише два синтаксичні зв'язки: сурядний зв'язок та підрядний зв'язок. Підрядність окреслює не лише

другорядні частини речення та їхній головний член речення, але і головні частини речення між ними, хоча “відношення між підметом і присудком є певним чином взаємними”, маючи аспект певної “кореляції невід’ємності”.

У граматиці Йоргу Йордана⁵ також робиться розмежування між зв'язком, що виникає між другорядними членами речення та головними, з одного боку, і зв'язком між підметом і присудком, з іншого боку, стверджуючи, що у румунській мові існують три синтаксичні зв'язки: сурядний, підрядний та нероздільний. Також три зв'язки пропонує Діаконеску: “subordonarea, adordonarea și supradonarea”⁶. Згаданий автор застосовує деякі методи румунського мовознавства до цих “базових типів”: залежність охоплює “білатеральну залежність або взаємодію, унілатеральну залежність або підрядність, змішану залежність та подвійну підрядність”; залежність може бути реалізована “шляхом сурядності та протиставлення чи заміни”⁷.

Так, С. Статі стверджує, що в румунській мові ідентифікуємо чотири види: підрядний зв'язок, сурядний зв'язок, предикативний зв'язок та протиставний зв'язок⁸. В іншій праці В. Гуцу-Ромало йдеться про те, що цими чотирма типами зв'язку є: залежний, сурядний, замінювальний та повторювальний зв'язки⁹.

У праці К. Дімітріу¹⁰ запропоновано п'ять типів синтаксичного зв'язку: неподільний, узгоджувальний, підрядний, пояснювальний та наслідковий зв'язки. У праці Г. Трандафіра¹¹ окреслено такі синтаксичні зв'язки: сурядний, підрядний, аппозитивний, нульовий, бінарний та змішаний зв'язки. Також Ієремія¹² виокремлює п'ять типів синтаксичного зв'язку: взаємодія, залежність, сурядність, аппозиція та наслідок.

Шість типів синтаксичного зв'язку запропоновано Шербаном¹³: приналежності, підрядності, сурядності, роз'яснення, взаємодії, констеляції. У румунському мовознавстві існує також думка, що можна ідентифікувати сім типів синтаксичного зв'язку, названі та описані по-різному. Так, Йордан ідентифікує зв'язок незалежності, білатеральної взаємодії, посередницької білатеральної взаємодії, трилатеральної взаємодії, аппозитивної незалежності, одноособової залежності та одноособової залежності, попередньої чи відновленої. К. Дімітріу визначає також сім типів синтаксичного зв'язку: невід’ємний, сурядний, підрядний, змішаний, пояснювальний, подвійний, наслідковий. Р. Нагь визначає вісім синтаксичних зв'язків: невід’ємний (цілісний), підрядний, сурядний, аппозитивний, подвійний, намірений, змішаний та проміжно-пояснювальний.

³ Ibid, P. 1134.

⁴ Tiktin H. Gramatica română. Etimologia și sintaxa, București: Editura Tempo, Ediția a III-a, 1945, P. 26.

⁵ Iorgu I. Limba română contemporană, București: Editura Ministerului Învățământului, 1956, P. 134.

⁶ Diaconescu I. Sintaxa limbii române, București: Editura Enciclopedică, 1995, P. 253.

⁷ Ibid, P.254.

⁸ Stati S. “Aspecte ale analizei sintactice în lingvistica structurală” [Aspects of syntactic analysis in structural linguistics], *Elemente de lingvistică structurală*, București: Editura Științifică, P. 59-77.

⁹ Guțu-Romalo V. Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări, București: EDP 1973, P. 38-44.

¹⁰ Dimitriu C. “Observații în legătură cu raporturile sintactice” [The observation context, in the syntactic relations], *AUI*, 1974, XX, P. 9.

¹¹ Trandafir Gh. “Relațiile sintactice în cadrul frazei” [Syntactic relations within the phrase], *LR*, 1974, XXIII, № 5, P. 387.

¹² Irimia D. Gramatica limbii române, Polirom, Iași, P. 369.

¹³ Șerban V. Teoria și topica propoziției în româna contemporană, București: Editura Didactică și Pedagogică, 1975, P. 87.

У румунській мові існує певна кількість синтаксичних зв'язків, які породжують суперечки через термінологію, використану для називання цих реалій. У нашому дослідженні беремо за вихідну дефініцію, суть якої полягає в тому, що синтаксичний зв'язок є не лише *формою*, а й *змістом*.

Критерії ідентифікації змісту синтаксичних зв'язків, які використовуємо в нашому аналізі, такі:

1. Важливість синтаксичних одиниць, які конкретизують певний синтаксичний зв'язок; ступінь взаємодії одиниць, що творять зв'язок. Синтаксичні одиниці, які утворюють зв'язок, можуть мати те саме або ж різне значення. Розрізняється це значення шляхом відстежування ступеня єдності між синтаксичними одиницями. Один тип зв'язку існує між підметом та присудком (синтаксичні одиниці одного значення – головного – виявлені в нерозривному зв'язку), інший тип єдності існує між двома другорядними частинами речення (синтаксичні одиниці одного й того самого значення – другорядного – виявлені в підрядному зв'язку по відношенню до одного й того ж головного члена речення та в сурядному зв'язку по відношенню однієї другорядної частини речення до іншої), підпорядкованими одному головному члену речення. З іншого боку, ідентифікуються різноманітні типи єднання між синтаксичними одиницями, які мають одне й те саме значення (чи головне, чи другорядне, чи опосередковано-пояснювальне)¹⁴. Якщо синтаксичні одиниці мають одне й те саме головне значення, вилучення однієї такої одиниці неможливе. Така трансформація призвела б до семантичної незрозумілості (**păru ... lucesc/*fața ... lucesc*), а отже, неможливості встановлення (визначення) предикативного зв'язку. У разі, коли синтаксичні одиниці мають те саме другорядне значення, вилучення однієї з них може бути реалізоване без зміни структури зв'язку конструкції.

За функціями ступеня взаємодії синтаксичні одиниці можуть бути розподілені на дві категорії: 1) *синтаксичні одиниці першого рангу* (формують основу вислову); 2) *синтаксичні одиниці другого рангу* (підпорядковуються певній одиниці першого рангу або іншій одиниці другого рангу).

За критерієм природи одиниць, які творять зв'язок, синтаксичні зв'язки можуть бути класифіковані таким чином: а) зв'язки, встановлені між одиницями одного й того самого рангу (чи першого, чи другого): *предикативний зв'язок (невід'ємність)* (між одиницями першого рангу), *сурядність* (між одиницями або першого, або другого рангу), *підрядність* (між одиницями другого рангу, але з обов'язковою ідентифікацією головних членів, які розрізняються найвищим ступенем); б) зв'язки, встановлені між одиницями першого рангу та одиницями другого рангу: *підрядність*.

Ураховуючи попередню класифікацію, будемо ідентифікувати такі типи синтаксичних зв'язків: *головні синтаксичні зв'язки*: генерують синтаксичні функції або упорядковують такі функції, генеровані іншими зв'язками – *сурядність*, *підрядність*, *предикативний зв'язок (невід'ємність)*; *другорядні синтаксичні зв'язки*: не генерують і не упорядковують синтаксичні функції – *змішаний зв'язок*, *пояснювальний зв'язок*, *наслідковий зв'язок*.

2. Комунікативний план, якого дотримуються одиниці, що утворюють зв'язок. У румунській мові існує низка структур, будова яких передбачає ідентифікацію одного спеціального типу зв'язку. Його зміст характеризується не значенням одиниць, що утворюються, а їхньою належністю до різних комунікативних планів: диктум та модус¹⁵. Спроба відмежувати план фактичного висловлювання від плану коментарів призводить до неможливості ідентифікації певних синтаксичних зв'язків між одиницями, що знаходяться по сусідству, але позбавлені єдності стосовно референта¹⁶. Точніше – елементи плану висловлювання спрямовують до одного референта, у той час як елементи з плану коментарів творять «референта референціальності».

Вставний зв'язок може бути визначений лише з урахуванням обидвох планів. Поняттєвою характеристикою елементів, розташованих у плані коментарів, є їх граматична непідпорядкованість щодо елементів з плану повідомлення; проте коментар може бути семантично підпорядкований певному дієслову з декларативним значенням. У румунській мові вставний зв'язок позначає винятково синтаксичні одиниці, розташовані в плані коментарів, водночас інші зв'язки позначають синтаксичні одиниці з плану фактичного висловлення.

3. Вплив утворення зв'язку на рівень синтаксичних функцій. Творячи зазначені вище зв'язки, синтаксичні одиниці (за винятком тексту) можуть виконувати різні синтаксичні функції. На рівні речення синтаксичні функції виконуються щодо частин речення, у той час як, за аналогією, речення стають носіями синтаксичних функцій на рівні фрази. На рівні тексту фрази можуть іноді виконувати синтаксичні функції. Очевидним є те, що дискусія стосовно синтаксичних зв'язків не може оминати дискусії щодо синтаксичних функцій. Не викликає сумніву дія генерувального принципу (PG) синтаксичної функції у випадку залежного одноосібного зв'язку (підрядність): *Și-am rămas în turnul gotic...* (Minulescu, с. 25). У контексті залежного білатерального зв'язку (предикативний зв'язок) генерування синтаксичних функцій є взаємним: *Cerul începe din creștetul spicelor* (Blandiana, с. 21).

Інші синтаксичні зв'язки румунської мови не є генераторами синтаксичних функцій. Причинами такого явища в мові є: структури, утворені на основі упорядкувального принципу (PO) синтаксичних функцій (*сурядність*); структури є результатом певних відхилень від норми, а синтаксичні зв'язки, встановлені попередньо, не мають наслідків на рівні синтаксичних функцій (*змішаний зв'язок*, *пояснювальний зв'язок*); належність до різних планів повідомлення перешкоджає виявленню певних зв'язків, що генеруються синтаксичними функціями (*вставлення*).

Вивчення синтаксичних одиниць здійснюється фактично в живому механізмі функціонування мови, що є способом, яким реалізується певна необмежена кількість „вищих” одиниць за допомогою „нижчих” одиниць (тих, що підпорядковуються). Для виділення синтаксичних одиниць у румунській мові було запропоновано низку принципів (визначення та опис, що можливе при зверненні до інших лінгвістичних одиниць, які відповідають кожному рівню мови): *принцип*

¹⁴ Guțu-Romalo V., *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, București: EDP, 1973, P. 137.

¹⁵ Merlan A. *Sintaxa limbii române*, Iași: Editura Universității Al. I. Cuza, 2001, P. 231.

¹⁶ Nagy R., *Sintaxa limbii române actuale*, Suceava: Editura Universității Ștefan cel Mare, 2002, P. 59.

стратифікації (синтаксичні одиниці мають ієрархічну організацію – від „найнижчих” до „найвищих”); принцип гомогенного аналізу (ідентифікація та опис синтаксичних одиниць повинні бути вичерпними); принцип ізоморфізму (синтаксичні одиниці організуються ідентичним способом на кожному рівні ієрархії ідентифікації)¹⁷. З урахуванням цих принципів у румунському мовознавстві ідентифіковано різні синтаксичні одиниці: слово, словосполучення, частина речення, речення, фраза, заміна речення (заміна фрази), вислів, текст, параграф, абзац. На нашу думку, у румунській мові можуть бути ідентифіковані чотири синтаксичні одиниці, важливі для того, щоб зрозуміти специфіку синтаксичних зв'язків: *частина речення, речення, фраза і текст*.

Дотримуючись цих критеріїв, визначимо шість синтаксичних зв'язків: невід'ємний, сурядний, підрядний, вставний, змішаний та пояснювальний. Вони виформовують дві групи:

I. Зв'язки між синтаксичними одиницями, які переважно мають однакове значення:

а) *сурядність*: зв'язок, установлений між синтаксичними одиницями, які можуть об'єднуватися або протиставлятися і які належать до одного комунікативного плану; зв'язок можливий у межах речення, фрази й тексту і впорядковує синтаксичні функції одного значення у вислові;

б) *невід'ємність (предикативний зв'язок)*: зв'язок, установлений між синтаксичними одиницями, які взаємно пов'язані і які належать до того ж комунікативного плану; зв'язок можливий у межах речення; не генерує, але впорядковує синтаксичні функції одного значення в цьому вислові;

в) *вставний зв'язок*: зв'язок, установлений між синтаксичними одиницями, семантична інформація однієї з яких є коментарем до семантичної інформації іншої; синтаксичні одиниці належать до різних планів; цей зв'язок можливий у межах речення, фрази, тексту і не генерує/впорядковує синтаксичні функції.

II. Зв'язки між синтаксичними одиницями різного значення:

а) *підрядність*: зв'язок, установлений між двома синтаксичними одиницями, у яких семантична інформація однієї пов'язана з інформацією іншої / інших; обидві одиниці належать до одного комунікативного плану; зв'язок можливий у межах речення, фрази і тексту; генерує синтаксичні функції;

б) *змішаний зв'язок*: зв'язок, установлений між синтаксичними одиницями, які передають семантичну інформацію, що належить до тієї ж семантичної галузі, які взаємно комплектуються; синтаксичні одиниці належать до одного комунікативного плану; зв'язок можливий у межах фрази; у цьому зв'язку творення синтаксичних функцій цікавить лише у випадку відновлення початкової структури, від якої походить;

в) *пояснювальний зв'язок*: зв'язок, установлений між синтаксичними одиницями, семантична інформація яких є додатками і які належать до одного комунікативного плану; зв'язок можливий у межах фрази, тексту; творення синтаксичних функцій цікавить лише в початковій структурі, від якої походить остаточною структура.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підводячи підсумки, зауважимо, що розбіжності між

теорією та практикою мови виявляються і в тому, що стосується ідентифікації та опису синтаксичних зв'язків. У нашому дослідженні вихідним положенням ми обрали поняття, яке підтверджує, що синтаксичний зв'язок є не лише формою, але й змістом. Тому аналіз був побудований за такими критеріями: а) значення синтаксичних одиниць, які творять певний синтаксичний зв'язок / ступінь взаємодії одиниць, що вступили у зв'язок; б) план повідомлення, до якого належать одиниці; в) вплив утворення зв'язку на рівень синтаксичних функцій. Дотримуючись цих критеріїв, ми визначили такі синтаксичні зв'язки: невід'ємність (предикативний зв'язок), сурядність, підрядність, вставний, змішаний та пояснювальний.

Vranceanu F.D. Controversial problems of studying syntactic relations in the Romanian grammar. The article is devoted to the complex study of the structure, semantics and pragmatics of syntactic relations in Romanian language. The theoretical provisions fundamental for this work are reviewed: the problem of identifying syntactic relations, “content” and “form” in the syntax, syntactic units, independent / dependent syntactic units. The author analyzes content of syntactic relation, means and types of syntactic relations in Romanian. To define the concept and characteristics of syntactic relation, the following criteria are applied: meaning of syntactic units that enter into a syntactic connection, communication sphere where the units belong, measure of their interaction, and the impact their connection produces on syntactic functions manifestation. Nonhomogeneity of syntactic relations is explicit both in terms of content and expressiveness. Syntactic relation is not an expansion, or strengthening, of a certain syntactic unit position. This approach is based on the identification of two principles generating syntactic structures: *the principle of development* (the definition of coordination presupposes the development of a minimum existing utterance by creating syntactic functions), *the principle of arrangement* (the definition of coordination presupposes the arrangement of maximum existing utterance components).

Key words: syntactic relation, syntactic units, syntactic functions, sentence, complex sentence, conjunctions

Феліція Вринчану – доктор філології, асистент кафедри румунської та класичної філології, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Отримала ступінь доктора філософії в галузі філології в університеті Олександр Іоан Куза, м. Ясси, Румунія, в 2005 році. Коло наукових інтересів: синтаксис румунської мови, багатомовність та міжкультурні явища, риторика і мовні стандарти.

Felicia Vranceanu – Ph (D) in Philology, lecturer at the Department of Romanian and Classical Philology, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine. She earned her PhD degree in Philology at the Alexandru Ioan Cuza University of Iași, Romania, in 2005. His research interests: Syntax of the Romanian language, Multilingualism and Interculturality, Rhetoric and speech standards.

Received: 18-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© F.Vranceanu, 2017

¹⁷ Diaconescu I. *Sintaxa limbii române*, București: Editura Enciclopedică, 1995, P. 217.

**АДАПТИВНА СТРАТЕГІЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ
ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ**

(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ М. ПРУСТА)

Наталія СОПІЛЮК

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Чернівці (Україна)
nsopylyuk@inbox.ru

**ADAPTIVE STRATEGY IN LITERARY TRANSLATION
(ON THE MATERIAL OF MARCEL PROUST'S PROSE)**

Nataliya SOPYLYUK

Yuriy Fed'kovych Chernivtsi National University
Chernivtsi (Ukraine)
ORCID 0000-0002-2666-8522
Research ID - C-5856-2017

Сопылюк Н. Адаптивна стратегія при переведі художественного тексту (на матеріалі творчості М. Пруста). Стаття посвячена аналізу адаптивної стратегії при переведі психологічної прози М. Пруста в українському художественному переведі. Розглянуті різні тактики адаптивної стратегії: додавання, опущення та заміни різного характеру – лексико-семантичного, лексико-граматичного та фразеологічного.

Ключеві слова: художественний переклад, адаптація, адаптивна стратегія, адекватність переклада, додавання, опущення, заміна.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими завданнями. Дослідження перекладацьких дій, які спрямовані на досягнення адекватності перекладу, тобто тотожності реакцій читачів вихідного та цільового текстів, є одним із фундаментальних питань сучасної перекладознавчої науки. Адаптивна стратегія перекладача, як спосіб подолання міжмовної та міжкультурної асиметрії, передбачає комплекс перекладацьких тактик, які дозволяють передати прагматичний потенціал першоджерела, авторські інтенції та уникнути інтерференції при перекладі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. У сучасній перекладознавчій науці поняття „адаптація” розглядають як необхідний творчий процес перекладацької діяльності, що забезпечує збереження прагматичного потенціалу першотвору (Алексеева І. С., Гарбовский Н. К., Демецкая В. В., Евсеева Т. В., Кальниченко Н. М., Львовская З. Д., Чередниченко О. І. та ін.); „як засіб зближення двох мовних і культурних дійсностей у процесі перекладу, що має абсолютне право на існування”¹.

Французька дослідниця Е. Лаво-Олеон трактує адаптацію як спосіб збереження функції першотвору. Для досягнення певної мети перекладач, як зауважує автор, „може змінювати текст: додавати або вилучати деякі елементи змісту, перебудовувати зміст, надаючи йому іншого тлумачення, тобто певним чином відступати від вихідного тексту”².

Необхідність такої адаптації визначається складністю взаємозв'язків, що встановлюються між текстами оригіналу та перекладу. Такі зв'язки опосередковані

комунікативним ланцюгом, який складається з блоків автора оригіналу, перекладача та одержувача тексту. Саме у блоці одержувача цільового тексту реалізується мета перекладу як виду комунікації.

„Одержувач може бути як індивідуальним, так і колективним, маючи власну культурну традицію, мову та перебуваючи в характерних для нього соціокультурних умовах”³.

Перекладач повинен зважати на ці аспекти, намагаючись адаптувати текст перекладу для сприйняття одержувачем – носієм певної мови і культури. Кажучи словами К. Райс, будь-який переклад передбачає адаптацію⁴, тобто перекладацькі дії тісно переплітаються з адаптивною стратегією.

Метою статті є виявлення та аналіз перекладацьких тактик адаптивної стратегії при відтворенні творів Марселя Пруста „У пошуках втраченого часу” в українському художньому перекладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки адаптація є способом досягнення адекватності перекладу, в перекладознавстві особливий науковий інтерес виявляють до адаптивних тактик, тобто тих прийомів, які застосовують перекладачі в процесі відтворення матеріалів різної жанрово-стилістичної належності (Алимов В. В., Білан М. Б., Гарбузова Г. О., Кияк Т.Р., Кузьміна К. А., Комісаров В.Н., В. Кур'янова М. О., Львовская З. Д., Чередниченко О.І., Швейцар А.Д. та ін.).

На думку А. Д. Швейцера, „для правильного розуміння адаптивних стратегій важливе значення має врахування антиномій експлікації та імплікації”⁵. Переко-

¹Cherednychenko O. I. Problema adaptatsiyi u svitli Kotchurovoyi kontseptsiyi perekladu [Adaptation problem in Kotchyur's concept of translation]. URL: www.philolog.univ.kiev.ua/conf/zvit2010f

²Lavault-Olléon E. La traduction comme engagement [Translation as involvement]. URL: www.revues.plurielles.org/_uploads/pdf/6/.../ei_113_lavault.pdf

³Cherednychenko O. I. Pro movu i pereklad. [About language and translation], K.: Lybid, 2007, P. 164.

⁴Reiss K. Problématiques de la traduction [Translation problematic], Paris: Economica Anthropos, 2009, 197 p.

⁵Shveytser A. D. Perevod i lingvistika [Translation and linguistic], M.: Voienizdat, 1973, P. 245.

довуючи першотвір цільовою мовою, перекладач вирішує, яка інформація повинна бути виражена в повідомленні, а яка може бути вилучена, оскільки вона зрозуміла адресатові.

Вчений має на увазі насамперед ті випадки, „коли змістова структура того чи іншого найменування прозора для носіїв однієї мови й незрозуміла для носіїв іншої мови, тобто один і той самий звуковий комплекс займає різне положення в сітці прагматичних відношень вихідної та цільової мов”⁶.

Прагматичний чинник, за словами А. Д. Швейцера є одним із найважливіших „фільтрів”, які визначають не лише спосіб реалізації процесу перекладу, а й сам обсяг інформації, що передається⁷.

Як стверджує дослідник, для забезпечення відповідного прагматичного ефекту обсяг інформації можна змінювати, тобто збільшувати: *avant même*

d'arriver à la Madeleine – перш ніж дійти до церкви Мадлен, чи зменшувати, якщо переклад здійснюють у протилежному напрямку й аналогічні роз’яснювальні елементи зрозумілі реципієнтам цільового тексту.

Збільшення обсягу інформації, важливої для адекватного сприйняття першотвору, досягається за допомогою адаптивної тактики **додавання** необхідних для розуміння вихідного повідомлення пояснювальних елементів. Під поняттям „додавання” розуміють появу в цільовому тексті слів і словосполучень, які формально не виражені у вихідному тексті. Додаткові уточнювальні елементи, що переводять частину імпліцитного смислу оригінальної мовної одиниці у вербальний контекст друготвору, виконують суто денотативну функцію й забезпечують експліцитність висловлювання. Появу в перекладі таких інформативних одиниць часто спостерігаємо при відтворенні ономастичних реалій:

<i>...laquelle n'est autre que le dôme de Saint-Augustin;</i>	<i>...як баня церкви святого Августина;</i>
<i>... quand nous étions encore assis devant les assiettes des Mille et une Nuits;</i>	<i>...а ми все ще сиділи над тарілками зі сценами „Тисячі й одної ночі”;</i>
<i>... le nombre singulier des bouteilles d'eau de Vichi consommées;</i>	<i>...чималій кількості випитих титкою пляшок мінеральної води Віші</i>
<i>... comme elle disait avoir envie d'assister à la saison de Bayreuth;</i>	<i>... коли вона висловила бажання побувати на театральному сезоні в Байреїті</i>
<i>... comme une apparition de Gustave Moreau;</i>	<i>... що ніби зійшла з картини Гюстава Моро;</i>

Додавання окремих елементів у цільовому тексті забезпечує більшу експліцитність, зрозумілість вислов-

лювання й створює необхідні умови для тотожності реакцій читачів оригіналу та перекладу:

<i>... il faut être du matin au soir sur la plage à humer le sel;</i>	<i>... треба пропадати з ранку до вечора на пляжі й дихати солоним морським повітрям;</i>
<i>... il est ennuyeux comme la pluie;</i>	<i>... він же нудний як осіння сльота;</i>
<i>... vous n'avez jamais entendu son neveu?</i>	<i>... ви ніколи не чули, як грає її небіж?</i>

Зменшення обсягу інформації в цільовому тексті відбувається в результаті протилежної тактики – перекладацького прийому **вилучення** контекстуально нереле-

вантних, семантично-надлишкових чи неінформативних елементів першоджерела:

<i>... parce qu'il m'envoyait lire dans ma chambre au lieu de rester dehors;</i>	<i>... бо він одслав мене читати;</i>
<i>... en nous apprenant à chercher notre plaisir.</i>	<i>... навчаючи знаходити втіху.</i>

Поряд із додаванням та вилученням, адаптивні тактики пов’язані також із **замінами** деяких елементів вихідного висловлювання. Заміни, як пише Л. С. Бархударов, – „це найбільш розповсюджений і найбільш різноманітний вид перекладацьких трансформацій”⁸. Незважаючи на те, що перекладацькі трансформації є комплексними мовленнєвими діями, здійснюються з мовними одиницями, які мають як план змісту, так і план вираження, тобто мають формально-семантичний характер, деякі перекладацькі подібні операції аналізують окремо. Так, у працях Л. К. Латишева заміни частин мови належать до морфологічних трансформацій, а перетворення синтаксичних конструкцій, заміни синтаксичних функцій слів і словосполучень, перестановки частин складного речення та зміна типу синтаксичного зв’язку – до синтаксичних

трансформацій⁹. Водночас фахівці виділяють ще лексичні (Комиссаров В. Н., Рецкер Я. И.), лексико-семантичні (Комиссаров В. Н.), граматичні (Комиссаров В. Н., Миньяр-Белоручев Р. К., Рецкер Я. И.) та лексико-граматичні трансформації (Комиссаров В. Н.).

Аналітичний огляд науково-теоретичних праць, де розглядають питання перекладацьких трансформацій (Л. С. Бархударов, Миньяр-Белоручев Р. К., Федотова Н. О.), перекладацьких міжмовних відповідників (Виноградов В. С., Рецкер Я. И), еквівалентних перетворень (Львовская З. Д.) та способів перекладу (Вине Ж. П.) свідчить про те, що вся техніка перекладацького процесу та прийоми перекодування повідомлення з однієї мовної системи в іншу пов’язані із замінами елементів різних рівнів мовної ієрархії: фонетичного,

⁶ Idid., P. 246.

⁷ Ibid., P. 244.

⁸ Barkhudarov L. S. Yazyk i perevod [Language and linguistic], M. : LKI, 2010, P.194.

⁹ Latsyshev L. K. Kurs perevoda [Translation course], M. : Mezhdynar. otnoshenia, 1981, P.180.

морфологічного, лексичного та синтаксичного. Всупереч комбі нованому характеру перекладацьких заміни пропонуємо розглянути заміни лексико-семантичного, лексико-граматичного та фразеологічного типів.

Лексико-семантичні заміни відзначаються гіпо/гіперонімічним, інтегіронімічним та метафоричним характером. У випадку гіпонімічної заміни відбувається семантична трансформація конкретизації значення:

...avant d'endosser mon habit ;	... перед тим, як убраться у фрак ;
...et le bon ange de la certitude avait tout arrêté autour de moi ;	... і добрий янгол певності усе зупинив у моїх покоях ;

Гіперонімічна заміна пов'язана з прийомом генералізації значень

...et surnageait invinciblement sa robe rouge ;	... і накидалися на неї його червоні шати ;
... tatan me pinçait le bras ;	... мама боляче щипала мене за руку ;
...à nos premières dimanches .	... у перші дні .

Інтегіронімічні заміни спостерігаємо при заміні одного гіпоніма іншим

...confondre les coups de mon pauvre loup avec d'autres.	...переплутати стукіт мого котуся з чимось іще.
---	--

Метафоричні заміни реалізують за допомогою прийомів метафоризації, реметафоризації та деметафоризації оригінальних повідомлень.

Перекладацький прийом метафоризації характеризується заміною неметафоричного висловлювання метафоричним:

...relevant ses mèches désordonnées et grises .	...відгорнула свою сиву куделю .
--	---

У процесі реметафоризації відбувається заміна однієї метасфори іншою:

...les minutes passaient	...хвилини летіли .
---------------------------------	----------------------------

Прийом деметафоризації полягає в заміні метафоричних висловлювань оригіналу неметафоричними висловлюваннями мови перекладу:

...cependant il y avait des jours où je devais voir Albertine seule, jours que j'attendais dans la fièvre .	але іноді я бачився з Альбертиною на самоті, і таких побачень яждав нетерпляче .
--	---

Лексико-граматичні заміни – комплексні трансформації, що зумовлюють паралельну зміну лексико-семантичної структури та морфологічної категорії мовної одиниці, часто супроводжувану різноманітними модифікаціями синтаксичних конструкцій першотвору. До

перекладацьких замін такого типу зараховуємо різні прийоми відтворення вихідних висловлювань, зокрема:

1. Перекладацький прийом транспозиції частин мови – перехід від однієї частини мови до іншої:

...tout d'un coup se laissait glisser de toute la hauteur de la branche ;	...а потім зриваються з високої гілки ;
...le souvenir de cette impression devait jouer un rôle important.	...спогад про це відіграє неабияку роль.

2. Прийом сміслового розвитку, що полягає в заміні словникового відповідника контекстуальним, логічно з ним пов'язаним:

...anxieusement penchés aux fenêtres pour voir ;	...які боязко визирають з вікон і дивляться;
...c'est la présence dans le coeur;	...поява у серці;
...je ne savais pas.	...до мене не доходило.

Фразеологічні заміни полягають у вживанні в цільовому тексті лексем, які відрізняються від вихідних одиниць своїм денотативним значенням, що можна обґрунтувати традиційним вживанням мовних елементів для актуалізації окремих предметних ситуацій чи наявністю в них певного асоціативного ореолу, притаманного

окремій мовній картині світу. Заміни такого типу порушують еквівалентність перекладу, тобто змістову структуру першоджерела, проте забезпечують тотожність сприйняття повідомлення одержувачами оригіналу та перекладу:

...tandis qu'elle posait à Albertine des questions sur eux ... du bout des lèvres ;	...хоча розпитувала вона крізь зуби ;
... à manger sa fortune pour une personne qui avait l'air si simple et comme il faut.	... гайнуючи гроші на особу з такою скромною і пристойною зовнішністю.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Мовно-культурна асиметрія між одержувачами текстів оригіналу та перекладу визначає застосування адаптив-

ної стратегії при перекладі художнього тексту. Перекладацька адаптивна стратегія полягає в додаванні, вилученні та заміні елементів першоджерела, що в кінцевому

результаті дозволяє адекватно відтворити діалектичну єдність форми і змісту оригіналу, яка віддзеркалює художньо-образне та філософське світосприйняття автора першотвору.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в аналізі адаптивної стратегії при відтворенні текстів інших жанрово-стилістичних різновидів, зокрема наукових.

Sopylyuk N. Adaptive strategy in literary translation (on the material of Marcel Proust's prose). Our attention is focused on adaptative strategy in Ukrainian translation. Marcel Proust's psychological prose is selected as the basis for the analysis.

The author proves that adaptation is an important creative component of interlingua and intercultural communication. Adaptation in translation is determined by lingo-cultural dissimilarities between readers of source and target texts. Lingo-cultural adaptation aims to recreate the author's conception and to provide adequate translation.

The main types of adaptative strategies are addition, omission and replacement.

Addition is one of the translation techniques intended for the explication of information that is implicit in the source text. Addition is frequently used in translation of onomastic realia.

Omission, which is opposite to addition, consists in the reduction of the elements considered irrelevant, semantically redundant or uninformative in the source text. Omission of such elements doesn't cause misunderstanding of the meaning to be conveyed.

Special attention is paid to a study of various types of replacement. Peculiarities of lexico-semantic, lexico-grammatic and phraselogical replacements are analyzed and illustrated.

Lexico-semantic replacements are related to semantic changes of the source elements, specifically concretization, generalization and different metaphoric modifications of the meaning of the word.

Transposition of parts of speech and logical development are part of lexico-grammatic replacements.

Phraselogical replacement is the process of replacement of the source language lexemes and lexical units by elements with different denotative meaning in order to provide an adequate perception of the target text.

Key words : literary translation, adaptation, adaptative strategy, adequate translation, addition, omission, replacements.

Сопілюк Наталія – кандидат філологічних наук, доц. кафедри романської філології та перекладу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Коло наукових інтересів: міжкультурна комунікація, теорія та практика перекладу, історія перекладу, соціолінгвістика, етнолінгвістика, етнографія комунікації.

Sopylyuk Nataliya – PhD, Associate Professor of department of romance philology and translation Yuriy Fed'kovich Chernivtsi National University. Research interests: intercultural communication, theory and practice of translation, history of translation, sociolinguistics, ethnolinguistics, ethnography of communication

Received: 08-01- 2016

Advance Access Publisher: April, 2017

© N. Sopylyuk, 2017

ДЕСАКРАЛІЗАЦІЯ ІСТОРІЇ ЯК МЕТОД ЛІТЕРАТУРНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ІСТОРИЧНОГО ПОЛЯ ПОДІЙ

Антоніна АНІСТРАТЕНКО,

ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет», Чернівці (Україна)
oirak@bsmu.edu.ua

DESECRATION OF THE HISTORY AS A METHOD OF LITERARY PROCESSING OF THE HISTORICAL FIELD OF EVENTS

Antonina ANISTRATENKO,

Higher State Educational Establishment of Ukraine
«Bukovinian State Medical University», Chernivtsi (Ukraine),
Researcher ID: S-7158-2016
ORCID ID 0000-0003-1984-4441

Анистратенко Антонина. Десакралізація історії як метод літературного обробки історичного поля подій. Речь в статье пойдет о среде поколения восьмидесятников, в частности, об эстетических, тематических, жанровых особенностях малой прозы и ее связи с украинским романом. Проблема сюжетной интерпретации, новеллистической схемы западного канона и восточнославянского образца именно в творчестве восьмидесятников вывела малую прозу на маргинесы литературного процесса. Историческое поле событий, не совпадающее с историографическим, становится предметом внимания писателей каждого нового поколения. Что касается восьмидесятников, то перед писательским взором и в их личном жизненном опыте, перед ними предстала картина трансформации государства и общества.

Ключевые слова: *история, историческая проза, историография, новелла, В. Кожелянко.*

Вступ. Мова у статті піде про середовище покоління вісімдесятників, зокрема, про естетичні, тематичні, жанрові особливості малої прози та її зв'язку з українським романом. Проблема сюжетної інтерпретації, новелістичної схеми західного канону та східнослов'янського зразка саме у творчості вісімдесятників вивела малу прозу на маргинеси літературного процесу. Немалу роль у цьому її функціонуванні зіграла генетична особливість кола вісімдесятників – їхня антигерметичність, і, водночас, прив'язаність до територіальних шкіл та ситуативних біографічних основ творчої реалізації.

Історичне поле подій, що не збігається з історіографічним, стає предметом опрацювання письменників кожної генерації. Що до вісімдесятників, то перед письменницьким зором та й у життєвому досвіді перед ними постала картина трансформації держави та суспільства.

У вказаному контексті розглянемо малу прозу В. Кожелянка, його першу книжку з п'яти глибоких за змістом, майстерних за планом вираження та канонічних за формою екзистенційних новел – «Логіка речей»¹. Книга вийшла друком у львівському видавництві Кальварія 2007 року. П'ять новел, об'єднаних у книгу, були написані автором протягом 2002 – 2007 років: «Чайна ейфорія», «Дезертир», «Нарцис», «Вино», «Щастя». Новели поєднані міметичним способом, акцентом на внутрішньому монолозі героя, соціально-психологічною тематикою та екзистенційною інтенцією, прихованою готичністю (катехізична дилема між свободою духу та мирською обмеженістю, в якій, однак, герої віднаходять щастя), яка переростає в скептичну або брахманістську філософську основу світобачення.

Розглянемо спочатку тематичну лінію соціального плану, яка перебуває відносно на поверхні рецептивних компонентів третього та четвертого рівня тексту. Отже,

соціальна мотивованість психологічних ознак персонажів новел В. Кожелянка складає ситуативну валентність фабул новел та вибудовує підвалини ідейно-тематичного змісту творів малої прози. В цьому сенсі показовими є новели «Дезертир» та «Нарцис». Абсурдність радянського способу життя продемонстрована на прикладі психологічного та фактичного портрету Віктора Колобка, маргінального героя новели «Нарцис», який був за психотипом нарцисичним, неконтактним, хронічно не налаштованим на співіснування в цій країні рад. Незгода зі світом та соціальним ладом виражена у нього маніакально прискіпливим доглядом за зовнішністю. Така поведінка протирічить не тільки здоровому глузду, вона заборонена радянською державною політикою: не бажано гарно одягатися, чоловікам фарбувати волосся, надавати значення якості взуття тощо. Власне, тому всі перелічені заборонені речі Віктор Колобка робить щоденно.

Основна частина. Внутрішній, майже неусвідомлений супротив, проте, наростає не в одному Колобкові. Саме настає час перебудови та наступного розвалу СРСР. В містах і містечках посилюється вплив Українського народного руху. Несподівано для самого себе головний герой опиняється у вирі подій: він відвідує мітинги, вступає до партії рухівців. Самозакоханому снобу набридло, що «[...] на сніданок (кілька в томаті, хліб і чай з ромашки) та колупання в зубах заструганим сірником [...]»², навіть не можна поскаржитися, адже він у всіх такий.

Брак звичайних для людини з демократичного, ліберального чи монархічно-ієрархічного суспільства речей, таких, як зубочистки, лосьйон після гоління, фарба для волосся, зручні черевики викликає фетиш-прив'язаність до дефіциту. Згодом герой втрачає межу здорового глу-

¹ Kozhelyanko V. Logika rechej, Novely [The Logic of Things], L'viv, Kal'variya, 2007, 160 p.

² Ibid., P. 69.

Три окремі причини викликали у маргінального, за-комплексованого Віктора бажання взяти участь у боротьбі за Україну: особисте прагнення волі (страх, що «він змушений буде фарбувати волосся, бакенбарди і вусики простою басмою з паперового пакетика»), амбітність («[...] він уже зробився помітною особою в Русі, створив і очолив організацію НРУ за перебудову в своєму районі, став членом крайової ради і часто виступав на загальних зборах [...]») і гендерна мотивація («Ще з осені Віктор Колобок активно придивлявся до дівчини, побаченої тоді на майдані, з синьою і жовтою стрічкою в косах. Він уже знав, що її звать Оксаною [...] єдиною її хвилю було те, що вона абсолютно не звертала уваги на нього, активного вже рухівця [...]»)³. Отже, в соціально-психологічній основі новели «Нарцис» лежить часовий та ідеологічний конфлікт зламу ти́сячоліття й розвалу СРСР та творення незалежної України.

Екзистенційна інтенція новели виявляється в співмірності долі держави та її громадянина (на прикладі головного героя). Фіктивна незалежність та демократія в державі та фіктивні цінності шлюбу В. Колобка, спроба алогічної, проте самовідданої боротьби з хабарництвом і фальсифікацією під час виборчої кампанії, приводять до моральної, ідейної загибелі героя: «[...] Дорогою додому він удруге за останній час уторопав, що він смертний, але в цьому він не самотній, бо його Україна – теж смертна [...]»⁴. Гостре відчуття скінченності, смертності всього сущого – сутнісна ознака новел збірки Логіка речей. Тут вбачаємо також приховану готичність новели: акцент на непізнаному, підсвідомому віданні похмурого майбутнього держави та конкретної людини, причому вище знання походить з невідворотного фатуму, віра в який відображена в середньовічній літературі готики. Сконденсований у символічних структурах здобуток цієї літератури використав В. Кожелянко: «[...]Віктор Колобок почав поволі підніматися на горище. Про смерть він вже не думав. Він – знав [...]»⁵, – завершує новелу «Нарцис» В. Кожелянко.

Моменти світу, коли герой опиняється в найгостріших екзистенційних ситуаціях, пов'язаних з опозицією життя–смерть, здобування–втрата, любов–свобода, дія–споглядання стають арсеналом для досягнення особистого виходу та незмінно приводять новелістичну схему до розв'язки. Як, наприклад, герой новели «Вино», затятий атеїст, відвертий прихильник споглядання життя, пан Миколай, після безпорадного висіння у недобролюбленій криниці в очікуванні смерті від утоплення приходить до дзенівського уявлення про сенс і природу життя та стає глибоко віруючою людиною.

Але повернімося до соціально-психологічної тематики та другої важливої в цьому плані новели «Дезертир». Новелістична схема цього твору максимально скорочує першу з його трьох частин – зачин. У сюжетний перебіг новели читач потрапляє спонтанно й без жодних авторських коментарів, без опису диспозиції та дислокації дії. Починається «Дезертир» так: «...ся, і

він опинився на гірській, дуже якісно заасфальтованій дорозі. По праву руку здіймалася прямовисна, без найменшого виступу чи кущика скеля, а по ліву – зіяла бездонна прірва [...]»⁶. Проте саме по собі це речення виступає мінімальним необхідним для розуміння реципієнтом хронотопних умов майбутньої дії. Відразу стає очевидним той факт, що справа відбувається не в Україні: якісно заасфальтована дорога в горах – явне свідчення невітчизняної території. Раптовий, наче ми щось пропустили, початок оповіді промовляє також за часовий відтинок: дія відбувається в теперішньому часі.

Пізніше читач дізнається, що герой перебуває у кавказьких горах і на нього мчить військовий ГАЗ–66. Нічим не примітний, такий собі Василь Васильович стає на шлях дезертирства, щоб урятуватись від своєї ж держави, яка відправляє військовиків на вірну погибель, адже, потрапивши в радянську армію, чоловік перестає бути не тільки людиною (якою він за визначенням бути перестав, отримавши паспорт в одній з союзних республік), а й громадянином. Отож, при здійсненій заміні цінностей «Дезертир» без конкретного імені «[...] потрапляє у рабство до місцевого цеховика Абдули, який виготовляє вірменський та кизлярський коньяки [...]»⁷.

Проте головний герой непримітний тільки на перший погляд – його основна мета створити на Західній Україні партизанський загін, що боровся би з радянською владою на Україні. Тому він втікає з рабства, узявши в заручники сина Абдули, перехитрює мстивих кавказців та повертається на Україну. Там герой Руборос змушений переховуватись якийсь час і потрапляє до пані Стефи, в якій винаймає помешкання, і ця, вдвічі старша за юнака жінка, робить те, що не вдалося армії та рабській праці: «Руборос живе у пані Стефи і непомітно якимось так для себе самого переглядає свої погляди. Він поволі, але неухильно дозріває до того, що йому стає незрозуміло: навіщо йому воювати, хай навіть за вільну Україну, коли життя налагоджується [...]»⁸. Пані Стефа закохується у двадцятидвохрічного Рубороса й усіма силами намагається його залишити при собі, але саме це психологічне присилування викликає супротив чоловіка.

Він таки втілює мрію про повстанську боротьбу, але соціальна ситуація рідної держави така, що герой терпить у цьому фіаско, байдуже, що через сліпий випадок, який «[...] можна назвати Правдивістю, Реалістичністю чи просто Логікою [...]»⁹, хлопець гине, випавши з гелікоптера на дорогу, по якій мчить машина. З усього видно, за ним, як і за українською державою, ходить невідворотний фатум. Отже, соціально-психологічна та екзистенційна семи тісно переплетені у значеннєво-символьному полі новел з книги «Логіка речей».

Ідейно-тематичний план та символічний і архетипний шари рецепції тексту виходять у новелі на активний рівень, тобто вплив на емоції читача створюють саме ці рівні, тому що новелістична схема надзвичайно стисла й формально консервативна й не дозволяє письменникові вигравати гранями мовостилу та сюжетними надбудо-

³ Ibid, P. 72-74.

⁴ Ibid., P. 105.

⁵ Ibid., P. 106.

⁶ Ibid., P. 37.

⁷ Ibid., P. 43.

⁸ Ibid., P. 52.

⁹ Ibid., P. 65.

вами (описами, авторськими жартами, ремарками, складними стильовими новотворами, еkleктичними зліпками та ін.). Сюжет, як важливий компонент кожного прозового твору, перебуває під значним тиском формальних ознак новели як жанру: «[...] форма оповідання чи новели передбачає, що письменник відтворює мить, котра сконцентрувала в собі думку або емоцію, потрібну авторові [...]»¹⁰. Так, усе тіло тексту новели стає відображенням символічних структур та тематичних компонентів. Саме цим міметичним тяжінням новела виходить на новий рівень синкретичності текст-задум. Вона полягає у відтворенні низки моментів світу, що були побачені, домислені автором і відображені за допомогою художніх засобів та жанрових моделей (жанрових матриць, схем побудови новели, оповідання, новелети, етюда та ін. зразків малої прози).

Структура сучасного тексту демонструє нове розуміння традиційного принципу відображення, як на те вказує Я. Поліщук. Ідеться про наближення літератури до документа, до реального факту, створення враження наддостовірності через наслідування безпосереднього мовно-культурного коду публіцистики. «Яскраво виражена публіцистичність викладу характерна... для романістики В. Кожелянка»¹¹, проте, як спосіб втілення міметичного принципу, і в малій прозі авторський мовний та стильовий принцип близький до мовно-культурного коду масової комунікації. Також у згаданому сенсі найпоказовішим виглядає Ю. Винничук у творі «Казки про свободу», що резонує у дискурсі соціально-політичної есеїстики В. Кожелянка¹². Публіцистичний доробок письменника у дослідженні залишається на маргінесах, однак не можна оминути аспекту впливу журналістської діяльності В. Кожелянка на його художню творчість. Скажімо, у статтях «Такі різні однакові росіяни»¹³ та «Червоний гумор у синьо-жовтому вузі»¹⁴ в репортажному форматі бачимо ідейне підґрунтя «Дефіляди в Москві», «Тероріуму», збірки новел «Чужий» тощо. Репортажність переростає саме в малій прозі В. Кожелянка з творчого методу до специфічного стилю, якому підпорядковані композиція та, іноді, сюжет.

Моменти відображення світу в новелістиці українських вісімдесятників та дев'яностиків посідають місце сюжетної компліментарності з каноном української новели. Так мімесис сам по собі перестає бути художньою й ціннісною інтенцією письменника: «[...] Схоже, сьогодні можна стверджувати, що відображення набуває ще іншого смислу: літературні тексти творять квазіреальність, що нерідко виявляється реальнішою, густішою, рафінованішою і, зрештою, бажанішою, ніж сама дійсність [...]»¹⁵. Згадані Я. Поліщуком риси квазіреальності, яку творить письменник, набувають крайнього вияву в новелі, накладаючись на жанрову матрицю, що передбачає напруженість та згущеність хронотопу.

У В. Кожелянка джерелом відображених моментів світу часто слугують власні вірші – хоку. Скажімо, новела «Вино» містить декілька прямих перетворень хоку на елементи тексту, фабули новели. Хоку «По траві розлите сонце, / Змішане зі світлими слізьми – / ти входиш у ще не пережиту осінь» та «Забагато у серпня роси, / У безсонної ночі – сліз. / Минає літо. Минає світ»¹⁶ знайшли своє відображення в сюжеті новели «Вино», в епізоді, коли пан Миколай у спробі налагодити своє життя, яке стає прозорим і вислизає крізь пальці, приходить до рішення вбити лисицю, що внадилася красти курей з обійстя: «Серпень на землі був проти будь-якого вбивства, серпень серед людей – навпаки. Може, саме тому, що цей місяць завжди приносить найбільше смертей, горя і руйнувань, він такий світлий, прозорий, небесний. Серпень несе людям матеріальний жах і духовне просвітлення [...]»¹⁷. Пророчі слова здійснились не тільки для героя новели, але й для її автора.

Новела «Щастя» не тільки в авторському тексті містить багато поетичних ремінісценцій та реалізує найповніше естетику Кожелянкових стилізованих під хоку тривіршів, але й має багато цитат з поезій Ю. Косівчук, якій, власне, присвячена новела. Вона містить два штучно введені в текст образи-персонажі: Стрекоза і Помаранча. Стрекоза – втілення практичного розуму («Стрекоза – це наша подруга, дуже симпатична зеленоока дівчина й художниця»¹⁸), а Помаранча –

¹⁰ Kras'ov M. "Nad prirvoyu v zhytti. Sotsial'na tematyka v malii prozi na prykladi opovidan' Svitlany Yeremenko" [The Catcher in life. Social issues in stories by Svetlana Yeremenko], *Ukrayins'ka literaturna hazeta*, 2013, 8 bereznya, N. 5 (89), P. 14.

¹¹ Anistratenko A. Spohad pro maybutnye: tvorchist' V. Kozhelyanka v suchasnykh kontekstakh [Remembering the Future: V. Kozhelyanko's creativity in contemporary contexts], Chernivtsi, 2013, P. 66-72.

¹² "Kozhelyanko V. - pys'mennyk" [Kozhelyanko V. as a writer], *Pravd. Postup*, 2002, 14 sich., N. 1, 2, P. 4-5; Kozhelyanko V. „A v prezy'diyyi my'rno sy'dily" [And in presidium were sitting peacefully], *Chas*, 1991, 29 lystop. (N. 48 (3412)), P. 2; Kozhelyanko V. „Kak nam obustroyt' Ukraynu?" [How to Equip the Ukraine?], *Chas*, 1991, 18 zhovt., (N. 42 (3406)), P. 3; Kozhelyanko V. „Yasnove moznyi get'many..." [His Serene Highness Hetman], *Chas*, 1991, 2 serp. N. 31 (3395), P. 3; Kozhelyanko V. „700 – chy'slo sakral'ne" [700 – the number of sacred], *Bukovyns'kyj zhurnal*, N. 3, 2008, P. 16-18; Kozhelyanko V. "Antyradyanshyyk Nostradamus" [The anti-Soviet Nostradamus], *Chas*, 1991, 21 cherv., N. 25 (3389), P. 5; Kozhelyanko V. "Baran pishov. Ukrayina zaly'shayet'sya z Kuchmoyu" [The Ram left. Ukraine remains with Mr. Kuchma], *Chas*, 1992, 16 zhovt., N. 42 (3457), P. 1; Kozhelyanko V. "Bukovyns'kyj memorial. Nikol'y bil'she" [Bukovina memorial. Never again], *Chas*, 1991, 21 cherv., (N. 25 (3389)), P. 2; Kozhelyanko V. "Bukovyns'kyj hochut' zhyty' v P'yemonti" [Bukovinians still want to live in Piedmont], *Chas*, 1992, 24 sich., (N. 4 (3420)), P. 8; Kozhelyanko V. "Vyazni, paciyenty, raby" [The prisoners, patients servants], *Chas*, ly'stopad 1990, N. 8, P. 3; Kozhelyanko V. "Vyjshov sichovyk iz zelenogo gayu: Poet Roman Kuharuk" [Went Sich-soldier out of green grove: the poet Roman Kuharuk], *Chas*, 1993, 19 ly'stop., (N. 52), P. 6; Kozhelyanko V. "Vlada – ye. Kruyiz po Storozhnychchyni" [Being of the Authorities. Cruise by Storozhnychchyna], *Chas*, 1992, 6 lystop., N. 45 (3460), P. 4; Kozhelyanko V. "Vse najkrashhe – taky' dityam" [All the best is for the children], *Chas*, 1992, 10 sich., N. 2 (3418), P. 3; Kozhelyanko V. "Vsii nas rozsudyt' Bog" [All of us judges God], *Chas*, 1992, 14 lyut., N. 7 (3423), P. 2.

¹³ Kozhelyanko V. "Ci taki rizni odnakovi rosiany" [Those different Russians are so same], *Chas*, 1991, 29 ly'stop., N. 48 (3412), P. 2.

¹⁴ Kozhelyanko V. Chervonyj gumor u synno-zhovtomu vuzy [Red humor in blue and yellow high school], *Chas*, 1994, 25 lyut., N. 8 (3538), P. 3.

¹⁵ Polishhuk Ya. Literatura yak geokul'turnyj proekt. Monografiya [Literature as geo-cultural project. Monograph], Kyiv, Akademydav, 2008, P. 289.

¹⁶ Kozhelyanko V. „Ya mizh Spogadamy' i Mriyamy" [I'm between memories and dreams], *Kur'yer Kry'vasu*, 2011, N. 254-255, P. 198.

¹⁷ Kozhelyanko V. Logika rechej..., P. 121.

¹⁸ Ibid., P. 146.

філософського спокою безтілесна істота, що «харчується шоколадом і має чорний пояс із карате¹⁹», за образом якої ховається Ю. Косівчук.

Головний герой, історія кохання якого розповідається від першої особи, веде подвійну оповідь: паралельно читач має змогу проникнути в філософію буття, яку герой трактує в дуальній множині між свободою та щастям («бо лише у кайданах щастя, як учив Кожеляно-цзи»²⁰) та структурування реальності у подіях та емоціях, що складають сюжетний перебіг. Сюжет ґрунтується на історії вземин чоловіка й жінки, які кохаються навесні, коли цвітуть плодіві дерева. Тоді між ними виникає платонічне й фізичне кохання, а в інший час року, вони живуть окремими налагодженими життями, проте минає три роки й три їх сезони кохання, – усе змінюється. Доводиться приймати рішення щодо стосунків і подальшого планування життя.

І в одній, і в другій лінії оповіді відчувається вплив естетики хоку. Зробімо декілька зіставлень. Лейтмотив новели «Щастя» читаємо в тривірші «Між люблю і любов – / безодня, сиплеться в яку безперестанку / вишневий цвіт»²¹. Відображення цього вірша знаходимо в сюжетному зламі – колізії новели: «Пополудні ми вибралися за місто, зайшли у пригледілий напередодні запущений яблуневий сад, і відразу стало зрозуміло: щось не так [...] десь глибоко-глибоко в наших взаєминах з'явилися маленькі тріщинки, що обіцяли з часом розростись у прірву. На додачу дуже захмарилось, почався невеликий, але дуже наглий дощик. Вітер обносив цвіт [...] у Ефіопки потік макіяж і вона стала схожа на п'яну паризьку курву, а моє мокре злипле волосся дуже нагадувало знамениту зачіску Адольфа Гітлера [...]»²². Глибока екзистенційна туга закорінена в символному та ідейному плані новели «Щастя» – сакральний сум людини за втраченим раєм, Едемським садом, що розтанув у суєті життєвих подій, за якими люди втратили свою первісну сутність. До справдешнього вияву людини як такої нас найближає любов, але «Зів'яли квіти, / туфлі розпорились, – / минають дні»²³ і життя відносить у часі людину від тієї точки біфуркації, вибору, який не було зроблено вчасно.

Подібна екзистенційна ситуація розіграна автором у новелі «Чайна ейфорія». Тільки вихід з кризи розірваних стосунків герой обирає перевірений часом: алкоголь. Детально описаний перебіг стану алкогольного сп'яніння, його фізичних і психічних відчуттів, переходу разового сп'яніння в запій, спроби вирватись із зачарованого кола залежності від пристрасті та алкоголю, абстинентний синдром – мабуть, вперше в українській літературі В. Кожелянко вдався до детального аналізу цих станів і перетворив цю літературну працю в основу сюжету новели, причому здійснив свій задум так, щоб головний герой не втратив підтримки читача, тобто не викликав огиду чи відразу. Проблема балансування людини на межі між особистою свободою і сімейним щастям, питання чоловічої логіки вибору робить Чайну ейфорію текстом ще яскравіше маркованим гендерним чинником, ніж ми це спостерігали в лі-

ричній, майже романтичного кшталту новелі «Щастя». Музика І. Бреговича, чай, кольори чорного і зеленого створюють антураж віршової естетики В. Кожелянко, про яку говорили у зв'язку з новелою «Щастя». Однак тут, у Чайній ейфорії бачимо, що психологічний аспект, стан героя переважає решту компонентів сюжетно-тематичного плану вираження. Екзистенційна туга за втраченим стає часто повторюваним мотивом малої прози вісімдесятників. І хоча прийнято вважати В. Кожелянко літературним самітником, тому що тут, на Буковині, не маємо письменників, за творчістю яких можна чітко прослідкувати спадковість поколінь у літературі, стосовно творчості Кожелянко, та виокремлювати його з кола вісімдесятників нашої літератури загалом – не варто.

Відданим дослідником, автором та реабілітатором малої прози кінця ХХ ст. був і залишається літературознавець, письменник неоімпресіоніст (за І. Бабич) В. Даниленко. Вісімдесятники за своєю функціональною роллю посідають місце спостерігачів між свідомо відданих на розправу ідеологією неухильного супротиву шістдесятників та бурлескно бунтівних і карнавальних налаштованих дев'яностиків. Тому, очевидно, до лав вісімдесятників потрапили не тільки ті, хто за датою народження мусили би сюди належати, – вважає В. Даниленко, – наприклад В. Медвідь, Т. Федюк, Б. Жолдак, О. Лишега.

Зачинателем вісімдесятництва в українській прозі став Валентин Тарнавський: він першим прорвав герметичну замкненість сімдесятників. «На затихаючій хвилі хіпі Тарнавський вніс в українську прозу [...] дух сучасного міста. Хоча були у В. Тарнавського і свої предтечі – Ю. Щербак та В. Шевчук. Останній, безперечно, став метром української прози вісімдесятих років [...]»²⁴. Ідеологом вісімдесятництва можна вважати М. Рябчука, хоча значна частина вісімдесятників залишилась поза його колом. Власне, тому В. Шевчук вважає першочерговою проблемою вісімдесятників відсутність ідеологів покоління, таких, якими були для покоління шістдесятих років І. Світличний, С. Сверстюк, І. Дзюба.

Критика суспільства – найсуттєвіший лейтмотив творчості вісімдесятників, що відображений у різноманітних формально-змістових схемах малої прози. Так, у новелі-параболі Я. Лижника Міняйлів день пародіюється українське неоколоніальне суспільство. Хоча в інших новелах Я. Лижник виглядає унікально багатовекторно: «Автор звертається до неоромантичних та постмодерних прийомів. Сюжетність новели відходить на другий план, подекуди бачимо медитативну психологічну новелу: як-от Перед світанком. У тексті часова зміна (від ночі до світанку) провокує зміну настроєвої установки героя. У розв'язці спогади лишаються вночі, а з першим променем сонця відкривається шлях, і герой починає дивитися у майбутнє («... Він прийшов уже – Новий день...»). Новела І тому з тобою має подібну структуру, лише у ній часові зміни вимірюються днями тижня, від понеділка до суботи. Внутрішня боротьба героя пов'язана з незгодою зі

¹⁹ Ibid., P. 150.

²⁰ Kozhelyanko V. Yak uchy`v Kozhelyanko-tszy. Poeziyi [How Kozhelyanko-Tzy has taught], Kyiv, 2007, P. 13.

²¹ Ibid., P. 61.

²² Kozhelyanko V. Logika rechej... P. 151.

²³ Kozhelyanko V. Ternovy`j inij [Thorns frost], Kyiv, Ukrayins`kyj pys`mennyk, 1994, P. 32.

²⁴ Izdryk Yu. Take [Like this], Kharkiv, vy`d. KSD, 2009, P. 9.

світом та життям, яке він веде»²⁵. Відтак бачимо модифікацію соціальної тематики, оскільки естетичний дискурс новелістики буковинця Я. Лижника прямує до екзистенційного.

«Тема виродження українського суспільства звучить і в новелі В. Портяка Ісход (натяк на біблійний ісход Мойсея з враженим рабством родом)» – констатує далі у вступній статті до антології сучасної новели В. Даниленко. Подібна біблійна алюзія, що містить понятійний зсув з реалізації канонічного сюжету в ментально-символьний вияв його сучасного втілення, стала ідейною основою новели Кожелянка «Дезертир». В іронічному обрамленні письменник подає схему довготривалого функціонування внутрішнього економічного та правового рабства громадян своєї Батьківщини. Окрім того, другою сюжетно-понятійною лінією стає демонстрація насилья над громадянином з боку держави за допомогою інституту військової служби. Цей другий аспект також розглядає найзнаніший вісімдесятник Ю. Андрухович: «[...] У новелах Ю. Андруховича Зліва, де серце, Королівські лови радянська армія постає втіленням насильства, сконденсованою суттю держави [...]»²⁶.

Серед тем, які цікавлять авторів малої прози кінця минулого віку, переважають соціальна та соціально-психологічна, тому «в той час, коли західна література прискіпливо вдивлялася в порухи людської душі, або міркувала над філософськими категоріями буття, твори слов'янських письменників у переважній більшості поставали на соціальних проблемах [...]»²⁷. В мережі соціально-психологічної новели велика ніша розгорнулася царинною сатиричної та гумористичної прози, свідченням чого постала антологія Опудало²⁸. Твори В. Кожелянка не увійшли до антології, через те, що хоч В. Кожелянко вправний гуморист, про що неодноразово згадували при розгляді романів автора, все ж, мала проза тяжіє до класичної новели модернізму, екзистенційної новели, що не підходить за форматом до видання.

Висновки. Новели книги «Логіка речей» стають новою сторінкою української малої художньої прози, розкривають маргінальні, незручні питання людської поведінки, уявлення про світ речей, стереотипи мислення й дії у стандартних непростих ситуаціях. Історичною основою вони нерозривно пов'язані з 90-ми роками ХХ століття, часом зникнення державного утворення УРСР та виникнення незалежної держави на попередній території. Історіографія проблеми досить широко представлена в історичній науці працями С. Рудницький, В. Танцюра, А. Салтан та ін., однак у аналізі подій становлення незалежної України залишаються різнотлумачення та нез'ясовані обставини, відтак, працювати над темою взялися письменники, зокрема покоління вісімдесятників, що на піку творчої активності були також очевидцями цих подій. Отже, історіографічна складова, що накладається на художню правду та альтернативну історію оповідної структури дає в результаті синкретичний твір історичного характеру.

Antonina Anistratenko. Desecration of the history as a method of literary processing of the historical field of events. This article deals with the 80-th generation in Ukrainian literature, its particular, aesthetic, thematic, genre features of short fiction and its connection with the Ukrainian novel.

The problem of the plot interpretation, novelistic scheme of Western and Eastern Slavic canon drive the prose works by writers of 80-th generation to the periphery of literary process. The genetic feature of the 80-th generation played the important role in its considerable functioning especially their antihermetic and, at the same time, attachment to local schools, its biographical and situational fundamentals creative implementation.

In definite context, we are going to observe a small V. Kozhelyanko's short stories and his first book consisting of five deep in meaning, expressive and canonical due to the form of the existential novels "The logic of things". The book was published in Lviv at the publishing house "Calvary" in 2007. Five short stories in one book together are written by the author during the 2002 - 2007 years including "Tea Euphoria", "The Deserter", "Narcissus", "The Wine", "Happiness". The novels are combined in mimetic way focusing on the internal monologue of the main character as well as on the social and psychological area with existential intentions and hidden gothic which develops into a Brahmin skeptical philosophical view of the World.

First of all social thematic line of prose attracts our attention which is on the surface relatively to receptive components of the third and fourth levels of the text. This social motivation of the psychological feature of the characters in the stories by V. Kozhelyanko constitutes the situational valence of plot of his novels and builds the foundations of the ideological and thematic content of short fiction. In this sense revealing look is depicted in stories "The Deserter" and "Narcissus".

As well we can see, the historical field of events, that do not match the historiographical one, becomes the subject of study of each generation of writers. What to 80th generation, before the writer's mind and in his life experiences appearing pictures of transformation in society and state.

Key words: history, historical fiction, historiography, novel, V. Kozhelyanko.

Аністратенко Антоніна – кандидат філологічних наук, викладач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет». Коло наукових інтересів: літературознавство, мовознавство, викладання української мови як іноземної, соціальна реабілітація дітей з психофізичними вадами. Автор 92 наукових праць, статей, розвідок, у тому числі 3 монографій.

Anistratenko Antonina – PHD, lecturer of the Department of Social Sciences and Ukrainian Studies in Higher State Educational Establishment of Ukraine "Bucovinian State Medical University". Research interests: literary criticism, linguistics, teaching Ukrainian as a foreign language, social rehabilitation of children with mental and physical disabilities. Author of 92 scientific publications including 3 monographs.

Received: 09-01-2017

Advance Acces Published: April, 2017

© A. Anistratenko, 2017

²⁵ Kvity` v temnij kimnati. Suchasna ukrajins`ka novela: Najyaskravishi zrazky ukr. novelistyky za ostanni p'yatnadcyat` rokiv [Flowers in a dark room. The modern Ukrainian short story: the most striking Ukrainian short stories examples for the last fifteen years], Uporyad., peredm. V. Dany`lenka, Kyiv, 1997, P. 299-230.

²⁶ Ibid, P. 10-11.

²⁷ Krasnyov M. Nad prirvoyu v zh'tti... P. 14.

²⁸ Opudalo: Ukrajins`ka prozova saty`ra, humor, ironiya 80–90–x rokiv XX stolittya [Scarecrow: Ukrainian prose satire, humor, irony 80-90 years of the twentieth century], Uporyad., V. Dany`lenka, K.yiv, 1997, 383 p.

**ІСТОРИКО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗБІРКИ
АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО «ПОВІСТКИ І ЕСКІЗИ»**

Марта ДРОГОМИРЕЦЬКА,

Львівський національний медичний університет імені Данила
Галицького, Львів (Україна)

**HISTORICAL AND FUNCTIONAL ASPECTS OF THE
COLLECTION «STORIES AND SKETCHES» BY AHATANHEL
KRYMSKYI**

Marta DROHOMYRETSKA,

Danylo Halytsky Lviv National Medical University,
Lviv (Ukraine)

zimenkovsky@meduniv.lviv.ua

Дрогомирецкая Марта. Историко-функциональные аспекты сборника Агатангела Крымского «Короткие повести и эскизы». Освещены историко-функциональные аспекты дебютного сборника А. Крымского «Короткие повести и эскизы из украинской жизни» (Коломыя-Львов, 1895), который является важным документом украинского модерна. Конструктивные и репрезентативные функции сборника в литературном процессе исследуются на основе его сопоставления с произведениями предшественников и преемников на тематическом, жанровом и стилевом уровнях. Инновационный характер имели рассказы, посвященные таким проблемам, как конфликт между поколениями, критика народнической традиции, осуждение мешанской ограниченности и ксенофобии, амбивалентная трактовка декаданса. Сборник отразил тенденции жанрово-композиционной фрагментаризации и приближения нарративных форм к технике «потока сознания».

Ключевые слова: Агатангел Крымский, проза украинского модерна, исторический и функциональный аспекты, влияние, рецепция, типология.

Вступ. Безперечно, історико-функціональне дослідження окремого твору в контексті епохи допомагає увиразнити літературний її ландшафт. Цей підхід важливий передусім для таких етапних явищ, як дебютна прозова збірка Агатангела Кримського «Повістки і ескізи з українського життя»: видана за неповних три десятиліття п'ять разів (1895, 1902, 1904, 1916, 1919), вона стала важливим чинником не лише на початковому, а й на наступних еволюційних етапах українського модерну.

Згідно з С. Павличко, політичне значення «Повісток і ескізів...» полягало в означенні ідейної вичерпаності українофільства, а літературне – у «стильовому перевероті, що його Кримський несвідомо здійснював у своїх невротичних текстах»¹. Т. Гундорова розглянула цю збірку у світлі естетики декадансу², а Г. Останіна прийшла до висновку, що А. Кримський був першим прозаїком, котрий звернувся до модерністського способу образного мислення³. Щоправда, менше вивченими залишаються проблематика й поетика ранньої прози митця у літературному просторі кінця XIX – початку XX століть.

Метою цієї статті є дослідження історико-функціональних аспектів дебютної збірки А. Кримського, зокрема, її дія(полі)логічних взаємин з поетикою епохи. Як відомо, твір значного художнього потенціалу є не тільки об'єктом, а й суб'єктом літерату-

рного процесу: актуалізуючи одні традиції, полемізуючи з іншими та запроваджуючи власні інновації, він здатен чинити зміни в жанрово-стильовій і проблемно-тематичній системі, продовжуючи, а інколи започатковуючи традицію. З історико-літературного погляду, зрештою, «так само важливі твори, що не так трансформують існуючу формацію, як виступають її досконалим утіленням...»⁴. Тому, крім генетичних, контактних і рецептивних аспектів, важливими є типологічні аспекти твору, який, вступаючи у тематичні, жанрові і стильові відношення з текстами, традиціями й тенденціями, стає конструктивним чинником літературної епохи та її естетичним репрезентатом.

Основна частина. Конструктивна і репрезентативна функції дебютної збірки А. Кримського чітко проявилися на проблемно-тематичному рівні. Одна з провідних у літературній традиції тема становлення юної особистості, тісно пов'язана з морально-етичною та соціальною проблематикою, звучала в романах Ч. Дікенса («Пригоди Олівера Твіста» та ін.), «Нарисах бурси» М. Помяловського, оповіданнях І. Франка («Малий Мирон», «Оловець» та ін.), Г. Сенкевича («Янко-музикант»), Панаса Мирного («Як ведеться, так і живеється», «Морозенко»), Б. Грінченка («Екзамени», «Сестриця Галя» та ін.), повістях «Гакльберрі Фінн» Марка Твена, «Серце» Е. де Амічіса тощо. На цьому тлі оповідання «Батьківське право» та інші твори

¹ Pavlychko S. Natsionalizm, seksualnist, orientalizm: Skladnyi svit Ahatanhela Krymskoho [Nationalism, Sexuality, Orientalism: Complicated World of Ahatanhel Krymskyi], K. Vyd. Solomii Pavlychko «Osnovy», 2000, P. 64-65.

² Hundorova T. ProIavlennia Slova. Dyskursiia rannoho ukrainskoho modernizmu: Postmoderna interpretatsiia [The Manifestation of the Word. Discourse of Early Ukrainian Modernism: Postmodern Interpretation], K., Krytyka, 2009, P. 236-239.

³ Ostanina H. Ahatanhel Krymskyi. Osoblyvosti poetyky khudozhnoi tvorchosti [Ahatanhel Krymsky. Features of Poetics], K., Tvim inter, 2008, 224 p.

⁴ Markevych H. «Dylemy istoryka literatury» [Literary Historian's Dilemmas], *Teoriia literatury v Polshchi. Antolohiia Tekstiv. Druha polovyna XX – pochatok XXI st.* K., Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia», 2008, P. 50.

А. Кримського вирізнялися новаторським підходом до проблематики – молодий модерніст, перейшовши захоплення літературою російського «нігілізму» і загартувавшись у реалістичній школі І. Франка, зумів простежити, як у рамках «конфлікту поколінь» зароджується бунт юної особистості проти сваволі в сім'ї, школі і суспільстві.

У чому вбачаємо новації А. Кримського? Насамперед у рішучій «переоцінці цінностей» – розвінчанні фетишизованих моральних святощів, котрі увіковічують дійсний стан речей, ув'язнюючи самостійне критичне мислення в кайданах архаїчних стереотипів. «Що носило на собі печать авторитету, все сильно мучило хлопця» [с. 85], – таким бунтарським духом пройнявся гімназист-шестикласник Петрусь Химченко, начитавшись Белінського і Писарєва («Перші дебюти одного радикала», 1890). Ідеологічні маніфестації юного бунтівника складаються у своєрідну одісею: після низки зіткнень зі шкільними авторитетами він прибув на канікули в рідну Тихогородку, де отримав реноме нігіліста за те, що шокував міщанське середовище провокативною поведінкою – одягнув на спектакль вишиванку, прилюдно розмовляв українською мовою, наставив капкан на бундючного залицяльника своєї сестри, зловив на брехні батьків і взагалі знущався над облудними умовностями світського етикету. Подекуди нагадуючи пригоди невгамовного Тома Сойєра Марка Твена чи непосидючого Винниченкового Федька-халамидника, ці комічні витівки Петруся всією своєю сюжетною конструкцією вибудовують світлу життєву перспективу – з юного бешкетника виросте хороша вдумлива людина.

В оповіданні А. Кримського «Батьківське право» етичний конфлікт мав мало спільного із неповагою до батьків – насправді твір висловив протест молоді проти життя у брехні, проти розбіжності між словом і ділом, проти міщанської «моралі», для якої матеріальні цінності мають перевагу над духовними: тут вважають злочином залізти в чужий сад по груші, але виправдовують читання щоденника своєї дитини всупереч її волі. За спостереженням Б. Грінченка⁵, і «некультурна» куховарка Горпина, і «культурний» пан Ручицький обстоюють самоправство батьків, покликаючись на матеріальні взаємини в сім'ї і соціумі, засновані на приневоленні члена спільноти до обов'язку коритися та бути вдячною за користування корпоративними благами. Якщо ж виникає конфлікт, закон дає право здійснити примус до відновлення нормалізованих відносин.

З «Батьківським правом» перегукується морально-етичними акцентами оповідання Наталки Полтавки (Н. Кибальчич) «Його право» (1899): нещасна жінка з маленькою дитиною тікає від чоловіка-тирана, бо, згідно з судовим рішенням, той має намір відняти від неї її Тетяночку. В кульмінації підкреслено суперечність між «природним» правом любові і «людським» правом упокорення слабших: «– Яке «його право»? – нервово, кризь сльози, скрикнула Ольга. – Що суд йому

присудив?... Який то суд?... Я не можу жити з своїм чоловіком... він погана людина... він мене мучить... Я кидаю його... І суд відбирає в мене дитину... віддає її тому катові... що й її так буде мучити!... Який же то суд?!... Де тут правда?!... І по закону природи дитя належить до матері...

– А по людському закону до батька, – відповіла з тяжким смутком стара [мати Ольги – М.Д.]. – Не жінки писали той закон!... Ми по тих законах тільки карі приймаємо, а писати не можемо!»⁶.

Намагання добратися до механізмів суспільного упокорення особистості помітне й у новелі «Подарунок на іменини» (1912) М. Коцюбинського, де малолітній хлопчик, ставши свідком страти жінки-революціонерки, жажнувся узаконеного насильства, до якого імперська машина залучила його батька-поліцейського, звиклого до бездумного підпорядкування взаємн за комфортне життя: «Наче камінь зірвався згори і покотився під ноги. На бігу, круглий і грубий в своїй ватній шинелі, Доря промчався до риштовання, замітаючи полами глину, гублячи синій картуз і розкриваючи широко руки.

Наскочив на жінку і з криком обняв її коліна.

Не треба!...»⁷.

Без сумніву, рання проза А. Кримського проклала дорогу пошукам молодих письменників-бунтарів, зокрема епатажній творчості В. Винниченка. Герої «Повісток і ескізів...», як і пізніші персонажі Винниченкових драм і романів – це вперті апологети парадоксальних ідей, фанати моральних експериментів. Так само «в малюванні патологічних образів інтелігентів попередником Винниченка в укр[аїнській] прозі був Агатангел Кримський...»⁸. Щоправда, обстоюючи індивідуалістичну засаду свободи людської особистості, А.Кримський не прийняв Ніцшевого ідеалу надлюдности, заклику звільнити тілесні бажання з-під ярма моральних заборон тощо. Ці та інші сумнівні тези перевіряли у своїх художніх лабораторіях В. Винниченко й автори «Української хати».

А ще А. Кримський випередив Винниченка у прийомах ідеологічної поляризації персонажів, роздвоєння їхнього внутрішнього стану, зображення кризь призму іронії, сарказму, легкого шаржування. У гротескному стилі, наприклад, змальовано подорожні митарства юного українофіла Павла Котовича (у виданні 1919 року – Олесея Присташа) з оповідання А. Кримського «В народ!» (1890) – вони схожі на пригоди Сервантесового Лицаря Сумного образу: наслідуючи улюбленого літературного героя Павла Радюка з роману «Хмари» І. Нечуя-Левицького, патріотично налаштований юнак одягнув вишиванку і спробував здійснити «ходіння в народ», однаке з реальним простолюдом так і не зміг порозумітися через комунікативний бар'єр – на пропозицію послухати Шевченка, селяни відповіли, що швець їм непотрібен, і, сприйнявши панича за шахрая чи божевільного, надавали стусанів і спустили собаку. Та Котович недовго клопотався дилемою: що робити з українолюбством, якщо враження від реального народу виявилися різоче відмінними від літературного його

⁵ Hrinchenko B. A. E. "Krymskyi kak ukrainiskii pisatel'" [A. Krymskyi as a Ukrainian Writer], *Kyevskaia Staryna*, 1903, T. 80, P. 115-136.

⁶ Poltavka Natalka. "Yoho pravo" [His Right] *Natalka Poltavka. Literaturno-naukovyi visnyk*, 1899, T. 6, Ch. 1, P. 51.

⁷ Kotsiubynskyi M. "Podarunok na imenyny" [The Name-Day Gift], *Tvory*, v 7 t. T. 3, K., Naukova dumka, 1974, P. 252.

⁸ Hlobenko M. "Doba modernizmu" [The Modern Period], *Entsyklopediia ukrainoznavstva, Zahalna chastyna (EU-I)*, München, New York, 1949, T. 2, P. 771.

зображення. Повернувшись із невдалої місії додому, він прийняв «соломонове рішення» – залишатися українофілом, але позбутися свого демократизму.

Облудне піклування про освіту для селян і негідна поведінка в буденній ситуації зближує з Котовичем Коростенка («Малорос-європеєць» В. Винниченка). Щоправда, Винниченко змалював не комічне «ходіння в народ», а трагедію революційного часу: переляканий пан розстріляв весільний похід, прийнявши його за селянський бунт.

Зрештою, у прозі сучасників можна помітити не лише паралелі, а й можливі запозичення. В оповіданні А.Кримського «Сирота Захарко» (1892) панич-«демократ» Олесь, віддавши на жорстоке побиття наймита-сироту Захарка за дрібну провину, не міг стриматися від ридань над ягнятком, що його роздушила підвода: «...мекаюче ягнятко ввижалося цієї ночі добрячому молодому українолюбовцеві навіть уві сні!»⁹. Цілком ймовірно, що через два десятка літ цю гротескную ситуацію творчо трансформував М. Коцюбинський у новелі «Кони не винні» (1912), де «ліберал» і «друг народу» Аркадій Петрович Малина, позірно обурений прибуттям карального загону для збройного упокорення повсталих селян, дає згоду на постій солдат у своєму маєтку, виправдовуючись турботою про їхніх втомлених коней: «Крізь одчинені двері доносилося іржання голодних коней, що вступали у двір, і бряжчало оружжя на козаках»¹⁰.

Так вишиковується ряд тематично споріднених творів: «Хмари» І. Нечуя-Левицького – «В народ!» А. Кримського – «Малорос-європеєць» В. Винниченка і «Кони не винні» М. Коцюбинського. Кожна ланка цього ряду відбиває певний історичний етап: плекання народницьких ілюзій у другій половині XIX століття; критику українофільства з позицій «Молодої України»; політизацію суспільної свідомості під час революції 1905-1906 років.

Збірка А. Кримського є помітною еволюційною ланкою і в інших проблемно-тематичних лініях українського модерну, як-от: висвітлення патріотичних почуттів і міжнаціональних стосунків («Psychopathia nationalis»), осуд міщанської обмеженості («Та хто ж справді тут винен?!»), зображення морального занепаду («Виривки з мемуарів...»), трактування декадансу як психічної недуги («Не порозуміються») тощо.

Оригінальність опрацювання цих мотивів у творах А. Кримського помітна на тлі попередньої традиції і творчості наступників. Скажімо, в оповіданні «Не порозуміються» народницький культ матері, споріднений із символічним образом України, цілковито, здавалося б, замінено зображенням буденних конфліктів відчужених членів сім'ї і хворобливим лейтмотивом декадансу: «Я – продукт сучасної цивілізації, я дегенерат, я декадент, я людина з fin de siècle, я неврастенік...»¹¹. Однак крізь похмуру атмосферу проривається промінь юнацького ідеалізму: автор ностальгійних щоденникових записів Андрій Лаговський називає Україну «матусенькою» і,

прибувши з чужини додому, цілує рідну землю. До речі, ставши пізніше героєм однойменного роману, Андрій упродовж семи років мандрів світами носив у глибині душі біль розриву з матір'ю і заспокоївся лише тоді, коли, повернувшись додому, примирився з рідною людиною.

Таким чином, герої «Повісток і ескізів...», хоча не раз збиваються на манівці, шукають шляхи повернення до свого Дому, через що й мотив декадансу, що його запровадив А. Кримський, змінюється мотивом духовного відродження. Амбівалентне трактування декадансу відрізняє «Повістки і ескізи...» від концепцій таких найближчих наступних літературних полотен, як «Зів'яле листя» І. Франка та «Блакитна троянда» Лесі Українки.

Рання проза А. Кримського відбила рух жанрової системи від реалістичної широкоформатної розповіді до фрагментарної імпресіоністики. Молодий автор дав у підзаголовках такі жанрові визначення: «оповідання» («Батьківське право», «Історія однієї подорожі», «Та хто ж справді тут винен?!»), «Перші дебюти одного радикала», «Не порозуміються»), «малюнок» («Сирота Захарко»), уривки зі спогадів («Виривки з мемуарів одного старого гріховоди»), «побрехенька без тенденції» («В народ!») і навіть «дещо...» («Psychopathia nationalis» має підзаголовок «Дещо з невропатології, дещо з етнографії, дещо – так собі дещо»). І хоча жоден твір не означений термінами, що винесені в заголовок книжки – ні «повісткою», ані «ескізом», до першої категорії тяжіють більші за обсягом твори («Перші дебюти одного радикала», «Psychopathia nationalis», «Не порозуміються»), а також тексти із хронологічно розлогою фабулою («Та хто ж справді тут винен?!», «Виривки з мемуарів...»). Решта творів мають ознаки ескізу (образка, нарис чи шкіцу) – їм притаманний сценічний спосіб побудови епізодів, в основі яких конфліктно напружені діалоги й монологи, перемежовані короткими авторськими нараціями, екскурсами в передісторію та коментарями.

Кут зору мінливий у збірці, тобто події висвітлюються з перспективи різних персонажів, на що звернув увагу І. Франко¹². Переважає нарація від третьої особи з коментарями наратора, крім оповідань «Та хто ж справді тут винен?!» та «Виривки з мемуарів...». «Виривки...» мають наративну форму мемуарних/щоденникових записок. Щоденниковий дієгезис дисонує з мімезисом і втрачає правдоподібність, коли починає описувати подію синхронну із процесом записування, наприклад, фіксуєчи напад істерики, що охоплює автора записок: «Мені здається, що серце моє спинається, я завмираю, в грудях схопило... Боже! Боже!!! Ісповідую Тобі, Господу Богу моему і Творцю вся моя прегрішення... Змилуйся, добрий Боже! Змиль...»

А-у-у-у-у! вий, проквіляй, старий вовчище, клацай зубами, жери всіх очима!.. А-у-у-у-у!... Ах, знов наближається пароксизм гістерики... Помилуй мя, Боже, по величій милости Твоїй... Miserere mei, Deus...»¹³.

Для безпосереднього відтворення хвилювань

⁹ Krymskyi A.Ю. "Syrota Zakharko" [Orphan Zakharko], *Tvory v 5 t.*, T. 1, K., Naukova dumka, 1972, P. 502.

¹⁰ Kotsiubynskyi M. "Koni ne vynni" [Horses Aren't to Blame], *Tvory v 7 t.*, T. 3., K., Naukova dumka, 1974, P. 273.

¹¹ Krymskyi A. "Ne porozumiutisia" [Misunderstand Each Other], *Povistky i eskizy z ukrainskoho zhyttia*, Kolomyia, Lviv, Z drukarni M. Bilousa i V. Manetskohu, 1895, P. 313.

¹² Franko I. "Do A.Iu. Krymskoho, 4 lystopada 1891" [Letter to A. Krymskyi, November 4, 1891], *Zibr. Tvory u 50 tt.*, T. 49, K., Naukova dumka, 1986, P. 303.

¹³ Krymskyi A. "Vyryvky z memuariv odnoho staroho hrikhovody" [Excerpts from the memoirs of an old sinner], *Povistky i eskizy z ukrainskoho zhyttia*, Kolomyia, Lviv, 1895, P. 198.

людської душі, нервових зривів, візій тощо якнайкраще надавалася стильова манера «потoku свідомості», яку вперше успішно застосував І. Франко ще у своєму ранньому оповіданні «Ріпник» (1877)¹⁴, а на початку ХХ століття її було доведено до філігранної майстерності у новелах «Невідомий» (1907) М. Коцюбинського, «Я (Романтика)» (1924) М. Хвильового та інших прозаїків.

Висновки. Започаткувавши добу модерну, збірка А. Кримського відіграла піонерську роль серед тематично споріднених творів, присвячених проблемам «батьків і дітей», молодіжного бунту, патріотизму і ксенофобії, декадансу як фізичної і духовної недуги. Його рання проза є проміжною ланкою в таких еволюційних етапах української прози: 1) реалістичний етап, для якого була притаманна ідеалізація простолуду, як засвідчив роман «Хмари» І. Нечуя-Левицького; 2) етап «Молодої України», коли криза народництва наприкінці ХІХ століття спричинилася до поширення настроїв «fin de siècle» і зародження новітнього українського світогляду – процесів, відтворених у «Повістках і ескізах...»; 3) імпресіоністично-неореалістичний етап початку ХХ століття, на якому М. Коцюбинський, В. Винниченко та інші висвітлили процеси революційної політизації суспільства.

Певний вплив на розвиток модерної прози «Повістки...» справили амбівалентним трактуванням декадансу, схильністю до жанрово-композиційної фрагментаризації та експериментами з наративною формою, яка подекуди наблизилася до «потoku свідомості».

Marta Drohomiretska. Historical and Functional Aspects of the Collection "Stories and Sketches" by Agatangel Krymskyi. The article highlights the historical and functional aspects of debut prose collection "Stories and Sketches from Ukrainian Life" by Agatangel Krymskyi (Kolomyia-Lviv, 1895).

Having commenced the era of Ukrainian modernism, this collection became an important factor in the literary development. Getting to her study, the author relied on the conceptual principle that such a significant art paper of the era was not only the object but also the subject of the literary process: touching upon the importance of some traditions, arguing with others and introducing its own innovations, it was able to make changes in the literary landscape.

The author highlighted the constructive and representative functions of the book "Stories and Sketches...", comparing it with the works by both predecessors and successors of A. Krymskyi on thematic, genre and stylistic levels. For example, among thematically related works devoted to the problem of "fathers and children" the first priority was given to the short stories "Parental Rights" and "First Debuts of a Radical", which traced social and moral reasons for a young individual's rebellion against tyranny in the family, school and society.

Disagreeing with the traditions of patriarchal Ukrainophilism, the early prose by A. Krymskyi paved the way to the findings of young writers. Thus, three evolutionary stages of Ukrainian prose are defined: 1) the realistic stage of the late nineteenth century. This stage was inherent to the idealization of the common people, which was demonstrated in the novel "Clouds" by Ivan Nechuy-Levytskyi; 2) the phase of "Young Ukraine" in the last decade of the nineteenth century. Its worldview dominants, such as the crisis of populism, the birth of modern Ukrainian philosophy and distributing spirits, were reflected in the stories «fin de siècle», "To the People!", "Orphan Zakharko" by A. Krymskyi; 3) the stage

of impressionism and neo-realism in the early twentieth century, during which Mykhailo Kotsyubynskyi, Volodymyr Vynnychenko and other A. Krymskyi's successors highlighted a huge social and cultural gap between the denationalized intelligentsia and the Ukrainian people through the prism of irony and sarcasm, which led to the revolutionary politicization of social consciousness.

Such features of the early collection by A. Krymskyi as ambivalent interpretation of decadence, the tendency to genre-compositional fragmenting and experiments with narrative form, which sometimes approached the "stream of consciousness", obviously had a certain influence on the development of modern Ukrainian prose.

Key words: Ahatanhel Krymskyi, Ukrainian modern prose, historical and functional aspects, influence, reception, typology.

Дрогомирецька Марта – старший викладач кафедри українознавства Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького. Автор п'ятьох наукових статей. Коло наукових інтересів: літературознавство, викладання української мови як іноземної.

Marta Drohomiretska – a senior lecturer of Danylo Halytsky Lviv National Medical University. The author of five scientific articles. Research Interests: literature, teaching Ukrainian as a foreign language.

Received: 02-02-2017

Advance Acces Published: April, 2017

© M. Drohomiretska, 2017

¹⁴ Denysiuk I. Rozvytok ukraïnskoi maloi prozy XIX – poch. XX st. [The Development of Ukrainian Short Story of the XIX – early XX century], Lviv, Akademichnyi Ekspres, 1999, P. 96-97.